ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଶିକ୍ଷାସନ୍ଧାନ

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଶିକ୍ଷାସନ୍ଧାନ
ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା

ଲେଖକ :
ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶନ : ଫେବୃଆରୀ ୨୧, ୨୦୦୩

ପ୍ରଚ୍ଛଦ :
ରମେଶ ଗୁମାନସିଂହ

ପ୍ରକାଶକ :
ଶିକ୍ଷାସନ୍ଧାନ, ଏ - ୧୨, ହାଉସିଂ ବୋର୍ଡ଼ କଲୋନୀ,
ବରମୁଣ୍ଡା, ଭୁବନେଶ୍ୱର - ୭୫୧ ୦୦୩, ଓଡ଼ିଶା

ମୁଦ୍ରଣ : ସେକ୍ରେଡ୍ ପ୍ରେସ୍ ସର୍ଭିସ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ମୂଲ୍ୟ : ୮୦ /-

PURNANGA SIKSHA

Author:
Chittaranjan Das

First Edition : February 21, 2003

Cover : Ramesh Gumansingh

Publisher:
Sikshasandhan,
A-12, H.B.Colony
Baramunda, Bhubaneswar - 751 003

Printed at:
Sacred Press Service, Bhubaneswar

Price: 80/-

ISBN : 81-87982-08-X

ପୁରୋଗାମୀ

ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କୁ,

ଯିଏ ମାତୃନିଯୁକ୍ତ ନିମିତ୍ତଟିଏ
ହୋଇ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି ବେଢ଼ା
ଭିତରକୁ ଠୁଳ କରି ଆଣିଛନ୍ତି.....

ସୂଚୀପତ୍ର

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ -	ଶିକ୍ଷା : ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା...	୦୧
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ -	କେତୋଟି ଉତ୍ସବାକ୍ୟ	୧୦୭
ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ -	ସିଂହାବଲୋକନ...	୧୫୬

ପରିଶିଷ୍ଟ

୧.	Our Tryst with Education	୨୦୨
୨.	Searching for an Alternative	୨୦୯
୩.	Guidelines for Opening and Management of Integral Schools.	୨୧୩
୪.	Integral Schools in Orissa - A Report, 1980	୨୨୦
୫.	Intrduction to the Syllabus	୨୩୯
୬.	ଏକ ନମୁନା - ' ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା'ର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ	୨୪୯
୭.	Syllabus for Integral School Teachers Training Programme	୨୫୯
୮.	A Report - 1981	୨୬୧
୯.	Integral Education : The Vision and an Experiment	୨୭୧
୧୦.	ପ୍ରପତ୍ତି	୨୮୯

ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ମୋଟାମୋଟି ଯେଉଁ
ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଉଦ୍ଧୃତିଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ପ୍ରଦାନ
କରାଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରେ
ସୂଚିତ କରି ଦିଆଯାଇଛି :

BCL – ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ : Birth Centenary Library

MCW – Mother's Complete Works

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶିକ୍ଷା : ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା

ଶିକ୍ଷାର କଥା, ମୂଳରୁ ଅଗଯାଏ ତାହା ହେଉଛି ଚେତନାର କଥା । ମଣିଷ ହେଉଛି ଏକ ଚେତନାଶୀଳ ପ୍ରାଣୀ; – ପଥର ଅଚେତନ, ମଣିଷ ଚେତନ । ଗଛ ତା'ର ଜନ୍ମ ବେଳୁ ହିଁ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ରହିଛି । ତା'ର ମୂଳଗୁଡ଼ିକ ମାଟିକୁ ଆଶ୍ରା କରି ରହିଛନ୍ତି । ମାଟି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆବୋରି ରହିଛି, ଏତେ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ନଡ଼ିବାକୁ ବା ଘୁଞ୍ଚିବାକୁ ଦେଉନାହିଁ । ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନେ ବହୁ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁପରି ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ରହିଛନ୍ତି । ହଁ, ଆଗେ କେତେ ପ୍ରାଣୀ ଜଙ୍ଗଲରେ ଥିଲେ, ଏବେ ସେମାନେ ଗୃହପାଳିତ ହେଲେଣି । ସେହି କାରଣରୁ ଏମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ବଳିଆ କୁକୁର ଜଙ୍ଗଲରେ ଥିଲା, ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସେଇ ସବୁଦିନ ପରି ହିଂସ୍ର ଓ ଶ୍ୱାପଦ ହୋଇ ରହିଛି । କୁକୁରମାନେ ଆମ ଗାଆଁରେ ଆସି ରହିଲେଣି, ଆମ ଘରେ ପୋଷା ହୋଇ ରହିଲେଣି । ଆମଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଆମ କଥା ମାନିଲେଣି । ଆମକୁ ଚିହ୍ନି ଯାଇଥିବା ପରି ଆମେ ସେମାନଙ୍କ ପିଠିକୁ ଆଉଁଷି ଦେଲେ ଲାଙ୍ଗୁଳ ହଲାଇ ଜାଣିଲେଣି । ଆମେ ନାଆଁ ଧରି ଡାକିଲେ ଦଉଡ଼ି ଆସି ଆମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଆମ ପିଞ୍ଜରା ଭିତରେ ରହି ଶୁଆ ସାରୀ କଥା କହି ଶିଖୁଛନ୍ତି । ସର୍କସ୍‌ରେ ଥିବା ଜନ୍ତୁମାନେ ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣମାନ ପାଇ ଏଭଳି ଆଚମ୍ବିତ ଖେଳସବୁ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ଯେ ମଣିଷମାନେ ତାହା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ତଥାପି, ମନୁଷ୍ୟ ବେଳକୁ ଚେତନାର କଥା କୁହାଗଲେ କେବଳ ସେତିକିଠାରୁ ସର୍ବଦା ଅନେକ ଅଧିକକୁ ହିଁ ବୁଝାଇବ । ସର୍ବପ୍ରଥମ କଥା ହେଉଛି, ସବୁ ମଣିଷ ଆଦୌ ସମାନ ଭାବରେ ଚେତନ ନୁହନ୍ତି । ଏବଂ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ପରିମାଣରେ ଚେତନ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କଦାପି ଠୋ' କରି କହି ହେବନାହିଁ । ହଁ, ତୁମେ କାହାକୁ ଅଧିକ ଚେତନ କହି ପୁଣି କାହାକୁ କମ୍ ଚେତନ ବୋଲି କହିବ । ଅଙ୍କ ପରୀକ୍ଷାରେ କୋଉ ପିଲା ଆମଠାରୁ ବେଶୀ ନମ୍ବର ପାଉଛି ତ ଆଉକିଏ କମ୍ ନମ୍ବର ପାଉଛି । ସାହିତ୍ୟ, ଡ୍ରଇଁ ଓ ଭୂଗୋଳ ବେଳକୁ ତାହା ବଦଳି ଯାଉଛି ।

ଖେଳପଡ଼ିଆରେ ପୁଣି ଏକାବେଳେକେ ଆଉପ୍ରକାରେ ହୋଇଯାଉଛି । ଗାଆଁ ପିଲା ଓ ସହର ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ଫରକ ରହୁଛି । ଗଣିତରେ ଶହେରୁ ଶହେ ରଖୁଥିବା ବୁଦ୍ଧିଆ ପିଲାଟାର ହାତରେ କାଲୁ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି । କିଏ ଡ଼ରୁଛି, ଆଉକିଏ ଡ଼ର ବୋଲି କିଛି ରହିଛି ବୋଲି ମାନିବାକୁ ବି ରାଜୀ ହେଉନାହିଁ । କୋଉ ପିଲା ଘରେ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ଇସ୍କୁଲରେ ଶାନ୍ତ ; ଓ, ଆଉ କିଏ ଘରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇସ୍କୁଲରେ ଯାବତୀୟ ଦୁଷ୍ଟାମୀ । କିଏ ନିଜ ବାପା ଆଗରେ ପୂରା ପେଚାଟିଏ ତ୍ ଏଣେ ଇସ୍କୁଲରେ ନିଜ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଉପରେ ସର୍ଦ୍ଦାରୀ କରିବାରେ ଲାଗୁଛି । ଏହାକୁ ଆମେ ଏହି ସଂସାରର ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା ବୋଲି କହିବା ସିନା, ଯେତେ ମୁଣ୍ଡ ଖଟାଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ଅନ୍ତ ପାଇବାନାହିଁ । ତୁଳସୀମାନେ କୁଆଡ଼େ ଦୁଇପତ୍ରରୁ ବାସନ୍ତି ବୋଲି ବିଜ୍ଞ ଲୋକମାନେ କେଡ଼େ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ନକହନ୍ତି ! ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରପତ୍ରକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଶ୍ରୁସିଅଲ କରି ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଅନେକତ୍ର ସେପରି କରିଥାନ୍ତି । ତୁଳସୀମାନେ ଦୁଇପତ୍ରରୁ ବାସନ୍ତି ବୋଲି ଏମାନେ ତୁଳସୀମାନେ ବଡ଼ ହୋଇ ଗଲାପରେ ଯାଇ କହନ୍ତି । ଗୋଟିଏଁ ସାନ ପିଲା ତା' ପିଲାବେଳୁ ହିଁ ତୁଳସୀ ପରି ବାସୁଛି ଓ ବଡ଼ ହୋଇ ଇଏ ବଡ଼ ଓ ବିଖ୍ୟାତ ମଣିଷଟିଏ ହେବ ବୋଲି କେବେ କେହି ସାହସ କରି ଆଜିଯାଏ କହିନାହାନ୍ତି । ଭଲ ମଣିଷ ହେବାପାଇଁ ମଣିଷମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଛନ୍ତି : ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ମଣିଷ ହେବା ସକାଶେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ଓ ସେମାନେ ତାହାରି ଅନୁସାରେ ମଣିଷ ହେବେ, – ସେହି ମୁତାବକ ଆଚରଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଜଣେ ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯିବ, –ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମେ କ'ଣ ଏତିକି ବୁଝିବା ? ସକ୍ରେଟିସ୍, ଯୀଶୁ, – ଏମାନଙ୍କର ସମୟଟା ସେମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ଭଲ ମଣିଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଉନଥିଲା ଏବଂ ତେଣୁ କଠୋର ଶାସ୍ତିମାନ ଦିଆଗଲା । ଇତିହାସଯାକ ହୁଏତ ବାରମ୍ବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ ଯେ, ବୋଲ ଅନୁସାରେ କଥା ମାନୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ସମାଜରେ ଚିରକାଳ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ରହି ଆସିଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ନେଉନଥିବା ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଲୋକମାନେ ହିଁ ସମାଜକୁ ଓ ପୃଥିବୀକୁ ଆଗକୁ ଯିବାରେ ହିଁ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଦୀର୍ଘ କାହାଣୀଟିକୁ ଖେଳେଇ ଦେଖିଲେ ଭାରି ସହଜରେ ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ ଯେ, ତାହାର ଅସଲ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଭ୍ୟାସ ଏବଂ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକର ଗାରମାନଙ୍କୁ ଆଗ ଡ଼େଇଁଯିବା ଲାଗି ମନ କରୁଥିବା ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅଲଗା ଧାତୁରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ଏକ ବିଶେଷ ସାହସର ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଲୋକସମକ୍ଷକୁ ଆଣିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆମର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି ।

ପୃଥିବୀରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସାହସୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଏବଂ ଅସାହସୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଗାର ଡ଼େଇଁଥିବା ମଣିଷଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଏବଂ ଗାର ଭିତରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ଆପଦଶୂନ୍ୟ ମନେ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ପ୍ରକୃତରେ ବହୁତ ଅଧିକ । ସମ୍ଭବତଃ ତାହାହିଁ କ'ଣ କାରଣ ଯେ, ଅସଲ ସାହସର ପଟଟାକୁ ବାଛୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସଚରାଚର ଦୁଃସାହସୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ? ପୃଥିବୀରେ ଭୋଗୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଟି ଏହିପରି ଭାବରେ ଚିରଦିନ ବେଶୀ । ସ୍ରଷ୍ଟା କମ୍, ଭୋଗୀ ବେଶୀ । ଯଦି ସ୍ଥିତିଟା ଏହାର ଓଲଟା ହୋଇଆଆନ୍ତା, ତେବେ ଆମ ପୃଥିବୀଟା କ'ଣ ପ୍ରଳୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା ? କ'ଣ ଉପରେ ରହିଥିବା ଆକାଶଟା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତା ? ପୃଥିବୀଟା ନିତାନ୍ତ ଅରାଜକ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା ? ମାନିବା ଲୋକ, ଗାର ଭିତରେ ରହିବା ଲୋକେ ତଥା ଭୋଗୀ ଲୋକେ ଏତେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ରହି ସଂପ୍ରତି ଏହି ପୃଥିବୀ କ'ଣ କମ୍ ଅରାଜକ ହୋଇ ରହିଛି ଯେ ଏହାପରେ ତାହା ଆହୁରି ଅରାଜକ ହୋଇଯିବ ଓ ତେଣୁ ଆଉ ଆମର କୌଣସି କାଢ଼ ବା ଅକ୍ତିଆର ମୋଟେ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ଆଶଙ୍କା କରିବା ?

ଆମର ବହୁ ଭାଗ୍ୟ ଯେ ଏହି ପୃଥିବୀ କ୍ରମେ ନାନା ହିସାବରେ ବୃହତ୍ତର ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି କ୍ରମେ କେତେ ନା କେତେ ଆଡ଼କୁ ପାଉଥିବା ପରି ଲାଗିଲାଣି ; ମନୁଷ୍ୟର ମେଧା ଓ ପ୍ରଜ୍ଞା ତା' ଭିତରୁ ଆଇ ସେହି ବୁଦ୍ଧିକୁ କେତେ ଅଭାବନୀୟ ବଳ ଯୋଗାଇ ବି ଦେଲେଣି । ମଣିଷ କ୍ରମେ ଅଭୁତପୂର୍ବ ସାହସମାନ କଲାଣି । ସମ୍ଭାବନାର ପରିଧିମାନଙ୍କରେ ଦିଗନ୍ତମାନେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ସାହସୀ ହେବା ଦିନଠାରୁ କେତେ କେତେ ନୂତନ ଶିଖରକୁ ମଧ୍ୟ ମନ କରି ଆସିଛି । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସବାବଡ଼ ଶିଖରଟିକୁ ସେ କେଡ଼େ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଏବଂ କେତେ ନା କେତେ ଜିଜ୍ଞାସାରେ ଭଗବାନ୍ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହି ଶିଖିଛି । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେ ଭିତରେ ହୃଦୟ ବୋଲି ଏକ ଉପାଦାନର ଠାବ କରି ବି ପାରିଛି । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ତା'ର ଗୋଟିଏ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ସିଏ ସଂଚରି ରହିଥିବା ଆପଣାର ଏହି ଜୀବନଘରଟିରେ ଏକ ବାତାୟନ । ନିଜର ହୃଦୟଟି ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ସିଏ ବାହାରେ ତା' ଚାରିପାଖରେ ପସରା ମେଲି ବସିଥିବା ପୃଥିବୀଟାର ମଧ୍ୟ ଏକ ହୃଦୟ ରହିଛି ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରିଛି । ବିଶ୍ୱହୃଦୟ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବା ତା'ର ଏହି ପରିଚିତି ତାକୁ ନିଜ ଭିତରର ହୃଦୟଟିର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରିନେଇଛି । ସତେଅବା ଭିତରେ

କିଏ ଜଣେ ବା କ'ଣଟିଏ ରହିଛି ଯିଏକି ଆହୁରି ଓ ଆହୁରି ଗଭୀରକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଇଛି ଏବଂ ସେହି ଗଭୀରରୁ ମିଳୁଥିବା ସମ୍ପଦଟି ବାହାର ବିଶ୍ୱର ଉଭା ଓ ପୋତା କେତେ କେତେ ସମ୍ପଦ ତଥା ସମ୍ଭାବନାର ଉଦ୍ଘାଟନା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହି ସମୁଦାୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ହେଉଛି ଏକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଜଣେ ଯଥାର୍ଥରେ ଶିକ୍ଷିତ ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ଚିରକାଳ ବଦଳି ବଦଳି ଆସିଛି ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆପଣାର ଏହି ବୃହତ୍ତର ପୃଥିବୀଟିକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି । ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେବା, –ତାହାହିଁ ଶିକ୍ଷାର ଅସଲ କାମ । ବହୁବିଧ ଗୁହାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଯାହା ଆମର ଚେତନାକୁ ମୁକ୍ତ କରିଆଣେ, ତାହାହିଁ ଶିକ୍ଷା ।

ଯୁଗ ଭଳି ଭଳି, ତେଣୁ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଭଳି ଭଳି । ଆବଶ୍ୟକତାମାନେ ଏବଂ ଅଭିପ୍ରାୟମାନେ ଭଳି ଭଳି, ତେଣୁ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଭଳି ଭଳି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମାଜରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ମେସିନ୍ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ତେଣୁ ସେଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ତଦନୁରୂପ ହୁଏ । ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟ ତା'ର ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଦୌ ଦେଖେନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଭଳି ଭଳି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏଥେନସ୍ ଏବଂ ସ୍ପାର୍ଟା, – ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ରାଷ୍ଟ୍ର – ତେଣୁ ଶିକ୍ଷାର ଧାଂଚାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏକ ଆରେକଠାରୁ ଭାରି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ଦାଜର । ଯେଉଁମାନେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱସ୍ଥାନରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ସେହିଠାରେ ହିଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସର୍ବକାଳ ନିମନ୍ତେ ରହିବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତି, ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ସେମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏପରି ଗୋଟିଏ କାଇଦାକୁ ବୁଝନ୍ତି, ଯାହାଫଳରେ କି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିବେ, ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଜଣେ ଗୁରୁ, – ଆଗେ ଥିଲେ ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଅଛନ୍ତି, – ଆପଣାର ଶିକ୍ଷାଶୃଙ୍ଖଳା ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶୃଙ୍ଖଳାର ସମତୁଲ କରି ବିଚାର କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦର୍ଶନ, ଶିକ୍ଷାକୌଶଳ ଏବଂ ତତ୍‌ସମ୍ପର୍କୀୟ ସକଳ ମୂଲ୍ୟାୟନ ସବାଆଗ ତାହାରି ମାପକାଠିରେ ହିଁ ନିରୂପିତ ହୋଇଥାଏ । ଆଉ କିସମର ଗୁରୁମାନେ ବି ରହିଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସତ୍ୟଟିଏ, ରୀତିଟିଏ ଓ ଏପରିକି ଭଗବାନଟିଏ ରହିଥିବାର ବାସନା ପାଇ ପାରୁଥାନ୍ତି, – ଏକାବେଳେକେ ମୂଳରୁ ହିଁ ପାଇପାରନ୍ତି ତଥା ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ପ୍ରକଟ କରାଇ ଆଣିବାକୁ, ସେହି କଢ଼ଟିର ଫୁଲଟିଏ ହୋଇ ଫୁଟିଉଠି ପାରିବାଲାଗି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୀତିର ତଲାଶ ବି କରୁଥାଆନ୍ତି ।

ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥାକୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ହେବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଆସିଛି । ଆମ ଦେଶରେ ସେକାଳର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଚାରିଗୋଟି ଆଶ୍ରମର ପ୍ରକାରଭେଦଟିଏ ବତାଇ ଦିଆଯାଇଛି, ତାହାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଚଉଠଟିକୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ଖାସ୍ ଅବସ୍ଥା ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ, ତା'ପରେ ଗୃହସ୍ଥ, ତା'ପରେ ଅମୁକ ଏବଂ ତା'ପରେ ସମୁକ । ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ମଣ ଅଥବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା, – ଏଥିରୁ ଏଭଳି ଏକ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ବାହାର କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ପାଠ ଆଗ ପଢ଼ିବ ଓ ତା'ପରେ ସଂସାର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବ । ପାଠପଢ଼ା ସମୟରୁ ଅର୍ଜନ କରି ଆଣିଥିବା ଫଇସଲା ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଧାନଗୁଡ଼ିକ ସଂସାରୀର ଏକ ସାବାଳକ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାରେ ତୁମର ବସ୍ତୁତଃ ବହୁତ, ବହୁତ କାମରେ ଲାଗିବ, – ଉକ୍ତ ବିଚାର ଓ ବରାଦଟିର ପଛରେ ସେହିପରି ଏକ ଅଭିପ୍ରାୟ ରହି ଆସିଥିଲା କି ? ପାଠପଢ଼ା ବେଳର ସମ୍ପଦଟି ସଂସାର-ଜୀବନର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ତୁମକୁ ସଫଳତା ଲାଭ କରିବାର ବହୁ ସୁରାଖ ଅବଶ୍ୟ ଦେଇଯିବ, – ସଂପୃକ୍ତ ସଂହିତାକାରମାନେ ସେକାଳେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଏପରି କରିଥିଲେ କି ? ହଁ, ଯେଉଁମାନେ ସଫଳତାଲାଭକୁ ହିଁ ଜୀବନରେ ମିଳୁଥିବା ମୁଖ୍ୟତମ ସାର୍ଥକତା ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି, ସେମାନେ ଏତିକିରେ ଅବଶ୍ୟ ସବୁ ବୁଝି ଯାଉଥିଲା ପରି ଅନୁଭବ କରିବେ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ସେକାଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଜୀବନଟି ସକାଶେ ବାରବର୍ଷ ସମୟ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ବାରବର୍ଷ କାଳ ବିଦ୍ୟାଶୀକୁ ଗୁରୁଗୃହରେ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଗୁରୁଗୃହ କହିଲେ ଅନୁମିତ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ କୌଣସି ଋଷିଆଶ୍ରମକୁ ହିଁ ବୁଝାଉଥିଲା । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ କ'ଣସବୁ ବିଦ୍ୟା ପଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ରୁଚି ରଖୁଥିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକାଧିକ ଋଷିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ବିଦ୍ୟାମାନେ ସଂପୃକ୍ତ ବିଦ୍ୟାନବାଶଟିକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ତା'ର ସଂସାରସ୍ଥ ଜୀବନଟିକୁ ଅଧିକ କୁଶଳତା ସହିତ ବଞ୍ଚି ପାରିବାଲାଗି ଅନୁକୂଳ ଇନ୍ଧନମାନ ଯୋଗାଇ ପାରୁଥିଲେ କି ନାହିଁ, ସେହି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନାଟିଏ କରା ଯାଇପାରେ ।

ଗୋଟିଏ ପଟୁ ବିଚାର କଲେ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ଏକ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍, ଏବେ ସାଧୁଭାଷାରେ ଯାହାକୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆବଶ୍ୟକ ତାଲୀମ ଦେବା ବା ତାଲିମ ପାଇବା, – ଏଇଟି ଟ୍ରେନିଂ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସେନାବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, ପୋଲିସ୍ ହେବା, ମେସିନ୍ ଚଳାଇବା, –ଏସବୁ ଟ୍ରେନିଂ ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଆମକୁ ତଦନୁରୂପ

ତାଲୀମକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କୁ ଯିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ନ୍ୟାୟରେ କୃଷିବିଦ୍ୟା ଓ ଇଞ୍ଜିନିଅରିଙ୍ଗ୍ ବିଦ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ଆମକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାଲୀମ ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ଆବଶ୍ୟକ କୌଶଳଗୁଡ଼ିକୁ ଶିଖିନେବାକୁ ହୁଏ । କୌଶଳଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ଫଳଦାୟକ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେହିସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକତର ଗବେଷଣାମାନ କରାଯାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ବି ବାହାରନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ କୁହାଯିବା ଭଳି ଫଳ ଦେଖାଇ ପାସ୍ କରିବାକୁ ଆମେ ଟ୍ରେନିଂ ବୋଲି କେତେଦୂର କହିପାରିବା ? ଯଦି ଟ୍ରେନିଂ ପଛରେ ଶିକ୍ଷାର ଅସଲ ମୂଳଦୁଆଟି ନଥାଏ, ତେବେ ତଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ଭାବରେ କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଏବେ ତ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅଶିକ୍ଷିତ ଆବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ଟେକ୍‌ନୋଲଜି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଯୁକ୍ତି-କୌଶଳର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିସ୍ତୃତ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଏବଂ ପୃଥିବୀକୁ ନାନାବିଧ ସମୃଦ୍ଧି ଆଣି ଦେଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଅଥଚ ବିଜ୍ଞାନବୁଦ୍ଧି ପଛରେ ରହିଯାଉଛି, ବିବେକମାନେ ପାସୋର ଯାଉଛନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ଅସୁସ୍ଥ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମାନ ଚାଲିଛି ଏବଂ ମଣିଷ ଭିତରର ଅସଲ ମଣିଷପଣିଆଟା ସତେଅବା କ୍ରମଶଃ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଭଳି ଭଳି ବର୍ବରତାକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଉଛି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ତଥା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଗୁଡ଼ିକ ମାଡ଼ ଖାଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏବଂ, ସବୁଠାରୁ ବିପଜ୍ଜନକ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ଅଣଆୟତ୍ତ ଭାବରେ କ'ଣଟାଏ ବିଗିଡ଼ି ଯାଉଛି ଯେ, ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ରଜ୍ଜୁଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ଶିକ୍ଷକ ହାତରେ ନରହି କଉଶଳୀମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଯାଉଛି । କ୍ଷମତା ବୋଲ ବତାଉଛି ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ସେହି ବୋଲଗୁଡ଼ିକୁ ମାନିବାଲାଗି ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରର କ୍ଷମତା, ବିତ୍ତର କ୍ଷମତା, — ଏହିଭଳି ନାନାବିଧ ଅଙ୍କୁଶ ଏବଂ ନାନାବିଧ କ୍ଷମତା ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି, ଯାହା ଭାଙ୍ଗି ଦେଇପାରେ; ବିକଳ୍ପରୂପେ କିଛି ଗଢ଼ିବ ବୋଲି ହିଁ ଭାଙ୍ଗେ । ବେତ ମାରି ଆଦୌ ରାଜୀ କରାଏନାହିଁ, —ଏକାବେଳେକେ ଆମ ଭିତରୁ ହିଁ ଆମକୁ ରାଜୀ କରାଇଆଣେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମେ ନୂଆ କିଛି ହେବାପାଇଁ ରାଜୀ ହୋଇଯାଉ ଏବଂ ତେଣୁ ପୁରୁଣା ବହୁତ କିଛିକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ରାଜୀ ହୋଇଯାଉ । ଆମ ଶିକ୍ଷା ଆମ ସକାଶେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିରେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସଖାଟିଏ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଅସଲ ଶିକ୍ଷକ ସବାଆଗ ଏହି ସଖ୍ୟଟିକୁ ହିଁ ଦିଏ । ଆମ ଭିତରେ ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ଉତ୍‌ପୀଡ଼ିତ କରି ରଖିଥିବା ବହୁ ଅମେଳକୁ ସତକୁ ସତ ଏପରି ଏକ ସମଗ୍ରତାର ମେଳରେ ଏକାଠି କରି ଯୋଡ଼ିଦିଏ ଯେ ଆମ ଭିତରେ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଯାଇ ଅଲଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା

ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ସତକୁ ସତ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ମିଳିଯାଏ; ବାହାରେ ଏବଂ ଭିତରେ ଉଭୟତ୍ର ମିଳିଯାଏ । ନିଜକୁ ଆଉ ନିଜର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମୋଟେ ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ତାହାରି ଫଳସ୍ୱରୂପ ହିଁ ଭିତରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଏବଂ, ତା'ପରେ ଏହି ବାହାରଟା ମଧ୍ୟ ଏକ ଅଭିନବ ନ୍ୟାୟରେ ପରିଧିଟିଏ ପରି ଅନୁଭୂତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ସତକୁ ସତ ଜଣେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇ ବସିଥାଏ ବୋଲି ବାହାରେ ବିରାଟ ପୃଥିବୀଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଦେଖିହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଭିତର ବାହାର କେଡ଼େ ଖୁସୀ ଲାଗେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ହାଲୁକା ଲାଗେ । ମୋଟେ ଡର ମାଡ଼େନାହିଁ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ କାହାକୁ ଡରାଇ ରଖିବାଟା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅରୁଚିକର ବୋଧ ହୁଏ । ମୋ' ଭିତରେ ସବୁଯାକ ଉପାଦାନ ପରସ୍ପର ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ମୋତେ ବାଟ ଚଲାଇ ନେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁକ୍ଷଣ ମନେ ହେଉଥାଏ । ତେଣୁ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସୌଷମ୍ୟ ହିଁ ସର୍ବନିୟାମକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହୁଏ । ନୈରାଶ୍ୟମାନେ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ପରିମଳ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିଲେ ତଥାକଥିତ ସାନ ପିଲାଟିଏକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁସୀ ନାମକ ଜଣେ ଭଗବାନ ତାକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଉଥିବା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ୱରୂପଲକ୍ଷଣ ରୂପେ ଆମେ ଏହି ଖୁସୀଟିକୁ ହିଁ ମନେ ରଖିବା, –ଏକ ଖୁସୀ ଯାହାକି ଏକ ଜଳବାୟୁ ପରି, ଜନନୀ ପରି ଆମକୁ ଆବୋରି ରହିଥାଏ ।

ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମେ ନିରନ୍ତର ପୁରୋଗମନର ଏକ ସକଳାଙ୍ଗ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୋଲି କହି ପାରିବା କି ? ନିଜର ସେହି ତଥାକଥିତ ଭିତରେ ହିଁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯିବାଲାଗି କମ୍ ରାସ୍ତା ପଡ଼ିଛି ? ମୁଁ ଯେତେ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ମନ କରୁଥିବି, ମୋ' ଲାଗି ସେତିକି ଅଧିକ ରାସ୍ତା ଖୋଲି ଯାଉଥିବ । ମୋ' ବାହାରେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ କମ୍ ରାସ୍ତା ? ଭିତରର ପୁରୋଗମନର ସେହି ଇଚ୍ଛାଟି ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଓ ଆହୁରି ଅଧିକ ପୁରୋଗମନ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ବାସନା ସୃଷ୍ଟି କରାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ନୂଆ ନୂଆ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଘ୍ରାଣ କରି ପାରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆଣିଦିଏ ଅଥବା ବାହାରେ ଆମର ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଆବଶ୍ୟକତାର ପୁଞ୍ଜିଟିରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସଂପ୍ରସାରଣ ଘଟେ ଏବଂ ତାହାହିଁ ଆମ ଭିତରେ ବି ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ତଥା ଅଧିକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ସହିତ ଆମକୁ ଖୋଜିବାର ଏକ ବିଶେଷ ସାହସବୁଦ୍ଧି ଆଣି ଯୋଗାଇଥାଏ, ସେହି କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ କିପରି ଶିରାଗୁଡ଼ାକର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ? ତଥାପି, ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ବିରୋଧ କିମ୍ବା

ବିବାଦର ଅବକାଶ ନଥିବ । ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମେ ଏକ ନିତ୍ୟ-ଗ୍ରହଣଶୀଳତା ବୋଲି କହିପାରିବା । ଜୀବନରେ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିବାର ବୃତ୍ତିଟି କେବେହେଲେ ସରି ଯାଏନାହିଁ, – ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରହଣଶୀଳତାର ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ିକୁ ସତତ ଖୋଲା ରଖିଥିଲେ ଯାଇ ଏକ ସତତ ଅଗ୍ରଗତିର ଅନୁଭବ ସତକୁ ସତ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ପାଠଶାଳାଗୁଡ଼ିକର ପାଠ ପୂରା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆପଣାକୁ ଜଣେ ଚାଟ ବୋଲି ହିଁ ଲାଗୁଥାଏ । ଚାଟ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ । ଚାଟ ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନିଜକୁ ନାନାବିଧ ତୁଚ୍ଛା ଅହଙ୍କାରରୁ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ସହଜରେ ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ମିଳିଯାଏ । ସର୍ବବିଧ ଅବସରରେ, ବାହାରେ ତଥା ଭିତରେ, ସତେଅବା ଜଣେ ଗୁରୁ ଆମପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆମସହିତ ବାଟ ଚାଲୁଥାନ୍ତି, –ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅହଙ୍କାରଟା ମୋଟେ ପାଖ ପଶି ପାରେନାହିଁ । ସେହି ଗୁରୁ କେବେହେଲେ ନିରାଶ କରନ୍ତିନାହିଁ, ଆମ ଭିତରେ ଜିଜ୍ଞାସା ପରେ ଜିଜ୍ଞାସାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁକୁଳିତ କରି ଆଣିବାରେ ନିମିତ୍ତବତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି । ନିତ୍ୟ ଜିଜ୍ଞାସା ଅର୍ଥାତ୍ ନିତ୍ୟ ଅସନ୍ତୋଷ । ଆପଣା ଭିତରେ ସବୁକିଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାର୍ଥ ଆଶୀର୍ବାଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରିଛି ବୋଲି ଏକ ଅନ୍ତର୍ବୋଧ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ତଥା ସ୍ୱଭାବପ୍ରେରିତ ଭାବରେ ତଥାପି ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣତରତା ନିମନ୍ତେ ଆସ୍ପୃହା କରୁଥିବାର ଅସନ୍ତୋଷ । ସେହି ଅସନ୍ତୋଷକୁ ଜୀବନଶାସ୍ତ୍ରର ମୀମାଂସାଦର୍ଶନରେ ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅସନ୍ତୋଷ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ବିଷୟଜ୍ଞାନ ଦେବ, ଏପରିକି କୌଶଳଜ୍ଞାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦେବ । ତଥାପି, ଏଇଟି ହେଉଛି ଯେକୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷା-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ହୁଏତ ସର୍ବନିମ୍ନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ସର୍ବପ୍ରଥମ ତଥାପି ସର୍ବନିମ୍ନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏତିକିଦ୍ୱାରା ଆମେ ପାଠୁଆ ହୋଇ ପାରିବା ସିନା, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ପାରିବାନାହିଁ । ପାଠ ପଢ଼ିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିରେ ହିଁ କ୍ରମେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯିବା । ଭାରି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିବା । ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜିବା, ଆଉଜି ପଡ଼ିବାଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିବା; – ପାଠ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ, ସାରା ଜୀବନ ସେହିପରି ନିଜର ଜୀବନଟିକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବା । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଭିତରେ ଧର୍ମତଃ ଏପରି କିଛି ସର୍ବଦା ରହିଥାଏ ଯାହାକି ଜାଗରୂକ କରି ରଖେ, ଜୀଆଇ ରଖିବାରେ ନିମିତ୍ତ ହୁଏ । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ନିତ୍ୟଗ୍ରହଣଶୀଳ କରାଇବାରେ ନିମିତ୍ତ ହୁଏ । ତେଣୁ, ଆମେ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ଆମର ଶିକ୍ଷାଲାଭ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଅସନ୍ତୋଷ ଲାଗି ରହିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ଅନ୍ୱେଷଣ ମଧ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ନିତ୍ୟ-ଅନ୍ୱେଷଣ ହେତୁ ଏକ ନିତ୍ୟ-ଉଦ୍‌ଘାଟନର ପର୍ବ ଲାଗି

ରହିଥାଏ । ତଥାକଥିତ ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଆପଣାର ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କରି ସାରା ଜୀବନକୁ ଆମେ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଉ । ତେଣୁ, ମୂଳ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ନିମନ୍ତେ ଏପରି ଏକ ସ୍ୱଗୃହର ଆଘ୍ରାଣ ଦେଇ ଯାଇ ପାରୁଥିବ, ଯାହାକି ଜୀବନତମାମ ତା'ର ଅସଲ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭଳି କାମ ଦେବ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯିବାର ମୋଟେ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନଥିବ । ଭିତରେ ଏପରି ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶକ୍ତି ଆମର ସହଚରପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଯାହାକି ଏହି ଏଡ଼େବଡ଼ ପୃଥିବୀଟାରେ ମଧ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୁସୀ ସହିତ ଆମକୁ ନେଇ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇ ପାରୁଥିବ ; ଆମେ ଖୁସୀ ହୋଇ ସାଉଁଟି ଆଣି ପାରୁଥିବା ଏବଂ ଖୁସୀ ହୋଇ ପୃଥିବୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପାରୁଥିବା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନୁହେଁ, ଖୁସୀ ହୋଇ । ଆଦୌ ଗୋଲାମ ହୋଇ ନୁହେଁ, ଜଣେ ସନ୍ତାନରୂପେ । ଭାରି ସହଜରେ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ନିଜ ଭିତର ତଥା ବାହାରକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି 'ପୁତ୍ରୋଽହଂ ପୃଥିବ୍ୟାଃ' ବୋଲି କହି ପାରୁଥିବା । ମୋ' ପୃଥିବୀ ମୋ' ସାଙ୍ଗରେ, ମୋ' ଜନନୀ ମୋ'ର ସଦା କତିରେ, – ଯାହାର ଶିକ୍ଷା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏତିକି ଅନୁଭବ କରୁଥିବାର ସହଜ ସାମର୍ଥ୍ୟଟିଏ ଦେଇପାରିଛି, ସେଇ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଛି ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିଭାଷାରେ ଏବଂ ବହୁବିଧ ଶୈଳୀରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ମାନବସମାଜର ଯଥାର୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପ୍ରୟୋଗମାନ କରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଅର୍ଥାତ୍, (ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ଆମ ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଏପରି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମି ଯୋଗାଇଦେବ, ଯାହାଉପରେ କି ଆମେ ଟିପ ଟାଣ କରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପାରିବା)। ଜୀବନର ପରବର୍ତ୍ତୀ କେତେ ନା କେତେ ସୋପାନରେ କେତେ କ'ଣ ଭଙ୍ଗା ଏବଂ ଗଢ଼ା ଲାଗି ରହିଥିବ, ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ହୁଏତ ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯାଉଥିବ, କିନ୍ତୁ ଭୂମିଟି ମଜବୁତ ହୋଇ ରହିଥିବ । (ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଏପରି ଆଖିମାନ ଆଣି ଦେଇଯିବ, ଯାହା କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବାରୁନଥିବ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବାଧରେ ସବୁଠି ପ୍ରବେଶ କରି ପାରୁଥିବ)। ବଡ଼ ପୃଥିବୀଟିକୁ ମନ କରି ପାରୁଥିବ । ହଁ, ଏପରି ଗୋଟିଏ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନିମନ୍ତେ କ୍ରମଶଃ ଯୋଗ୍ୟ କରିନେବ, ଯାହା ଆମେ ସର୍ବଦା ଆମ ଏକାନ୍ତ ନିଜର ଏକ ଘରେ ରହିଛୁ ବୋଲି ସହଜ ଅନୁଭବଟିଏ ଆଣି ଦେଇ ପାରୁଥିବ । ଏପରି ଏକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ, ଯାହାକି ଆମକୁ ଆମ ଭିତରେ ଅଧିକ ଓ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇ ବାହାର ବିଷୟରେ ଆମର ପରିଚୟକୁ ନିବିଡ଼ତର କରି ପାରୁଥିବ ଏବଂ ବାହାରେ କୁଆଡ଼େ କେତେ ଆଡ଼କୁ ଆମକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରାଇନେଇ ଆମ ଭିତର ସହିତ ଆମର ପରିଚୟକୁ ମଧ୍ୟ

ନିବିଡ଼ତର କରାଇ ପାରୁଥିବ । ଆମକୁ ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇ ପାରୁଥିବ । ଏହି ପୃଥିବୀଭର୍ତ୍ତି ସଙ୍ଗ ତଥା ସଖ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସତକୁ ସତ ବଞ୍ଚି ପାରୁଥିଲେ ଜଣେ ମଣିଷ କାହିଁକି ଫୁଲେଇ ହୋଇ ନିଜକୁ ନିଃସଙ୍ଗ ଅନୁଭବ କରିବ ଏବଂ ରୁଷି ବସିବ ? ସଙ୍ଗ ତଥା ସଖ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଲାଳିତପାଳିତ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଜଣେ ମଣିଷ ପୃଥିବୀରୁ ପଳାଇ ବି ଯିବନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ କେବେହେଲେ ନଶ୍ୱର ବୋଲି କହିବ ନାହିଁ । ସିଏ ତ ଓଲଟି ଆପଣାକୁ ଏହି ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ କରି ରଖିଥିବ, – ଏବଂ ମୁଖ୍ୟତଃ ସେଇଥିଲାଗି ହିଁ ନିଜକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମର୍ଥ କରି ନେଇ ପାରୁଥିବ । ତୁଚ୍ଛା ନାସ୍ତିକମାନେ ହିଁ ରୁଷନ୍ତି, ପଳାଇ ଯିବାକୁ ସେମାନେ ମୁକ୍ତି ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା, – ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷା । ସତକୁ ସତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଶିକ୍ଷା । କୋଉଠି ଏପରି ବିନ୍ଦୁଟିଏ ରହିଛି, ଯେଉଁଠାରେ କି ପହଞ୍ଚିଗଲୁ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରି ଆମେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ହାସଲ କଲୁ ବୋଲି କହିପାରିବା ! ତେଣୁ, ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଅଶେଷ ଆସ୍ପୃହାର ଶିକ୍ଷା । ଅସଲ ଆସ୍ପୃହା ଆଦୌ ଅଟକି ଯାଏନାହିଁ । ଆରୋହଣ ବେଳେ ନୁହେଁ କି ଅବରୋହଣ ବେଳେ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅସଲ ଲୋଭମାନେ ଓ ଅସଲ ବନ୍ଧନମାନେ ଆମକୁ କେବେହେଲେ ବାନ୍ଧି ପକାନ୍ତିନାହିଁ ଅଥବା ବାଟ ଓଗାଳିବାକୁ ମନ କରନ୍ତିନାହିଁ । ଆମଲାଗି ପ୍ରକୃତରେ ବନ୍ଧୁ ମୁକ୍ତିର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଆମକୁ ବହୁବିଧ ପଳାଇବାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଆପଣାର ଯଥାର୍ଥ ଭୂମିଟିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଥିଲେ ଶିକ୍ଷା ଆମ ଭିତରେ ତଥା ଆମ ବାହାରେ ଆମଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ସୂଚନା ଦେଉଥାଏ ଓ ଆମକୁ ବିସ୍ମିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ବିସ୍ମୟ ହେଉଛି ଆମକୁ ଅସଲ ଶିକ୍ଷାର ଆଶୀର୍ବାଦଟିଏ ମିଳିଥିବାର ଅସଲ ସନ୍ତକଟିଏ । ତେଣୁ, ବିସ୍ମୟ ପରେ ବିସ୍ମୟ ଲାଗି ରହିଥାଏ, ରାତ୍ରିମାନେ ପ୍ରଭାତରେ ପରିଣତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଏତେ ଏତେ କଥା ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା ପରେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ମାୟା ବୋଲି କହିବାକୁ ଆଦୌ ସତ ବଳେନାହିଁ । ତେଣିକି ମାୟା କହିଲେ ଡ଼ୋର ଲଗାଇବାର ଏକ ରଚନାତ୍ମକ ଓ ସକାରାତ୍ମକ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଡ଼ୋର ଲାଗି ଲାଗି ଯାଉଥାଏ, ଗଣ୍ଠି ଫିଟି ଫିଟି ଯାଉଥାଏ । ଏଣୁ, ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷ ହେଉଛି ଜଣେ ମୁକ୍ତ ମଣିଷ; ଜଣେ ଖୁସୀ ମଣିଷ ଓ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ମଣିଷ । ନିଜ ପାଖରେ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ, ପୃଥିବୀ ପାଖରେ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ଏବଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ

ପାଖରେ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ । କେଉଁ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ସବାଆଗ ଓ ପୁଣି କେଉଁଟା ମଝିରେ ଓ କେଉଁଟା ସବାଶେଷରେ, – ସେକଥା ମୋଟେ କହି ହୁଏନାହିଁ ।

ସକଳାଙ୍ଗ ମନୁଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ସକଳାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା । ଐତିହାସିକ, ଆଚାରଗତ ଓ ତାତ୍କାଳିକ ବହୁ କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରି ଗଢ଼ି ଆଣିବାରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ବହୁ ଅଜ୍ଞତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ଚଉକଷ ଭାବରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଥିବା ଆମ ଆଗ୍ରହମାନେ, ଆମର ଅଭ୍ୟସ୍ତତାମାନେ ଏବଂ ଆମର ସ୍ଥାନୀୟତାମାନେ ଆମକୁ ଭାରି ଏକଆଖିଆ କରି ରଖି ଆଣିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ଆମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମାଜିକ ଜୀବନଧନ୍ଦା ମାନଙ୍କରେ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ହୁଏତ ଏଡ଼େବଡ଼ ଆବୁଟାଏ ତ ସେପାଖରେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଖମାଟାଏ । ଆବୁଟା କ୍ଷତିକାରକ, ଖମାଟା ମଧ୍ୟ କ୍ଷତିକାରକ । ଫଳରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ସେମାନେ ପାଉଥିବା ତଥାକଥିତ ଶିକ୍ଷାଟା ଦ୍ୱାରା ଅଧିକତର ଅର୍ଥରେ କୌଣସି କିଛି ନିମନ୍ତେ ମଣ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି । ନିଜର ବିବେକ, ନିଜର ବିଚାର ଏବଂ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବୋଲି ଆଦୌ କିଛିର ହିଁ ବିକାଶ କରି ଆଣିବାଲାଗି ସାହସ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଆଖି ସିଧା କରି ବାଟ ଚାଲି ପାରୁନାହାନ୍ତି, – ନିଜ ଭିତରେ ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ରହିଛି ବୋଲି ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର ସହିତ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଖଣ୍ଡିଆ ମଣିଷଟା ତା'ର ସମାଜଟାକୁ ଧର୍ମତଃ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ସହାୟତା କରୁଛି ଏବଂ ଖଣ୍ଡିଆ ସାମଜଟା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଲାପରି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ରଖୁଛି । ଉଭୟ ପଟ ହିଁ ବହୁ ଅସମଞ୍ଜସତା ଦ୍ୱାରା ଛଟପଟ ଓ କଲବଲ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ରାଜନୀତି ଖଣ୍ଡିଆ, ଆମ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଭଳି ଭଳି ବେଷ୍ଟନୀ ଦେଇ ରଖିଥିବା ମୂଲ୍ୟସୂତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଆ । ଗୋଟାଏ ପଟେ ପ୍ରାୟ ଆଦୌ କଳ ପାଉନଥିବା ଅସୁମାରି ବୈରାଗ୍ୟ ଏବଂ ଆଉଗୋଟିଏ ପଟେ ଅତିଶୟ ମାତ୍ରାରେ ନାନାବିଧ କାତରତା, ଅସହାୟତା ଏବଂ ବିମୂଢ଼ତା । ଏହି ଦୁର୍ଗତିଟିର ସମାଧାନ କରିବାର ଏକ ନିତ୍ୟ-ପ୍ରୟୋଜନଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ସମ୍ଭବତଃ ସେଇଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧ ପ୍ରୟୋଗ ତଥା ପରୀକ୍ଷଣ ଲାଗିରହିଛି । ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଲାଗି ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ, ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା, ଶାସକୀୟ ବଳପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ଭୟଭୀତ କରାଇବା ଦ୍ୱାରା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମାର୍ଗକୁ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ସେହି ପୁରୁଣା ବିଶ୍ୱାସଟା ଆମ ବାସ୍ତବ ପୃଥିବୀରେ ଯେତିକି ହାରି ହାରି ଯାଉଛି, ସମୁଚିତ ଏକ ସକଳାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତତଃ ଏକ ଉଚିତ ଦିଗରେ ପହୁଣ୍ଡଟିଏ ପକାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ସଂପୃକ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ।

ଏବଂ, ସେଥିଲାଗି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁକୂଳ ଗବାକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ମାତ୍ର ଏହି ଶହେ କିମ୍ବା ବିଶାଶହେ ବର୍ଷ ହେଲା ହିଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଖୋଲିଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଆଗେ ପ୍ରଥମେ ଏକ ଭୂମାର ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ତାହାରି ଭିତରୁ ହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମି ଏବଂ ଖୁଅଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରି ଅଣା ଯାଉଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନ ଆଗ ଅଳପରୁ, ଦେଖନ୍ତାକୁ ଏବଂ ଚିହ୍ନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଭାବରେ ଦେଖି ଏବେ କ୍ରମେ ଆମଲାଗି ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ରର ପରିପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟରେ ବାଡ଼ି ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କଲାଣି । ଉକ୍ତ ନୂତନ ପ୍ରୟାସଟି ପୃଥିବୀରେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଆମ ବିଚାର ତଥା ଅନ୍ଦାଜଗୁଡ଼ିକୁ ତାହା ବାଡ଼ିଦେବାକୁ ମନ କଲାଣି ଏବଂ କ୍ରମେ ଆମ ଜୀବନର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅଳଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏଠି ବିଶ୍ୱମୟ ଜୀବନ ନାନା ଶାଖାରେ ଅପ୍ରମିତ ଡ଼ାଳ ଓ ପତ୍ରରେ ବିଚ୍ଛୁରିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ସେହି ଗୋଟିଏ ବୋଲି ସେହି ବୈଜ୍ଞାନିକ ସତ୍ୟଟି ପାରମ୍ପରିକ କାଳର ଅଧ୍ୟାତ୍ମସତ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ସତେଅବା ଏକ ଧରାବତରଣ ଘଟାଇବାରେ ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରିଛି । ପୃଥିବୀ କ୍ରମେ ଏପରି ଏକ ପରିବାର ପରି ଦିଶି ପାରିଲାଣି, ଯାହାକୁ ଏକ ଚାକ୍ଷୁଷ ଅବଧାରଣା ଭିତରେ ସତକୁ ସତ ଧରି ହେଉଛି, – ପୃଥିବୀଯାକର ମଣିଷଙ୍କୁ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ନିୟତିର ବାହୁବେଢ଼ ମଧ୍ୟରେ ଠୁଳ କରି ବିଚାର କରି ଦେଉଛି । ଭିନ୍ନତା ଆଉ ଆଦୌ ଭୟ ଦେଉନାହିଁ ଏବଂ ଯାବତୀୟ ଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ଏହି ମନୁଷ୍ୟଖଣ୍ଡରୂପୀ ପୃଥିବୀକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ବାଟ ଖୋଜି ହେଉଛି, ସମାଧାନ ମାଗି ହେଉଛି, ଯୋଜନା କରି ହେଉଛି । କୋଉକାଳେ ଜଣେ ତାମିଲ କବି ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ବୋଲି ଯେ କହିଥିଲେ, ଆମେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସେହି କଳ୍ପନାଟିକୁ ପବ ପବ କରି ବଞ୍ଚିପାରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ସାହସ କରି ହେଲାଣି । ମଣିଷଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଏଣିକି ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଲାଜ ଲାଗୁଛି । ସିଏ କେବଳ କୌଣସି ରାଜାର ପ୍ରଜା ନୁହେଁ ବା କୌଣସି ସାହୁର ଖାତକ ନୁହେଁ; ଏପରିକି, କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦେଶର ନାଗରିକ ବୋଲି କହିଲେ ତଦ୍ୱାରା ତା'ର ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ମୋଟେ ଦିଆଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ସିଏ ସର୍ବାଦୌ ଜଣେ ମଣିଷ, - ଶହେ ପ୍ରକାରର ସ୍ଥାନୀୟ ସନ୍ତକ ହେତୁ ଏକ ଆରେକଠାରୁ ବଡ଼ ଅଲଗା ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ହେଉଛି ସବାଆଗ ମଣିଷ; – ଏବଂ ତେଣୁ, ସେହି ମଣିଷ ପାଇଁ ଏକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ତୁମେ ଆଉ ଯାହାକିଛି ଭାବୁଥିବ ତାହା ଅବଶ୍ୟ କରିବ ପଛକେ, ମାତ୍ର ଅସଲ ଠାବଟିରେ ତାକୁ ଜଣେ ମଣିଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଇଟିକୁ ନେଇ କୌଣସି ସାଲିଶ୍ ମୋଟେ କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । କଲେ ପାତକ ହିଁ ହେବ ।

ଶିକ୍ଷାବିଚାର ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନୂଆ ସାହସଟି ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଲାଭ କରିବାରୁ ହିଁ Education of the Whole Man କଥାଟି ମଧ୍ୟ ଉତ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଯଥାର୍ଥ Educationକୁ କ୍ରମେ total education ବୋଲି କୁହାଗଲା । ଶିକ୍ଷାର ଅର୍ଥ କେତେ କୁଆଡ଼କୁ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଗଲା । ପୂର୍ବରୁ ଇଉରୋପରେ ଶିକ୍ଷାର ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରସ୍ଥ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରାଇ ଦେଇ education for life ଓ ସେହିପରି ଆହୁରି କେତେ ଅନ୍ୟ ଆସ୍ପୃହାର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ କରୁଛି, ସେତିକିମାତ୍ରକୁ କେତେଟା ସୂତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ପାଠ ଭିତରକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ଆଣି ମଣିଷକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛାଞ୍ଚରେ ଏବଂ ବାଗରେ ମଣ କରି ରଖିବା, – ତାହାକୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱଟିକୁ ମାରି ପକାଇବା ବୋଲି କୁହାଗଲା । ମଣିଷ ଯେତିକି ଉନ୍ମେଷଣା ଓ ଉପାଦାନକୁ ନିଜ ଭିତରେ ବହନ କରି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଛି, ଏକ ନିର୍ଭୁଲ ସୁମାରି କରି କିଏ ପ୍ରକୃତରେ ତାହାର ହିସାବ ଦେଇପାରିବ ? ଆମ ଆଧୁନିକ କାଳର ବିଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକ ନିଜର ମାପକାଠି ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯେତିକି ପାରିଲେ, କେବଳ ସେତିକି ହିଁ କହି ପାରିଲେ । ସେମାନେ ଯେତେ ସାଧୁତାର ସହିତ ନିଜର ପହୁଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ଅନୁସାରେ ଏହିସବୁ ବୟାନ ଦେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଏକଆଖିଆ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକତରଫା ହୋଇ ଦେଖୁଥିଲେ । ଯେତିକି ଦେଖି ପାରିଲେ, ସେତିକିକୁ ସବୁଯାକ ଦେଖିବା ବୋଲି ବହୁ ଉତ୍ସାହରେ ଘୋଷଣା କରି ପକାଉଥିଲେ । ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟ ଭାରି ଭଲ ଯେ, ସେହି ବିଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକର ବୀକ୍ଷଣଯନ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ବଦଳି ଯାଉଥିଲା ଓ ତେଣୁ ମଣିଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ସତ୍ୟାନୁମାନ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କ୍ରମସଂଶୋଧିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ବାହାର ସଂସାରଟାକୁ ଜାଣିବାର ଓ ଗମିବାର ଆଗ୍ରହ ତଥା ସାହସମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅନୁସାରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରସାରଯୁକ୍ତ ଓ ଗଭୀର ହୋଇ ପାରୁଥିଲେ ।

ବାହାର ସଂସାରଟିକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ିକୁ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଆସିଛି । ସେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା କ'ଣ ମୋଟେ ପାଞ୍ଚଟି ? ଏହି ତଥାକଥିତ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଡ଼ିକର ହିଁ ସନ୍ଧାନୀମାନେ ଚିରକାଳ ଅଧିକତର ଆଲୋଚନା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ବାହାରଟା ଆଡ଼କୁ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ରହିଥିବାର ସ୍ଥୂଳତଃ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇପାରୁଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ଭିତର ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ରଜ୍ଜୁ ଲାଗିନାହିଁ ? ହଁ, କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଠାଏ ଠାଏ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ବୋଲି ଆଉଏକ ବ୍ୟାପାରର ଉଲ୍ଲେଖ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ଥିବାର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି, ସତେଅବା କୌଣସି

ଅସୁବିଧା ବଶତଃ ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଳ୍ପ ଆଲୋଚନା ହିଁ କରାଯାଏ । ବେଳେବେଳେ ବାହାରକୁ ମୁହଁ କରିଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବୋଲି କହିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଆରଗୁଡ଼ିକୁ ପରୋକ୍ଷ ବୋଲି କୁହା ଯାଇଥାଏ । ଭିତରଟି ପରୋକ୍ଷ ଏବଂ ବାହାରଟି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବୋଲି କହିବା ପଛରେ ଯେତିକି ଯୁକ୍ତି ଅଛି, ଭିତରଟି ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ବାହାରଟି ପରୋକ୍ଷ ବୋଲି ଦାବୀ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ଭବତଃ ସେତିକି ଯୁକ୍ତି ବି ରହିଥିବ । ବାହାରର ଏହି ପିତୁଳାବତ୍ ଜ୍ଞାନାନୁଭବ ଗୁଡ଼ିକ ଆଗ ନା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରଜ୍ଜୁରେ ବାନ୍ଧି ତେଣୁ କୁଆଡ଼ୁ ପରିଚାଳିତ କରୁଥିବା ସେହି ଆରଟି ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଆଗ, – ଏ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଗତି ସହିତ ଏକ ବିତର୍କ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା କରାଯାଇ ପାରିବ । ପୁନଶ୍ଚ, ଆମ ଅବବୋଧଗୁଡ଼ିକର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ବିଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକ ଯେତିକି ଅଧିକ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି, ଆମର ଏହି ବାହ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟରୂପୀ ଗ୍ରହଣଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ସେତିକି ଅଧିକ ତଥ୍ୟ କ୍ରମେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରୁଛି, – ଆମକୁ ଆଚମ୍ବିତ କରି ଆମ ବିଷୟରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତର ମାନଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଉକୁଟି ଉକୁଟି ଆସୁଛି । ରହସ୍ୟ ପରେ ରହସ୍ୟର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ହେଉଚି, ତଥାପି ଏହି ପ୍ରକଟଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାରେ ଅପ୍ରକଟଟା ହିଁ ସର୍ବଦା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ରହି ଯାଉଥିବାର ପ୍ରତୀତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଅପ୍ରକଟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଆଣିବାର ଏହି ବହୁଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆକର୍ଷଣର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିଥିବା ଆମ ସତ୍ୟର ଭଣ୍ଡାରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ କେତେ ନା କେତେ ନୂଆ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଆସି ଯୋଡ଼ିହୋଇ ଯାଉଛି । ନିଜ ଭିତରକୁ ଅଧିକ ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ଭେଦି ପାରୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଏହି ବାହାର ପୃଥିବୀଟା ସମ୍ପର୍କରେ ଆମର ଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କେତେପ୍ରକାରେ ମାର୍ଜିତ ହୋଇଯାଉଛି ଏବଂ ସେହିପରି ବାହାରର ପୃଥିବୀଟିକୁ ଅଧିକ ଜାଣିବା ଏବଂ ଅଧିଗମିବା ଫଳରେ ଆମ ନିଜ ଭିତରଟାକୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ବାଟ ଫିଟିଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ମନୁଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଏହି ବିସ୍ମୟାନୁଭବ ଏବଂ ସତତ ଉଦ୍‌ଘାଟନର ଉତ୍ସାହ, – ସୃଷ୍ଟିର ଉପନ୍ୟାସରେ ଆମେ ତାହାକୁ ଏକ ସବାବଡ଼ ଆଗ୍ରହର କାହାଣୀ ବୋଲି କାହିଁକି ନ କହିବା ?

ଏହି ତଥାକଥିତ ଚେତନ ପଛକୁ ଏକ ଅବଚେତନ ରହିଛି । ଅବଚେତନ ହିଁ ଅଧିକତର ଅର୍ଥରେ ଆମ ଚେତନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି ବୋଲି ଏକ ନୂଆ ମନୋବିଦ୍ୟା ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଘୋଷଣା କଲା, ସେତେବେଳେ ତଥାକଥିତ ଆମର ଏହି ସଚେତନଟାର ଉପାସକମାନେ ସତେଅବା ଖୁବ୍ ଆଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ; ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ତଥାକଥିତ ବିଜ୍ଞାନର ଚଉକୀଟାର ଗୋଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ବୋଲି କେତେ ତୁଣ୍ଡଗୋଳ କଲେ । ଅଭିଯୋଗକାରୀମାନେ ଏବେ

ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । କେବଳ ସଚେତନଟିକୁ ମନୁଷ୍ୟ-ଆଚରଣର ସବୁଯାକ ଭୂମି ବୋଲି ମାନୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସାଧ୍ୟ କରି ରଖିବା ପ୍ରକୃତରେ ଖୁବ୍ ସହଜ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଉପରୁ ଶାସନ କର, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଜାରି କର, ବେତ ମାରି ନୀତି ଶିଖାଅ, – ବିଦ୍ୟାଳୟ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରାଜଦରବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ କିସମର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ମଣିଷ ଉପରେ ଗୋଛାଏ ସଦାଚରଣକୁ ନେଇ ଲଦି ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଶାନ୍ତିଶୃଙ୍ଖଳା ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ କରି ରଖିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମୁତାବକ ହିତୋପଦେଶମାନ ଲେଖି ଥୋଇ ଦେଉଥିଲେ । ମଣିଷମାନେ ବାହାରର ତାଗିଦାଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ବଞ୍ଚୁଥିଲେ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଏହି ଚରାଚରର ପ୍ରାୟ ଜଣେ ହୃଦୟହୀନ ଶାସକ ବୋଲି ଧରି ନେଉଥିଲେ । ପାପ ପୁଣ୍ୟ, ଦୋଷ ଓ ଗୁଣ ତଥା ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନର୍କର କେଡ଼େ ସହଜ ବିଚାର ହୋଇ ପାରୁଥିଲା । କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ହିଁ ପୃଥିବୀ ଚାଲୁଥିଲା । ଏହି ଜୀବନର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳପ ଶକତି ବୋଲି କହି ଆପଣାକୁ ମହାଜୀବବତ୍ ମଣୁଥିବା ଥୋକାଏ ବିଶେଷ ମଣିଷ ଏଠାରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ନିୟତିକୁ ନିଜର ହାତମୁଠା ଭିତରେ ଧରି ରଖିଥିଲେ । ଅବଚେତନ ଆସି ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କଲା । ସଚେତନଟାକୁ ଯଦି ସେହି ଅବଚେତନ ହିଁ ପରିଚାଳିତ କରୁଛି, ତେବେ ଅସଲ କର୍ଣ୍ଣଧାର ଓ ଅସଲ କାଣ୍ଡାରିଟି ତ ଆମ ଭିତରେ ରହିଛି । କିଏ କେତେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତାହାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ବୋଲି କହିଲେ, ନୃଶଂସ ବୋଲି କହି ଉଲୁଗୁଣା ଦେଲେ । ଆଉ କେହି ତା'ପରେ ଆଗକୁ ବାହାରି କହିଲେ ଯେ, ନାହିଁ, ସେଇଠି ସେଇ ଅବଚେତନ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଆମକୁ ନେଇ ଆମକୁ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତର ନିୟତି ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବା ଆମର ଅସଲ ବନ୍ଧୁଟି ହିଁ ଆସୀନ ହୋଇ ରହିଛି । ସଚେତନ ଜୀବନର ନିତିବାଧ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟ-ଅଭିନୟରତ ବାହାରର ଏହି କ୍ଷଣକ୍ଷଣକର ବିଚରା ସଦା-ପ୍ରପୀଡ଼ିତ 'ମୁଁ'ଟି ପଛରେ ସେଇ ଗଭୀରତର ମୁଁ – ତାହାହିଁ ଆମର ଅବଚେତନ । ଅବଚେତନକୁ ଆମେ ଲୁଚି ବୁଲିବାନାହିଁ, – ତାହାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, – ତେବେ ଯାଇ ଘରକୁ ଫେରିପାରିବା ।

ମନୁଷ୍ୟର ଅସଲ ଘର ତା' ଭିତରେ । ସେହି ଘରଟି ମଧ୍ୟରେ ସିଏ ପ୍ରବେଶ ମଧ୍ୟ କରିବ, ସିଏ ସେହି ଘରଟି ପାଇଁ ଦାୟୀ ରହିବ । ମାଆଟିଏ ପରି ତାହାକୁ ସଜାଡ଼ି ରଖିବ, – ମାଆଟିଏ ପରି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବ; ସେହି ଭିତରେ ତା'ର ଅସଲ ଚେରମାନେ ରହିବେ, ସେହି ଭିତରେ ହିଁ ସିଏ ନିଜ ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ତିଆରି କରିନେଇ ପାରୁଥିବ । ବାହାରୁ ସରଞ୍ଜାମମାନ ନେବ ଏବଂ ନିଜ ସ୍ୱଭାବଟିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ବୁଝି ଓ ଘ୍ରାଣ କରି ସିଏ ଆପଣାକୁ ନିର୍ମାଣ କରି ନେଉଥିବ । ଡାଳପତ୍ର ପ୍ରସାରି ଦେବ ଓ ପୃଥିବୀର ଶୋଭାକୁ ବଢ଼ାଇବ ।

ପୃଥିବୀକୁ ଅଧିକ ଧନଶାଳୀ କରିବାରେ ନିମିତ୍ତ ହେବ । ଅବଚେତନର ଆହୁରି ଭିତରକୁ ଭେଦିଲେ ସିଏ ଅଚେତନ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବ । ଉପନିଷଦର ଏକ ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ ସେହିଠାରେ ହିଁ ତା'ର ଆତ୍ମା ବିଦ୍ୟମାନ୍ ରହିଛି । ଏବେ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସେହି ସମ୍ପଦଟିକୁ the real self ବୋଲି କହିଲେଣି । ବାହାରର ମଣିଷଟି ହେଉଛି ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ conditioned ମଣିଷ । ଏବଂ, ଭିତରର ସେହି ଅସଲ ମଣିଷଟି ହେଉଛି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭିକ୍‌ଟର୍ ଫ୍ରାଙ୍କଲ୍‌ଙ୍କର ଭାଷାରେ, der unbedingte Mensch ବା unconditonal man; – ଆଉ ଏକ ସନ୍ଦର୍ଭରେ ସିଏ ତାକୁ der unbewusste Gott ବା the unconscious God ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅବଚେତନକୁ ଆବୋରି ଏକ ସମୂହଗତ ଅବଚେତନ ରହିଛି ବୋଲି ଆଗରୁ କିଛି ଅନୁମାନ ଅବଶ୍ୟ କରା ଯାଉଥିଲା । ଏବେ ମନୁଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆମର କଳ୍ପନା ସେହି ଗାରଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଡେଇଁଯାଇ ସାରିଲାଣି । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ବୋଲି କାହିଁକି କୁହାନଯିବ, – ଏପରି ଏକ ସତ୍ୟପ୍ରେରଣାର ଭୂମି ରହିଛି, ଯେଉଁଠାରେ କି ତାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟତା କିମ୍ବା ତାତ୍କାଳିକତା ଭିତରେ କାନ୍ଥବାଡ଼ ଦେଇ ବାନ୍ଧି ଆଦୌ ରଖି ହେବନାହିଁ । ଆଦୌ କୌଣସି ଉପଧା ଦେଇ ନ୍ୟୂନ କରି ଦେଖି ହେବନାହିଁ । ସେଠାରେ ଆମର ଜ୍ଞାତ ଓ ପ୍ରଚଳିତ କୌଣସି ମାପକାଠି ଦେଇ ସାଲିଶ୍ କରି ହେବନାହିଁ । ସେଇଟି ହେଉଛି ତା'ର ଭାଗବତ ପରିଚୟ । ସେଠାରେ ସିଏ ଏହି ପରିଚିତ ସବୁକିଛିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଛି ସତ, ତଥାପି ଅନନ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଏହି ମନୁଷ୍ୟକୁ ନେଇ ଆମର ଯେଉଁଭଳି କଳ୍ପନା, ସେହି ଅନୁସାରେ ହିଁ ତା'ଲାଗି ଆମର ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ସର୍ବତ୍ର ଏକ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ସତ, ମାତ୍ର ସେହି କାରଣରୁ ସିଏ କ'ଣ ଏପରି ଏକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବ, ଯାହାକି ତାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ସେହି ପରିବାରଟି ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିବ ? ମଣିଷମାତ୍ରକେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଜାତି ବା ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ତା' ବୋଲି ସିଏ କ'ଣ କେବଳ ଏହିଭଳି ଏକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବ, ଯାହାକି ସେମାନେ ସକଳ ସ୍ଥିତିରେ ସେଇ ଜାତି ବା ସେହି ଦେଶର ଚଉବାଡ଼ ଭିତରେ କିଳି ହୋଇ ରହିବାକୁ କୁମନ୍ତ୍ରଣା ହିଁ ଦେବ ? ଆମ ପୃଥିବୀର ଧର୍ମ ଏବଂ ଠାକୁରମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଦର୍ଭରେ ରଖି ମଧ୍ୟ ସେହି କଥାଟି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନଯାକ ଏକ ଭୂମିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅବଶ୍ୟ ଛିଡ଼ା ହେବ, ସବାଆଗ ସେହି ଭୂମିର ହିଁ କାମରେ ଲାଗିବ, – ତଥାପି ତା' ଜୀବନର ଅସଲ ଅନ୍ଦାଜ

ଓ ଅସଲ ଆକାଶଗୁଡ଼ିକ ସେଇଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଡ଼େଇଁଯାଇ ପାରୁଥିବ । ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱମାନେ ଚିରକାଳ ସେହି ସତ୍ୟଟିର ଅବଜ୍ଞା କରି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅଭିପ୍ରାୟରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ନଜରଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁରୂପ ଅଳପଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ବରାଦ କରିଛନ୍ତି । ଏବଂ ମଣିଷ, ଜଣେ ଜାଗରୂକ ମଣିଷ ସେହି ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଡ଼େଇଁଯାଇ ଆହୁରି କେତେ କୁଆଡ଼େ ଖେଦି ଯାଇଛି । ନିଜର ସାନ ଘରଟି ଭିତରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ସାହସ କିରିଛି । ତା'ର ଯଥାର୍ଥ ଚେତନାମାନେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଆଉକିଛିର ଉଚ୍ଚାଟନା ଦ୍ୱାରା ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ କେତେ କେତେ ପ୍ରସୀମନକୁ ଲଂଘି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ଚେତନା ପ୍ରକୃତରେ ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଲଂଘିବାର ହିଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥାଏ । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ସାହସ ଦିଏ; ସତେଅବା ଏପରି ଜଣେ ଜନନୀର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଆଣି ଦିଏ, ଯିଏ କି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରସା ଦେଇ ଆମକୁ ଗାର ଡ଼େଇଁବାର ଓ ପ୍ରସାରିତ ହେବାର ପ୍ରେରଣା ଦେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଅଳପରେ ରଖନ୍ତି, ଅନ୍ଧାରରେ ରଖିଥାଆନ୍ତି, ବାଧ୍ୟ ମେଣ୍ଢାଟିଏ କରି ରଖିବାର ଫିକର କରିବାରେ ବହୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତି । ଜାଗରୂକ ମଣିଷମାନେ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାରୁ ରସଦ ନେଇ ଆୟତନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି, ପ୍ରସୀମନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ, ଶିକ୍ଷା ଭିତରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ଭାଗଟା ଅଧିକ ହେଲେ ତାହା କ୍ରମେ ଅଶିକ୍ଷାର ହିଁ ଏକ ଉପଦ୍ରବରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକୁ ମାରା କରିଦିଏ ।

ମଣିଷ ମଣିଷଠାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥିବ, ସବୁ ମଣିଷକୁ ଭଗବାନ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏପରିକି ଭଗବାନ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମଣିଷମାନେ ପୃଥିବୀରେ, ଏପରିକି ସେହି ଗୋଟିଏ ନିତ୍ୟକାରବାରର ମୁଲକ ଭିତରେ ସାନ ବଡ଼, ଉପର ତଳ ହୋଇ ରହିଥିବେ, ଥୋକେ ଆଉ ଥୋକେଙ୍କୁ ଭୟ କରୁଥିବେ, ଈର୍ଷା କରୁଥିବେ, – ଏସବୁ ଆମ ଉପରେ ଜାରି ହୋଇ ରହିଥିବା ଅଶିକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଆମ ଉପରେ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା ମାମଲତକାରିଟାର ଫଳ । ଯାବତୀୟ ସତ ଶିକ୍ଷା ମଣିଷକୁ ଆଉ ମଣିଷମାନଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାରେ ହିଁ ସହାୟତା କରୁଥିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ମଣିଷମାନେ ଏବେ ପରସ୍ପରର ମେଳଭିତରେ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ଏକ ଆରେକୁ ମୁଖାଗୁଡ଼ାକ ପିନ୍ଧି ଭଣ୍ଡାଇବାରେ କାହିଁକି ଏତେ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି ? ଜଣେ ମଣିଷର ଅଥବା ଥୋକେ ମଣିଷଙ୍କର ଦୁଃଖ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କରେ ଦୁଃଖରୂପେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ଅଧିକ ଚତୁର ଏବଂ ଧୂର୍ତ୍ତ ହେବାକୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ ବୁଦ୍ଧି ତଥା

ଦାମ୍ଭିକତାଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଦେଇଯାଏ, ତାହା ନିଜର ଧାତୁଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧର୍ମତଃ ହୁଏତ ଅଶିକ୍ଷା ହୋଇ ହିଁ ରହିଥାଏ । ପୃଥିବୀରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀସମ୍ପଦ ତଥା ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସମ୍ଭାବନାମାନ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ଏବଂ ମଣିଷମାନେ ନାନାବିଧ ବିଜ୍ଞାନର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମଥାଟିକୁ ବହୁସମ୍ପନ୍ନ କରି ରଖିଥିବା ବେଳେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ଅସମର୍ଥତା ଓ ଅସହାୟତା କ'ଣ ପାଇଁ ରହିବ ? ସମ୍ବନ୍ଧଗତ ଜୀବନରେ ବାହାରକୁ କେଡ଼େ ସଭ୍ୟ ପରି ଦିଶୁଥିବା ମଣିଷଟା ନିଜ ଭିତରେ କାହିଁକି ଛତରା ହୋଇ ରହିଥିବ ?

ପୃଥିବୀର ମଣିଷମାନେ ନିଜ ଭିତରେ କ'ଣ କମ୍ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ? ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ତଥା ଅପ୍ରବୃତ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସଂତେଅବା ସଦାଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ସଦାକାତର କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ପଟ ଚୋର ହୋଇ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇବାରେ ଲାଗିଛି ତ ଆର ପଟଟା ପୋଲିସ୍ ହୋଇ ତା' ପଛରେ ଧାଇଁଛି । ଗୋଟାଏ ପଟ ଅବଧାନ ହୋଇ ଛାଟ ଧରିଛି ତ ଆର ପଟଟା ଦୁଷ୍ଟ ଚାଟର ଭୂମିକାମାନ ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ ଦଗା ଦେବାରେ ଲାଗିଛି । ନିଜ ପାଖରୁ ନିଜେ ଲୁଚି ବୁଲିବା, – ଏହାଠାରୁ ବଳି ମଣିଷର ଜୀବନରେ ପ୍ରକୃତରେ ଆଉ କୌଣସି ଦୁର୍ଗତି ରହିଛି କି ? ଏହି କିସମର ଦୁର୍ଗତମାନେ ନିଜ ଜୀବନଟିକୁ ସତକୁ ସତ ଏକ ଜୀବନ ଭଳି ବଞ୍ଚିବା ନିମନ୍ତେ ପୁଣି ଆଉ କିପରି କେତେବେଳେ ଫୁରସତ ପାଆନ୍ତେ ? ଏବଂ, ଭିତରେ ଏତେ ଏତେ ଦୁର୍ଗତିଦ୍ୱାରା ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଥିବା ମଣିଷମାନେ ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ କିପରି ସୁସ୍ଥ କରି ତିଆରି କରିପାରିବେ ? ହୁଏତ ସେଇଥି ସକାଶେ ଆମ ହାଟବଜାର ଗୁଡ଼ାକ ଏପରି ହୁ' ହୁ' ହୋଇ ବଢୁଛି ସିନା, କିନ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାବିଧ ମିଛ ସାମୂହିକ ଅପପ୍ରେରଣା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ କ୍ରମେ ବଡ଼ ହାସ୍ୟକର ଭାବରେ ମ୍ଳେଚ୍ଛ କରି ପକାଉଛି । ସେହି ଅପପ୍ରେରଣା ଗୁଡ଼ିକୁ କେହି କେହି ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହି ତରବାରୀ ଏବଂ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟାକୁ ଏଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଠିକ୍ ଛାଞ୍ଚରେ ଆଣି ପକାଇବେ ବୋଲି ବି ବାହାରି ପଡୁଛନ୍ତି । ମିଜାଜଗୁଡ଼ାକ ଅନୁସାରେ ବୋଝ ବୋଝ ବହି ଲେଖାଯାଉଛି । ମନ୍ଦ ମିଜାଜଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇବା ସକାଶେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ବହି ଲେଖା ହେଉନାହିଁ ସତ, ତଥାପି ମିଜାଜମାନେ ବଦଳୁ ନାହାନ୍ତି । ବିରାଡ଼ିଟା ବେକରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିବାକୁ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବଳ ପାଉନାହିଁ, ଉତ୍ତମମାନେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଥିବା ନୀତିଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଆଉ କ'ଣ ସତରେ ପାରିବା ଭଳି କୌଣସି ବାଟ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା ରହିଛି ।

ତେଣୁ, ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ମଣିଷକୁ ପୁନର୍ବାର ତା ନିଜ ପାଖକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାର ହିମ୍ମତ କରିବ । ତା'ର ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ାକୁ ଏକାଠି ସିଲାଇ କରି ଯେ ଗୋଟିଏ ପରି ଦେଖାଇବ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ; ସିଏ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟାଏ, ତାହାକୁ ସେହିପରି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣିଦେବ । ସେହି ଗୋଟାଏ ହିଁ ସବୁଟିର ପଛରେ ରହିଛି ବୋଲି ହିଁ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକର ଆଦୌ କୌଣସି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ମଣିଷ ତା' ଭିତର ଓ ବାହାରେ ଗୋଟାଏ ହୋଇ ରହିବ, ହିମ୍ମତର ସହିତ ନିଜ ଭିତରେ ନିଜର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ଏବଂ ହିମ୍ମତର ସହିତ ବୃହତ୍ତର ଏହି ବାହାରଟି ସହିତ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଇଟି ହେଉଛି ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଚେତନାର କଥା । ସେହି ଚେତନା ଲାଗି ସିଏ ନିଜ ଭିତରେ ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ଏହି ବୃହତ୍ତର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ରଚନାତ୍ମକ ଭାବରେ କାମରେ ଆସିବ । ଏଥିଲାଗି ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେ କେତେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ତଥା ସକାରାତ୍ମକ ହୋଇ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହୁଏ, ସେହି ଆଡ଼କୁ ସତକୁ ସତ ଥରେ ମନ କଲେ ଯାଇ ଆମକୁ ତାହାର କିଞ୍ଚିତ୍ ଅନ୍ଦାଜ ମିଳି ପାରିବ । ଏବେ ତ ପୃଥିବୀରେ ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଆମ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ଆସିବାରେ ଲାଗିଥିବା ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ସତେଅବା ସକଳବିଧ ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ଛିନ୍ନ କରିନେଇ ବଡ଼ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଏବଂ ଅମଙ୍ଗ ହିଁ କରି ପକାଉଛି । ଏହି ଅମଙ୍ଗପଣିଆ ଗୁଡ଼ିକର ଆକର୍ଷଣରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଆବଶ୍ୟକ ବଳ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଦେଇ ପାରିବ, ତାହା ସତକୁ ସତ ଜନନୀ ସଦୃଶ ଆମକୁ କେବଳ କେତେକ ଅଂଶ ବା ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସମଷ୍ଟି ନୁହେଁ, ଆମକୁ ଗୋଟାଏ ବୋଲି ହିଁ ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରୁଥିବ । ଆମ ବାହାର ଓ ଭିତରକୁ ଏକାଠି ଏକାବେଳେକେ ଦେଖି ପାରୁଥିବ; ଆମର ମଥାଟାକୁ ସଜାଡ଼ିବ ବୋଲି ଆମ ହୃଦୟଟାକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଉନଥିବ ଅଥବା ଆମର ହୃଦୟଟାର ଶୁଶ୍ରୂଷା ବା ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବ ବୋଲି ମଥାଟିକୁ ବି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉନଥିବ ।

ପୃଥିବୀସ୍ଥ ମଣିଷକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମିତି ସହିତ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନର ଧାରାରେ ହିଁ ଆମେ ତାକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଏହି ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟିକୁ ବିବର୍ତ୍ତନର ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିକୁ ମାଧ୍ୟମ ବା ଦର୍ପଣରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ବୁଝିବା, ସେଇଟି ମୋଟେ ଦେଢ଼ଶହ ବର୍ଷର ଇତିହାସ । ଏଥିରେ ବିଜ୍ଞାନର କିଛି ଆଭାସ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ସତ, ମାତ୍ର ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଅନୁମାନ ହିଁ ରହିଛି । ଆମର ଚେତନା ଅନୁସାରେ ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ଅନୁମାନ । ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଯାବତୀୟ

ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆମେ ଅନେକତଃ ହୁଏତ ତାହାହିଁ କହିପାରିବା । ଆମେ ପୃଥିବୀ ବୋଲି ଯାହାକିଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଥବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ସମ୍ଭାରି ଧରିପାରୁଛୁ, ତାହା ହେଉଛି ଆମର ଅନୁମାନଗୁଡ଼ିକରୁ କ୍ରମଶଃ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ର । ସୂତ୍ରଟି ନାହିଁ ତ ପୁଣି ଏସବୁ ଏକତ୍ର ରହିଛନ୍ତି କିପରି ? ଏହି ସବୁକିଛିର ପଶ୍ଚାତରେ ଏକ ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛି କିପରି ? ପୃଥିବୀର ଧର୍ମମାନେ ଏକଥା ପ୍ରକୃତରେ କଳନା ହିଁ କରି ପାରିନଥାନ୍ତେ; ତେଣେ ମନ କରିଥିଲେ ଆପଣା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାନୁନଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ କରା ଯାଇଥିବା ଇମାରତଟିଏ କଦାପି ଗଢ଼ି ଥୋଇଦେଇ ନଥାନ୍ତେ ଓ ସେହି ଗୋଟିଏ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ନଥାନ୍ତେ । ଧର୍ମକୁ ନେଇ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁସବୁ କନ୍ଦଳ ଚିରଦିନ ଲାଗିଆସିଛି, ଏବେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ପରାକ୍ରମରେ ଲାଗିଛି, ତାହା ବସ୍ତୁତଃ ଏହି କାନୁନଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବେଢ଼ା ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଏକକ ଓ ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ଆସିଥିବା ସ୍ୱକୀୟ କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ । ତେଣୁ, ବେଢ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ଡେ଼ଇଁ ବାହାରି ନଆସିଲେ, ଆମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱସତ୍ୟଟିକୁ ବହନ କରି ରହିଥିବା ସୂତ୍ରଟିର ଅବଧାରଣା ହିଁ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । କେବଳ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହିଁ କହିପାରିବ ଯେ, ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନର ସୋପାନକ୍ରମରେ ଏକ ବିଶ୍ୱସତ୍ୟ ଅପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଏକ ଆଦିସ୍ଥିତିରୁ କ୍ରମପ୍ରକଟ ହୋଇ ଆସିଛି । ଯାହା ଧର୍ମତଃ ଅପ୍ରମିତ ଓ ତେଣୁ ଯାବତୀୟ ସଂଜ୍ଞାର ଅତୀତ, ତାହାହିଁ ପ୍ରକଟ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ପ୍ରଥମ ସ୍ଥିତିଟି ଜଡ଼ର ସ୍ଥିତି, – ଆମର ଏହି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ତାହା ଅଚେତନ ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତୀତ ହେବ । ସୂତାଟିକୁ ନପାଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅନେକ ତୁଚ୍ଛା ଅନେକ ବୋଲି ହିଁ ଦେଖା ଯାଉଥିବ । ତଥାପି, ତଥାକଥିତ ଅନେକର ହୃଦୟରେ ସେହି ପରମ ଏକ ହିଁ ଅଧିଷ୍ଠାତା ରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ରହିଛି । ଜଡ଼ରୁ ପ୍ରାଣ, ପ୍ରାଣରୁ ମନ । ଜଡ଼ ଭିତରେ ପ୍ରାଣ ଅପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ମନ ବି ଅପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିଛି । ଅଚେତନ ମଧ୍ୟରେ ସଦାଚେତନ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି । ଜଡ଼ ପ୍ରାଣକୁ ଧରି ରଖିଛି ଓ ପ୍ରାଣ ମନକୁ ଧରି ରଖିଛି । ଏବଂ, ମନ ଭିତରେ ପୁଣି କ'ଣ ଅଛି ? ପୃଥିବୀଯାକର ବିବର୍ତ୍ତନବାଦୀ ଆସ୍ପୃହାଟି ସଂପ୍ରତି ସେଇଯାଏ ଆସି ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ନିଜ ଚେତନାର ନାନାବିଧ ରଜ୍ଜୁଦେଇ କେତେ କ'ଣ ଅନୁମାନ କରିବାରେ ବି ଲାଗିଛି । ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଭଳି ଭଳି ମତ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ପଚାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବି ହେଉଛି, କେଉଁ ମତଟି ଠିକ୍ ଏବଂ ତେଣୁ କେଉଁ ମତଟି ଭୁଲ ?

ଆମେ ଯେତିକି ସାହସ କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତିକିଯାଏ ଯାଇ ଅଟକିଯିବା, ଆମର ମତଟି ମଧ୍ୟ ସେଇଠାରେ ଅଣ୍ଟି ରହିଯିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ବିବର୍ତ୍ତନର ଠାବ କରିବାର ପ୍ରୟାସଟିକୁ ନେଇ ଆଧୁନିକ ପୃଥିବୀରେ କେତେ କେତେ ବାଦର ଭିଆଣ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସେଇଥିରୁ ବିବାଦ ଲାଗିଛି । ଏହି ମନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପାହାଚଟିକୁ ଆମ ପରିଭାଷାରେ ଆତ୍ମା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ମନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆବିଷ୍କାରଟି ହେଉଛି ଏହି ଆତ୍ମା । ଏହି ମନର ଭିତରେ ହିଁ ଆତ୍ମା ଅପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିଛି । ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି । ଆମର ତପଶ୍ଚାରଣା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେବା ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି । ଏହି ତପଶ୍ଚାରଣା ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଅସଲ ହୃଦୟ । ତପଶ୍ଚାରଣା ହେଉଛି ଆମଠାରେ ସମୃଦ୍ଧ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବା ଆମରି ଶ୍ରଦ୍ଧା । ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଧିକ ବିସ୍ତାରକୁ ମନ କରିବ, ଅଧିକ ଉଚ୍ଚତାକୁ ମନ କରିବ ଏବଂ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ମନ କରିବ । ଏହି ତିନି ପ୍ରକାରର ମନ କରିବା ପ୍ରକୃତରେ ମୋଟେ ଅଲଗା ଅଲଗା ତିନି ପ୍ରକାରର ବି ନୁହେଁ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ଥରେ ଥାନଟିଏ ପାଇଲେ ଆମକୁ ତିନୋଟିଯାକ ପ୍ରସ୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଥାନ ମିଳିଯିବ । ସେହି ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷା ବା ତପଶ୍ଚାରଣା ଆମକୁ ଏକାବେଳେକେ ହିଁ ତିନୋଟିଯାକର ଯୋଗ୍ୟ କରି ନେଉଥିବ । ତେଣୁ, ଆମ ଶିକ୍ଷାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବିଷୟରୂପେ ଆମେ କ'ଣସବୁ ପଢୁଛୁ ବା ନପଢୁଛୁ, ତାହା ସବୁଠାରୁ ଆଦୌ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଆମର ଅଧ୍ୟୟନର ବିଷୟ ବା କ୍ଷେତ୍ର ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ତାହା ଆମ ଭିତରେ ସେହି ଅସଲ ଆସ୍ପୃହାଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଖୋଲି ଦେବାରେ ଲାଗିଥିବ, ଯାହାକି ଆମକୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ତିଆରି ହିଁ କରି ନେଉଥିବ ।

ଜଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ମନୁଷ୍ୟର ଅବଧାରଣାରେ ସେହି ଆତ୍ମା ହେଉଛି ଆମକୁ ଗୋଟିଏ କରି ସମ୍ଭାଳି ଧରିଥିବା ଅନ୍ତରସ୍ଥ ସତ୍ତା, ଆମର ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା । ସେହି ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ହେଉଛି ଏକାଧାରରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ଉନ୍ମେଷଣାର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ଜନନୀ ଏବଂ ଆମ ତପଶ୍ଚାରଣା ଦ୍ୱାରା କ୍ରମଶଃ ଅଧିକ ଅତିକ୍ରମଣକ୍ଷମ ଓ ଅଧିକ ସମ୍ପଦଶାଳୀ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଆମ ହାତରେ ରହିଥିବା ଆମର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁଞ୍ଜି । ତାହାରି ଆବିଷ୍କାର ହେଉଛି ଆମ ଜୀବନର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆବିଷ୍କାର । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମେ ନିଜକୁ ସେହି ଆବିଷ୍କାର ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଭାଜନ କରିନେଇ ପାରୁଥିବା । ଆମ ଭିତରେ ଆମକୁ ଏହି ବିଶ୍ୱସମଗ୍ରଟି ସହିତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସମ୍ମିଳିତ କରି ରଖିଥିବାର ଯେଉଁ ନିଜସ୍ୱ କେନ୍ଦ୍ରଟି ନିରନ୍ତର ରହିଛି, ସେଇଟି ହେଉଛି ଆମର ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା, – ଆମକୁ ଏଠି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିବାର ଓ ତେଣୁ ଅସହାୟ ଅନୁଭବ କରିବାର ଦୁର୍ଗତିରେ ଯାହା ଆମକୁ ନିର୍ଭର ଦେଇ, ହିମ୍ମତ ଦେଇ ରକ୍ଷା କରିବାରେ

ଲାଗିଥାଏ, ତାହାହିଁ ଆମର ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା । ସେହି ସତ୍ତାଟି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ଅର୍ଥରେ ଆମେ ହିଁ ସବୁବେଳେ ଦାୟୀ । ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ସହିତ ଖିଅଟି ହଜି ହଜି ଯାଉଥିଲେ ହିଁ ମଣିଷମାନେ ଏହି ଜୀବନରୂପୀ ବିରାଟ ହାଟଟା ଭିତରେ ଗିଳି ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି, ବଡ଼ କାତର ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ କାମରେ ମୋଟେ ଲାଗି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତାଟିକୁ ଠାବ କରି ନପାରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଦେହ ତଥା ଆମର ପ୍ରାଣ ଆମକୁ ଆଳ କରି ଭାରି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ଆମର ଦେହ ଓ ଆମର ପ୍ରାଣ ସେତେବେଳେ ମୋଟେ ନିଜର ଦେହ ଓ ନିଜର ପ୍ରାଣ ବୋଲି ଅନୁଭବ ହୁଏନାହିଁ । ଯେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ପାରି ହୁଏନାହିଁ । ସଂସାରଟା ପାହାଡ଼ବତ୍ ଗୋଟାଏ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବାଧା ପରି ଠିଆହୋଇ ରହିଥାଏ । ସତେଅବା ମୋଟେ ବାଟ ଛାଡ଼େନାହିଁ । ଏବଂ, ତେଣୁ ବହୁତ ମଣିଷ ସଂସାରଟାକୁ ଛାଡ଼ି ଭାରି ଆକୁଳ ଭାବରେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବାର ବହୁ ଶ୍ରମକସରତ୍ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ଗୁହାମୁକ୍ତିର କାରଣ ହୁଏ, ଆମର ଭୟ ଭଙ୍ଗାଏ । ଏ ଗୁହାରୁ ବାହାରି ସେ ଗୁହାରେ ଯାଇ ପଶିଲେ ଯେ କଦାପି ଦୁର୍ଗତିଗୁଡ଼ିକରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବନାହିଁ, ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ସହିତ ଖିଅଗୁଡ଼ିକ ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ସେହି ଅନ୍ୟ ସତ୍ୟଟିକୁ ବୁଝି ହୁଏ । ନୀତିବାଦୀମାନେ ଆମପାଇଁ କେତେ ପ୍ରତିବିଧାନର କେତେଭଳି ପାଚନ ବତାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ତଥାପି କଷଣ ଯାଉନଥାଏ । ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ହିଁ ଆମକୁ ଆମ ମହିମାଟି ସହିତ ଆମର ଭେଟ କରାଇଦିଏ । ବାହାରକୁ ଭୟ କରି ଭିତରନାମକ ଏକ କୋରଡ଼ ଭିତରେ ଆଦୌ ଲୁଚି ରହିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭିତରଟାକୁ ଡରି ବାହାରେ କୌଣସି ମିଛ ପ୍ରଦର୍ଶନର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ ।

ବିବର୍ତ୍ତନକୁ ମୂଳସୂତ୍ର ବୋଲି ମାନି ତାହାରି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପୃଥିବୀଟିର ବିଚାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଓ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଅନାଇ ପାରିଲେ ଏହି ପୃଥିବୀନାମକ ଭେଳାଟି ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ବୁଡ଼ିବାକୁ ଯାଉଛି ବୋଲି କହିବାକୁ ଆଦୌ ରୁଚିକର ଲାଗିବ ନାହିଁ । ହଁ, ଆମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବହୁତ ବହୁତ ବିଘଟନ ଅବଶ୍ୟ ଘଟୁଛି । ମାତ୍ର, ଏକ ପୁନର୍ଗଠନ ଅଥବା ନବଗଠନ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଏହି ବିଘଟନମାନ ଘଟୁଛି । ଆଉକିଛି ଅଧିକ ସ୍ୱୀକାରାତ୍ମକ ନିମନ୍ତେ ଆମର ସଂକଳ୍ପ ତଥା ସର୍ବୋତ୍ତମ ଇଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଡ଼ନ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି ବୋଲି ତାହାକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବା ସକାଶେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବିଘଟଣଗୁଡ଼ିକ ଘଟୁଛି । ପୁରୁଣା ନିର୍ଭରଶିଳା ଗୁଡ଼ିକ ଆଉ କାମ ଦେବେନାହିଁ ବୋଲି ବିଘଟନମାନେ ଘଟୁଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ ସଂରଚନା ନିମନ୍ତେ

ଅନୁରୂପ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୂଳଦୁଆଟି ପଡ଼ିପାରିବ ବୋଲି ଯେଉଁଟି ରହି ଆସିଥିଲା ସେଇଟି ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଥିଲା, ସେତିକିରେ ଆଉ ଆଦୌ କିଛି ଚଳି ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ପୁନଶ୍ଚ, ପୂର୍ବର ତୁଳନାରେ ସାଂପ୍ରତିକ ମନୁଷ୍ୟର ମେଧା ଓ ମନୀଷା ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଅଧିକ ସାହସ କରୁଛି ଓ ତେଣୁ ଅଧିକ ଦେଖିପାରୁଛି ବୋଲି ସିଏ ଉପସ୍ଥିତ ସମାଧାନଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ମାନିନେଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏଣିକି ପୃଥିବୀ ତଥା ଇହଜୀବନର ନିୟତି କହିଲେ କେବଳ ଆମ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଆଖି ଓ ବାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥିରୀକୃତ କରି ରଖି ଆସିଥିବା ରେଖାଙ୍କନ ଗୁଡ଼ିକ ଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକକୁ ବୁଝାଉଛି, ଅଧିକ ଗଭୀର ଓ ଅଧିକ ପ୍ରସାରକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଉଛି । ତେଣୁ ଆମ ସାମୂହିକ ଏବଂ ନୀତିଗତ ଜୀବନହିସାବ ଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଏଣିକି ଆଦୌ କୁଳେଇବ ନାହିଁ, ସେକଥା ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଚିହ୍ନା ଦିଅଁମାନେ ଆମକୁ ଆଉ ଆଦୌ ଭରସା ଦେଇ ପାରିବେନାହିଁ । ତଥାକଥିତ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବିବେକର ପ୍ରସ୍ଥମାନେ ଆମପାଇଁ ସମୁଚିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ସ୍ଥିର କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ହିଁ ରହି ଆସିଥିବା ଅଟ୍ଟାଳିକା ଗୁଡ଼ିକରୁ ସମ୍ମୁଖମୁଖୀ ମନୁଷ୍ୟାତ୍ମାର ମୋହ ତୁଟି ତୁଟି ଯାଉଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଆସ୍ପୃହାମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ହେବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଆପଣାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା-କ୍ରମରେ ଅଧିକ ସାକାର ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁରୁଣା ଭୂଇଁଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆମର ମାୟାଟି ମଧ୍ୟ ତୁଟିଯିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଯାହା ଆସୁଛି, ଆମେ ଏଣିକି ସେଇଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ଆନୁଗତ୍ୟ ସହିତ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ରହିବା ବୋଲି ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ନାନାବିଧ ନୂତନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଆହ୍ୱାନମାନଙ୍କୁ ଶୁଣି ପାରୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆବଶ୍ୟକ ବିଘଟନଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଘଟିବେ, ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ରାଜୀ କରି ନେଉଥିବେ, ଯେପରିକି ଆମେ ଅପେକ୍ଷମାଣ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭବିଷ୍ୟଟି ସହିତ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ସହଯୋଗ କରିପାରିବା । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ମାଳିକାଗୁଡ଼ାକର ଧୁଆ ଧରି ଏଥର ପ୍ରଳୟ ଆସିଗଲା ବୋଲି ଆମକୁ ଆତଙ୍କିତ କରି ପକାଇବାକୁ ମନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତଦ୍ୱାରା ସେହି ପୁରୁଣା ଘଷରାଗୁଡ଼ାକୁ ଏଠି ବଜର କରି ରଖିବାର କୌଣସି ଅଭିସନ୍ଧିକୁ ନିଜ ଭିତରେ ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି କି ?

ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ଏଥର ଯୁଗ ସରିଯିବ, ପ୍ରଳୟ ହେବ । ତେଣୁ ସତର୍କ ହୁଅ । ତଥାପି ବର୍ତ୍ତିଯିବାର ଉପାୟ କର । ସଂହାରମୁଖରେ ନପଡ଼ିବାର ଉପାୟ କର । ବିବର୍ତ୍ତନରେ ବିଶ୍ୱାସି କରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ଏପରି କହୁଛନ୍ତି । କାତର ମନୁଷ୍ୟମାନେ ହିଁ ଏପରି କହନ୍ତେ । ଏମାନେ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଏସବୁ କଥା କହୁଛନ୍ତି କି ? ଏଥର ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ବେଳ

ମଧ୍ୟ ସରିଆସିଲା ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାପଟାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ପକାଉଛି ବୋଲି ସେମାନେ ଏଭଳି କହୁଛନ୍ତି କି ? ନହେଲେ ତ ସେମାନେ ଆମକୁ ବିହନ ହେବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନଟିଏ ହିଁ ଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ତିଆରି ହେବାଲାଗି, ଯୋଗ୍ୟ ହେବାଲାଗି କହନ୍ତେ । ମୋଟେ ପଳାଇ ଯିବାକୁ କହନ୍ତେନାହିଁ । ଲୁଚି ଯିବାର ମୋଟେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଦିଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ଜମିର ଏ ଫସଲଟି ଯଦି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଫସଲ ନିମନ୍ତେ ବିହନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରିଲା, ତେବେ ତାହାକୁ ହିଁ ତ ତାହାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । କାତର ମାଳିକାକାରମାନେ ଆମକୁ ସେପରି କହି ପାରୁଥିଲେ କାତର ହେବାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ ମନ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ତଥାପି ଗାତଗୁଡ଼ାକୁ ଆଦରି ନେଇ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବର୍ତ୍ତି ଯିବାନିମନ୍ତେ ଆଦୌ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆମକୁ ବଦଳି ଯିବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦିଅନ୍ତେ । ଆପେ ବଦଳିଯାଇ ଏହି ଚଉପାଶସ୍ଥ ପୃଥିବୀକୁ ବଦଳାଇ ଦେବାର କେତେ ରହସ୍ୟକୁ ଆମର ଉନ୍ମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ଆମକୁ ବତାଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତେ । ନିଜକୁ ଏକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୁସ୍ଥତର ଏବଂ ଭବ୍ୟତର ସଂସାରଚିତ୍ରଟି ଅନୁସାରେ ବଦଳାଇ ଦେଇ ସେଇଟିର ବଳରେ ଆହୃତ ପୁଞ୍ଜିଟିର ଯଥାଉପଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇବା ଲାଗି ପ୍ରୟାସ କରିବା, – ତାହାହିଁ ଯେ ଯାବତୀୟ ଯଥାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଭଦ୍ରତମ ମାର୍ଗ, ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେହି ସତ୍ୟଟି ହିଁ କ୍ରମେ ପୃଥିବୀ ତମାମ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଆମର ସବୁକିଛି ଫିକର କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫିକର ବୋଲି ଧରା ପଡ଼ି ଯାଉଛି । ହଁ, ନିଜେ ବଦଳିବ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ସୁସମ୍ମତ ତପଶ୍ଚାରଣା ଦ୍ୱାରା ତୁମେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଆରୋହଣ କରି ଯାଉଥିବ ଏବଂ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଏକ ସୁସମ୍ମତ ଅବତରଣ ଦ୍ୱାରା ଫେରିଆସି ପୃଥିବୀର ବଦଳି ଯିବାରେ ମଧ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ପାରୁଥିବ, – ଏହାହିଁ ଆମ ଅସଲ ଚେତନାକ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର କଥା ଏବଂ ଆମର ଅସଲ ଶିକ୍ଷାଚର୍ଯ୍ୟ ଆମକୁ ସେହି ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ଦୁଇ ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମକୁ ମଣ କରି ନେଉଥିବେ, – ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ମନ୍ଥରାଇ ନେଇ ପାରୁଥିବେ ।

ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ବିବର୍ତ୍ତନର ସେହି ବିଶ୍ୱସ୍ରୋତରେ ସାମିଲ କରି ଅନୁଭବ କରିପାରିଲେ ନିଜ ଜୀବନର ଆଉ କିଛିହେଲେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟହୀନ ବୋଲି ଲାଗେନାହିଁ । ନିଜକୁ ନିତାନ୍ତ ଅଳପ ବୋଲି ମନେ କରିବାଲାଗି ମୋଟେ ମନ ବଳେନାହିଁ । ଏହି ବିଶ୍ୱପ୍ରକ୍ରିୟାଟିରେ ସହଯୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଛୁ ବୋଲି ତା'ପରେ ବୁଝାଇ କହିବାଲାଗି ମୋଟେ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏନାହିଁ । ତାହାହିଁ ସତେଅବା କେଡ଼େ ଅନାୟାସରେ ଆମ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ ସଙ୍କଳ୍ପରୂପେ

ଅନୁଭୂତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, - ଆମ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରୟାସରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବାକୁ ଲାଗେ । ଏବଂ, ଆହୁରି ବଡ଼କଥାଟି ହେଉଛି, ଏହି ସଂସାର ମୋଟେ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଡ଼ିମାଟି ଭଳି ଦେଖିବାର ଯାବତୀୟ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ଛାଡ଼ି ପଳାଏ । ଏବଂ, ଯିଏ ଆପଣାକୁ ଗୋଡ଼ିମାଟି ପରି ଦେଖିବାର ସେହି ଅପରାଧଟିରୁ ସ୍ୱୟଂ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିପାରିଛି, ସିଏ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ବା ଗୋଡ଼ିମାଟି ପରି ଦେଖିବାକୁ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ରଖିବ ? ନିଜ ଭିତରେ ଏକ ବିଶ୍ୱସୃଜନଗତ ମହାନ୍ ସନ୍ଦେଶକୁ ବହନ କରୁଥିବା ଜଣେ ସଚେତନ ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ମାନବୀୟ ମହିମା ଦେଇ କେଡ଼େ ସହଜରେ ଦେଖି ପାରୁଥିବ ଏବଂ ତେଣୁ ତା' ସମ୍ମୁଖର ଆକାଶଟି ଉପରେ ସିଏ ମନ କଲାମାତ୍ରକେ ଅବଶ୍ୟ ତାରାଟିଏ ଜଳୁଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ । ଆମେ ମନ କଲେ ତାହାକୁ ଏକ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିପାରିବା । ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶର ନାନା ଅନ୍ୟ ଛଳକୁ ଆଳ କରି ପୃଥିବୀରେ ଆମ ଆଦର୍ଶବାଦୀମାନେ ଯେତେମନ୍ତେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ତଥା ବଞ୍ଚନାମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଅଧିକ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ସହିତ 'ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ' ଶବ୍ଦଟିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା । ଜଣେ ସୁସ୍ଥ ମଣିଷର ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ଯାହାକି ତାକୁ ସଖା ସଦୃଶ ଓ ଜନନୀ ସଦୃଶ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଗୋଡ଼ କଢ଼ାଇ ନେଉଥିବ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତି କେବେହେଲେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୁଏନାହିଁ, ଆପଣାକୁ ନେଇ କଦାପି ବିରକ୍ତ ବି ହୁଏନାହିଁ । ସଂସାରଟା ଯାକ ତାକୁ ନିଜର ଘର ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସତେ ଯେପରି କିଏ ଜଣେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ବାଟ ଚଲାଇ ନେଉଥାଏ । ଏହି ପୃଥିବୀନାମକ ଘରେ ତାହାର ଏକ ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଛି ବୋଲି ସିଏ ସର୍ବଦା ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ତେଣୁ କେବେହେଲେ ନିଃସଙ୍ଗ ହୁଏନାହିଁ । ଯାବତୀୟ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେହି ସତତ ସଙ୍ଗବୋଧ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଦେଇଯାଏ । ଏକ ହୃଦୟ ଦେଇଯାଏ ।

ତେଣୁ, ଏହି ଚରାଚର ଭୁବନ ଭିତରେ ଯଦି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସଙ୍ଗଧାରୀ ହୋଇ ସେଇ ରହିଛନ୍ତି ତେବେ ଏହି ସଂସାର ଆମକୁ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଦେଲା ପରି କାହିଁକି ବା ବାନ୍ଧି ପକାଇବ ? ଯେଉଁମାନେ ସଂସାରକୁ ମିଥ୍ୟା ବା ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଭାଷାରେ ମାୟା ବୋଲି କହି ସେହିମାନଙ୍କର ନିଜେ ବୁଝିବା ଅର୍ଥରେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ସବୁଟି ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିନଥାନ୍ତି କି ? ହୁଏତ, ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟାପାରଟି ହେଉଛି ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ତୁଚ୍ଛା ନିଜଟାକୁ ନେଇ ଆଗ ପରିଧିଟାଏ କାଟିଦେଇ ତାହାରି ଭିତରେ ଅବଶ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରଟାଏ

ରହିଥିବ ବୋଲି ଆରୋପ କରି ପକାଇ ଥାଆନ୍ତି, ହୁଏତ ସେହିମାନେ ହିଁ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ଆରୋପଗୁଡ଼ିକର ପାଶରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ମନେ ହୁଏ, ଆମର ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ବିମୁଖମାନେ ହିଁ ମହତ୍ତର ଜୀବନ ଓ ଯାବତୀୟ ପାଶଗୁଡ଼ିକରୁ ଆମର ମୁକ୍ତି ବିଷୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ଲେଖି ଆମକୁ ଯଥାର୍ଥ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ନୀତିଅନୀତି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ପରାମର୍ଶମାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସଂସାରରେ ରହିଥିବା ଆମମାନଙ୍କର ବୋଧଶକ୍ତି ତଥା ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ନାନାମତେ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ପକାଇ ନାହାନ୍ତି କି ? ନିଜ ବିଷୟରେ, ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ ତଥା ଭଗବାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରିବାର ଏବଂ ଏକ ଅନୁରୂପ ଆସ୍ପୃହା ସହିତ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଆମକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଆମକୁ କ୍ରମେ ବଳହୀନ କରି ପକାଇ ନାହାନ୍ତି ତ ? ମୂଳରୁ ହିଁ ସଂସାରବିମୁଖ ହୋଇ ରହିଗଲେ ମୁଁ ଏହାକୁ ହିଁ ମୋ' ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ସମ୍ଭାବନାର ଏକ ସଦନରୂପେ ଆଉ କିପରି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବି ? ଯାହାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ନପାରିବି, ତାହାରି ଭିତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମମତା ସହିତ ମୁଁ ସାମିଲ ହୋଇ ପାରିବି ବା କିପରି ଏବଂ, ଯାହାପାଖରୁ ପଳାଇ ଯିବାର ଏକ ନିତ୍ୟ-ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାରେ ମୁଁ ଛଟପଟ ହେବାରେ ରହିଥିବି, ତେବେ ତାହାକୁ ବଦଳାଇବାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାକୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେବାର ସକଳ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମୁଁ ଜଣେ ନିମିତ୍ତ ହୋଇପାରିବି କିପରି ? ଏବଂ, ଏହାହିଁ କ'ଣ ଏକ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଯେ, ଏହି ସବାଆଗ ସକାରାତ୍ମକତାଟିକୁ ଆପଣାର କରି ନପାରିଥିବା ହେତୁ ଆମେ ଅନେକେ ନିଜ ଜୀବନର ଆରୋହଣଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ସାହସ କରି ନପାରି ଏକାଧିକ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥୂଳତଃ ପୌତ୍ତଳିକତା ମାନଙ୍କରେ ହିଁ ପଥବଣା ହୋଇ ଅଟକି ରହିଯାଇଛୁ ? ପୃଥିବୀଯାକର ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ କେତେଟା ଅସାର ରୀତି ତଥା କର୍ଣ୍ଣେଇଚର୍ଯ୍ୟାରେ ହିଁ ପରିଣତ କରି ରଖିଛୁ ?

ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସଂସାରକୁ ଆଦୌ ବାଦ୍ ଦେବନାହିଁ, – ତାହା ସଂସାରକୁ ଆମ ଚେତନା ସାହସ କରି ପାରୁଥିବା ଯାବତୀୟ ସମ୍ଭାବନା ନିମନ୍ତେ ଆମର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏକ ପ୍ରୟୋଗଶାଳା ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବ । ଏହି ପୃଥିବୀକୁ, ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ନିତିଆଚରଣର ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ତଥା ଏହିଗୁଡ଼ିକୁ ନିରୂପିତ କରି ଦେଉଥିବା ଉତ୍ତୋଳନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟକୁ ରହିଥିବା ସୋପାନଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲିଦେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଆମର ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର ପୃଥିବୀଟି ସୁନ୍ଦର ହେଲେ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଆମଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ଆସିବେ ବୋଲି ଆମକୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇ ପାରୁଥିବ । ସ୍ୱର୍ଗ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଲାଗି ଲାଗି ଆସୁଥିବ, - ନର୍କ ବିଷୟରେ ଯାବତୀୟ ମିଛଭୟକୁ ଆମ ଅନ୍ଧାଳଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ

ଦୂର କରି ନେଉଥିବ । ପୃଥିବୀରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାରେ ଶିକ୍ଷାକୁ କ୍ଷେତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ସତକୁ ସତ ଯେଉଁ ସଂକଳ୍ପ ଓ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ, ତାହାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା । ଦିବ୍ୟ ଜୀବନ ହେଉଛି ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଜୀବନ । ଏକ କଳ୍ପନାମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଯାହାକି ଆମକୁ ନାନା ଭାବପ୍ରବଣତାର ଡେଣା ଉପରେ ବସାଇ ସତେଅବା ଆମକୁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯିବ । ସେହି ଇପ୍ସିତ ଅନ୍ୟଭଳି ପୃଥ୍ୱୀଜୀବନଟି ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁସବୁ ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେହି ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାରୁ ଗୋଟିଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ପୃଥିବୀ ଲାଗି ଏକ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ବାସ୍ତବାୟିତ କରି ଆଣିବାର ଶିକ୍ଷା । ଏକ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ ମଧ୍ୟକୁ ପଳାୟନ କରିବାର ଶିକ୍ଷା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏକ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ ନିମନ୍ତେ ଏହି ବର୍ତ୍ତମାନଟିକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ବର୍ତ୍ତମାନର ଭୂମି ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେବାର ଶିକ୍ଷା । ତେଣୁ, ବର୍ତ୍ତମାନଟି ଲାଗି ବିମୁଖ ହୋଇ, ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତ ମଧ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ କରିବାର ଆଦୌ ଏକ ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ଦେଖିବ, – ଅଧିକ ସହାନୁଭୂତି ତଥା ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଦେଖିବ । ଯଥାର୍ଥ ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ ନକଲେ ବର୍ତ୍ତମାନଟିକୁ ଆମେ ତଥାପି ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖୁଥିବା ଏବଂ ତେଣୁ ତାକୁ ବଦଳାଇବାର ଭ୍ରମରେ ହୁଏତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଜଟିଳ କରି ପକାଉଥିବା । ଖଣ୍ଡିଆ ଭାବରେ ଆମର ପୁରାତନ ଅଭ୍ୟସ୍ତତା ଗୁଡ଼ିକର ଅମଙ୍ଗ କାଚଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନଟାକୁ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକପାତ ମଧ୍ୟକୁ ଆଣି ପାରିବାନାହିଁ ଓ ତେଣୁ ଆମ ବୁଝିବାରେ ଆମେ ବହୁ ନିଷ୍ଠାପର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଗକୁ ଆଦୌ ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇ ପାରିବାନାହିଁ । ତା' ନହେଲେ, ଆମକୁ ବାହାରେ ବାହାରେ ପକାଇଦେଇ ଯାହା ଘଟିବାର ଘଟି ଯାଉଥିବ ଏବଂ ଆମେ ବକା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥିବା । ବିଧାତା କାହିଁକି ଆମକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଗଲା ବୋଲି ବିଳାପ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା ।

ଶିକ୍ଷାବିଚାରକମାନେ କହିବେ, ଆମ ଜୀବନରେ ଆମର ବୋଲି କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର, ଟିକିଏ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଭାବରେ ଅବଲୋକନ କରି କହିଲେ, କୋଉଠି ଏଭଳି ମନୁଷ୍ୟଟିଏ ଅଛି, ଯାହାର କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ ? ସମ୍ଭବତଃ ଏକାବେଳେକେ ଏକାଧିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛି । ସଚେତନ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟମାନେ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଚେତନ ଭାବରେ ହୁଏତ ଆହୁରି ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ନଚାଇବାରେ ଓ କଚାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମଣିଷଟିଏ ବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବି ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କମ୍

ନାଚୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ କମ୍ କଲବଲ ହେଉନାହାନ୍ତି । କଲବଲ ହେବାଟା ବି କେତେ ମଣିଷଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ଲାଗୁଛି । ବ୍ୟକ୍ତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛି, ଗୋଷ୍ଠୀର ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛି । ହଁ, ଏପରି ମଧ୍ୟ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେମାନେ ନିଜର ବୋଲି କହୁଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆଯାଇଛି । ଲଦି ଦିଆ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ କମ୍ ଆନନ୍ଦ ତଥାପି ଦେଉନାହାନ୍ତି । ବହୁ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଗହନ ଭିତରୁ ନିଜପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବା କେତୋଟି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ବାଛିନେବା, ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ସଚରାଚର ଆମକୁ ସେଥିଲାଗି ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ହିଁ ଉଚିତ । ଆଖିଟି ମିଳିଗଲେ ଭିତରୁ ଏପରି ଏକ ବଳ ମଧ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଥାଏ, ଯାହାକି ଆମକୁ ସମୁଚିତ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ସମର୍ଥ କରିନିଏ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭବ କରିବା ଲାଗି ତେଣିକି ହନ୍ତସନ୍ତ ହୋଇ ଆଉ ସେପରି ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ହଁ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସହିତ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟଟିକୁ ମିଳାଇ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ହୁଏ, ଏବଂ ଆଉ କାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋତେ ବା ମୋ'ର ଲକ୍ଷ୍ୟଟିକୁ ଆସି ଗିଳି ପକାଇବ ବୋଲି ସେପରି କୌଣସି ଭୟ ରହେନାହିଁ ।

ନିଜ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚୁଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ନିଜେ ବାଛିଛି ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ କ୍ରମେ ବୋଧ ହୋଇ ଆସୁଥିବାର ଘଟଣାଟି ଏକ ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଏବଂ, ଆମ ଶିକ୍ଷାରୁ ହିଁ ଆମେ ସେହି ବିବେକଟିକୁ ପାଇଥାଉ ଏବଂ ଆମର ଯାବତୀୟ ଜୀବନବାଣିଜ୍ୟରେ ସେଇଟି ପାଥେୟ ପରି କାମରେ ଲାଗେ । ଅନେକ ସମୟରେ ଅଧିକତର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ତଥାକଥିତ ବିବେକଟି ସେମାନେ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକରୁ ଆସିଥାଏ, – ଆମ ବାଟଗୁଡ଼ିକରୁ ଆମେ ବହୁ ଭାବପ୍ରବଣତା ହେତୁ ସାଉଁଟି ଧରିଥିବା ନାନା ଖଣ୍ଡମୂଲ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ନିଜର ବିବେକ ବୋଲି କହିଥାଉ । ଏପରି ଲୋକମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ସତକୁ ସତ କିଛି ପାଇ ନଥିବାର ଏକ ଦୁର୍ଗତିରେ ଯାଇ ପଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ରୋଦନ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ପ୍ରାୟ ସେହି ନିୟମରେ ଉପରେ ଉଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ସେହି ପ୍ରମାଦରୁ ରକ୍ଷା କରେ । ନିଜ ହାତରେ ରଜ୍ଜୁଗୁଡ଼ିକୁ ଧରାଇଦେଇ ଯାଏ, ଆମ ଗୋଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ଟାଣ କରି ନେଉଥାଏ, ଆମ ଜୀବନରେ ଆମକୁ ସିଧା ବାଟ ଚଳାଇ ନେବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମେରୁଦଣ୍ଡ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇଥାଏ । ଆମର ଆଖିଆଗରେ ତାହା ଏପରି ଗୋଟିଏ ତାରାକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରାଇ ଆଣେ, ଯାହାକି ମୋତେ ମୋ ଜୀବନଗତ ଯାବତୀୟ ଦିକ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ସୁହୃତ୍‌ଟିଏ ପରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ମୋତେ ଧୋକା ଦିଏନାହିଁ । ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏକ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲି କହିଛି । ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇ ଆମେ ଯାହାକିଛି ଜ୍ଞାନ ତଥା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ ହେଉ, ତାହା ବିଜ୍ଞାନ । ଆମର ଶିକ୍ଷା ଆମର ସେହି ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବାର ଶ୍ରଦ୍ଧାଟିକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇ ପାରୁଥିଲେ ଯାଇ ଆମକୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଥିବା ଏହି ସବୁକିଛି ହିଁ ଆମର ଘର ପରି ଲାଗେ । ଏବଂ, ଆମପାଇଁ ଏଠି ସ୍ଥାୟୀ ବାସଟିଏ ବି ଯୋଗାଇଦିଏ, ଯେଉଁଠାରେ ଆମେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଦେଇପାରୁ ଏବଂ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ କିଛି ନା କିଛି ହେବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ନିଜ ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା, ବିଶ୍ୱସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା । ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ପୃଥକତା ରହିଥିବା ପରି ତା'ପରେ ମୋଟେ ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ତା'ପରେ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ବହୁକିଛି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବି ଲାଗିପାରୁ ।

ଜୀବନରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ସତେଅବା ସିଆଡୁ କୁଆଡୁ ଆସି ଆମକୁ ଆଦୌ ମିଳି ଯାଏନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ସତେଅବା ଲକ୍ଷ୍ୟମାନେ କେଉଁ ଭଣ୍ଡାର ଭିତରେ ଆଗରୁ ଗଚ୍ଛିତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ, ଆମେ ଚାହିଲା ମାତ୍ରକେ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆମର ହାତର ପାଞ୍ଚ ବି ହୋଇଯାଏ ଓ ଆମକୁ ଜୀବନଯାକ ପରିଚାଳିତ କରି ନେଉଥାଏ, ଏପରି ମୋଟେ ହୁଏନାହିଁ । ଆମ ନିଜ ଜୀବନର ମାନଗୁଡ଼ିକ ବଦଳିଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥାଆନ୍ତି ଓ ବଦଳି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମେ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବାଟ ଚାଲୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଆମଲାଗି ନୂତନ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ଥ ତଥା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାସଲ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମ ଆସ୍ପୃହା, ଆରୋହଣ ଏବଂ ଆବିଷ୍କାରମାନେ ସଚଳ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସଚଳ ହୋଇ ରହିଥାଏ; – ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରସାର ତଥା ପ୍ରଭବ ଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତେଣୁ, ସାହସ କରି ଏଭଳି କୁହାଯାଇ ପାରିବ କି ଆମ ଆପଣାର ଜୀବନଟି ହିଁ ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜନନୀରୂପେ ସର୍ବଦା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ ? ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ତେଣୁ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଗାଢ଼ କରିବାକୁ ହିଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ଆମକୁ ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଖର ପରେ ଶିଖର ଅତିକ୍ରମ କରାଇ ନେଉଥାଏ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆକର୍ଷିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ଜୀବନ ସେଇଥିରୁ ସତେଅବା କେତେ ନା କେତେ ବଳ ଏବଂ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଲାଭ କରି ଆପଣାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସେହି ଆକର୍ଷଣର, ଆକର୍ଷିତ ହେବାର ଅନ୍ତ ନଥାଏ କି ଆପଣାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିନେବାର ଅନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନଥାଏ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ

ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଣିଦେବାର ଦମ୍ଭ କରି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଛାଞ୍ଚକୁ ଆଣି ଧରାଇଦିଏ, ତାହା ଆମର ଅନିଷ୍ଟ ହିଁ କରେ ଓ ଏକାଧିକ ହିସାବରେ ଏକ କୁଶିକ୍ଷା ପରି ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଆମ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ନା କେତେ ସଦିଚ୍ଛା ସହିତ ବହୁବିଧ କୁଶିକ୍ଷା ଏବେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଚାଲିଛି : ତାହା ଆମକୁ ଭାରି ପରିପାଟୀଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଜଳକା କରି ରଖୁଛି ଓ ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଉପଦ୍ରବ ଭୋଗିବାର କାରଣ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରୁଥିବ, ସେଥିଲାଗି ଆମକୁ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ତଥା ଅନୁକୂଳ ପରିମଳ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବ, - ଆମ ନିଜ ସହିତ ଆମର ବୁଝାମଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରନ୍ଥିମୁକ୍ତ କରାଇ ପାରୁଥିବ, ଯାହାଫଳରେ କି ଆମେ ଅଧିକରୁ ଆହୁରି ଅଧିକକୁ ଆଶା କରୁଥିବା, ଆପଣାକୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଭାବିକତା ସହିତ ଦେଇ ପାରିବାର ଭାଜନ ହେଉଥିବା, ଯାବତୀୟ ସ୍ପର୍ଶକାତରତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପାରୁଥିବା ଏବଂ ଆମ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାର କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଆଦୌ କିଛି କରୁଥିବାର ସେହି ଦୟନୀୟତା ଗୁଡ଼ିକ ହ୍ରାସ ହୋଇ ଯାଉଥିବ, - ତେବେ ଆମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପରି ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ମିଳି ଯାଉଥିବ । ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ଆମକୁ ସଚଳ କରି ରଖିବ ତଥା ଆପେ ମଧ୍ୟ ସଚଳ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ଆମସକାଶେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ବହୁ କଲ୍ୟାଣସମ୍ଭାବନାର କାରଣ ହୋଇ ପାରିବ । ଆମର କୁବୁଦ୍ଧିଗୁଡ଼ାକୁ ତାହା ଆଦୌ ଉପଦ୍ରବ କରିବାଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବନାହିଁ । ତେଣୁ, ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର କାମ୍ୟ ହୋଇ ରହିବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ପାରସ୍ପରିକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହେବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସହାୟକ ହେବେ । ଏହି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚେତନ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥିତ ପୃଥିବୀଟିକୁ ନେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ପାରୁଥିବ ଓ ସେଥିଲାଗି ଆମକୁ ସହଜ ଭାବରେ ସମ୍ମତ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନେଉଥିବ । ନିମିତ୍ତ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ ଓ ତେଣୁ ଭୟ କରେନାହିଁ, ଈର୍ଷା ବି କରେନାହିଁ ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି ଗ୍ଲାନି ଭିତରେ ମୋଟେ ଘାରିହୋଇ ରହିନଥାଏ । ସିଏ ନିଜର ଖୁସିରେ ହିଁ ନିମିତ୍ତଟିଏ ହେବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାଏ, ତେଣୁ ନିରନ୍ତର ଏକ ଖୁସୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ବିଚରଣ କରୁଥାଏ । ଆମ ଜୀବନରେ ଆମେ ନିଜ ପାଇଁ ରଖିଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ଯଦି ଆମଲାଗି ସବାବଡ଼ ଖୁସିର କାରଣ ହୋଇପାରେ, ତେବେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ସହିତ ଯେ ଆମେ ଖୁସିରେ ହିଁ ଗଅଁଠା ହୋଇ ରହିଛୁ, ସେଥିରୁ ତାହାରି ପ୍ରମାଣଟି ଆମ ଜୀବନର ସାନ ଓ ବଡ଼ ଯାବତୀୟ କ୍ଷଣରେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳି ଯାଉଥାଏ ।

କେଉଁଠାରେ କିଛିହେଲେ ଅସଜ ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ଆଖର ସେହି ଖୁସୀର ହିଁ କାରଣ ହୁଏ ଏବଂ ସକଳ ଅବସରରେ ଆମ ଭିତରୁ ସେହି ଖୁସୀଟିକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଆଣୁଥାଏ । ଆମେ ଲାଭ କରିଥିବା ଶିକ୍ଷାଟି ଯେ ଆମ ଜୀବନର ସବୁଯାକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଛି, ତାହାରି ପ୍ରମାଣ ଦେଉଥାଏ ।

ଆମ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ମାଆଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ, ଉଚ୍ଚ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରଶସ୍ତ ମଧ୍ୟ ହେବ । ଉଦାର ହେବ ଏବଂ ଆସକ୍ତିମୁକ୍ତ ମଧ୍ୟ ହେବ । ତେବେଯାଇ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆମପାଇଁ ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ ହୋଇ ପାରିବ । ସେହିପରି ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହିଁ ଆମର ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ଅଶେଷ ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ କରିପାରିବ । ପୃଥିବୀରେ ବହୁତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏପରି ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଛି, ଯାହାକି କେତେ ନା କେତେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଛି, – ଏତେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଛି ଯେ, ଆମର ଆଖିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଏକାବେଳେକେ ଗୋଜିଆ ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଛି: ସତେଯେପରି ସେଠାରେ କେବଳ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ମୋଟେ କାହାରିପାଇଁ ବି ଥାନ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ, ଉଚ୍ଚ ଯେତିକି, ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ସେତିକି ରହିବ ଓ ତେବେଯାଇ ତାହା ସୁସ୍ଥ ହେବ । ଆମ ପାଇଁ ସୁସ୍ଥ ହେବ ତଥା ଆମ ଜଗତଟି ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ହେବ । କାହିଁ, – ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ଏତେ ଲକ୍ଷ୍ୟମାନେ ତ ରହିଛନ୍ତି, – ଗୋଜିଆ ହୋଇ ଏତେ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଉଛନ୍ତି –ଏବଂ ମୂଳତଃ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଯାବତୀୟ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର କାରଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ପୃଥିବୀଯାକ କେତେ ଖଳତାର କାରଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସଂପ୍ରଦାୟ ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ସହି ପରୁନାହିଁ, ଧର୍ମ ଧର୍ମକୁ ସହି ପାରୁନାହିଁ, ଆଦର୍ଶବାଦ ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ସହି ପାରୁନାହିଁ । ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସହି ପାରୁନାହିଁ । ଏହିଭଳି ଏକ ସ୍ଥିତିରେ ଜ୍ଞାନମାନେ ଏଠାରେ ନାନାବିଧ ଗୋଳକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ହିଁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ବିତ୍ତ ବଢୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭୟ ବଢୁଛି, ଅସ୍ତ୍ର ଓ ଆୟୁଧମାନେ ବଢୁଛନ୍ତି । ଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାଲାଗି ଦେଶମାନେ ଭଳି ଭଳି ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ସଜ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟପାଇଁ ଜାଗା ଛାଡ଼ିଦେବା ଲାଗି କାହାପାଖରେ ଟିକିଏହେଲେ ଜାଗା ନାହିଁ । ହୃଦୟ ନାହିଁ, କାରଣ ପ୍ରସାର ନାହିଁ । ଯେଝା ଯେଝାର ଭଗବାନ୍‌ମାନେ ସେମାନେ ଲେଖି ରଖିଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ଏବଂ ସେମାନେ ବନାଇ ରଖିଥିବା ଦେଉଳଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ଏପରି ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଭଗବାନ୍ ବୋଲି ଚିହ୍ନିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ମଣିଷଙ୍କର ମନ ବି ହେଉନାହିଁ । ଅନ୍ଧାରଗୁଡ଼ାକର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ସେମାନେ ସତକୁ ସତ କେଉଁଠି ଆଲୋକ ରହିଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି ।

ତେଣୁ, ଉଚ୍ଚତା ସହିତ ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ଆମ ଘରଟି, ଆମର ଧର୍ମଟି, ଆମ ଆଦର୍ଶବାଦଟି ଯେତିକି ଯେତିକି ଉଚ୍ଚ ହେଉଥିବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସହଯାତ୍ରୀରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିବାଲାଗି ସେଥିରେ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ । ଆମର ଯାବତୀୟ ପର୍ବତାରୋହଣରେ ଉଚ୍ଚରୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଯେପରି ଆମେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅନାଇ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଭୂଇଁ ଦେଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉ ଏବଂ ଆମର ଆଖି ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ, ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିରନ୍ତର ସେହିପରି ହିଁ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ଯିଏ ନିଜକୁ ଅଧିକ ଗଭୀରଭାବେ ସତକୁ ସତ ଜାଣିବ ବା ଚିହ୍ନିବ, ସିଏ କାହିଁକି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସହାନୁଭବ ସହିତ ଚିହ୍ନି ନପାରିବ ? ନିଜ ନିମନ୍ତେ ଏତେ ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଅନୁରକ୍ତି ଦେଇ ସିଏ ତିଆରି କରୁଥିବା ଘରଟିରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗବାକ୍ଷମାନେ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ନରହି ପାରିବେ, ଯାହାକି ତାକୁ ବାହାରେ ଏକ ପୃଥିବୀ ମିତ୍ରବତ୍, ସହଯାତ୍ରୀବତ୍ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ତାକୁ ସଦାଜାଗରୂକ ଅର୍ଥାତ୍ ସତତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ କରି ରଖିଥିବେ ? ବର୍ତ୍ତମାନର ଆମ ଏହି ସଂସାରନାମକ ମେଳଟିରେ ତାହା ଯେ ସଚରାଚର ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ, ଆମର ଶିକ୍ଷା ଗୋଟିଏ କୋଉ ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ସେଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରିବ କି ? ତାହା ସମ୍ଭବତଃ ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ସାହସ କରି ପାରୁନାହିଁ ଅଥବା ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶସ୍ତ ହେବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ ।

କେଡ଼େ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଆମର ଏହି ଚଳନ୍ତି ପୃଥିବୀଟି, – ମାନବବିବେକ ଏବଂ ମାନବଉଦୟର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅଚଳନ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି । ନାନା ବିରୋଧାଭାସ ଦ୍ୱାରା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ବି ରହିଛି । ଯାବତୀୟ ଅସଲ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଠାରୁ ବହୁଦୂର ହୋଇ ରହିଛି । ବାହ୍ୟ ଦୂରତାଗୁଡ଼ିକ ଅକଳ୍ପନୀୟ ଭାବରେ କମ୍ ହୋଇ ଆସିଲେଣି । ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଆଗେ ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସମୂହମାନେ ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିବେଶୀ ପରି ଅନୁଭବ କରିବାର ସରଞ୍ଜାମମାନ ହାତପାଆନ୍ତାରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ଏକ ଆରେକକୁ ଜାଣିବାର ତଥା ସମସ୍ତେ ମିଶି ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ତନ୍ନତନ୍ନ କରି ଜାଣିବାର ସାଧନ ତଥା କୌଶଳଗୁଡ଼ିକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମହଜୁଦ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ହିସାବ କରି କହିଦେଇ ହେଉଛି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ମଣିଷ ବାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖୁବ୍ ସୁଖ ତଥା ସନ୍ତୋଷ ସହିତ ବାସ କରି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଏଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ପଦ ଓ ସେହି ସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକ ଆମର ପ୍ରୟୋଜନଗୁଡ଼ିକୁ ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି ।

ଜିଜ୍ଞାସାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଧ୍ୟବସାୟର ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କୌଣସି ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ତଥାପି, ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଏତେ ବିମୁଖ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି କାହିଁକି କେଜାଣି ? ବଡ଼ ସମୂହମାନେ ସାନମାନଙ୍କୁ ଗିଳି ପକାଇବେ ବୋଲି ସହସ୍ର ଫିକର କରୁଛନ୍ତି । ସମ୍ପନ୍ନମାନେ ଅକିଞ୍ଚନମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ ଏବଂ ଅସହାୟ କରି ରଖିବାରେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ପାଉଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଚୋର ବଢୁଛନ୍ତି, ପୋଲିସ୍ ବଢୁଛନ୍ତି; ତ୍ରାସ ଏବଂ ସଂତ୍ରାସମାନେ ପ୍ରାୟ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଆକାର ଓ ପ୍ରକାରମାନ ଧାରଣ କରି ପୃଥିବୀଟାକୁ ଚକିତ ଏବଂ ଶଙ୍କିତ କରି ପକାଉଛନ୍ତି । ଆୟୁଧମାନେ ପ୍ରବଳରୁ ଅତିପ୍ରବଳ ହେଲେଣି, – ସଭ୍ୟତା ନାମକ ପୃଥିବୀଯାକର ଏହି ବହୁସମ୍ଭାବନାଯୁକ୍ତ ସମ୍ଭାର ଏବଂ ସଂସ୍ଥାନଟିକୁ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ହେବାମାତ୍ରକେ ପାଉଁଶରେ ପରିଣତ କରିଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏଠି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମଗଜ ଖରଚ ହେଉଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପୃଥିବୀଟିଏ ସତକୁ ସତ କେବେ ସାକାର ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ହୁଏତ କୋଟି କୋଟି ମଣିଷ ଆଉ ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏବଂ ଏହିପରି ଏକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀ ଉପରେ ପୃଥିବୀରେ ଶିକ୍ଷାନାମକ ଆମର ସେହି ପୃଥ୍ୱୀପ୍ରୟାସଟି ସତକୁ ସତ ବାଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଛି ବୋଲି କହିବାଲାଗି ସହଜରେ ସାହସ ମଧ୍ୟ ଆଉ କିପରି ହୋଇପାରନ୍ତା ?

ଅର୍ଥାତ୍ , ଏହିଭଳି ଗୋଟିଏ କାଳରେ ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟର ଆଗାମୀ ନିୟତିଟିକୁ ତା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ଦେଖିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରକୃତରେ କି ଅପ୍ରମିତ ପରିମାଣର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଦରକାର, ସେହି କଥାଟିକୁ ଆମେ ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରିପାରିବା । ଯିଏ ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବାହାରିବ, ବିହନ ହେବ, ତାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଏକ ନୂଆ ଜିଦ୍ ନେଇ ବାହାରିବାକୁ ହିଁ ହେବ । ଉପରେ ଏହି ଯାବତୀୟ ତରଙ୍ଗ-ବିକ୍ଷୋଭ ତଳେ ଯେ ତଥାପି କାଣ୍ଡାରିଟିଏ ଥିର ହୋଇ ବସିଛି ଏବଂ ସମ୍ମତମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି, ଯିଏ ସେହି କଥାଟିକୁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ଭଳି ଶୁଣିପାରିବ, ସେଇ ବିକଳ୍ପ ହେବ, ସେଇ ବିହନ ହୋଇ ବାହାରିବ । ସମୁଚିତ ସାହସୀମାନେ ବାହାରିଲେ ଭୀରୁମାନେ ଯେ ଛାତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ତାକୁ ସେହିଭଳି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ବଳୀୟାନ୍ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିରେ କୌଣସି ସଂଶୟ ନାହିଁ ଯେ ଏହା ହେଉଛି ସକଳ ଅର୍ଥରେ ସେହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସ୍ତରର ହିଁ ଗୋଟିଏ କଥା । ସେହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଆମ ନିଜଭିତରେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗତିର ସହିତ ଉଦ୍‌ବେଳନଟି ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଯାଇ ତାହା ସମୁଚିତ ଭାବରେ ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇ ପାରିବ । ହୃଦୟରୁ ହୃଦୟକୁ ସଂକ୍ରାମିତ ହେବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସାଙ୍ଗ

ଖୋଜୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ସାଙ୍ଗ ପାଇଯିବେ । ନୂତନ ଉଦ୍ୟମଟିର ସତକୁ ସତ ଏକ ମୂଳ ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ହେବ । ତା'ପରେ କେଉଁଠାରୁ ଏକ ଅମିତ ଶକ୍ତି କୁଆଡୁ କେଜାଣି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ, ଯାହାକି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ କରିନେବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିନେବ । ଏବଂ ତା'ପରେ ବହୁତ କିଛି ସହଜ ହୋଇଯିବ । ସାଥୀମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ବଳ ଦେବେ । ଚାରିଆଡ଼େ ଅନ୍ଧାରମାନେ ଘେରି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଆଲୁଅଟାଏ ହିଁ ସବାଆଗ ଦେଖା ଯାଉଥିବ । ନିଜ ଭିତରେ ତଥା ଏକାଠି ହୋଇ ବାହାରିବାର ଏହି ଏକ ଆରେକଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖାଯିବ । ସିନ୍ଦୁରା ଯେ ଫାଟି ଆସୁଛି, ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବନାହିଁ ।

ଶରୀର-ଶିକ୍ଷା

ଅସଲ ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ହେଉଛି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା । ଆଉ ସବୁକିଛି ସମ୍ଭବତଃ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେମାନେ ଉପନଦୀ, ନଦୀ ନୁହନ୍ତି । ବହୁତ ସମୟରେ ବହୁତ ମଣିଷ୍ ସେହି ଉପନଦୀ ସ୍ତରରେ ହିଁ ଅଟକିଯାଇ ଥାଆନ୍ତି । କ'ଣ ପାଇଁ ଅଟକି ଯାଇଥାନ୍ତି କେଜାଣି ? ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର କୌଣସି ଶେଷ ଗାର ନଥାଏ । ତେଣୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା, – ଏହାହିଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅସଲ ରହସ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟର, – ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର, – ସତତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତର ହେଉଥିବା ଲାଗି ଅମାପ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି, ଏଇଟି ହେଉଛି ସକଳ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବମୂଳ କଥା । ମୁଁ ସତକୁ ସତ କ'ଣ ହୋଇପାରିବି ବା କୋଉଠାଏ ଯିବି, ସେକଥା ମୁଁ ଏଇଠି ଥାଇ ଠୋ' କରି କିଭଳି କହିଦେଇ ବି ପାରିବି ? ତେଣୁ, ଏଇଠି ଥାଇ ମୋ' ପାଇଁ ଯେଉଁ ସୋପାନମାନେ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି, ମୁଁ କେବଳ ସେଇଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ମୋ' ଲାଗି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଭିପ୍ରେତ ସୋପାନ କେତୋଟି ବୋଲି ବୁଝିବି ଏବଂ ଆଗକୁ ପହୁଣ୍ଡ ପକାଇବି । ଏହି ସୋପାନଗୁଡ଼ିକ ମୋ' ଭିତରକୁ ପଡ଼ିଥିବ ଏବଂ ମୋ' ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିବ । ମୋତେ ବନ୍ଧୁବତ୍ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଥିବ । ଜନନୀବତ୍ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିବ । ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ତା' ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏତିକି ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଜନ୍ମାଇ ପାରୁଥିବ, ତାକୁ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବୋଲି ହିଁ କହିବା । ସେଇ ଆମର ଅସଲ ଦ୍ୱାରଟିକୁ ଖୋଲିଦିଏ, ଆମକୁ ଜାଗୃତ କରିନିଏ । ଏକ ନିବିଡ଼ ଆତ୍ମପରିଚୟ ଏବଂ ଶକ୍ତି-ଉଦ୍‌ଘାଟନ ନିମନ୍ତେ ଆମଲାଗି ଏକ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ସେଇ ସମ୍ଭବ କରିପାରେ ।

'ମୁଁ' କହିଲେ ମୋ' ଭିତରେ ରହିଥିବା ବହୁତ ବହୁତ ଅଂଶକୁ ବୁଝାଏ । କୋଉ ଅଂଶଟି କେଉଁଟିଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ସେକଥା ଅଧିକାଂଶତଃ ଆମେ

ନିଜପାଇଁ କେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ, ନ୍ୟାୟତଃ ତାହାରି ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରିବ । ଆମ ଜୀବନରେ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ବଦଳିଗଲେ, ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେବାର ଆମର ସେହି ସାରଣୀଟି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ବଦଳି ଯାଉଥିବ । ତଥାପି, ଆମକୁ ଏକ ସର୍ବମୂଳ କଥା ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଅବହିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ, ଆମେ ଆମର ସେହି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଯେତିକି ଅଧିକ ସାହସ ଅଥଚ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଜାଣିବା, ଆମେ ସେତିକି ସଙ୍ଗତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ହିଁ ସତତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତର ହେବାର ସେହି ମୂଳଲକ୍ଷ୍ୟଟିର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିପାରିବା । ମାତ୍ର, ଆମର ଏହି ବାହାର ବେଷ୍ଟାନୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରସୀମିତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ତଥା ଆମକୁ ମଧ୍ୟ ସେହି କାରଣରୁ ଏପରି ପ୍ରସୀମିତ କରି ରଖିଥାନ୍ତି ଯେ, ଆମେ ଆପଣା ଜୀବନ ଭିତରର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ସିଧା କରି ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ସିଧା କରି ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଧୋକା ଖାଇଯାଉ । ନିଜ ବିଷୟରେ ମୋହର ନାନା ବୁଦ୍‌ବୁଦ ତିଆରି କରି କେଡ଼େ ଖୁସୀ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ବିଚରା ଭାବଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଚ୍ଛା ଭାବପ୍ରବଣତା ଦ୍ୱାରା ଢ଼ାଙ୍କି ରଖି ଦେଇଥାଉ । ନିଜ ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ଗଢ଼ଣଟିକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ସାହସ କରି ପାରୁନାହିଁ । ସତେଅବା ଅଭିନୟ କରି ବୁଲୁଥାଉ । ସମ୍ଭବତଃ ଯେଉଁ ଅଂଶଟିକୁ ସବାଆଗ ଦେଖିବା କଥା ଓ ଯେଉଁଟି ଆମର ତୁରନ୍ତ ଶୁଶ୍ରୂଷା ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ, ସେଇଟିକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥାଉ, – ଆମ ଭିତରେ ସେଇଟି ଆଦୌ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ଚତୁର ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାଟାକୁ ଆମେ ନିଜର ଯେଡ଼େବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆପଣ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ପାଖରେ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଚୋର ହୋଇ ରହିଯାଉ । ଏବଂ, ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଜଣେ ଚୋର ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାଉ ଓ ଏହି ବୃହତ୍ ଭୁବନର ଯାବତୀୟ ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ପର୍କର ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥାଉ ।

ଏହି ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ତଟସ୍ଥ ଭାବରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ସକଳେ ମୋ'ରି ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ମୋ'ର ବୋଲି ଚିହ୍ନି ଚିହ୍ନି ଆମେ ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ରତାରେ ବାନ୍ଧି ଏକତ୍ର କରି ଚଳାଉଥିବା ଏକ ମଝିଗଣ୍ଠି ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବା । ଅଂଶମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସେହି କେନ୍ଦ୍ରଟିର ମୂଳ ହିସାବଟି ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଟିକୁ ମାନି ହିଁ ଚଳୁଛନ୍ତି । ମଝିରେ ସେଇଟି ଅଛି ବୋଲି ଶୃଙ୍ଖଳାଟିଏ ରହିଛି, ଡ଼ୋରଟିଏ ଲାଗିଛି । ବାହାରଟି ଭିତରର ବୋଲ ତଥା ମତଲବଟିକୁ ବୁଝିପାରୁଛି ଏବଂ ଭିତରଟି ମଧ୍ୟ ବାହାରଟିକୁ ଉଚିତ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇପାରୁଛି । ବହୁତ ସମୟରେ ସେହି ମଝିଗଣ୍ଠିଟି କୌଣସି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ହେତୁ ପାସୋରି ହୋଇ ରହିଯାଏ ବୋଲି ଆମର ଜୀବନରେ ଦୁନିଆଯାକର ଅମେଳ ଏବଂ ଅରାଜକତା ଆସି ଦେଖାଦିଏ କି ? ଭିତରର ସେହି ମଝିଗଣ୍ଠିଟି ହେଉଛି ଆମ ଜୀବନର କେନ୍ଦ୍ର, – ଆମର ଅସଲ 'ମୁଁ' ଟି ହେଉଛି ସେଇ । ସେଇଟି ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାନୁରୂପ ଔଚିତ୍ୟଟିକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଇଯାଏ । ଆମ ଭିତରେ ସେଇ ମାଆ ହୋଇ ବସିଥାଏ ଏବଂ ଘରଟିକୁ ଚଳାଏ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ପରିଭାଷାରେ ତାହାକୁ ଆତ୍ମା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ମାଆ ତାହାକୁ the inner Godhead ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଆମ ଭିତରେ ଏହିଭଳି ଗୋଟିଏ ପରମସମ୍ପତ୍ ରହିଛି ବୋଲି ସଜ୍ଞାନ ହୋଇ ରହିବା, – ସେଇଟିକୁ ହିଁ ସେ ଆମ ଜୀବନର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆବିଷ୍କାର ବୋଲି ବି କହିଛନ୍ତି । ଆମ ଶିକ୍ଷା ସେହି କେନ୍ଦ୍ରଟି ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଆମ ଆତ୍ମ-ପରିଚୟର ଯାବତୀୟ ଆସ୍ପୃହାକୁ ପରିଚାଳିତ କରି ନେଉଥିବ । କେନ୍ଦ୍ରଟି ସହିତ ପରିଚୟ ଘଟିଲେ ଆମେ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଯାବତୀୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଏବଂ ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଦେଇ ଜାଣିପାରିବା । ନହେଲେ ଭାଗ ଭାଗ ଓ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିବା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ସମଗ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆମକୁ ସେହି ପରିଚୟଟି ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେଉଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାରି ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ କରି ନେଇ ପାରୁଥିବ । ତାହାହିଁ ବିଧି । ତେଣୁ, ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆବିଷ୍କାରଟି ହେଉଛି ଆମର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆବିଷ୍କାର ।

ମାଆଙ୍କର ସେହି ମହିମାମୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଟି ଅନୁସାରେ, 'ଅନ୍ତର ଭିତରର ସେହି ଈଶ୍ୱରୀୟ କେନ୍ଦ୍ରଟି ଆପଣାକୁ ଆଣି କଦାପି ଲଦି ଦିଏନାହିଁ; କୌଣସି ଦାବୀ କରେନାହିଁ ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଧମକ ଦିଏନାହିଁ । ସିଏ ଆପଣାକୁ ସର୍ବତୋଭାବେ ଦେଇ ଦେଇଥାଏ : ସକଳ ସତ୍ତା ଏବଂ ସକଳ ବସ୍ତୁର ହୃଦୟକନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ, – ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଭୁଲି ହିଁ ଯାଇଥାଏ । କଦାପି ଦୋଷ ଦିଏନାହିଁ କିମ୍ବା ଦୋଷ ବାହାର କରେନାହିଁ; କଦାପି ଜଣେ ବିଚାରକର ଆସନ ଉପରେ ବସି ବିଚାର କରେନାହିଁ – ମୋଟେ ଅଭିଶାପ ଦିଏ ନାହିଁ ଅଥବା ଭର୍ତ୍ସନା କରେନାହିଁ । ସିଏ ସେହିଠାରେ ରହି ଆମକୁ ତିଆରି କରି ଆଣୁଥାଏ, ଆମକୁ କ୍ରମପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆଣୁଥାଏ । ସେଥିନିମନ୍ତେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ ବା ବଳାତ୍କାର କରେନାହିଁ, ଗାଳି ନଦେଇ ଯୋଗ୍ୟ କରି ସଂଶୋଧିତ କରି ନେଉଥାଏ । ଉତ୍ସାହ ଦେବାର ଆପଣାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିରେ ସିଏ କେବେହେଲେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ପକାଏନାହିଁ । ଆମର ଯେତେ ଯାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟତା ରହିଥାଏ, ସିଏ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, – ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ

ସମୃଦ୍ଧ କରେ, କାହାକୁ ଜଣକୁ ହେଲେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଏନାହିଁ । ସିଏ ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଆମର ଜନନୀ, ଯାହାର ଭଲ ପାଇବା ବଳରେ ଆମ ଜୀବନରେ ଫଳମାନ ଫଳେ । ଜନନୀରୂପେ ସେଇ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରୁଥାଏ, ଜଗି ବସିଥାଏ ଏବଂ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିଥାଏ । ପରାମର୍ଶ ଦିଏ, ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦିଏ; କାରଣ ସିଏ ସତକୁ ସତ ସବୁକିଛି ବୁଝି ପାରୁଥାଏ, ସବୁକିଛିକୁ ସହ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେଇ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ସେଇ ମାର୍ଜନା କରେ ଓ କ୍ଷମା ଦିଏ, – ଅନୁକ୍ଷଣ ଆଶା ହିଁ ପୋଷଣ କରିଥାଏ ଏବଂ ସବୁକିଛି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ନେଉଥାଏ । ତାହାରି ଭିତରେ ହିଁ ସବୁକିଛି ସଞ୍ଚିତ ଓ ଗଚ୍ଛିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, – ତଥାପି, ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇନଥାଏ ସିଏ ଏପରି ଆଦୌ କିଛି ମଧ୍ୟ ଏକୁଟିଆ ଅଧିକାର କରି ବସିନଥାଏ । ଏବଂ, ସବୁରି ଶାସନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଯଥାର୍ଥ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାତ୍ରୀ ହୋଇ ହିଁ ରହିଥାଏ । ଏବଂ, ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଆମେ ବଡ଼ ସାନ ସମସ୍ତେ ତାହାରି ଅଧିକାର ବଳରେ ହିଁ ରଜା ପରି ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଉ, ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ଈଶ୍ୱରରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁ ଏବଂ, ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରି ଆମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହେବାକୁ ମନ ନକରି ନିଜର ସହଯାତ୍ରୀ ଭ୍ରାତୃବର୍ଗଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଜଣେ ଜଣେ ସେବକ ତଥା ଭୃତ୍ୟ ହେବାକୁ ହିଁ ଆସ୍ପୃହା କରିଥାଉ ।"(ଇଂରାଜୀ ମାତୃରଚନାବଳୀ, ୧୯୭୮, Vol.II, ପୃଷ୍ଠା - ୫୩)

ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଜୀବନଯୋଜନାରେ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ପାବନପ୍ରସଙ୍ଗ ବ୍ୟତୀତ ଆମେ ଆଉ କ'ଣ ବୋଲି କହିପାରିବା ? ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଆମ ଜୀବନରେ ଆମକୁ ଯେଉଁ ବିମୁକ୍ତିର ପରିମଳଟିଏ ଆଣି ଯୋଗାଇଦିଏ, ତାହାକୁ ପାଥେୟ କରି ଆପଣା ଭିତରକୁ ଅନାଇଲେ ଆମେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ବସିଥିବା ଏବଂ ଆମଲାଗି ଆମର ଯାବତୀୟ ଭୂମିକାରେ ଆମର ସାଥୀ ହେବାନିମନ୍ତେ ରାଜୀ ଥିବା ସେଇଟିକୁ ହିଁ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିପାରିବା । ତା'ପରେ ଆମେ ଉଚିତ ବାଟଗୁଡ଼ିକୁ ଠାବ କରିନେବାରେ ଆଉ କାହିଁକି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଧନ୍ଦି ହେବା ? କାତର ବି କାହିଁକି ହୋଇ ପଡ଼ିବା, – ସଂସାର ଭିତରେ ଭଗବାନଙ୍କର ବରାଦଗୁଡ଼ିକୁ ଦୁର୍ମତି ମଣିଷମାନେ ଅବରାଦରେ ପରିଣତ କରିଦେଲେ ବୋଲି ଆମେ କାହିଁକି ଆପଣାକୁ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୋଇଗଲୁ ବୋଲି ଭାବି ରୋଦନ ବି କରିବା ? ଏକୁଟିଆ ହୋଇଗଲୁ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ଶଙ୍କିତ ହୋଇପଡ଼ିବା ? ସେହି ସାନ୍ନିଧ୍ୟବୋଧ ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସକାରାତ୍ମକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱବୋଧ ସହିତ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବ । ଏହି ବାଟଟିକୁ ଚାଲିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଡ଼ୋର ଲଗାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା । ଡ଼ୋରମାନେ ଲାଗି ଲାଗି ଯାଉଥିଲେ ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ମେଳ ଆମକୁ

ନିରନ୍ତର ବଳ ହିଁ ଦେଇ ଯାଉଥିବ । ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ମଣିଷଟିଏ କିଏ କେଉଁଠରେ ଅଛି, ଯିଏକି ଡ଼ୋର ଲଗାଉନାହିଁ ? ହଁ, ବେଳେ ବେଳେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରର ପ୍ରମତ୍ତତା ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଇତସ୍ତତଃ କରି ପକାଉଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ସଚେତନ ଭାବରେ ଆପଣାର କେନ୍ଦ୍ରଟି ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ପୁନର୍ବାର ଆପଣାର ଅସଲ ଭରସାଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରି ପାଇବାରେ ଆମକୁ କଦାପି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବିଳମ୍ବ ଲାଗିବନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ, ଆମ ଭିତରର ସେହି ଈଶ୍ୱରୀୟ କେନ୍ଦ୍ରଟି ଯଦି ଆମ ବିଷୟରେ ଆଦୌ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଉନାହିଁ ଏବଂ ଆମକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ କଳି ପାରୁଥିବା ଜନନୀଟିଏ ପରି ଆମର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରୁଛି, ତେବେ ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ଆମର ଏହି ସମୂହଟି ବିଷୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ବସିବାପାଇଁ ଆଉ ଆମଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ହିଁ ରହିବନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆମ ଭିତରେ ସେହି କେନ୍ଦ୍ରବୋଧଟିକୁ ଜାଗରୂକ କରି ରଖିବାରେ ଆମକୁ ଧାତ୍ରୀ ପରି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ଆମକୁ ନିରନ୍ତର ଭରସା ଦେବାରେ ଲାଗିଥିବ, – ଆମର ସହଯୋଗରେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତର କରି ଗଢ଼ି ପାରିବା ବୋଲି ଆମ ଭିତରୁ ହିଁ ଆମକୁ ଗଠନ କରି ଆଣୁଥିବ । ଏବଂ, ଗଢ଼ି ହୋଇ ଆସିବାର ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଆମେ ପୃଥ୍ୱୀବିବର୍ତ୍ତନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକରେ ଆମର ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବାରେ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠିତ ହେବାନାହିଁ ।

ସ୍ଥିର ତଥା ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଅବଲୋକନ କଲେ ଆମେ ଦେଖିପାରିବା ଯେ ଅସ୍ତିତ୍ୱନାମକ ଆମର ଏହି ଅଟ୍ଟାଳିକାଟି ପ୍ରକୃତରେ ପାଞ୍ଚଟି ଥାକ ରହିଥିବା ଏକ ସମଗ୍ରରୂପେ ଏଠି ପୃଥିବୀରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ରହିଛି । ସବାଆଗ ଏକାବେଳେକେ ଆମର ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଛୁଇଁହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଆମର ଦେହ, ଦେହକୁ ଆବୋରି ଆମର ପ୍ରାଣମୟ ଜୀବନ, ତୃତୀୟରେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଆମକୁ କେତେ କୁଆଡ଼େ ପ୍ରସାରିତ କରି ନେଇ ଯାଉଥିବା ଆମର ମନ, – ତା'ପରେ ଆମର ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ଏବଂ ଚେତ୍ୟର ପରସ୍ତଟିକୁ ଆବୋରି ରହିଥିବା ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିମଳ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ ଦେହ, ପ୍ରାଣ, ମନ, ଚୈତ୍ୟ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଏହି ସବୁଯାକର ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଠୁଳ କରି ହିଁ ଆମର ଜୀବନ । ଆମର ଯାବତୀୟ ଭୂତି ତଥା ସମ୍ଭୂତି ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟିଯାକ କ୍ରିୟାଶୀଳତାକୁ ସମ୍ଭବ କରି ହିଁ ଲାଗି ରହିଛି । ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ପ୍ରକରଣକୁ ନେଇ ହିଁ ସର୍ବଦା ଆମ ଜୀବନରେ ଆଦୌ କିଛି ମହତ୍ତ୍ୱ ରଖୁଥିବା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗତାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରିବ, – ତେଣୁ ଆମ ଯୋଜନାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଆପଣାକୁ ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ଥାକ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ କରି ରଖିବ । ତେଣୁ, ସେହି କ୍ରମଟିକୁ ଆମେ ଆମ ବୁଝିବାଭଳି ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା,

ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷା, ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା, ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିପାରିବା । ମାତ୍ର, ଅବଶ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟିଯାକର ମୁହଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ପାଞ୍ଚ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ରହିଥିବା ପରି ଆମେ ମୋଟେ ବିଚାର କରିବାନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ, ବିଶ୍ୱପ୍ରକୃତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ-ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏବେ ବିଜ୍ଞାନର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅବଲୋକନ ଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଏବେ ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟୟନରେ ସମଗ୍ରତା ତଥା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗତା ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି, ସେହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଭାଗ ଭାଗ କରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଏବେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଗଲାଣି । ସଂପୃକ୍ତି ସର୍ବଦା ସେହି ଗୋଟିଏ; କେବଳ ଅଧ୍ୟୟନର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିଁ ଆମକୁ ସଂପୃକ୍ତ ବିଭବଗୁଡ଼ିକୁ ଯାହା ପୂର୍ବାପର ଭାବରେ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆଣି ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ସମଗ୍ର ଚିତ୍ରଟି ହିଁ ସର୍ବଦା ନିଘାରେ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ ଏବଂ ଆମେ ତାହାର ଅବିଭାଜ୍ୟ ଆବେଦନଟିରୁ କଦାପି ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାନାହିଁ ।

ତେଣୁ, ସବାଆଗ ଦେହ; ସବାମୂଳରେ ଓ ସବାପ୍ରଥମେ । ଜଡ଼ରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ପରି ପ୍ରତୀତ ହେଉଛି ଏବଂ ଆମର ବୁଝିବାକୁ ଜଡ଼ସ୍ଥ ବହୁ ଅଭ୍ୟାସ ତଥା ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି । ଏବଂ, ଆମେ କାଳେ ସେହି କାରଣରୁ ଦେହର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ ନ ଦେବୁ, ସେଥିପାଇଁ ତଦ୍‌ବିତ୍‌ମାନେ ସବାଆଗ ସ୍ଥାନଟିକୁ ଶରୀରକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ତା'ପରେ ଯାଇ ତୁମେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଧର୍ମର ସାଧନ କରିପାରିବ ବୋଲି ବୋଲ ବତାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଗମ୍ଭୀର କଥାମାନ କହିଲେ ଏବଂ ଆତ୍ମାକୁ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିପାରିବା ସକାଶେ ଦେହକୁ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରିଥିଲେ, ସମ୍ଭବତଃ ସେହିମାନଙ୍କର ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତିଟିର ପ୍ରତିବାଦରେ ହଠଯୋଗ ନାମକ ବିଶେଷ ମାର୍ଗଟି ଜନ୍ମଲାଭ କରି ଆସିଲା, କାୟାସାଧନାକୁ ଏକ ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ ବୋଲି ମାନିଲା ଏବଂ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ଆମେ ଇପ୍ସିତ ସିଦ୍ଧିଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରିପାରିବା ବୋଲି ଦାବୀ କରିଥିଲା । ଆତ୍ମାକୁ ଅସଲ ଏବଂ ଅଟଳ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦେହଟାକୁ ବର୍ଜ୍ୟ ବୋଲି କହିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାଧନା-ପରମ୍ପରାକୁ ଏତେ ଉତ୍ସାହୀ କାହିଁକି ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା କେଜାଣି ? ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମନାଷ୍ଟରୀ ଓ ବୈରାଗ୍ୟଜୀବନର ପରମ୍ପରାରେ ମଧ୍ୟ ଦେହକୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ନିନ୍ଦିତ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବେଶ୍ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ଆସିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସଚରାଚର ମନୁଷ୍ୟସମୂହ ଗୁଡ଼ିକର ଦେହ ବିଷୟରେ କମ୍

ଉପେକ୍ଷା ତଥା ଉଦାସୀନତାର ଭାବ ରହିଛି ? ନିଜର ଦେହ ବିଷୟରେ କେବଳ ଆମ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ନୁହେଁ, ଅସାଧାରଣ ମାନଙ୍କ ଭିତରେ କ'ଣ କମ୍ ଲାଜ ରହିଛି ? ମଣିଷକୁ ଗୋଟାଏ ଦେହ ଦେଇପକାଇ ଭଗବାନ କାହିଁକି ଆମକୁ ହରକତ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବହୁତ ସୁବିବେକୀ ସ୍ଥାନସ୍ଥ ମଣିଷ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପଚାରି ହେଉଥିବେ । ଭାଗ୍ୟକୁ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମୋଦ୍‌ଭବ ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହାଲଚାଲଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତର ସମଗ୍ରତା ମଧ୍ୟରେ କଳନା କରିବାର ସେହି ଅନ୍ୟ କଳାଟି ଯେତିକି ଅଧିକ ସମ୍ଭବ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ଆମର ଏହି ଦେହ ବିଷୟରେ କ୍ରମେ ବହୁ ସତ୍ୟରହସ୍ୟ ଆମ ଆଗରେ ସେତିକି ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ତେଣୁ, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଅନୁଶୀଳନ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ହେଲାଣି ତଥା ସେଥିଲାଗି ସମୁଚିତ ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେଣି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ଏହି ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହଚର୍ଯ୍ୟାର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ରହିଛି ।

ଦେହ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର । ଯନ୍ତ୍ରଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୀଚୀନତା ସହିତ ଚାଲିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ କେତେକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ଶୃଙ୍ଖଳା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖ୍ୟତଃ କେତେକ ଅଭ୍ୟାସର ଶୃଙ୍ଖଳ । ଏହି ଦେହ ସୁସ୍ଥ ରହିବ, କର୍ମ ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ରହିବ, ଖୁସୀ ହୋଇ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲଗୁଡ଼ିକୁ ମାନୁଥିବ । ତଥାପି ନମନୀୟ ହୋଇ ରହିଥିବ ! ଯଥାସମ୍ଭବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ରହିଥିବ । ତଥାପି ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକର, ନିୟମଗୁଡ଼ିକର ଦାସ ହୋଇ ରହିବନାହିଁ । ସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ଆପଣାକୁ ସିଏ ଚଳାଇ ନେଇ ପାରୁଥିବ, ମଙ୍ଗାଇ ନେଇ ପାରୁଥିବ । ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ଷମ ଶରୀର, ତାହାହିଁ ସୁସ୍ଥ ଶରୀର । ସେହି ଶରୀରକୁ ଆମେ ଏପରି ଭାବରେ ବିକଶିତ କରାଇ ଆଣୁଥିବା, ଯାହାଫଳରେ ତାହାର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ତଥା ଅଙ୍ଗର ଆଚରଣ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମଞ୍ଜସତା ସର୍ବଦା ରହିଥିବ । ସମଞ୍ଜସତା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଭାରି ହାଲୁକା ମଧ୍ୟ ଲାଗୁଥିବ । ଶରୀରର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ନିୟାମକ ଭାବରେ ଏହିପରି ଏକ ସହଜ ଭାବ ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁସୀ ରହିଥିଲେ ତାହା ଆଦୌ ଅଳପରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବନାହିଁ, ସେପରି ଏକ ଶରୀର ଉପରେ ନିୟମତଃ କୌଣସି ଜବରଦସ୍ତି ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ତେଣୁ, ତା'ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ଠେଙ୍ଗା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ ନଥିବ । ଆମ ଦୈନନ୍ଦିନ ଏହି ଦେହସମ୍ବନ୍ଧଗତ ଜୀବନରେ ଆମେ ନିଜ ସହିତ ମୂଳତଃ ଅପଢ଼ ହୋଇ ରହିଥାଉ ଓ ତାହାକୁ ନାନା ଠେଙ୍ଗା ଦେଖାଇ ବୋଲକରା କରି ରଖିବାର ପ୍ରବଳ ପ୍ରୟାସମାନ କରଥାଉ । ସେହି କାରଣରୁ ଉପରକୁ କିଛି ରୋଗ ଦେଖା ଯାଉନଥିଲେ ବି ଭିତରେ

ବଡ଼ ଅସନ୍ତୁଳିତ ଏବଂ କଳହରତ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ତାହାରିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୁପିତ ହୋଇ ଆମର ଦେହ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲାଭଳି ନାନାଭାବରେ ଆମ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ନାନା ଅସମର୍ଥତାର ଭାଣ କରୁଥାଏ । ସେତିକି ମଧ୍ୟ କମ୍ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରେନାହିଁ ଏବଂ କମ୍ ଦୈନ୍ୟର କାରଣ ହୁଏନାହିଁ । ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଦେହ ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ଜାଣିଥିଲେ ଆମେ ଦେହଗତ ଏକାଧିକ ଅସୁବିଧାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଉ । ଦେହ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ସାଙ୍ଗ ପରି ଲାଗେ ଓ ଆମ ପାଖରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନୁଗତ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ଏହିସବୁ କାରଣରୁ, ମାଆ କହିଛନ୍ତି, ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷାରମ୍ଭ ହେବାର ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପିଲାଟିଏ ଜନ୍ମ ହେବା ପରଠାରୁ ହିଁ ତା' ଶରୀରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରାଇ ଆଣିବା ଉଚିତ । ଖାଇବା, ଶୋଇବା, ମଳମୂତ୍ର-ତ୍ୟାଗ ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାକୁ କେତୋଟି ନିୟମ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଭ୍ୟାସରେ ପକାଇବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ଆଦ୍ୟଶୈଶବ ସମୟରୁ ହିଁ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଆସି ପାରିଥିଲେ ଆମକୁ ଆମର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନକାଳ ଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରମାଦ ତଥା ଅସୁବିଧାରୁ ରକ୍ଷା ମିଳି ଯାଇଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ, ସେହି ଶୈଶବ ସମୟରେ ଆମ ଲାଳନ ପାଳନର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁତ ସହଜ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଶରୀରିକ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଓ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଶିଶୁ-ଶରୀରର ଗଠନ, କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସାମର୍ଥ୍ୟ-ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଅନ୍ତତଃ ଏକ ସର୍ବନିମ୍ନ ଜ୍ଞାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ଗୋଟିଏ ପିଲାର ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସିଏ ମଧ୍ୟ ତା' ଶରୀରସ୍ଥ ବାହାର ତଥା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ପାଇବ, ଯେପରିକି ସିଏ ସେଗୁଡ଼ିକର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିବ ତଥା ସେଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱାଭାବିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଯଥୋଚିତ ହୋଇ ରହିପାରିବ । ପିଲାଟିଏ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବସିବ, ଠିକ୍ ଭାବରେ ଚାଲିବ, କୁଜା ହେବନାହିଁ ଓ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକର ଚାଳନା କରି ପାରୁଥିବ । ଉଚିତ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭବ ନକରାଇବା ହେତୁ ସେହି ପ୍ରଥମ ସମୟରୁ ହିଁ ଅନେକ ଅନୁଚିତ ଅଭ୍ୟାସ ଶିଖିହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ସହଜେ ଯାଏନାହିଁ ଏବଂ ଖୁବ୍ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଖାଦ୍ୟ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ବହୁ ଅଭ୍ୟାସ ପଡ଼ିଯାଏ, ଯାହାକୁ କି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବୁଝିଲେ ମଧ୍ୟ ପରେ ସହଜରେ ଛାଡ଼ି ହୁଏନାହିଁ । ଏବଂ, ପିଲାଟିର ଶାରୀରିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କେତେକ ଖାଦ୍ୟ ସହାୟକ ହୁଏ, କେତେକ

ଅନ୍ତରାୟ ବି ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ, ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶରୀରର କିଛି ଅନୁକୂଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ ରୁଚି ରହିଥାଏ ଏବଂ ଆହୁରି କେତେକ ପ୍ରତିକୂଳ ରୁଚି ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ତେଣୁ, ଯଥାସମ୍ଭବ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ବି ବୁଝିବାକୁ ହୁଏ ଓ ସେପରି ନହୋଇ ପାରୁଥିଲେ ଦେହ ପ୍ରତିରୋଧ ମଧ୍ୟ କରେ । ଅର୍ଥାତ୍, କୌଣସି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ମଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ, ଯଦି ନିଜ ପିଲାଟି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅରୁଚି ପ୍ରକାଶ କରୁଛି, ତେବେ ଆମେ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାକୁ ସେଇଟିକୁ ଖାଇବାଲାଗି ହୁଏତ ବାଧ୍ୟ ନକରିବା ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଉପକାର ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ, ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଯେ, କେଉଁ ଖାଦ୍ୟଟି ପିଲାର ଶରୀର ନିମନ୍ତେ ହିତକାରୀ ଓ ଆଉ କେଉଁଟି ହିତକାରୀ ନୁହେଁ, ଶରୀର ଅନେକ ସମୟରେ ସେକଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଘ୍ରାଣ କରିପାରେ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଖାଦ୍ୟ ବିଷୟରେ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ତଥା ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ।

ଅବଶ୍ୟ ନିଜର ଏକ ଖିଆଲର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପିଲା ନିଜର ରୁଚି ଅରୁଚିକୁ ବି ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରେ । ତେଣୁ, ସିଏ ସ୍ୱୟଂ ଆପଣାର ପ୍ରକୃତ ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜର ଖିଆଲ ଅଥବା ବାସନାଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଯେପରି ଅଲଗା କରି ବୁଝି ପାରୁଥିବ, ତା'ର ଲାଳନପାଳନ କରୁଥିବା ବଡ଼ମାନେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସେଥିଲାଗି ଅନୁରୂପ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରୁଥିବେ ଓ ତା' ଭିତରେ ସେହି ଇଚ୍ଛାଟିକୁ ଜନ୍ମାଇ ପାରୁଥିବେ । ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସରଳ ଅଥଚ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଖାଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ପିଲାର ସହଜ ଅନୁରାଗ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ, – ପାଟିକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିବ ଏବଂ ଯଥେଷ୍ଟ ପୁଷ୍ଟି ଦାନ କରି ପାରୁଥିବ । ଗୁଡ଼ାଏ ଏଣୁତେଣୁ ଖାଇ ସିଏ ନିଜର ପେଟକୁ ଭାରି କରିଦେଉ ନଥିବ; ଏବଂ, ଆହୁରି ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଟିଏ ହେଉଛି ଯେ, କେବଳ ସତକୁ ସତ ଭୋକ କରିବା ସମୟରେ ହିଁ ସିଏ ଖାଇବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିବ – ମୋଟେ ଅଳପ ଅଥବା ଅତ୍ୟଧିକ ଖାଇବାକୁ ମନ କରିବନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣାର ଖାଦ୍ୟଲୋଭ ବା ପେଟ୍ପଣକୁ ତୃପ୍ତ କରିବ ବୋଲି ଖାଇବାପାଇଁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିବ । ଶରୀରକୁ ବଳ ଏବଂ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଇଦେବା ସକାଶେ ଯେ ସିଏ ଆହାର ଗ୍ରହଣ କରୁଛି, ଜିଭକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବାପାଇଁ ଖାଉନାହିଁ, ଅତି ପିଲାବେଳୁ ମଧ୍ୟ ସେହି କଥାଟି ଶିକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ମିଳିଥିବ । ଶିଶୁ ଖାଉଥିବା ଯାବତୀୟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାର ନିୟମ ରକ୍ଷା କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବ । ସୁଆଦ ଲାଗୁଥିବ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ପିଲାର ବୟସ ଓ ଶରୀରିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତାକୁ ଆଖିଆଗରେ ରଖି ତା'

ଖାଦ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରା ଯାଇଥିବ । ତା' ଶରୀରର ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ସନ୍ତୁଳିତ ବିକାଶ ତଥା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆ ଯାଇଥିବ । ହଁ, ଶିଶୁକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ କରି କିମ୍ବା ଶାସ୍ତିର ଭୟ ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ କଦାପି ବ୍ୟବହାର କରା ଯିବନାହିଁ । "ତୁ ଦୁଷ୍ଟ ହେଉଛୁ, କଥା ମାନୁନାହୁଁ, ତେଣୁ ଆଜି ତୋତେ ଏଇଟା ବା ସେଇଟା ମିଳିବନାହିଁ " – ବୋଲି ମୋଟେ କୁହା ଯିବନାହିଁ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, "ଆଜି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ କ୍ଷୀରି ଖାଇବେ, କିନ୍ତୁ ତୋତେ କ୍ଷୀରି ମିଳିବନାହିଁ " ବୋଲି ଆଦୌ ଧମକ ଦିଆ ଯାଉନଥିବ । ଏପରି ରୀତିଟିଏ ଦ୍ୱାରା ପିଲାର ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଭୂତ କ୍ଷତି ହେବ । କାରଣ, ଏହିପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ ଜଣେ ପିଲା କ୍ରମେ ଏପରି ହୁଏତ ବୁଝିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ ଯେ, ତା' ଦେହର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ତଥା ସୁସ୍ଥ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଲାଗି ତାକୁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ କୁହା ଯାଉନାହିଁ, ତା' ଭିତରେ ରହିଥିବା ଖାଦ୍ୟପ୍ରତି ଲୋଭଟାକୁ ଲାଞ୍ଚ ଦେବାକୁ ହିଁ ସେପରି କରାଯାଉଛି ।

ହଁ, ପିଲା ନିଜର ସେହି ପିଲାକାଳରୁ ହିଁ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରହିବାକୁ ହିଁ ଆପେ ପସନ୍ଦ କରୁଥିବ; ସୁସ୍ଥ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ସିଏ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ପାଳନ ଯେପରି କରିବ, ତାକୁ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ହିଁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପାରୁଥିବ । ତଥାପି, ଏହିସବୁ ପାଳନ ନକଲେ ତୋତେ ରୋଗ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି କହି ଆମେ ତାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ଭୟ ଦେଖାଇବା ନାହିଁ । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ଭଳି ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ ଭୟର ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ କେବେହେଲେ ରହିବନାହିଁ । ପିଲା ଭୟ କରିବାକୁ ଶିଖିଗଲେ ତାକୁ ପୃଥିବୀଯାକର ସବୁ ଭୟ ଆସି ମାଡ଼ି ବସୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଦେହ ଖରାପ ହେବା ଓ ରୋଗରେ ପଡ଼ିବା ବିଷୟରେ କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ ରହିବା ଆଦୌ ସ୍ପୃହଣୀୟ ହେବନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ବହୁତ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରବଳ ମେଧାଶକ୍ତି ଥିବା ପିଲାମାନେ ସତେଅବା କୌଣସି ଅନ୍ତର୍ଗତ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ରୋଗିଣା ହୁଅନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ଶରୀର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଅସୁସ୍ଥ ହେଉଥାଏ । ଏଇଟି ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ନିରାଟ ଭ୍ରମାତ୍ମକ କଥା ଏବଂ ଏହା ପଛରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମୀଚୀନ କାରଣ ମଧ୍ୟ ନଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ଏବେ ସେହି ଭ୍ରମଟି କ୍ରମଶଃ ତୁଟିଯିବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ଶାରୀରିକ ସ୍ତରରେ ସୁସ୍ଥ, ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଶକ୍ତିମାନ ହୋଇ ରହିବାକୁ କୌଣସି ବିବେକୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମେଧାଗତ ବିଚକ୍ଷଣତା ଠାରୁ ଆଦୌ କମ୍ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ବିଚାର କରୁନାହିଁ । ତେଣୁ, ସାରକଥା ହେଉଛି, ପିଲାମାନେ ଶରୀରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ ତଥା ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ଶିଖିବେ ଏବଂ ସୁସ୍ଥ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଶରୀର ରହିଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରଶଂସା କରି ପାରୁଥିବେ । ବହୁତ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ

ପିଲା ତା'ର ଆଗ୍ରହ ଅଥବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଥିବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଏଡ଼ିଦେବା ନିମନ୍ତେ ଦେହ ଖରାପ ହୋଇଥିବାର ଛଳନା ମଧ୍ୟ କରୁଥାଏ । ସିଏ ହୁଏତ ଭାବୁଥାଏ ଯେ, ତା'ର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ତା'ର ବାପାମାଆ ବେଶ୍ ନରମ ହୋଇଯିବେ ଓ ତାକୁ ତା' ନିଜ ଖିଆଲରେ ନିଶ୍ଚୟ ଛାଡ଼ିଦେବେ । ଯଥାଶୀଘ୍ର ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସହଯୋଗପ୍ରଦାନ ଦ୍ୱାରା ପିଲାକୁ ତା'ର ଏହିସବୁ ବାହାନା ଭିତରୁ ବାହାର କରି ଆଣିବାର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇ ପାରିବା ଉଚିତ ହେବ । ଅନେକ ପିଲା ଏପରି ବି ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ନିଜର ଦେହଗତ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରହିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ତଥା ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ସାଧନବତ୍ ହିଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାନ୍ତି । ଏହି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିକାରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତିଟିକୁ ଆମେ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବାନାହିଁ । ପିଲାର ଯତ୍ନ ନେଉଥିବା ବଡ଼ମାନେ ଏହି ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ସଚେତନ ରହିଥିବେ ।

ଶୈଶବକାଳରେ ଶିଶୁର ଶାରୀରିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥୋଚିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇ ନଥାଏ ବୋଲି ତା' ଦେହର ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ ତଥା ମେରୁଦଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପାଇ ପାରିନଥାନ୍ତି । ଏହାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ବୟସ ଗଡ଼ି ଆସୁଥିବା ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଅକାଳରେ ହିଁ ନାନାବିଧ ଦେହଗତ ବେରାମ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଶିଶୁର ମାଂସପେଶୀ ଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଉଚିତ କର୍ଷଣ କରା ଯାଇନଥାଏ । ଶିଶୁମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯିବାର ସେହି ଆଦ୍ୟ ସୋପାନରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ରୀଡ଼ାବସରତର ଏକ ଯଥୋଚିତ ସ୍ଥାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯିବ । ପିଲାର ପାଠ ପଢ଼ିବା ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯିବା କହିଲେ ଆମେ ଏପରି ଏକପାଖିଆ ଭାବରେ ତାହାର ଅର୍ଥ କରିଥାଉ ଯେ, ସେଥିରେ ଶରୀରର ଚର୍ଯ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୌଣ ସ୍ଥାନ ଦିଆ ଯାଉଥାଏ । ଆମ ଜାଣିବାର ଯେକୌଣସି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା କୌଣସି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଯେପରି ସଚରାଚର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୌଣ ମାନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତଥା ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରା ଯାଉଥାଏ, ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଆମେ ପିଲାଙ୍କ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଦେଉଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱଟି ଭାରି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାର ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଆମର ସେହି ଅବିଚାରଟିକୁ କେଡ଼େ ଭଲ ମଣିଷ ପରି ମାନି ନେଇଥାଆନ୍ତି । ଏବଂ, ଏସବୁ ଦେଖୁଥିବା ଆମର ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାରେ ଏହି ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ନ୍ୟୂନତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା ସକାଶେ ବି ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହ ଲାଭ କରନ୍ତି କି ?

ମାଆ ପୁନଶ୍ଚ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଗୋଟିଏ ଶିଶୁର ଶାରୀରିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୃଥିବୀଯାକର ଔଷଧବ୍ୟବସ୍ଥା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଖେଳ ଓ କସରତ୍ ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ । ଯଦି ପିଲା ମୁକ୍ତ ସକାଳ-କିରଣରେ ମାତ୍ର ଘଣ୍ଟାକ ପାଇଁ ବାହାରେ ରହି ପାରୁଥିବ, ତେବେ ତଦ୍ୱାରା ତା' ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧିରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ ଟନିକ୍‌ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ତାହା ବହୁତ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, –ଏପରିକି ହୁଏତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ପିଲା ଭୋଗୁଥିବା ଶାରୀରିକ ଦୌର୍ବଲ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଦୂର କରିଦେବ । ମାଆ କେଡ଼େ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ନହେଲେ ପିଲାର କୌଣସି ଏଇଟା ସେଇଟା ବେରାମରେ ଔଷଧର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ସର୍ବଥା ଅନୁଚିତ ହିଁ ହେବ । ଏବଂ, ହୁଏତ ଏକ ସର୍ବଶେଷ ସତର୍କତା ରୂପେ ଆମେ ତଥାପି ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣରେ ରଖିଥିବା ଯେ, ଶାରୀରିକ ବିକାଶ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କେତେକ ସୂତ୍ର ଓ ନିୟମକୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପାଳନ କରିବା ଯେତେ ଉଚିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ସେହି ପିଲାସମୟରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଉପାୟ ଓ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଶରୀରକୁ ଆମେ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଯେତେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲେ ବି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରକୁ ମୂଳତଃ ଅନନ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯିବ । ଗୋଟିଏ ଶିଶୁର ଶାରୀରିକ ଅସ୍ତିତ୍ୱଟିକୁ କେତେ ନିବିଡ଼ ଏବଂ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ବୁଝିଲେ ଯେ ଆମେ ତାହାର ଅନନ୍ୟ ପରିମଳ ଏବଂ ତେଣୁ ଅନନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗତି ସହିତ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିତାମାତା ତଥା ଶିକ୍ଷକ ସେହି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର ଅଥଚ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ, ଅନନ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଅବଲୋକନ କରି ନପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝିବାଟି ଆଦୌ କିପରି ସମ୍ଭବ ହେବ ? ସେହି ସହାନୁଭୂତି ମଧ୍ୟରେ ମୋହ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ଆମେ ଆଦୌ ବେଶୀ ଦୂର ଯାଇ ପାରିବାନାହିଁ ।

ହଁ, ପିଲା ଖେଳିବ, ବୁଲିବ, ନାନାବିଧ କ୍ରିୟାତ୍ମକତାରେ ସଦାତତ୍ପର ହୋଇ ରହିବ ସତ, ତଥାପି ତା' ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବ । ବୟସ ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ରାମର ସମୟ ଅବଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବ । କୋଳରେ ଥିବା ପିଲାଟିଏ ଯେତିକି ଘଣ୍ଟା ଚେଇଁ ରହୁଥିବ, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଘଣ୍ଟା ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିବ । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଦ୍ରାର ସମୟ

କମି କମି ଯିବ । ତଥାପି, ଶରୀର ପୋଖତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲା ଦିନକୁ ଆଠଘଣ୍ଟା ଅବଶ୍ୟ ଶୋଇବ –ଏକ ଶାନ୍ତ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଶୋଇବ, – ମୁକ୍ତ ବାୟୁ ଏବଂ ଆଲୋକ ସହଜରେ ମିଳି ପାରୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଶୋଇବ । କୌଣସି କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅଧିକ ରାତ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଇଁ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ମଧ୍ୟରାତ୍ରିର ପୂର୍ବ ସମୟଟି ପିଲାର ନିଦ୍ରା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରକୃତ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳ ଏବଂ ଉପକାରୀ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ସମୟରେ ତା'ର ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକ ଭଲ ବିଶ୍ରାମ ମିଳିପାରେ । ସ୍ନାୟୁ ଏବଂ ମାଂସପେଶୀ ଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଶ୍ଳଥନକ୍ଷମ ହୋଇ ରହିବା, ଖୁବ୍ ପିଲାବେଳୁ ମଧ୍ୟ ସେହି କଳାଟିକୁ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ, ବହୁ ପିତାମାତା ନିଜର ପିଲାଟିକୁ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମୟରେ ହିଁ ନାନା କର୍ମରତତାର ଏକ ତନାଓ ମଧ୍ୟରେ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ପିଲାଟି ସ୍ଥିର ରହିଲେ ସେମାନେ ତା'ର ଦେହ ସମ୍ଭବତଃ ଖରାପ ହୋଇଛି ବୋଲି ଭୟ କରୁଥାନ୍ତି । ତେଣୁ, ପିଲାକୁ ବିଶ୍ରାମ ଏବଂ ଶ୍ଳଥନ ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ କୌଣସି ସମୟ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପିଲାମାନଙ୍କର ସ୍ନାୟବିକ ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ବହୁ ପିତାମାତା ପୁଣି ନିଜ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନିଜ କାମରେ ଓ ଘରର କାମରେ ମଧ୍ୟ ଖଟାଇ ଥାଆନ୍ତି । ବାପାମାଆଙ୍କର କାମ ଖଟିବା ସତେଅବା ପିଲାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ବରଂ, ଏହାର ବିପରୀତ କଥାଟି ହିଁ ଅଧିକ ଠିକ୍ ବୋଲି ହୁଏତ କୁହାଯାଇ ପାରନ୍ତା; – ପିତାମାତା ହିଁ ବରଂ ନିଜ ପିଲାଙ୍କର କିଛି ସେବା ଓ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରନ୍ତେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯତ୍ନ ନେଇ ପାରନ୍ତେ । ହଁ, ଯଦି ଗୋଟିଏ ପିଲା ଖୁସୀ ହୋଇ ନିଜର ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଘରକାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ, ସେତେବେଳେ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ କଥା ହେବ । ତଥାପି ଏକଥାଟି ଉପରେ ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଉଚିତ ହେବ ଯେ ଯାହା ଯେତେ କାମ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପିଲା ବିଶ୍ରାମ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଅବଶ୍ୟ ପାଇ ପାରୁଥିବ । ନହେଲେ ତା' ଶାରୀରିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ତଥା ବିକାଶର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ବାଧା ଅବଶ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ।

ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ଗୋଟିଏ ଶିଶୁକୁ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ଶିଖାଇବ, ଏକ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବା ଉପରେ ଶିଶୁ ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବ ଏବଂ ସେହି ଦିଗରେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରୟାସ କରିବ । ଆପଣାର ଶରୀରକୁ ଶକ୍ତିମାନ୍ କରିବାର ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ସିଏ ନିଜକୁ ତଦନୁରୂପ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ମଧ୍ୟ ରଖିବାଲାଗି ସର୍ବଦା ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଗ୍ରହ ରଖିଥିବ । ଶରୀରଟିଏ ନେଇ ବଞ୍ଚିବାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ଭାରସାମ୍ୟ ସମ୍ଭବ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜଭିତରୁ ହିଁ ଆଗ୍ରହ

ଦେଖାଇ ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ବଞ୍ଚି ପାରୁଥିବ । ତା'ର ସେହି ଶରୀର ସୁନ୍ଦର ହେବ, ନୀରୋଗ ଏବଂ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବ ଓ ତା'ଭିତରେ କୌଣସି ଆଳସ୍ୟ ତାକୁ କଦାପି ଅରାଜୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଅସମର୍ଥ କରି ମଧ୍ୟ ରଖିନଥିବ । ହଁ, ଅନ୍ୟମାନେ ମୋତେ ଭଲ ବୋଲି କହିବେ ଓ ମୋ'ର ତାରିଫ୍ କରିବେ ବୋଲି ସିଏ ଏଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ମନ ଦେବ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ , – ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସେହିପରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସିଏ ସେଭଳି କରୁଥିବ । ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ଅଂଶ ଓ ଅଙ୍ଗ ଏପରି ଭାବରେ କ୍ରିୟା କରୁଥିବ, ଯେପରିକି ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ପରି ସତେ ଅନୁଭବ ହୋଇ ପାରୁଥିବ । ଶରୀରର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଶାସକ ରହି ଏହାର ଯାବତୀୟ କ୍ରିୟାକୁ ଏକ ସନ୍ତୁଳିତ ସାବଲୀଳତା ଅବଶ୍ୟ ଦେଇ ଯାଉଥିବ । ଏବଂ, ଏହି ସବୁକିଛି ଲାଗି ପ୍ରୟାସଗୁଡ଼ିକ ଆମେ ନିତାନ୍ତ ପିଲା ହୋଇଥିବା ସମୟରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପାରିଥିବା ଅଧିକ ଉଚିତ ମଧ୍ୟ ହେବ, – ଯେପରିକି ବୟସରେ ବଡ଼ ହୋଇଯିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶରୀରକୁ ଆମେ ନିଜର ଶରୀର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିବା । ଆମ ବାଲ୍ୟସମୟରେ ଯଦି ଆମକୁ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଚିତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ମିଳିଥିବ, ତେବେ ବୟସରେ ବଡ଼ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେହି ସ୍ତରର ନାନାବିଧ ଅଭାବ ଓ ବ୍ୟତିକ୍ରମର କବଳରୁ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ନିରାପଦ ରହିପାରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ସେଗୁଡ଼ିକର ଶିକାର ନହେବା ପାଇଁ ଆମଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଉଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମାଆଙ୍କର ନିଜ ଭାଷାରେ ହିଁ ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଉଥିଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଏକାଧିକ ବିଦ୍ୟା ତଥା ଶୃଙ୍ଖଳାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭଳି ଭଳି ଗବେଷଣା ହୋଇ ଶରୀର ବିଷୟରେ ଯେତେଯେତେ ତଥ୍ୟ ଓ ଅନୁମାନ ଆମର ଗୋଚର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲାଣି, ସେଥିରୁ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସୁଛି ଯେ ଦେହର ତଥାକଥିତ ଭୂମିକାଟି କେବଳ ଦେହନାମକ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିଧି ଭିତରେ ଆଦୌ ସୀମିତ ନୁହେଁ । ଦେହ ହେଉଛି ଆମ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ନାମକ ଏକ ସମଗ୍ରର ଅଂଶ, –ଏବଂ ତେଣୁ ତାହାକୁ ଆମେ ଯଥାସମ୍ଭବ ତାହାକୁ ସେହି ସମଗ୍ରଟିର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀ ଉପରେ ହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ବୃହତ୍ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଟିକୁ ଦେଇ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବା । ଦେହ ଆମ ସମଗ୍ର ଜୀବନସଦନଟିର ସର୍ବପ୍ରଥମ ମୂଳଦୁଆ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ଓ ତେଣୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସେହି ସମଗ୍ରଟିକୁ ଅଧିକ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ତଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଦର୍ପଣ ପରି ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତି ଦେହକୁ ସତେଅବା ଏକ ନ୍ୟୂନ ମୂଲ୍ୟାୟନର ପ୍ରସ୍ଥ ଦେଇ

ଦେଖୁଥିବାରୁ ତାହାକୁ ତା'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନାର ମହିମା ଦେଇ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ଆମ ସମଗ୍ର ଜୀବନଟିକୁ ଏକ ସମୁଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାରେ ଭାରି ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ରହିଛି । ଆମ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଏହି ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆଧାରଶିଳାଟିକୁ ଆମେ ନିଜ ପୁରାତନ ସଂସ୍କାରଟିର ବହୁ ଅସଙ୍ଗତି ମଧ୍ୟରେ ରହି ପ୍ରାୟ ଏପରି ଏକ ବୋଝ ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ, ଯାହା ହୁଏତ ଆଦୌ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଚଳିଥାନ୍ତା । ସେହିସବୁ ମନ୍ଦ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ କ୍ରମେ ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି ଏବଂ ସତ୍ୟୋଦ୍‌ଘାଟନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେହ ବିଷୟରେ ଆମକୁ ନୂଆ ନୂଆ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ମିଳିଯାଉଛି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ବହୁତ ଆଶାର କଥା । ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ଆମ ବିରାଗୀମାନେ ଦେହର ଯାବତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ସର୍ବଦା ଏଭଳି ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାଲାଗି କାହିଁକି ଏତେ ଏତେ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି କେଜାଣି ? ଧର୍ମମାନେ ବି ସେହି ବିରାଗୀମାନଙ୍କର ଏକପାଖିଆ ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଟାକୁ ସଚରାଚର ଭାରି ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି । ଆମ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଦେହର ଉତ୍କର୍ଷସାଧନକୁ ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ହାତରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ପାଠଶାଳା ମାନଙ୍କରେ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ସକଳ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଏକ ଅତିରକ୍ତ ବିଷୟପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଛି । ହୁଏତ ଏକ ନିୟମରକ୍ଷା ସଦୃଶ ରହିଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକର ସମକକ୍ଷ ରୂପେ ବିଚାର କରିଛି । ଏକ ସବାମୂଳ ଅନୁଶୀଳନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । କାରଣ ଶରୀରକୁ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ଦେଖିଛି । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚେତନ ଭାବରେ ତାହା କରିଛି । ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରଖିଥିବାରୁ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ-ଶିକ୍ଷା ସେପରି କରିଛି ।

ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷା

ପ୍ରାଣ ହେଉଛି ଏକ ଶକ୍ତି । ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ଠାବ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ କ୍ରମଶଃ ସଚେତନ ହେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷା ଶକ୍ତିମାନ୍ କରାଏ । ଏବଂ, ଶକ୍ତିମାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ବାହାରେ । ଶକ୍ତି ଆମ ଭିତରେ, ଶକ୍ତି ଆମ ବାହାରେ ଭୁବନ ଭରି । ଶକ୍ତି ଆମ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ । ଶକ୍ତି ଏକ ସମ୍ଭାବନା ଯାହାର କର୍ଷଣ କରି ଆଣିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଠାଏ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ସବୁକିଛି ରହିଛି; ମାତ୍ର ଶକ୍ତିର ଅଭାବ ରହିଛି । ତେଣୁ, ସବୁକିଛି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ନଥିଲା ପରି ଏକ ଦଶା ଆମର ନିୟତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅତୀବ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ରଖିଛି । ତେଣୁ, ଏଠାରେ ସେହି ଶକ୍ତିର ଜାଗରଣ ଘଟାଇବା

ନିମନ୍ତେ ସେ ସବାଆଗ ଯାହାକିଛି କରିଛନ୍ତି । ବଳହୀନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମାର ବି ଉପଲବ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ ବୋଲି ଉପନିଷଦର ବାଳକ ନଚିକେତାକୁ କୁହାଯାଇଛି । ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷା ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ଭୟକୁ ଦୂର କରିବାରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଭୟାଳୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୁଅନ୍ତି । ଏତେବଡ଼ ପୃଥିବୀରେ ସେମାନେ ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ସତେଯେପରି ଆଉ କାହାକୁ ହେଲେ ଦେଖି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ବଡ଼ କୃପଣ ଓ କାତର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଏହି ପୃଥିବୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ବଳହୀନ ମନୁଷ୍ୟ ପରମସତ୍ତା ଭଗବାନଙ୍କର ବଳକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥୋଚିତ ପ୍ରକାରେ କଳନା କରି ପାରେନାହିଁ । ତେଣୁ, ଯଥାଶୀଘ୍ର କେବଳ ଯଥାସମ୍ଭବ ସବୁକିଛିକୁ ତଥାକଥିତ ନିଜପାଇଁ ଆବୋରି ଯାବୁଡ଼ି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ଶକ୍ତିମାନ୍ ହେବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ କଟେ ଓ ତା'ପରେ ଏହି ପୃଥିବୀ ସତକୁ ସତ ନିଜର ଘରଭଳି ଅନୁଭବ ହୁଏ । ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ନିଜସହିତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତଥା ଏହି ସବୁଟିକୁ ସମୁଚିତ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇ ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏନାହିଁ । ଅସଲ ଖୁସୀ ସେଇଥିରୁ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଚାହାଳୀଟି ଭିତରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚାହାଳୀଚୋର ହେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ ।

ସେହି ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ମାଆ ଶିକ୍ଷାର ସମୁଦାୟ କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଧିକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱଟିକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥାଉ ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ବିବେକଟି ସହିତ ସେଥିଲାଗି ଉଚିତ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁ ବୋଲି ମାଆ ମନ୍ତବ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ ଏପରି ହେବା ପଛରେ ଏକାଧିକ କାରଣ ରହିଛି : ଆମର ମନଟା ମଧ୍ୟ ଖାସ୍ ଏଇଟି ବିଷୟରେ ପୂରା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷାକ୍ରମଟିଏ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ସହଜ ନୁହେଁ ଏବଂ ତେଣୁ ଏକ ସଫଳତା ଲାଭ କରିବା ସକାଶେ ଆମକୁ ଅପରିମିତ ସହିବାଶକ୍ତି ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ଅଧ୍ୟବସାୟଟିକୁ ନିରନ୍ତର ଜାରି ରଖିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି ବିଫଳତାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟାସଟିକୁ ଆଦୌ ଛାଡ଼ି ନଦେବା ପରି ଯଥେଷ୍ଟ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ବସ୍ତୁତଃ, ଆମ ଭିତରର ପ୍ରାଣିକ ପ୍ରକୃତିଟି ହୁଏତ ଖୁବ୍ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଆମକୁ ଆଦୌ ଛାଡ଼ି ନଦେଇ ନାନା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ବି କରୁଥାଏ ।

କାରଣ, ତାହାରି ପାଖରେ ତ ଆମର ଶକ୍ତି, ବଳ, ଉତ୍ସାହ, ଫଳଦାୟକ ସବୁକିଛି ସଚଳତା ଠୁଳ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ଅନେକେ ବେଶ୍ ଭୀରୁଙ୍କ ପରି ତାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ସମ୍ମାନର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି ଓ ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସନ୍ନ ଏବଂ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ରଖିବାକୁ କିଛିତ୍ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର, ତଥାପି ପ୍ରାଣକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ସିଏ କେବଳ ଅସୁମାରି ଦାବୀ କରିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ଆମ ଭିତରେ ବହୁବ୍ୟାପୀ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଯାହାକି ପ୍ରାଣର ଶାସନଟାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ବଳ ଆଣି ଯୋଗାଇଦିଏ; ସୁଖୀ ହୋଇ ରହିବା ହେଉଛି ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ, – ଏଇଟି ପ୍ରଥମ ଧାରଣା । ଏବଂ, ଆଉଟି ହେଉଛି, ମଣିଷ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ନେଇ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରୁଛି ଏବଂ ସେଇଟିକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରଥମ ଧାରଣାଟିକୁ ଜବାବ ଦେଇ ମାଆ କହିଛନ୍ତି: ପ୍ରକୃତରେ ଆଉଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀର ସତ୍ୟକୁ ଖୁବ୍ ପିଲାଳିଆ ଭାବରେ ବିକୃତ କରିଦେଇ ଆମେ ଏହି ଧାରଣାଟିକୁ ପୋଷଣ କରିଥାଉ । ସେହି ଗଭୀର ସତ୍ୟଟି ହେଉଛି ଯେ, ଆନନ୍ଦର ଭୂମିଉପରେ ହିଁ ଭୁବନଭର୍ତ୍ତି ଏହି ଜୀବନ ଆଧାରିତ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ଆନନ୍ଦଟି ବ୍ୟତୀତ ଆଦୌ କୌଣସି ଜୀବନ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତାନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଆନନ୍ଦ ହେଉଛି ଦିବ୍ୟ ପରମସତ୍ତାଙ୍କର ଏକ ସ୍ୱରୂପଲକ୍ଷଣ ଏବଂ ଆମେ ତାହାକୁ ଜୀବନରେ ସୁଖର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ସହିତ କଦାପି ଏକାଠି ମିଶାଇ ପକାଇବା ନାହିଁ । କାରଣ, ଏହି ସୁଖ ତ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରିସ୍ଥିତିର ଅଧୀନ ହୋଇ ରହିଥାଏ; ଆସୁଥାଏ ଓ ଯାଉଥାଏ । ସୁଖୀ ହୋଇ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଅବଶ୍ୟ ଅଧିକାର ରହିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ହୁଏତ କ୍ରମେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମୁଁ ନିଜ ଜୀବନଟିକୁ ହିଁ ସୁଖରେ ବଞ୍ଚିବି ବୋଲି ଏକ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିବାରେ ତତ୍ପର ହୋଇ ରହିଥିବ । ଏଇଟି ଭିତରେ ଏକ ଉଗ୍ର ଅହଂବାଦ ହୁଏତ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଥିବ: ତାହା ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ତଥା ଦୈନ୍ୟକୁ ଡାକି ଆଣିବ, – ବହୁ ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହଭଙ୍ଗର କାରଣ ହେବ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ନେଇ ପକାଇଦେବ ।

ମାଆ କେତେ ନା କେତେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟର ସହିତ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ପୃଥିବୀଟିର ପରିସ୍ଥିତି ଯାହା, ସେଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ କଦାପି ଆମ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ

ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ, – ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଆମକୁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭାବରେ ପରମ ସତ୍ୟଚେତନାଟି ମଧ୍ୟକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ନେବା ହିଁ ଆମ ସବାଆଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବ । ସେହି ପରମ ସତ୍ୟଚେତନା କ'ଣ କେବଳ ମୋ'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ? ସେଇଟି ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏହି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଆମର ଯାବତୀୟ ସୁଖବାସନା ମଧ୍ୟରେ ସମଗ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ସୁଖଭାବନାଟି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ନିହିତ ହୋଇ ରହିବ । ଏହି କଥାଟିକୁ ଆମେ ଯେତେ ଅଧିକ ସାହସ କରିପାରିବା, ହୁଏତ ତାହାର ସେତେ ଅଧିକ ଅର୍ଥ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପାରିବା, ସେତେ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ କଥାଟି ହେଉଛି ଆମର ପ୍ରକୃତିଟିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ବିଷୟରେ । ଏହି ପ୍ରକୃତି ଯେ ଆଦୌ ମୌଳିକ ସ୍ତରରେ ବଦଳି ପାରିବନାହିଁ, ସେହି ବିଷୟରେ ପାରମ୍ପରିକ ହିତବାଦୀମାନେ ଆମକୁ କୂଢ଼ କୂଢ଼ ସଦ୍‌ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହୁଏତ ସେଥିଲାଗି ଆମର ଅଭ୍ୟାସରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ବାହ୍ୟାଚାର ଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେଟା ପରାମର୍ଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଇ ନେବାର ସେହି ଅତ୍ୟଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟଟି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଅଧିକ କିଛି କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଉପରେ ସବୁ ସାଧୁ ଓ ସୁନା ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଭିତରେ ଯେ ନାନାବିଧ ଅନ୍ୟକୋପନ ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ମୂଳଭୂତ ଭାବରେ ଭାରି ସନ୍ତପ୍ତ ଏବଂ ବହୁ ବିରୋଧଯୁକ୍ତ କରି ରଖିଥାଏ, ଏବଂ ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି କାରଣରୁ ଆମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳପ୍ରାୟ ଆମ ପ୍ରକୃତିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ନିଜପାଖରେ ମାନି ନେଇଥାଉ, ଏବେ ନାନା ସମଗ୍ରତର ଏକାଧିକ ଭୂମି ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଗବେଷଣାମାନେ ଆମକୁ ସେହିଭଳି ଆଭାସମାନ ବି ଆଣି ଦେଉଛନ୍ତି । ହଁ, ଶାସ୍ତି ବା ଧମକଦ୍ୱାରା ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ବହୁତକିଛି ସମ୍ଭବ ଅବଶ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ଏବେ ବିଜ୍ଞାନମାନେ ଅଧିକ ଆଶାନ୍ୱିତ ବି ହେଲେଣି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେଇଥିପାଇଁ ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଏକ ଅନ୍ୟତମ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ସାହସ କରିଛି । ମାଆଙ୍କ କଥାର ଅନୁସରଣ କରି କହିଲେ, ଯଦି ଆମେ ଏହି ପ୍ରକୃତିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସ୍ତରଗତ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା, ତେବେ ଆମକୁ ନିଜର ଅବଚେତନ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ତିଆର ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ, ଯାହାକିଛି ଆମ ଅଚେତନ ମଧ୍ୟରୁ ଉଦ୍‌ଗତ ହୋଇ ଆମକୁ କାବୁ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ସେଇଟିକୁ ମଧ୍ୟ ନୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ଅଚେତନ ପଛରେ ଆମର କେତେଭଳି ସଂସ୍କାର ରହି ଆମକୁ ସେହି ପଛଟା

ସହିତ ବାନ୍ଧି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ହିଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ଆମକୁ ତାହାରି ଭିତରେ ସତେଅବା ମୁହଁ ମଡ଼ାଇ ରଖିଛି ଓ ଆଗକୁ ଯିବାଲାଗି ଦେଉନାହିଁ । ଆମେ ଚେତନାରେ ଏକ ଯଥାନୁରୂପ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା ଏବଂ ଏକ ପରମ କରୁଣାର ସହାୟତା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ ହେବା, – ତେବେ ଯାଇ ଅସଲ ମୂଳଥାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରକୃତରେ ତଥା ମୂଳଭୂତ ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକରେ ଅଭିଳଷିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଆସିବ । କାର୍ଯ୍ୟଟି ବସ୍ତୁତଃ ବହୁତ କଠିନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଇଟି ଦିଗରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ପ୍ରବୀଣ ତଥା ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥିବାରୁ ତେଣେ ସେପରି କୌଣସି ପଦକ୍ଷେପ ନେଇନାହାନ୍ତି । ମାଆ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ତାହା ତଥାପି ଆଦୌ ସାଧ୍ୟାତୀତ ନୁହେଁ । ଜୀବନରେ ଗ୍ରହଣ କରା ଯାଇଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳାଗୁଡ଼ିକର ଦୃଷ୍ଟି ନିର୍ମଳ ରହିଥିବ ଏବଂ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଅପ୍ରତିହତ ରହିଥିବ, – ତେବେ ବହୁ ବିଫଳତା ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ପ୍ରୟାସ ମୋଟେ ଅଟକି ଯିବନାହିଁ ।

ଏଥି ନିମନ୍ତେ ସର୍ବମୂଳ ପଦକ୍ଷେପଟି ହେଉଛି ଯେ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବେକସମ୍ପନ୍ନ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆବଶ୍ୟକ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଟିକିନିଖି ସବୁକିଛି ବିଷୟରେ ପ୍ରକୃତିର ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ଅଛୁ, ଏବଂ ଯାହାର ରୂପାନ୍ତର ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ, ତାହାକୁ ଅବଲୋକନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା, ଅର୍ଥାତ୍ ତାକୁ ବୁଝିବା, – ତାହାର ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ କରିବା । ଅନେକ ମଣିଷ ଏତିକି ମଧ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ବଡ଼ ଶଙ୍କାକୁଳ ହୋଇ କିଛି ହୁଏତ ଆଗ୍ରହ କରନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ବାରମ୍ବାର ଧକ୍କା ଖାଆନ୍ତି ଏବଂ ଫେରି ଆସନ୍ତି । ଆଦୌ ସାହସ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ତଥାପି, ଆମର ଏହି ଅନ୍ତରାବିଷ୍କାରର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ସମୟରେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଅଡୁଆଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ନଯିବାକୁ ହେଲେ ଆମେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ପୁରାତନ ପରମ୍ପରାମାନଙ୍କରୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବା : ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ, ଏବଂ ବିଶେଷ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ, – ସର୍ବଦା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଥାଏ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିର ବିରୋଧୀ ହୋଇ ହିଁ ରହିଥାଏ; – ସେମାନେ ସତେଅବା ସେହି ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁର ହିଁ ଆଲୁଅପାଖ ଓ ଛାଇପାଖ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଅନୁପାତରେ ବି ରହିଥାନ୍ତି । ତାହା ଫଳରେ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ଜୀବନରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉଦାର ହୋଇ ପାରିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ବେଳେ ବେଳେ ତା'ଭିତରୁ ହଠାତ୍ ଏକ କୃପଣଭାବ ଅତି ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠୁଥିବ ଏବଂ ସେ ସେଥିରେ

ଆଦୌ କୌଣସି ସାଲିଶ୍ କରୁନଥିବ ; ପୁନଶ୍ଚ, ସାଧାରଣତଃ ସାହସୀ ପ୍ରକୃତିର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଆଚରଣର କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ଭୀରୁର ମଧ୍ୟ ପରିଚୟ ଦେଉଥିବ । ଜଣେ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ହଠାତ୍ କେତେକ ଦୁଷ୍ଟ ଇଚ୍ଛା ବି ପ୍ରକଟ ହେଉଥିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ କେବଳ ଯେ କୌଣସି ଆଦର୍ଶକୁ ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ଥିବ ତା' ନୁହେଁ, ତା' ସହିତ ସେହି ଆଦର୍ଶର ଉପଲବ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ହୁଏତ ସିଏ ଏକାନ୍ତ ବିରୋଧୀ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନେଉଥିବ । ଫଳରେ, ଆମ ଜୀବନଟିକୁ ଆମେ ଯଥାର୍ଥରେ ଶିକ୍ଷାର ହିଁ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୋଲି କହିବା, ଯାହାକି ଆମଭିତରେ ଅଳ୍ପବହୁତ ପରିମାଣରେ ସଚେତନ ଭାବରେ ଆମର ସମ୍ମତି ସହିତ ଲାଗି ରହିଥାଏ । କେତେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନରେ ସେହି ଶିକ୍ଷା ଆଲୋକ ସକାଶେ ଆମର କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆଉ କେତେକଙ୍କ ଜୀବନରେ ଛାଇଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଆଣିବାରେ ସହାୟତା କରୁଥାଏ । ଯଦି ଘଟଣାକ୍ରମ ତଥା ପରିବେଷ୍ଟନୀ ଅନୁକୂଳ ଥାଏ, ତେବେ ଛାଇ ହ୍ରାସ ହୋଇ ଯାଉଥିବ ଏବଂ ଆଲୋକ ହିଁ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିବ ; ନଚେତ୍ ଓଲଟା କଥାଟି ହିଁ ଘଟିବାରେ ଲାଗିଥିବ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ ପ୍ରକୃତିର ଖିଆଲ-ଅଖିଆଲ ଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ଓ ଜଡ଼ ତଥା ପ୍ରାଣିକ ଜୀବନର ପ୍ରଭାବଗୁଡ଼ିକ ପଡୁଥିବା ଅନୁସାରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ସାକାର ହୋଇ ଗଠିତ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଏବଂ, ଯଦି ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଉପାଦାନ ଆସି ଉଚିତ ସମୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବ ଓ ପ୍ରକୃତିକୁ ତା'ର ଖିଆଲ-ଅଖିଆଲ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବାଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବନାହିଁ, ତେବେ ତା'ପରେ ଆମେ ଏକ ଅଧିକ ନିର୍ମଳ ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ ଶୃଙ୍ଖଳାଦ୍ୱାରା ହିଁ ସଚେତନ ଭାବରେ ବାଟ ଚାଲିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିବା । ଏକ ସଚେତନ ଇଚ୍ଛାର କର୍ଷଣ ତଥା ଅନୁଶୀଳନ, ତାହା ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଶିକ୍ଷାର ହିଁ ଏକ ପଦ୍ଧତି । ତେଣୁ, ଏହି କଥାଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ, ଗୋଟିଏ ଶିଶୁର ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ ; ଶିଶୁ ନିଜର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସିଏ ବହୁତ ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସର ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଯିବ ଏବଂ ବହୁ ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ପ୍ରଭାବରୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ ରହି ପାରିବ ।

ପ୍ରାଣିକ ଶିକ୍ଷାର ଦୁଇଟି ଦିଗ ରହିଛି, – ଏହି ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଦିଗର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଲଗା, ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ସତ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିର ତୁଳନାରେ କମ୍ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରଥମଟି ଶିଶୁର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଓ

ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ତା'ର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ତାକୁ ସଚେତନ କରାଏ ଓ ତାହାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟରେ ରଖି ଶିଖାଏ । କ୍ରମେ ଏହିପରି ଭାବରେ ସେହି ଚରିତ୍ରର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତରକୁ ତାହା ସମ୍ଭବ କରିଆଣେ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗତ ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ଦିଗ ରହିଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକତ୍ର ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଶିକ୍ଷା କେବେହେଲେ ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ଯଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ଯଥୋଚିତ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିପାରନ୍ତି, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆପଣାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ସ୍ତରଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଗୁଣ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରି ରଖିପାରନ୍ତି । କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ଦୀକ୍ଷାଦାନ-ସଂସ୍କାରରେ ଆମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆଦୌ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ନୁହନ୍ତି, ସାତଗୋଟି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରା ଯାଉଥିଲା, କେତେ ପରମ୍ପରା ତ ତାହା ବାରଗୋଟି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । କେତେକ ସମୂହରେ କେତେକ ଯୁଗରେ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ଏହି ଅଧିକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ବି ଅଳ୍ପବହୁତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କେତୋଟିର ବିକାଶ କରି ଅଣାଯାଇଛି । ଏହି ବିକାଶରେ ଆଗ୍ରହ ରଖି ତଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହେବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ହୁଏତ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଯଥୋଚିତ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଯଥାର୍ଥ କର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବିକଶିତ କରି ଆଣିବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେବେ । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ନେଇ କହିଲେ, ଶରୀରସ୍ତରୀୟ ଚେତନାଟିକୁ ଅନେକ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ, ତାହାକୁ ନିଜ ଭିତରୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିନେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁରେ ସଂକେନ୍ଦ୍ରିତ କରି ପାରିବାଦ୍ୱାରା ଦୂରରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେଇଟିକୁ ଦେଖିହେବ, ଶୁଣିହେବ, ଘ୍ରାଣ କରିହେବ ଏବଂ ଏପରିକି ସ୍ପର୍ଶ ବି କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ, ଏହି ଶିକ୍ଷାର ଆଉଏକ ଅଂଗ ହିସାବରେ ଆମେ ଶିଶୁର ଅତି ପ୍ରଥମ କାଳରୁ ମଧ୍ୟ ତା'ଭିତରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧର ଏକ ରୁଚି ଓ ଶକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ କରାଇ ଆଣିପାରିବା, – ଯାହାଫଳରେ କି ସିଏ ନିଜଭିତରୁ ହିଁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଆଡ଼କୁ ତଥା ସମଞ୍ଜସତା ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବ, – ତାକୁ ସରଳ, ସୁସ୍ଥ ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଯାବତୀୟ ସବୁକିଛି ଆପଣାଛାଏଁ ଭଲ ଲାଗିବ । ହଁ, ବାହ୍ୟ ଶରୀରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରି ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ରହିଛି, ଶରୀର ତଥା ଶାରୀରିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ପରି ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ଅନୁଭବ ତଥା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ସ୍ତରର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସମଞ୍ଜସ ଅବସ୍ଥା ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ପିଲାର ବୁଝିବାଶକ୍ତି ବଢୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିବାର ସକଳ ମାଧ୍ୟମ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏକ କଳାତ୍ମକ ରୁଚି ଓ ପରିଶୁଦ୍ଧତାର ବି ବୃଦ୍ଧିସାଧନ

କରାଯାଇ ପାରିବ । ସିଏ ସୁନ୍ଦର, ଉଚ୍ଚ, ସୁସ୍ଥ ଓ ଭବ୍ୟ ସକଳ ବସ୍ତୁକୁ ଚିହ୍ନି ଶିଖିବ, – ବାହାରର ପ୍ରକୃତି ତଥା ମଣିଷଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚିହ୍ନିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବ । ତା' ଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତା' ଜୀବନରେ ଏପରି ଏକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧର କର୍ଷଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିବ, ଯାହାକି ତାକୁ ଯାବତୀୟ ତଳକୁ ଖସାଇ ନେବାର ଚକ୍ରାନ୍ତରୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବ । କାରଣ, ବିଗତ ଯୁଦ୍ଧ ତଥା ସମାଜଗତ ଅବକ୍ଷୟ ହେତୁ ସଭ୍ୟତାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁସବୁ ଅସୁନ୍ଦରତା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକୁ ମାଡ଼ି ବସିଛି, ଯାହାଫଳରେ କି ଉଭୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତଥା ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକର ଜୀବନ ବଡ଼ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଭଳି ଲାଗୁଛି । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗତ ଅନୁଭବର ଏକ ଅନୁକୂଳ ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେହି ନାନାବିଧ ସଂକ୍ରମଣରୁ କ୍ରମଶଃ ବଞ୍ଚାଇ ରଖାଯାଇ ପାରିବ । ଏହି ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଉପକୃତ ହେବ । ଏକ ଉଚିତ ରୁଚିର କର୍ଷଣ ହେତୁ ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଟପି ଯାଇ ଅଶିଷ୍ଟ ବା ନିର୍ମଳ ହେବାଲାଗି ଆଉ ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ, – ଜୀବନରେ ଏକ ଉଦାରତାର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହେବ, – ଆଚରଣ ପରିମାର୍ଜିତ ହୋଇ ରହିବାର ବଳ ମଧ୍ୟ ପାଇପାରିବ । ଜୀବନରେ ଅନେକ ବିକୃତିରୁ ନିଷ୍କୃତ ମିଳିବ ।

ଏହାପରେ ମାଆ ଚରିତ୍ର ତଥା ଚରିତ୍ରର ମାର୍ଜନା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ବହୁ ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପାରୁଥିବା କେତୋଟି କଥାର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଗୁଡ଼ିକର ଅନୁସାରେ ପ୍ରାଣିକ ସତ୍ତାଟିକୁ ଉଚିତ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁସବୁ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ବଳପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି – ଦାବି ଦିଅନ୍ତି, ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଲଗାଇ ରଖନ୍ତି, କୃଚ୍ଛମାର୍ଗ ଗୁଡ଼ିକର ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଏସବୁ କରିବା ସକାଶେ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରକେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ, – ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଫଳ ମିଳି ଯାଉଥିବା ପରି ମଧ୍ୟ ମନେ ହେଉଥାଏ । ମାତ୍ର, ଯାହାକିଛି ହୁଏ, ତାହା ଉପରେ ଉପରେ ହୁଏ, ଆଦୌ ତଳକୁ ଭେଦେନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍ଥାୟୀ ବି ହୁଏନାହିଁ । ସବୁ ମୂଳତଃ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ହୁଏ । ଏବଂ, ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହିଁ ଆମର ପ୍ରକୃତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଶିକ୍ଷାର ମାର୍ଗଟି ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, - ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଜନା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଆମ ଭିତରେ କାହିଁକି ଏତେ ପ୍ରକାରର କ୍ରିୟାଶୀଳତା ପ୍ରାୟ ଆଦୌ କୌଣସି ଫୁରସତ ନଥାଇ ଲାଗି ରହିଛି, ଆମେ କ'ଣସବୁ କରୁଛୁ ଏବଂ କେଉଁ କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କରୁଛୁ, ସେହି ବିଷୟରେ ସଚେତନ ତଥା ସଜ୍ଞାନ ହେବା, – ଆମକୁ ଏକାବେଳେକେ ସେହିଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ

କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପିଲାଟିଏ ଆପଣାକୁ ଅବଲୋକନ କରି ପାରିବ, ତା'ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ତଥା ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବ, ଆପଣାର ବାସନା ଏବଂ ଆକାଙ୍କ୍ଷାମାନଙ୍କୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିବ, – ସିଏ କ'ଣ ପାଇଁ ହିଂସ୍ର ହେଉଛି, ଏପରିକି ନିଜ ଲଗାମଗୁଡ଼ିକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଉଛି, – କ'ଣ ପାଇଁ ଏକାନ୍ତ ଅଣଆୟତ୍ତ ହୋଇପଡ଼ି କେତେ କଅଣକୁ ସିଏ ନିଜର ବୋଲି କହି ଯାବୁଡ଼ି ରଖୁଛି, ଅନ୍ୟଠାରୁ ହଡ଼ପ କରି ନେଇ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ଏବଂ ଆପଣାକୁ ଅଧିକାରୀ କରି ରଖୁଛି, – ଏବଂ, ତା'ଭିତରେ ରହିଥିବା ଗୋଟାଏ ଦାମ୍ଭିକତା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ଥନ ବି କରୁଛି, – ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।   ଏବଂ, ଏଗୁଡ଼ିକର ଆର ପକ୍ଷଟାକୁ ମଧ୍ୟ ସିଏ ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଜାଣି ପାରୁଥିବ : କ'ଣ ପାଇଁ ନିଜକୁ ଅଳ୍ପବଳ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ନିରୁତ୍ସାହିତ ବୋଧ ହେଉଛି, ବିଷାଦର ଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି ଓ ନୈରାଶ୍ୟରେ ଘାରି ହୋଇ ରହୁଛି, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୁନଶ୍ଚ, ଅବଲୋକନର ଶକ୍ତି ବଢୁଥିବା ସହିତ ଆଗକୁ, ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯାଇ ପାରିବାର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିଟି ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବ, - ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟ ବଢୁଥିବ । ପିଲାଟିର ସେହି ପ୍ରାଥମିକ କାଳରୁ ହିଁ ତା'ଭିତରୁ ସେହି ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିଟିକୁ ପ୍ରେରିତ କରି ଅଣାଇବାର ପ୍ରୟାସ ଅବଶ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିବ । ସେଥିଲାଗି ଗ୍ରହଣ କରା ଯାଉଥିବା ପ୍ରଣାଳୀମାନେ ଶିଶୁ ବିଶେଷରେ ନିଶ୍ଚୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବେ । କେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ପିଲାର ମଥା ହିଁ ସବୁ ବୁଝିନେଇ ପାରୁଥିବ, କେଉଁଠାରେ ତା'ର ହୃଦୟବୃତ୍ତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, – କେଉଁଠାରେ ତାହାର ଶୁଭେଚ୍ଛାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଆଉ କେଉଁଠି ତାକୁ ଆପଣାକୁ ସମ୍ମାନର ସହିତ ଦେଖି ପାରିବାର ଏକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆଣି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର, ସର୍ବୋପରି ଓ ସର୍ବତ୍ର, ପିଲା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ । ତାହାକୁ ସେ ଦେଖି ପାରୁଥିବ ଓ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବ । ଥରେ ଅନୁକୂଳ ମୂଳଦୁଆଟିଏ ପଡ଼ିଯାଇ ପାରିଲେ, ତା'ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭରର ସହିତ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଅବଶ୍ୟ ସହଜ ହୋଇଯିବ, କୌଣସି ବିଫଳତାକୁ ଶେଷ ବୋଲି ମାନିନେବାର ଆଉ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ରହିବନାହିଁ । ଯେପରି ଆଉ ମୋଟେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବାକୁ ନହୁଏ, ଆଦୌ ରଜ୍ଜୁଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ରହିଯିବାକୁ ନପଡ଼େ, ସେଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ଆମେ ସର୍ବଦା ନିଶ୍ଚୟ ମନେ ରଖିବା : ଯେଉଁଭଳି ଆମ ଶରୀରର ମାଂସପେଶୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଗଠିତ ଏବଂ ବିକଶିତ କରାଇ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ନିୟମିତ ଏବଂ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ବ୍ୟାୟାମସବୁ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର କର୍ଷଣ ଏବଂ ଉନ୍ନୟନ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ତଦନୁକୂଳ ପଦ୍ଧତିଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଦା ରହିଛନ୍ତି ଓ ଆମକୁ

ସେହିଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଯଦି ତୁମେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ କଥାରେ ଲାଗିଛ, ତେବେ ତାହାର ହୁଏତ କୌଣସ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଥିବା ପରି ଲାଗୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ତଥାପି ସେଇଟି ନିମନ୍ତେ ନିଜର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ୟମ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ; କାରଣ କେବଳ ଏହି ଉଦ୍ୟମଦ୍ୱାରା ହିଁ ତୁମର ଉଦ୍ୟମ କରିବାର ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଆପଣାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ନିୟୋଜିତ କରିପାରିବ । ଯାହା ତୁମେ କରିବ ବୋଲି ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିଛ, ତୁମକୁ ତାହା କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ; ଯାହା ହେଉ ପଛକେ, ଏପରିକି - ସେଥିପାଇଁ ବହୁବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡୁ ପଛକେ, – ତଥାପି ତୁମେ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ରହି ଯିବନାହିଁ । ତୁମେ କରୁଥିବା ଉଦ୍ୟମ ସହିତ ତୁମର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବ । କେବଳ, ନିଜର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପେ ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବାଛିବ, ଯାହା ସେତିକିବେଳେ ନିଜର ବିବେକକୁ ସମୁଚିତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବାକୁ ହେଉଥିବ ।

ଉପସଂହାର କରି ମାଆ କହିଛନ୍ତି: ନିଜର ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ତୁମକୁ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ତା'ପରେ ଆପଣାର ସକଳ ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଉପରେ ଏକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅର୍ଜନ ବି କରିବାକୁ ହେବ ଯେପରିକି ସେଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମର ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ରହିଥିବ । ଏବଂ, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତରର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିବ, ସେଗୁଡ଼ିକରେ ତୁମେ ଉଚିତ ରୂପାନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଘଟାଇ ପାରିବ । ତେଣୁ, ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଭଳି ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ଥାପି ରଖିଛ, ସବୁକିଛି ତାହାରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ । ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ଯେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ହୋଇଥିବ, ସେଥିଲାଗି ତୁମର ସକଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ କମ୍ ବା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଅବଶ୍ୟ ହେବ ।

ଦେହ ଏବଂ ପ୍ରାଣର ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ସ୍ତର ଆମପାଇଁ ଯେଉଁ ମୂଳଦୁଆଟିକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦିଅନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ତାହାକୁ bodily life ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଶାରୀରିକ ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏଇଟି ସବାଆଗ, ଅର୍ଥାତ୍ ସବା ମୂଳରେ । ସେଇଟିକୁ ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନିମ୍ନରେ ବୋଲି କହୁଥିବା ବେଳେ ଆମେ ପ୍ରାୟ ଆମ ସଂସ୍କାରଟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାହାକୁ ସତେଅବା ଗୌଣ କରି ଦେଖୁଥାଉ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଟାଉ ଟାଉ ତଥାକଥିତ ଉପରର ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକର ଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରକୁ ଧାଇଁ ପଳାଉ । ମୂଳଟି ହୁଏତ ଭାରି କଞ୍ଚା ରହିଯାଏ ଏବଂ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକର ହୁଏତ ଯେତେ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଲାଗି ପାରିବାର କଥା, ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ଏହିପରି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇଯିବାରୁ

ପ୍ରଥମ ସ୍ତରଟି ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରତିବାଦ ବି କରେ, ଆମର ଜୀବନମାର୍ଗରେ ଆମ ଅଗ୍ରସର ହେବାର କ୍ରମରେ ବେଶ୍ ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟ କରେ । ଫଳରେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଆମ ବାଟ ଚାଲିବାର ସମଗ୍ର ସ୍ଥିରତାଟିକୁ ହରାଇ ଏହି ଶାରୀରିକ ସୋପାନଟି ପ୍ରତି ପ୍ରାୟ ବିନା କାରଣରେ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଯାଉ ଏବଂ ଭାରସାମ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ହାତଛଡ଼ା କରିପକାଉ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସତେଅବା ବହୁତକିଛି ବିଗିଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ଆମଲାଗି ବହୁ ଅସମର୍ଥତାକୁ ଡାକି ବି ଆଣେ । ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତି ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଏହି ଶାରୀରିକ ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରଟି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଛି, ତଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ଏକ ଅସୁସ୍ଥ ଟାଉଟାଉର ଉଦ୍‌ବେଗ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆମର ସେହି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉପଲବ୍ଧିମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି କି ? ହୁଏତ ସେଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ବିବେକଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଯଥାର୍ଥ ଭାରସାମ୍ୟ ରହେନାହିଁ, ତାହା ଆମକୁ ବେଶ୍ ଭାବପ୍ରବଣ କରିରଖେ ଏବଂ ଆମେ ସବୁକିଛି ପାଇଗଲୁ ବୋଲି ଆମକୁ ମିଛ ସାନ୍ତ୍ୱନା ମଧ୍ୟ ଦେଉଥାଏ । ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସବାତଳ ବା ଏହି ସବାତଳଟିକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଗୌଣ କରି ରଖିବାର ଅବିବେକ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରେନାହିଁ । ଏବଂ, ଆହୁରି ଅସଲ କଥାଟି ହେଉଛି, ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣର ଏହି ପ୍ରଥମ ସ୍ତରଟି ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ-ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଅଂଶ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାକୁ ଆମେ କଦାପି କେବଳ ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣ ବୋଲି ଦେଖି ମଧ୍ୟ ପାରିବାନାହିଁ । ଏହି ତଳଟି ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ଧରି ରଖିବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଛି ବୋଲି ତ ଉପରିସ୍ଥ ଆଉଟି ମଧ୍ୟ ସେଇଟି ଉପରେ ଉଚିତ ଆସ୍ଥାଟି ସହିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହିପାରୁଛି ।

ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା

ଦେହ ପରେ ପ୍ରାଣ ଓ ପ୍ରାଣ ପରେ ମନ । କିମ୍ବାତ୍ ଅନ୍ୟଭାବରେ କହିଲେ ଦେହରୁ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ପ୍ରାଣରୁ ମନ । ପ୍ରାଣ ଦେହକୁ ଆବୋରି ରହିଛି ଓ ମନ ପ୍ରାଣକୁ ଆବୋରି ରହିଛି । ଆମେ ଆହୁରି ସହଜ କରିଦେଇ ଅନେକ ସମୟରେ ଯେପରି କହିଥାଉ, ଦେହ ଉପରକୁ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଉପରକୁ ମନ । କିନ୍ତୁ, ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମେ ମନ ତଳକୁ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ପ୍ରାଣର ତଳକୁ ଦେହ ବୋଲି କହିପାରିବା କି ? ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ କ୍ରମରେ କହି ଆମେ ଯେ ତଦ୍ୱାରା ନିଜର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଉ, ସେହି କଥାଟିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସକଳ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଇ ତିନୋଟି ଯାକକୁ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଲେ ତାହାହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ହଁ , ମନର

ସ୍ତରଟି, ଗଠନ ତଥା କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ସମଗ୍ରର ଅନ୍ୟଦୁଇଟିଠାରୁ ଯେ ଅଧିକ ବହୁମୁଖୀ, ସେକଥା ସର୍ବଦା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଆମ ବିଶ୍ୱଜୀବନର ବିବର୍ତ୍ତନକ୍ରମରେ ଏହି ମନ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟସ୍ତରର ଏକ ମୂଳପରିଚୟବାଚୀ ସନ୍ତକ । ମଣିଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ମନଟିଏ ଅଛି ଏବଂ ସେହି ମନଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ହିଁ ଯିଏ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚୁଛି । ମନର ନେତୃତ୍ୱରେ ହିଁ ଆପଣାର ଦେହ ତଥା ପ୍ରାଣକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗ ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରୁଛି । ବିବର୍ତ୍ତନର ରେଖାଟି ମନର ପରିଧିମଧ୍ୟକୁ ଆସିବାପରେ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ବିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ମଧ୍ୟ ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି । ଏହି ମନର ଆହୁରି ସେପାଖକୁ ଯେ ତଥାପି ଉଚ୍ଚତା ଓ ସମ୍ଭାବନାମାନ ରହିଛି, ଏହି ମନର ଦଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ପକାଇବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ସତ୍ୟଟିର ଆଘ୍ରାଣ ପାଇପାରିଛି ଏବଂ ଏହି ନୂତନ ସାହସିକତା ଫଳରେ ଦେହ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଆକଳନଗୁଡ଼ିକ ଅନୁରୂପ ପ୍ରକାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେହି ଅର୍ଥ-ପ୍ରସାରଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଏବେ ବି କ'ଣ ବନ୍ଦ ହେଲାଣି କି ? ସମ୍ଭବତଃ ମନ ଭିତରେ ତାହାର ଏପରି କୌଣସି ଧର୍ମ ଲୁକ୍କାୟିତ ହୋଇ ରହିଛି, ଯାହାଫଳରେ କି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଠିକ୍ ଏହିପରି ଭାବରେ ନିରନ୍ତର ଲାଗି ରହିଥିବ ଏବଂ, ଆହୁରି ଆଗକୁ ମନୁଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ କ'ଣସବୁ ଆହ୍ୱାନ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ଦାଜ କରି ହେଉଥିବା ସହିତ ଏହି ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରଦୁଇଟି ବିଷୟରେ ତା'ର ସଂପୃକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ନାନା ନୂଆ ପ୍ରସ୍ତର ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ୱାରା ବଦଳି ଯାଉଥିବ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନକୁ ତା' ପ୍ରାଣ ତଥା ତା' ଶରୀରର ନେତା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ସମ୍ଭବତଃ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ଯେ ଆମର ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମେସିନ୍ ପରି ଏବଂ ସେହି ଦୁଇ ମେସିନ୍‌ଙ୍କୁ କିପରି ଚଳାଇବାକୁ ହେବ, ସେହି କଥାଟି ମନକୁ ହିଁ ଜଣା ଅଛି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମନ ହିଁ ଚଳାଇବ । ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣ ମନର ବୋଲ ଅର୍ଥାତ୍ ମାର୍ଗଦର୍ଶନକୁ ମାନୁଥିଲେ ଆଉ ଜୀବନରେ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରମାଦ ପଡ଼ିବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ସେହି ମନ କାହାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି ? କାରଣ, ଏକ ଅକାଟ୍ୟ ସତ୍ୟକଥା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଆପଣାଠାରୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୋଟିଏ କାହାର କଥା ମାନୁନଥିଲେ ଆମେ ତଥାକଥିତ ଆମ ବୋଲ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଆଉ କାହାରିକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ସମର୍ଥ ଭାବରେ ଆଦୌ ପରିଚାଳିତ କରିନେଇ ପାରିବାନାହିଁ । ଆମର ମନ ଆମ ଶରୀର ତଥା ପ୍ରାଣର ନେତା ହେବା ତ ବହୁତ ଦୂରର କଥା, ବହୁତ ମନୁଷ୍ୟ ଆମଭିତରେ

ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦେହ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳିତ କରାଇ ନେଉଥାଏ । ବିଚରା ସେମାନଙ୍କର ମନ ସେମାନଙ୍କର ଦେହ ଏବଂ ପ୍ରାଣର ଆଜ୍ଞାବହ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଜଣେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ନିଜର ଏକ ମନ ରହିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବହୁତ ମନୁଷ୍ୟ ତଥାପି ନିଜର ଜୀବନରେ ମନକୁ ହିଁ ନିଜ ବଞ୍ଚିବାର ପ୍ରଧାନତମ ମାନଦଣ୍ଡ ତଥା ମୀମାଂସକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭ କରିନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେହ ଏବଂ ପ୍ରାଣକୁ ନିୟାମକ କରି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ନିଜ ମନର ଆବଶ୍ୟକ ବିକାଶ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ସେମାନେ ସେହିପରି ଏକ ଜୀବନର ନାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ନିଜ ମନକୁ କାମରେ ଲଗାଇ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ମନନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ହୁଏତ କେବଳ ମାନିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ତାହାକୁ ହିଁ ନିରାପଦ ବୋଲି ବିଚାରନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତିନାହିଁ, – ସମୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସାହସ କରନ୍ତିନାହିଁ । ଯାବତୀୟ ବିଶ୍ୱସମୀକ୍ଷା ଓ ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷାରୁ ଆପଣାକୁ ବାହାରେ ବାହାରେ ରଖିଥାଆନ୍ତି । ବିବର୍ତ୍ତନର ବହୁ ଆବଶ୍ୟକତା ସେମାନଙ୍କର ସହଯୋଗ ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତାହାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ତେଣୁ, ହୁଏତ ଇଚ୍ଛା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଥାନ୍ତି । ସେହି କୁଣ୍ଠିତମାନେ ହିଁ ଆମ ପୃଥ୍ୱୀଜୀବନର ଏହି ଘରଟିକୁ ପ୍ରାୟ ଯୋଉଠି ସେଇଠି ଭାରି ଘଷରା ହୋଇ ରହିବାରେ ସହାୟତା କରିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି କି ?

ତଥାପି, ମନୁଷ୍ୟସଂସାରରେ ମନ ପ୍ରାୟ ବାଧ୍ୟ ହେଲାପରି ବହୁତ ଅଂଶରେ ଅଧାପନ୍ତରିଆ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଯେ ଆମର ଅଗ୍ରଗତିରେ କେତେ କେତେ ବଡ଼ ପହଞ୍ଚମାନ ପକାଇ ଅଭୂତପୂର୍ବ କେତେ କେତେ କଅଣକୁ ସମ୍ଭବ କରି ପାରିଛି, ତାହାର ଏକ ପରିମାପନ କରି ବସିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ବିସ୍ମିତ ହିଁ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ଶ୍ରେୟ ସେହି ମନୁଷ୍ୟବୁଦ୍ଧିର ହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଯହୁଁ ଯହୁଁ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଶତାବ୍ଦୀ ଅତୀତ ହୋଇ ଯାଉଛି, ମନୁଷ୍ୟନାମକ ବିଶ୍ୱପରିବାରର ଏହି ମେଳଟି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧି ତଥା ସାମର୍ଥ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାର ସେହି ଅଭିଯାନରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନକୁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ନିମିତ୍ତକାରଣ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଇଉରୋପୀୟ ମାନସ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତଥା ସାହସ ସହିତ ସେହି ବିଜ୍ଞାନକୁ ଅପରିମିତ ପ୍ରକାରେ ମାନବକ୍ଷେତ୍ରର ନାନା ନବୋନ୍ନୟନରେ ଆଣି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ପାରିଛି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଏଥିପୂର୍ବରୁ କେବଳ କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଖୁବ୍ ବେଶୀହେଲେ କେତୋଟି ବିଶେଷ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ

ଯେଉଁ ସୁଖ ବା ଅଭାବପୂରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା ଏବଂ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତି ଆଦୌ କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି କଳ୍ପନା ହିଁ କରି ପାରିନଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀ ପ୍ରାୟ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସହିତ ସେହି ଏକଦା ଅପହଞ୍ଚ ଗୁଡ଼ିକରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଚଳନ୍ତି ଯୋଜନାମାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସକ୍ରିୟ ହେଲାଣି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଆସ୍ପୃହାଯୁକ୍ତ ଅନୁରୂପ ସ୍ଥିତିଟିଏ ବସ୍ତୁତଃ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ସଂକ୍ରାମିତ କରିପାରିବା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ମୁଖଗାମୀ ମନ ହିଁ ସେଥିରେ ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ବୋଲି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ କେଡ଼େ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମନର ସେହି ଉଦ୍ୟମରେ କୌଣସି ଅଭାବ କାହିଁକି ହେବ ? ଏବଂ, ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏକ ମନୋମତ ପ୍ରାଥମିକ ଭିତ୍ତି ଯୋଗାଇଦେବା ଲାଗି ପୃଥିବୀରେ ଆଉ ସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ରହିବନାହିଁ । ମୋଟାମୋଟି ତାଙ୍କରି ବିଚାରର ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି କହିଲେ, ଜଡ଼ ଜୀବନରେ ଏକ ଅନୁକୂଳ ସ୍ଥିତିଭୂମି ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ହେଉଛି, ପଛୁଆ ବର୍ଗମାନଙ୍କର ସତ୍ୱର ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ନାନା ମାର୍ଗ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ ଯାଉଛି, ଦଳିତମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନୟନର ବହୁବିଧ ଉଦ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସମକକ୍ଷ କରାଯାଉଛି, ସେହି ପୁରୁଣା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶ୍ରମ ଖଟିବାର ଯାବତୀୟ ବିରକ୍ତିକରତାକୁ ଦୂର କରିବା ସକାଶେ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରସାଧନମାନ ବାହାରିଲାଣି, ଏକ ଆଦର୍ଶ ସାମାଜିକ ତଥା ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ କାଏମ୍ କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ପଦକ୍ଷେପମାନ ନିଆଯାଉଛି, ବିଜ୍ଞାନକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଦୀର୍ଘତର ଆୟୁ ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠ ରୋଗମୁକ୍ତ ଶରୀର ସମ୍ଭବ କରି ପାରିବାଭଳି ଏକ ସଭ୍ୟ ସମାଜକୁ କ୍ରମେ ସାକାର କରି ଅଣାଯାଉଛି । ହୁଏତ ଉଚିତ ପନ୍ଥାରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦୌ ହାସଲ କରା ଯାଉନାହିଁ; ମାତ୍ର ସବୁଗୁଡ଼ିକର ପଶ୍ଚାତରେ ସେହି ଏକା ପ୍ରାଥମିକ ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ହିଁ ରହିଛି : ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ହେଉଛି ଯେ ଏହିସବୁ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ସମାଜ ଉଭୟର ଗଢ଼ଣ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଆସିଥିବା ଅନେକ ଖୁଣକୁ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରିବ, – ପୃଥିବୀସ୍ଥ ମନୋଭୂମିର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ଦାବୀଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ ହେବ ଅର୍ଥାତ୍ ସମଗ୍ର ମାନବସଂସାରଟି ପାଇଁ, ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ସକାଶେ ଯଥେଷ୍ଟ ଫୁରସତ ସମୟ ମିଳିବ, ସକଳ ଶ୍ରମକୃଚ୍ଛ୍ରରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବ ଏବଂ ଯାବତୀୟ ସୁଯୋଗ ସମାନ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରିବେ । କେବଳ କାଳର କୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରସାଦ ଲାଭ କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ବା କେତୋଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ, ବର୍ଗ ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଏସବୁର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ଏବଂ ତା'ଠାରୁ ଆଉ

କଦାପି ଆଗକୁ ଯାଇ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଯେଉଁ ବଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ରହି ଆସିଥିଲା, ସେଇଟି ରହିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ରହିବନାହିଁ । ଆପଣାର ଭାବଗତ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନର ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିପାରିବେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରାକାଙ୍କ୍ଷା ଉପରେ ଅଚଳ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଶେଷକୁ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନା ଏହି ଉଦ୍ୟମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଡ଼ଗତ ଓ ଆର୍ଥିକ ତତ୍ପରତାମାନେ ହୁଏତ ଅତିମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଧାନ ହୋଇ ରହିବେ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଉଚ୍ଚତର ତଥା ମୁଖ୍ୟତର ଉତ୍ସାହଟି ସର୍ବଦା ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବ, ବସ୍ତୁତଃ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବ ।

ଭାରତବର୍ଷ କେତେ କାରଣରୁ ମନସ୍ତରର ଏହି ଉଦ୍ୟମ ତଥା ଉପଲବ୍ଧି ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଉଗ୍ର ନେତିବାଦ ସହିତ ଉପେକ୍ଷା କରିଛି ବୋଲି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ପ୍ରସଙ୍ଗତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସବାତଳେ ଜଡ଼ସ୍ତରର ଆମର ଏହି ଜାଗତିକ ଜୀବନ ଓ ସବାଉପରେ ଆମେ ବାସନା ରଖିଥିବା ଏକ ଆଧାତ୍ମିକ ଜୀବନ, – ଏହିପରି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଦେଖିଥିବାରୁ ଭାରତବର୍ଷ ମଝିରେ ରହିଥିବା ମନରୂପୀ ସେତୁଟିକୁ ପାସୋରି ଦେଇଥିବା ପରି ଆଚରଣ କରି ଆସିଛି । "ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଆପଣାର ଆସ୍ଥାନଟିକୁ ସତେଅବା ଅଲଗା ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିବାର ମତଲବରେ ସର୍ବଜନଙ୍କର ଅଗ୍ରଗତିର ଯାବତୀୟ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବର୍ଜନ କରିଛି । କେତେକ ବିଶେଷ ପ୍ରତୀକ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ଏକ ବିଶେଷ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରୁଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ଆଧାତ୍ମିକ ବିକାଶ ଲାଗି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି, - ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଜୀବନକୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ସେହିପରି ଜୀବନଟିଏ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତି ତଥା ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ଏଣେ, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ସ୍ୱୟଂ ସମାଜଟିକୁ ଏକ ଧର୍ମର ଛାଞ୍ଚ ମଧ୍ୟରେ ପକାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଧର୍ମ ନାନାବିଧ ବିଧି ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ଆଧାତ୍ମିକତା ହିଁ ଅସଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ନିଜର ପ୍ରତୀକଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ କେବଳ ମାତ୍ର ସୂଚାଇ ଦେଉଛି । ଏବଂ, ସମାଜ ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଡ଼ତାର ପ୍ରାୟ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚଳତାହୀନ ସ୍ଥିତିକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ।" ପୁନଶ୍ଚ ଧର୍ମର ଛାଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅଚଳ ହୋଇ ରହିଛି, – କ୍ରମେ ଏକ ରୁଟିନ୍‌ରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉଛି, ଜୀବନହୀନ ହୋଇ ରହିଛି । କିଛିହେଉ୍ତ୍‌ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଘୋଷଣା କରି ବେଳେ ବେଳେ ନୂଆ ସଂପ୍ରଦାୟ ମାନଙ୍କର ଉଦୟ ହେଉଛି, କିଛି ଉତ୍ସାହ ଖେଳିଯିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ମାତ୍ର, ଏକ ନୂଆ ରୁଟିନ୍ ଭିତରେ ପୁଣି ସବୁକିଛି ପଡ଼ିଯିବାକୁ ଆଦୌ

ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗୁନାହିଁ । ମାନସ ସ୍ତରର ମୁକ୍ତ ତଥା କ୍ରିୟାଶୀଳ ସ୍ୱଭାବଟି ନଥିବାରୁ ହିଁ ସେହିଭଳି ହେଉଛି । ଭୌତିକ ଜୀବନ, ବାହ୍ୟ ଜୀବନର ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ଚରମ ଅଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ରହିଛି, – ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ଏଠି ଓ ସେଠି ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରହିଛି, – ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାରି ଏବଂ ଦୁଃଖଦାୟକ ଯୁଆଳି ହୋଇ ଲଦା ହୋଇଛି । କେବଳ ହୁଏତ ପଳାଇ ପାରିଲେ ହିଁ ଟିକିଏ ରକ୍ଷା ମିଳିବାର ଯାହା ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

ତେଣୁ, ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନର ସମଗ୍ର ନକ୍‌ସାଟି ଭିତରେ ମନର ଯେଉଁ ଭୂମିକା, ତାହା କେବଳ ଆମର ମସ୍ତିଷ୍କ ନୁହେଁ; ଆମେ ଯାହାକୁ ସାଧାରଣ ଚଳଣିରେ କେତେ ପ୍ରଶଂସା କରି ବୁଦ୍ଧି ବୋଲି କହିଥାଉ, ମନ କେବଳ ସେହି ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆମର ଏହି ସମାଜରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ଭାବପ୍ରବଣ ଭାବରେ ଆମେ ଯାହାସବୁ କହିଯାଉ ବା ଭାବିଯାଉ, ତଦ୍ୱାରା ମନର କେବଳ ଏକ ଏକପାଖିଆ ଖଣ୍ଡିଆ କଳ୍ପନା ହିଁ କରା ଯାଉଥାଏ । ମନ କେବଳ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ଯେ ତାହା ଖାଲି ମାନି ନେଉଥିବ, ଖାଲି ଆମର ତାତ୍କାଳିକ ବୋଲ ତଥା ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ଧାବମାନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ମନ ସଦାସକ୍ରିୟ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଅଥଚ ସ୍ୱଭାବତଃ ସ୍ଥିର ଥିବ; ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାରେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଆମର ସହଯୋଗୀ ହୋଇ ରହିଥିବ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନୁହେଁ, ଖୁସୀ ହୋଇ ସହଯୋଗ କରିପାରୁଥିବ । ସେହି ମନର କର୍ଷଣ ଦରକାର, ସେହି ମନର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦରକାର । ସେହି କର୍ଷଣ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ହେଉଛି ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା । ଆମର ପାଠ ପଢ଼ିବା ଏଥିରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରେ ଅଥବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସଦୃଶ ବାଟ ଓଗାଳି ଛିଡ଼ା ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ପାଠମାନଙ୍କୁ ତ ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଗିଳାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ ଗିଳି ବି ହେବ । ପୃଥିବୀରେ ପାଠୁଆମାନଙ୍କର ଗହଣରେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲାଇ ହେବ । ମାତ୍ର, ମୂଳତଃ କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିଟିକୁ ବା ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକ ନିଘା ଭିତରେ ରଖି ଆମ ପିଲାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ ତଥା ଆମ ପିଲାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତୁ ବୋଲି ଆମେ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ? ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ସେହି ଅସଲ ଅବସର ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁକୂଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭବ ନକରି ପାରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବରାଦଟା ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଠନାମରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ବୋଝକୁ ମୁଣ୍ଡାଇ କୁଜା ହୋଇ ରହିଥିବ ସିନା, କିନ୍ତୁ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ତାହା ହୁଏତ ମୋଟେ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରୁନଥିବ । ଏବଂ, ଅସଲ ପରିମଳଟିକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ନଥିବାରୁ ଆମର ସର୍ବବିଧ ପାଠପଢ଼ା ଆମକୁ ହୁଏତ ବହୁପ୍ରକାରେ ଖଳ କରି ବି ରଖିଥିବ ।

ଏହିସବୁ କାରଣରୁ, ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ମନର ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ନକହି ମନକୁ ଆଉ ଏକ ବୃହତ୍ତର କ'ଣ ଲାଗି ସମ୍ମତ କରାଇ ନେଉଥିବାର ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ତାହା ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ ।

ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ, ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକରଣଟିକୁ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ମୂଳରେ ହିଁ ମାଆ ଆମକୁ ସତର୍କ ଦେବାପରି କିଛି କଥା କହିଛନ୍ତି ତଥା ସେହି ବିଷୟରେ ଆମର ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକର ମୂଳକୁ ସେହି ମୂଳରୁ ହିଁ ହଲାଇ ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ଶିକ୍ଷାର ବିବିଧ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ ଏହି ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ଆୟତନଟି ମଧ୍ୟରେ ଆମର ସର୍ବାଧିକ ଉଦ୍ୟମ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅଧିକାଂଶତଃ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ଭାରି ଅଧାପନ୍ତରିଆ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ଆମ ଧାରଣା ଅନୁସାରେ ଇସ୍କୁଲପାଠକୁ ହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ସବୁଯାକ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଏ । ପିଲାଟିଏ ସେହି କାରଣରୁ କିଛି ବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଏ ଏବଂ ମୁଖ୍ୟତଃ ଯାହାକିଛି ଘୋଷି ପକାଇ ଗ୍ରହଣ କରେ, ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାଠାରୁ ତାହା ବହୁତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ପିଲାର ମାନସିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା, ତାହା ତାକୁ ଏତିକିରେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେକଥା ଆଦୌ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଯଥାର୍ଥ ଜୀବନଟିଏ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଉତ୍ତମ ତଥା ଉପଯୋଗୀ ସାଧନରୂପେ ତିଆରି ହେବା ସକାଶେ ମନର ଯେଉଁସବୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ଏତିକିଦ୍ୱାରା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ହଁ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମସ୍ତିଷ୍କର କିଛି କସରତ ହୋଇଯାଏ, ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଅଧିକ ବୋଲ ବି ମନାଇହୁଏ ।

ମାଆଙ୍କର କଥା ଅନୁସାରେ, ଯଥାର୍ଥ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚତର ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେଇ ପାରୁଥିବ, ଏବଂ ସେଥିରେ ପାଞ୍ଚଟି ମୁଖ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ରହିଥିବ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛନ୍ତି : (୧) ଏକାଗ୍ରତାର ଶକ୍ତି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ, (୨) ସଂପ୍ରସାରିତ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଯିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, – ଏକାବେଳେକେ ଏକାଧିକ ଆଡ଼କୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ପାରୁଥିବ ଏବଂ ଏହିପରି ଭାବରେ ତାହାର ସମ୍ପନ୍ନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବ, (୩) ତା'ପରେ ସେହି ସମଷ୍ଟିଟି ମଧ୍ୟରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ଆସିବ, ଯାହାକୁ ମଝିରେ ରଖି ଆମର ଅନ୍ୟ ଭାବନାମାନ ସଂଗଠିତ ହୋଇ ରହି ପାରୁଥିବେ । ସେହି କେନ୍ଦ୍ର ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଆଦର୍ଶକୁ ବୁଝାଇପାରେ ଅଥବା ଏପରି ଏକ ଆଲୋକମୟ ଅବବୋଧକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିପାରେ, ଯାହାକି ଏକ ମାର୍ଗଦର୍ଶକର ଭୂମିକା

ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁଥିବ, (୪) ଆପଣାର ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିହେବ, ଅବାଞ୍ଛିତ ଭାବନାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରାଯାଇ ପାରୁଥିବ; ଆମେ ଯେତେବେଳେ କେବଳ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିବା, କେବଳ ସେଇଟିକୁ ଭାବିବା ଲାଗି କ୍ରମେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ଆସିବା; ଏବଂ (୫) ଏକ ମାନସିକ ସ୍ଥିରତା ଅର୍ଥାତ୍ ଶାନ୍ତ ଅବସ୍ଥା ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସିବ ଏବଂ, ଆମ ସତ୍ତାର ଉଚ୍ଚତର କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ଆସୁଥିବା ପ୍ରେରଣାଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ଆମେ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣଶୀଳତା ଅର୍ଜନ କରି ପାରୁଥିବା । ଏଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କିଛି ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ମାଆ ସେହି ପାଞ୍ଚଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି : ସବାମୂଳ କଥା ହେଉଛି ଯେ ପିଲାମାନେ ଆପଣା ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିରେ ଅନୁକ୍ଷଣ କେତେ କୁଆଡ଼େ ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି ଓ ତାହାହିଁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ ବାଧା ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଭାବନାଚୟ ସତେଅବା ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପରି ଏଣେ ତେଣେ ଫଡ଼ଫଡ଼ ହୋଇ ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଥିର କରି ବସାଇ ପାରିବାଲାଗି ବହୁତ ପ୍ରୟାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ମାତ୍ର, ସେହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଭିତରେ ରହିଥାଏ. ଏବଂ, ଯଦି ତୁମେ ସେଇଟିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇ ଆଣି ପାରିବ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଉଚିତ ଆଗ୍ରହଟିଏ ସମ୍ଭବ କରିପାରିବ, ତେବେ ସେମାନେ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଅବଶ୍ୟ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇ ପାରିବେ । ତେଣୁ, ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବଳରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଯଦି ପିଲାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରି ପାରିବ, ତେବେ ପିଲାଟି ଭିତରେ ଏକ ଅନୁକୂଳ ଆଗ୍ରହର ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଓ ସିଏ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍, କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟଟିରେ ସେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ନିମଗ୍ନ କରି ରଖିପାରିବ ।

ଶିଶୁର ମନକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଏକତ୍ର ଓ ଏକମୂଳ କରି ଆଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଭଳି କେତେ ପ୍ରକାରର ପଦ୍ଧତି ତଥା କେତେ ପ୍ରକାରର ସାଧନ ରହିଛି । ପିଲା ଖେଳିବ, ଖେଳିବାରୁ ସିଏ ଆନନ୍ଦ ଲାଭକରି ପାରୁଥିବ, – ତେବେ ତା' ମନ ଏବଂ ମଥା ଭିତରେ ହାଲୁକା ହୋଇ ଆସୁଥିବେ, କଠୋରତା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନିଚ୍ଛା କମି ଆସିବ. – ଅର୍ଥାତ୍, ପିଲା ଇଚ୍ଛା କଲା ମାତ୍ରକେ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇଯାଇ ପାରୁଥିବ ଓ ତା' ଭିତରେ କେହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭଳି ରହି ବାଧା ଦେଉଥିଲା ଭଳି ତାକୁ ମୋଟେ ମନେ ହେଉନଥିବେ । ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଏହି ମନୋଯୋଗର ଅବସ୍ଥାକୁ ଏକ ସହଜ ଅବସ୍ଥା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ନପାରିବ କାହିଁକି ? ହଁ, ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲେ କିମ୍ବା ସେହିଭଳି ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜିଲେ ଆମେ ପିଲାକୁ

ମନୋଯୋଗର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫଳତାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥିବା ହେତୁ ପୁରସ୍କାର ଅଥବା ଅନ୍ୟଭଳି କୌଣସି ସ୍ୱୀକୃତି ଦ୍ୱାରା ଖୁସୀ ବି କରାଇପାରୁ ଓ ସେହି ଦିଗରେ ଅଧିକ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହିତ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁ । ତଥାପି, ଏସବୁ କୌଶଳ ଯଥାସମ୍ଭବ ଗୌଣ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, କୌଣସି ପିଲାକୁ ବା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତୁମେ ଯାହାକିଛି ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛ, ପିଲା/ ପିଲାମାନଙ୍କ ନିଜ ଭିତରେ ସେଥିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିଥିବା ଉଚିତ । ପିଲାଟିକୁ ତାହା ସତକୁ ସତ ଭଲ ଲାଗିବ, - ନିଜର ଅଗ୍ରସର ହେବାଲାଗି ସିଏ ନିଜ ଭିତରୁ ଏକ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଅନୁଭବ କରିବ । ପିଲାକୁ ପାଠ ଭଲ ଲାଗିବ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଭଲ ଲାଗିବ, ଶିକ୍ଷକ ଭଲ ଲାଗିବେ ଓ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କର ମେଳ ଭଲ ଲାଗିବ, – ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ନିଜର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଥିବା ଆଉ କି ସମ୍ପଦ ପ୍ରକୃତରେ ଦେଇ ପାରନ୍ତା ? ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ବୃହତ୍ ଜଗତଟି, – ତାହାର ଉଦ୍ଧାର ଏହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଶିଶୁ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆପେ ଆପେ ସଦାତତ୍ପର ଓ ସଦାକର୍ମଠ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସମେତ ତା' ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର କାମ କେତେ ନା କେତେ ହାଲୁକା ହୋଇଯିବ ? ତା'ପରେ, ସର୍ବତ୍ର ଓ ସର୍ବଦା ପିଲା ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଏକ ମନୋଭାବ ସହିତ ଖୁସୀ ହୋଇ ତା' ସଂସାରଟିର ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚୁଥିବ, – ତେଣୁ ତାକୁ ସବୁକିଛି ନୂଆ ଲାଗୁଥିବ, ଆକର୍ଷକ ବି ଲାଗୁଥିବ ଓ ସମୁଚିତ ମାର୍ଗରେ ତାକୁ ଠେଲି ପେଲି ନେଇ ଯିବାପାଇଁ ଆଦୌ କୌଣସି ଅଙ୍କୁଶର ପ୍ରୟୋଜନ ନଥିବ । ଏହି ଧରଣୀ ପ୍ରକୃତରେ ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବ !

ମନୋଯୋଗର ମୂଳଦୁଆଟି ପଡ଼ିଗଲେ ଶିଶୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବ, – ତା'ର ବୋଧଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ିକ ନିରନ୍ତର ସକ୍ରିୟ ଏବଂ ସତେଜ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ପିଲାର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ତା'ର ବୁଝିବାଶକ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ଆମେ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଜାଣିବା । କାରଣ ପାଠ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପିଲା ଯାହାକୁ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିଥାଏ, ତାହା ସମୟ ଅନୁସାରେ ନିଭିଯିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଘୋରି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ, - ଏବଂ ଶେଷକୁ ପୂରା ନିଭି ବି ଯାଏ । ମାତ୍ର ଯାହାକୁ ଆମେ ବୁଝିଥାଉ, ତାହା କଦାପି ଆମପାଇଁ ହଜି ଯାଏନାହିଁ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସାଥୀ ପରି ହିଁ ଛାତ୍ରପାଖରେ ମହଜୁଦ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସକଳ ସ୍ଥିତିର କିପରି ତଥା କାହିଁକି ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିବ । ଯଦି ଏକା ଏକା ନପାରିବ, ତେବେ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଆଉ କାହା ପାଖକୁ କିମ୍ବା ଆବଶ୍ୟକ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ପାଖକୁ ଯିବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ପାରୁଥିବ ।

ଏହି ଯାବତୀୟ ସହାୟତା ଫଳରେ ଶିଶୁ ଭିତରେ ଅଧ୍ୟୟନ ନିମନ୍ତେ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ରୁଚି ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିବ, ପିଲା ଭିତରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଟି କଦାପି ଶୋଇ ପଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବନାହିଁ । ଏହାପରେ ମାଆ ମନକୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତାରଯୁକ୍ତ ଏବଂ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିବାର ବିଷୟରେ କହିଛନ୍ତି । ଆମଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରୋତ୍ସାହନଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରି ଶିଶୁଟିଏ କ୍ରମେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବ ଯେ, ଯଦି ଉଚିତ ରୁଚି ଓ ମନୋଦୃଷ୍ଟି ରହିଥିବ, ତେବେ ଆମେ ନିଜ ଜୀବନରେ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଥିବା ସବୁକିଛି ଅଧ୍ୟୟନର ଏକ ବସ୍ତୁ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ । ପ୍ରତିଦିନର ଜୀବନ, – ତାହାହିଁ ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିଦ୍ୟାଳୟ; – ଏଥିରେ କେତେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ସେଥିରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା କେତେ ନା କେତେ ଅନୁଭୂତି ଏବଂ ସଂପୃକ୍ତି, – ସମାଧାନ ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା କେତେ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ସମସ୍ୟା, – କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରାପ୍ତ ଜ୍ଞାନର ଆକର୍ଷଣ ଓ ଆହ୍ୱାନ । ପିଲାମାନେ ଅବାରିତ ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚାରୁଥିବେ ଏବଂ ଯଦି ତୁମେ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ସହିତ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରୁଥିବ, ତେବେ ସେମାନେ ଆହୁରି ଅଧିକ ନିମନ୍ତେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ହିଁ ପିପାସୁ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆହୁରି କେତେ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ଆଣୁଥିବ ଏବଂ, ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଯେତିକି ହୋଇପାରେ, ଏହାଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାହାର ଅନେକ ଗୁଣ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷା ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଏହି ସ୍ଥିତିଟିର ସୁଉପଯୋଗ କରି ପାରୁଥିଲେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଭାବରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କେତେ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ନେଇଯାଇ ପାରିବ । ସେହି ପୁସ୍ତକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ କମ୍ ଆନନ୍ଦ ଦେବେନାହିଁ । ପିଲାମାନଙ୍କର କଳ୍ପନାଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଆସୁଛି ବୋଲି ଶିକ୍ଷକ ଆଦୌ କୌଣସି ଭୟ କରିବନାହିଁ ! କାରଣ ତଦ୍ୱାରା ପିଲାର ସର୍ଜନାତ୍ମକ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଓ ପିଲାର ଅଧ୍ୟୟନକ୍ଷେତ୍ରଟି ଅଧିକ ଜୀବନ୍ତ ହେବ ଏବଂ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୁସୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ମନର ବିକାଶସାଧନ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେଉଥିବ । ଆମ ବିଦ୍ୟାଳୟର ତଥାକଥିତ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ ସହଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୋଡ଼ି ଆଣୁଥିବ ।

ପିଲାମନର ଆଗ୍ରହ ଯେପରି ଅଧିକ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ଓ ବ୍ୟାପ୍ତିସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରୁଥିବ, ସେଥିପାଇଁ ସିଏ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରିବାଟା ମୋଟେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ, ମାତ୍ର, ସମ୍ଭବତଃ ଆହୁରି ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ଯେ, ସିଏ ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟରୂପେ ବାଛିନେଇ ସେଇଟି

ଉପରେ ବହୁବିଧ ବିଭାବରୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଜ୍ଞାନ ତଥା ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ବିକଶିତ କରିଆଣି ପାରୁଥିବ । ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଅଥବା ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ଯେ ଏକାଧିକ ପ୍ରବେଶପଥ ରହିଛି, ପିଲା ସେହି କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବ । ତଦ୍ୱାରା ତା'ର ମସ୍ତିଷ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଫିଟି ଫିଟି ଯାଉଥିବ, ତା'ର ଭାବନାକ୍ଷେତ୍ର ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧ ହେଉଥିବ ଏବଂ ଏକ ଅଧିକ ସମଗ୍ର ସମନ୍ୱୟ ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ସମର୍ଥ କରି ନେଉଥିବ । ମନର ସ୍ତରରେ ସବୁକିଛି ଯେ ବସ୍ତୁତଃ ଆପେକ୍ଷିକ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ସିଏ କ୍ରମେ ସେହି କଥାଟିକୁ ବୁଝିବ ଏବଂ ଜ୍ଞାନର ହୁଏତ କୌଣସି ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥ ଆୟତନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ ବୋଲି ଅନ୍ଦାଜ ମଧ୍ୟ କରିପାରିବ । ସିଏ ବୟସରେ ବଢ଼ିବା ତଥା ଅଧ୍ୟୟନରେ ଆଗକୁ ଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ମାନସିକ ଭୂମିଟି ଅଧିକ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇ ଯାଉଥିବ ଓ ଭାବନାମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଦାନା ବାନ୍ଧି ଆସୁଥିବେ । ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ତା'ର ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ତା'ର ମାନସିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତାର ରାଜ୍ୟରେ ପଡ଼ି ଆସୁଥିବା ମୂଳଦୁଆମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ଆସିବେ । ସେହି ଦୃଢ଼ତାଟି ହାସଲ ହେବା ସହିତ ସିଏ ନାନାବିଧ ଧାରଣାକୁ, ଏପରିକି ଅନେକ ସମୟରେ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରେ ଏକତ୍ର ସ୍ଥାନ ଦେବାରେ ଅଧିକ ସମର୍ଥ ହେବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସମଗ୍ର ସଂଗଠନ ମଧ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ସଜାଇ ରଖିପାରିବ । ଭାବନା ଓ ଧାରଣାର ଜଙ୍ଗଲରେ ହଜି ନଯିବା ନିମନ୍ତେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । କ୍ରମଶଃ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରର ପ୍ରକୃତରେ ଅନୁପୂରକ ବୋଲି ହିଁ ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେବେ, – କିନ୍ତୁ, ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏକ ତଥାପି ଉଚ୍ଚତର କଳ୍ପନାକେନ୍ଦ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତା ହେବ, ଯାହାକି ସବୁଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ତଥା ସମଞ୍ଜସତା ସହିତ ଗୁନ୍ଥି ଆଣି ପାରିବ । ବହୁତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକେ କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ଯେଉଁ ପକ୍ଷପାତ ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବିଚାରକୁ ଆଉଗୋଟିଏ ସହିତ ଗୁନ୍ଥି ଦେଖିବାକୁ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଅସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି, ତାହାକୁ ଏଡ଼ିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମସ୍ୟାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ଜାଣିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ବିଚାରର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହିଭଳି ସମନ୍ୱିତ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରି ପାରିବାରୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ମନକୁ ପ୍ରଭୂତ ଶକ୍ତି ସର୍ବଦା ମିଳିଥାଏ । ମଝିରେ ନିୟାମକ କେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ସେହି ସମନ୍ୱୟ କରି ପାରିବାର ରୀତିଟି ହିଁ ଆମର ମାନସିକ ଜୀବନକୁ କେତେ ନା କେତେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଆଣି ଦେଇପାରେ । ସେହି କେନ୍ଦ୍ରଟି ଯେତିକି ଅଧିକ ବଳିଷ୍ଠ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ,

ଆମର ବିଶ୍ୱଟି ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ଆମ ଭିତରେ ବହୁବିଧ ଧାରଣା, କଳ୍ପନା ଏବଂ ବିଚାରକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସଂଗଠିତ ତଥା ସମଞ୍ଜସ କରି ଆଣିବାରେ ବି ସେତିକି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଲାଭ କରୁ ।

ସଂଗଠନର ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି କେବେହେଲେ ଶେଷ ହୁଏନାହିଁ । ତରୁଣ ଏବଂ ଗତିଶୀଳ ହୋଇ·ରହିବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସହିତ ନିରନ୍ତର ପୁରୁଣା ଗଠନଗୁଡ଼ିକୁ ଲଂଘିଯାଇ ନୂଆ ନୂଆ ସମଗ୍ରର ଗଠନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଉପଲବ୍ଧ ନୂଆ ନୂଆ ଜ୍ଞାନ ତଥା ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ନୂଆ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଆପଣାର ନକ୍ସାଗୁଡ଼ିକୁ ବୃହତ୍ତର କରିନେବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ, ସଂଗଠନମାନ ବଦଳି ଯାଉଥାଏ, ଅବିରାମ ପୁନର୍ସଂଗଠନ ଲାଗି ରହିଥାଏ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆଦୌ କିଛିହେଲେ ଦୋହଲି ଯାଏନାହିଁ । ଏକ ଗତିଶୀଳ ଶୃଙ୍ଖଳା ହିଁ ସଦା ବିରାଜମାନ କରୁଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ, ମନ ଯେ ସର୍ବଦା କେବଳ କଳ୍ପନା ଓ ଭାବନା ଭିତରେ ହିଁ ଆପଣାର ସବୁଯାକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିଥାଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ; ସେହି ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ରହିବା, – ମନ ଏଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ନିରନ୍ତର ପୁଞ୍ଜି ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ମାଆ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଦିଗଟି ପ୍ରତି ସାଧାରଣତଃ ଯଥେଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନ ଦିଆ ଯାଇନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ କେତେ ମନୁଷ୍ୟ ମନ ଉପରେ କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳାମାନ ଲଦି ଦେଇ ତାହାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, – ମାତ୍ର ହୁଏତ ଶେଷକୁ ଅସାଧ ଦେଖି ସେହି ଚେଷ୍ଟାରୁ ବିରତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ତଥାପି, ଆପଣାକୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇ ରଖିବାର କ୍ରମରେ ସେହି ନିୟନ୍ତ୍ରଣଟିକୁ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାନସିକ ଜୀବନରେ ଏକ ବିବେକ କ୍ରମଶଃ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଉଚିତ, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଯେଉଁସବୁ ଭାବନା ବା ଧାରଣାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଉଚିତ ଅଥବା ଅନୁଚିତ, ସେଇଟି ବିଷୟରେ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି ରହିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁଥିବ । ଏବଂ, ତା'ପରେ ଉଚିତଗୁଡ଼ିକୁ ଆଚରି ହେଉଥିବ ଓ ଅନୁଚିତଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ ମଧ୍ୟ କରି ହେଉଥିବ । ଏଇଟିକୁ ମାଆ ମନକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରି ଆଣିବାର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଆମ ଭିତରେ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥିବା ଉଚିତ ।

ସବାଶେଷରେ ମାଆ ମନର ଏକ ନୀରବ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଯାବତୀୟ ଯନ୍ତ୍ରପରି ଆମ ମନୋଯନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ସେଭଳି

ଏକ ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଛି । ବାହାରେ ଚୁପ୍ ହୋଇଗଲେ ଯେ ଆମର ମନ ସତକୁ ସତ ନୀରବ ହୋଇଯାଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ତ ଏପରି ହୁଏ ଯେ ବାହାରେ ତୁଣ୍ଡଟା ମୌନ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଓ ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି କ'ଣ ସବୁ ଟକଟକ ହୋଇ ଫୁଟିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ବିଚରା ବାହାରଟା କୌଣସି ଶାସ୍ତି ଭୋଗୁଥିବା ପରି ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । କଥା ସିନା କହେନାହିଁ, – କିନ୍ତୁ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ସତେ ଯେପରି କାହାର କ୍ରୁର ଆକଟ ଭିତରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହି ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ନୀରବ ହୋଇଯିବା ଠାରୁ ଏଇଟି ହେଉଛି ଏକାବେଳେକେ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥା । ନୀରବ ଅବସ୍ଥା ହେଉଛି ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ସହଜ ରାଜୀ ଏବଂ ସହଜ ଖୁସୀର ଅବସ୍ଥା । ସଂପୃକ୍ତ ସବୁକିଛି ରାଜୀ ହୋଇଗଲେ ଯେଉଁ ଖୁସୀ ଅବସ୍ଥାଟି ଆମ ଭିତରକୁ ଏକ ଅପୂର୍ବ affirmation ରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ରଖିଥାଏ, ମନଟା ସତେଅବା କେଉଁ ଖୁଣ୍ଟରୁ ପଘା ଛିଣ୍ଡାଇ ପଳାଇ ଆସିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଉ ନଥାଏ, – କେବଳ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ, ରାଜୀ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ, ତାହା ହେଉଛି ଆମ ମନର ନୀରବ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଅବସ୍ଥା । ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ନଥାଏ, – କେଡ଼େ ସହଜରେ ଅନୁଭବ ହେଉଥାଏ ଯେ, କୌଣସି ସମସ୍ୟା ଯେତେ ଜଟିଳ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ସେଇଟିର ମଧ୍ୟ ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ, ଏବଂ ତେଣୁ ଉଦ୍‌ବେଗର ଆଦୌ କୌଣସି ଅବକାଶ ହିଁ ନଥାଏ । ଖୁବ୍ ସହଜ ଭାଷାରେ କହିଲେ, ନିଜର ମନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନିଜର ମନ ପରି ହିଁ ଅନୁଭବ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ତା' ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଏକ ଉତ୍ତେଜିତ ମନକୁ ହିଁ ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଜ୍ଞବଳ ମନ ବୋଲି କୁହାଯିବ, ଯାହାକି କେବେହେଲେ ରାଜୀ ହୁଏନାହିଁ, – ସତେଅବା ଜ୍ୱରଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ମାଆ ଉପସଂହାର କଲାପରି କହିଛନ୍ତି, ପୂର୍ଣ୍ଣମନସ୍କ ନୀରବ ମନଟିକୁ ଆଧାରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ଯଥାର୍ଥ ଆଲୋକଟି ହିଁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରି ନେଇଆସେ ଏବଂ ଜଣେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଆମର ସାମର୍ଥ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂଆ ନୂଆ ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରି ଦେଉଥାଏ ।

ଆଗରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ମିଳିଥିବ । ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ଯଦି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କତି ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆହୁରି ଆହୁରି ଘୁଞ୍ଚି ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେଉଥିବ, ତେବେଯାଇ ତାହାକୁ ଏକ ସୁସ୍ଥ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଲକ୍ଷ୍ୟଟିଏ ମିଳିଗଲେ ଗୋଡ଼ତଳକୁ ଥଳଟିଏ ମିଳିଯିବ । ତେବେ ଦିଗଟିଏ ବି ଅବଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇ ଆସିବ । ଏବଂ, ଏହି ସବୁଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି

ସବୁଗୁଡ଼ିକ ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇ ଭିତରେ କେନ୍ଦ୍ରଟି ମଧ୍ୟ କେଉଁଠି ସାକାର ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେବ । ଦୂରରେ ଥାଇ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିବା ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ନିଜ ଭିତରେ ଆକର୍ଷିତ ହେଉଥିବା ଏହି କେନ୍ଦ୍ରଟି, – ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ଜ୍ଞାତିତ୍ୱ ଅର୍ଥାତ୍ ସମଧର୍ମିତ୍ୱ ରହିଥାଏ କି, ଯାହାକି ସତେଅବା ସେହି ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟୋପାଦାନର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱଭଳି ମନେ ହେଉଥାଏ ? ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆମ ମନ ନିମନ୍ତେ ଆଉ ବଡ଼ ସାର୍ଥକତା ବାସ୍ତବତଃ କ'ଣ ରହିଛି ? ଯାବତୀୟ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଏହିପରି ଏକ ଭୂମିକା ପାଖରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ପାଠପଢ଼ା ତ ପାଠମାନେ ସରିଯିବା ପରେ ଶେଷ ବି ହୋଇଯାଏ; ମାତ୍ର ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ପୁଣି କେବେ ଶେଷ ହୁଏ ? ଅର୍ଥାତ୍, ଗୋଟିଏ ଶିଶୁର ସେହି ପ୍ରଥମ କାଳରେ ହିଁ ଏପରି ଏକ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିଥିବା ଉଚିତ, ଯାହାକି ତାକୁ ତା'ର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାଲାଗି ସ୍ୱତଃ ଆଗ୍ରହୀ କରି ରଖିବ, ତା' ଭିତରେ ଜିଜ୍ଞାସା ନାମକ ସେହି କ୍ଷୁଧାଟିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିଥିବ । ଯେତେ ସିଏ ଶିକ୍ଷାରୂପୀ ସମ୍ପଦଟି ଦ୍ୱାରା ଧନାଢ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ତଥାପି ଧର୍ମତଃ ବିନୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସବୁ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ ହୋଇଗଲା ବୋଲି କଦାପି ଡିହଟାଏ ମାରି ଉଗ୍ର ହୋଇ ବସି ଯିବନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ନିତ୍ୟନମନୀୟ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଗ୍ରହଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିବ, – ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଏହି ପୃଥ୍ୱୀଜୀବନ ପ୍ରତି କେତେ ବେଶୀ ନିର୍ମଳ ଲୋଭରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଯେ ଆମର ମନୋଭୂମିଟି ବହୁ ବହୁ ଜ୍ଞାନର ନୈକଟ୍ୟ ବଳରେ ଏହି ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀଟିକୁ ନିଜର ପ୍ରିୟ ଘରଟି ପରି ଅନୁଭବ କରିପାରିବ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅକୃପଣ ଭାବରେ ତାହାକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣି ପାରୁଥିବ, – ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଇ ନିଜକୁ ତଥା ନିଜର ଆସ୍ପୃହାଗତ ଜୀବନକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଥିବା ମଣିଷମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ସେହି କଥାଟିର ଅବଶ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ରହିଥିବେ ।

ଦେହ ତଥା ପ୍ରାଣଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ତଥା ସଂବଳିତ ଆମ ଜୀବନର ଏହି ପ୍ରଥମ ଆକଟିକୁ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ମାନସିକ କର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ସିଏ ଯେଉଁ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ଲାଭ କରେ, ସେଇଟି ହେଉଛି ତା'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ମ । ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ସେହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ମଟିକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିବା ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ପୁଞ୍ଜି ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମି ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଏବଂ, ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଆମ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି । ସେହି ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମି ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ପୁଞ୍ଜି ହେଉଛି ଆମର ମନ । ତଥାପି ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ଏକାଧିକ ସମାଜରେ ଯାହାଗୁଡ଼ିକର

ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ତାହାର ଅନୁକୂଳ ହୋଇ କାହିଁକି ରହିନଥାନ୍ତି କେଜାଣି ? ବରଂ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଦାୟକ ଭାବରେ ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ହିଁ ରହିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ, ମନଟାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ କିଳିକରି ରଖିଦେବାର ବରାଦ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ, ଯେଉଁ କେତେକ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ବରାଦଗୁଡ଼ିକ ଆଗରେ ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଜୀବନଯାକ ସଂଘର୍ଷ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସଂଘର୍ଷ କରିବାରେ ହୁଏତ ଜୀବନଟା ଅତିବାହିତ ବି ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଥାଏ, ଯାବତୀୟ ବିଦ୍ୟାକୁ ଜରିବ ପକାଇ ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମାପରୂପ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଭଲ ଓ ଭେଲର ନିରୂପଣ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । ସତେଅବା ସେହି ଆଦିକାଳରୁ ହିଁ ପବିତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅମର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାହୋଇ ରହିଥାଏ । ଗୁରୁମାନେ ଆପଣାକୁ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଅଥବା ସାକ୍ଷାତ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ପରିଚିତ କରାଇ ରଖିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍‌ଗୀରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ଭଳି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଚରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣଶୀଳତାକୁ ମୂଳରୁ ହିଁ ଲାଞ୍ଛ କରି ରଖି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ସେହି ଚଳଣିର ଏକ ସମାଜରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଜ୍ଞାବହ କରି ରଖିବାର ଦୁର୍ମତିଟା ହିଁ ସବାଆଗରେ ରହି ସବୁକିଛିକୁ ଶାସନ କରୁଥାଏ । ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଛାଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକ ମଣିଷମାନଙ୍କର ମନ ଉପରେ ସବାର ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ, ସମ୍ଭବତଃ ଅଭିପ୍ରାୟ ବି ନଥାଏ । ଜୀବନ କହିଲେ ଯେ ସତତ ଅଭିବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ଏକ ପୁଞ୍ଜିକୁ ବୁଝାଏ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବେକଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ସେହି କଥାଟି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ପାସୋର ହୋଇ ରହି ଯାଇଥାଏ । ଉତ୍ସାହୀମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ତାହାକୁ ହିଁ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିଥାଆନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଓ ନୀତିବାଦୀମାନେ ଚିରକାଳ ଏହିପରି ଏକ ଶିକ୍ଷାର ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମୂହ ହିସାବରେ ଆମଠାରୁ ଆମର ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯିବାର ଆଚରଣ ଦର୍ଶାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ଯଥାର୍ଥ ପରିମଳଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ଭାରି ବିଗାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିବ, ସର୍ବଦା ଆଗକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆହୁରି ଅଧିକକୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବା ଆଖିରେ ହିଁ ସିଏ ଆପଣାର ଦିଗଗୁଡ଼ିକୁ ତଥା ଆହରଣଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ପାରୁଥିବ; ତାହାର ସମୀକ୍ଷାଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ଯେକୌଣସି ସାମୂହିକ ଜୀବନକୁ ସିଏ ନିଜ ବିବେକର ମୁକ୍ତ କର୍ଷଣଦ୍ୱାରା ହିଁ ଯେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ, ପୃଥିବୀର କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରାୟ

ନିୟମତଃ ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜର ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହି ପାରୁଥିବା ପ୍ରଜାରୂପେ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ସେହି ମାମୁଲି ସ୍ତରଟାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଭାବରେ ରହିଥାଆନ୍ତୁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତି । ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସେଇଥିପାଇଁ କାଳେ କାଳେ ବହୁତ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ, ବିବର୍ତ୍ତନ ଅଟକି ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ-ସମ୍ଭାବନାର କେତେ କେତେ ଘର ସତେଅବା ତାଲା ପଡ଼ି ହିଁ ରହିଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅବଲୋକନର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦ୍ୱାରା କରା ଯାଉଥିବା ଶିକ୍ଷାବିଷୟକ କୌଣସି ଆଲୋଚନା ଏତିକିରେ କଦାପି ଅଟକି ରହିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ପାରେନାହିଁ । ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରମାଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ବାଟ କାଢ଼ି ପାରିବାକୁ ବାହାରିଥିବା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶିକ୍ଷାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ତଥା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସୁସ୍ଥ ସାଧନ ବା ମାର୍ଗ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ସଚରାଚର ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେହି ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକ ପାଖରେ ଆଦୌ ରହିଯାଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ବିକଳ୍ପ ଖୋଜନ୍ତି । ବିକଳ୍ପ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି, – ସୁଅ କାଟି କାଟି ଯିବାନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ଭୂମିଟି ଉପରେ ସତତ ମାର୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ସନ୍ଧାନ କରିବାର ଇତିହାସଟି ହେଉଛି ସତକୁ ସତ ବିକଳ୍ପ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିବାର ଭଳି ଭଳି ଇତିହାସ; କିଛି ଗୋଷ୍ଠୀ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ବିକଳ୍ପ ହୋଇଥିବାର ଇତିହାସ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ବିକଳ୍ପରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହିଁ ପ୍ରୟାସ କରିବା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାପ୍ରୟୋଗର ସମ୍ଭବତଃ ସବାଆଗ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଅସଲ ବହିରଙ୍ଗ ଦିଗଟି ହେଉଛି ଏହି ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା, – ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ମ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ପ୍ରାୟ ସକଳ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ତା'ର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ପାରିଭାଷିକ ଫର୍ଦ୍ଦଟିରେ ଏହି କ୍ରମରେ ଏକ ତୃତୀୟ ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ଜନ୍ମଟି ହିଁ ଆମକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ତୃତୀୟ ସମ୍ଭାବନାଟି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେବ । ତା'ବୋଲି ଆମେ ଏଇଟିକୁ କୌଣସି ତଉଲରେ ପକାଇ ଗୌଣ ବୋଲି କହିବା, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ବରଂ, ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ହୁଏତ କୁହାଯିବ ଯେ, ଆଗରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ସେହି ତୃତୀୟ ସମ୍ଭାବନାଟି ହେତୁ ହିଁ ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ନିହିତାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହିଁ ହେବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନଟିଏ ନିମନ୍ତେ ତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାନାମକ ଏହି ସମଗ୍ର ଅଭିକ୍ରମଟି !

ଚୈତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷା

ଚେତନା-ବିସ୍ତୃତିର ସୋପାନକ୍ରମରେ ଆମ ଏଇପାଖରୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ମନ ପରେ ଚୈତ୍ୟ; ତେଣୁ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଲାଗିକରି ଚୈତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ଭାରତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ବିଚାରରେ ଆତ୍ମାର ବିଚାର ଏବଂ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଇଛି । ସେହି ଶବ୍ଦଟି ଶାସ୍ତ୍ରଭିତରୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ କ୍ରମେ କଥିତ ଭାଷାରେ ଏତେ ଏତେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସିଛି ଯେ, ତାହାର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଥବା ସାଧନାଗତ ଅର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିନଥିବା ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ 'ଆତ୍ମା' ଶବ୍ଦଟି ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ସଂସ୍କାର ତଥା ଅନ୍ଦାଜ ଅନୁସାରେ କିଛି ନା କିଛି ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିବେ । ତେଣୁ, 'ଆତ୍ମା' ତ ଆମଲାଗି ବେଶ୍ ପରିଚିତ ଶବ୍ଦଟିଏ, ମାତ୍ର ଚେଟିସତ୍ତା ପୁଣି କିପରି ଏକ ଚିଜ ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ହିଁ ସେହି ଶବ୍ଦଟିକୁ ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥାୟତନ ଦେଇ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ପରମ ସତ୍ୟ ସର୍ବତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅନୁସାରେ ଆତ୍ମା ହେଉଛି ଏକ ବିଶ୍ୱତତ୍ତ୍ୱ । କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ନୁହେଁ, ସର୍ବତ୍ର ସର୍ବବସ୍ତୁ ଭିତରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟଚେତନାକୁ ଧାରଣା କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରକେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ମନୁଷ୍ୟଚେତନା ଅର୍ଥାତ୍ ମନଃଚେତନା ଯାଏ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିବା ଚେତନା । ଏକ ସଚେତନତା, ଯାହାବଳରେ କି ସିଏ ସେହି ଉପସ୍ଥିତିଟି ବିଷୟରେ ସଜ୍ଞାନ ହୋଇପାରିବ, – ଆପଣାର ପ୍ରୟାସ ଖଟାଇ ତାହାର ବିକାଶ କରିଆଣି ପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ମୋ'ର ନିଜ ଶୁଶ୍ରୂଷା ଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟ ଏବଂ ସଂବଳିତ ହେବାକୁ ମୋ' ଭିତରେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମାଟି ଅବସ୍ଥିତ ରହିଛି, ସେଇଟି ହେଉଛି ମୋ'ର ଚୈତ୍ୟ-ସତ୍ତା । ତେଣୁ, କେବଳ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ହିଁ ଚୈତ୍ୟ-ସତ୍ତା ରହିଛି । ଜୀବନରୂପୀ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ତାହାର କ୍ରମୋତ୍କର୍ଷର ଅଧିକାରୀ ହେବାରେ ସହଯୋଗ କରିପାରିବା । ଆମର ପ୍ରୟାସ ପ୍ରଗାଢ଼ ହେଲେ ଆମ ଚେତ୍ୟ-ସତ୍ତାର ବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍, ବିଶ୍ୱବିବର୍ତ୍ତନର ବିଧାନରେ ଆମେ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗୀ ହୋଇ ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୋପାନଗୁଡ଼ିକୁ ଏଠାକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣିପାରିବା । ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର, ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର, ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ।

ପାରମ୍ପରିକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ତ ମନୁଷ୍ୟର ସକଳ ସାଧନା ତୁଚ୍ଛା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଥିଲା; ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମୁକ୍ତି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନିଷ୍କୃତି ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଦୁଃଖମୟ ସଂସାରଚକ୍ରରୁ ଏକ ପଳାୟନ । ଏ ଦୁଃଖ କେବେହେଲେ ଯିବନାହିଁ, – ତେଣୁ ନିଜେ ଚାଲିଗଲେ

ଯାଇ ରକ୍ଷା ବୋଲି କିଛି ସମ୍ଭବ ହେବ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ରୂପାନ୍ତରର କଥା କହିଛନ୍ତି । ସଚେତନ ମନୁଷ୍ୟ ମନଃଚେତନାରୁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିନେଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଆହୁରି ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ଯାଇ ଚୈତ୍ୟର ଉନ୍ମୀଳନ ଘଟାଇବ, – ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ପୃଥ୍ୱୀବିଧାତାଙ୍କର ପ୍ରୟୋଗଶାଳା ରୂପେ ଦେଖିବ । ନିଜେ ପ୍ରୟୋଗକାରୀ ନିମିତ୍ତ ହେବ, – ଏହିପରି ଭାବରେ ସମୂହମାନେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମତ ଓ ସଚେତ ହୋଇ ବାହାରିବେ । ତୁଚ୍ଛା ବ୍ୟକ୍ତିଚେତନା ହେଉଛି ଅଳପ ଦେଖୁଥିବା ଓ ଅଳପ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିବା ଚେତନା । ସଂସାରଭୀତର ଚେତନା । ଚୈତ୍ୟ-ଚେତନାର ଘ୍ରାଣ କରିହେବ ଯଦି ଆମେ ତଦନୁରୂପ ସାହସ କରିପାରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ତଦନୁରୂପ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକୁ କରିପାରିବା । ଆପଣାକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିପାରିବା, ଏକ ବିଶ୍ୱଚେତନାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ତଥା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବାକୁ ବାଛିନେବା । ଆପଣାର ଜାଗରୂକ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରସାରଣକ୍ଷମ ଚୈତ୍ୟସତ୍ତାକୁ ସେତୁରୂପେ ପକାଇ ଆମେ ଅହଂମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଯାଉଥିବା; ପରସ୍ପରର ଚୈତ୍ୟକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିବା । ପାର୍ଥିବ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଏହାଦ୍ୱାରା ନୂତନ ମାର୍ଗମାନ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଯିବ । ଭିତର ଏବଂ ବାହାର ଉଭୟେ ବଦଳିଯିବେ । ତା'ପରେ ସମୂହମାନେ ଆଉ ସେମାନେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ରହି ଆସିଥିବା ଦୂରତାଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରିବେନାହିଁ । ଏକ ନୂତନ ଏକତା ଅର୍ଥାତ୍ ନୂତନ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ସାକାର ହୋଇ ଆସିବ । ଆମର ଏହି ପାର୍ଥିବ ଜୀବନରେ ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଭୂମି ହୋଇ ରହିବ ।

ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିକୁ Spiritualization of Humanity ତଥା Spiritualization of Society ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱସମଗ୍ର ନିମନ୍ତେ ଏହାହିଁ ଆମର Next Future ଅର୍ଥାତ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭବିଷ୍ୟତ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ରହିଛି । ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସଚେତନ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ନିଜର ପ୍ରୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ତାହାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରି ଆଣିପାରିବେ । ଏଥିପାଇଁ ଯୋଗ ଆଗପରି ଆଉ ଏକ ବିଶେଷ ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟାହାରର ଖଣ୍ଡିତ ସାଧନା ହୋଇ ନରହି ଆମର ସମଗ୍ର ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବ । ଏହି ଯୋଗ ପୃଥ୍ୱୀବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ ନୂଆ ମିତ୍ରତାର ବିମୋଚନକାରୀ ବନ୍ଧନରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସିବେ । ଚୈତ୍ୟ-ସଚେତନ ହୋଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବେ ଏବଂ ତେଣୁ ପରସ୍ପର ଭିତରକୁ ବାଟ ପାଇଯିବେ । ଚୈତ୍ୟ ଦେଇ ବୁଝିବେ ଏବଂ ଚୈତ୍ୟ ଦେଇ ଛୁଇଁବେ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାସ୍ତରୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତି, ଆମେ

ସେଇଟିକୁ ହିଁ ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହି ପାରିବା । ସେହି ଶିକ୍ଷାଟିକୁ କ'ଣ ଆମ ପିଲାମାନେ ବହିରୁ ପଢ଼ିବେ ? ନୀତିବାଦୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ଶିକ୍ଷକମାନେ କ'ଣ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଚୈତ୍ୟ ଉନ୍ମୀଳନ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଉପଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ବତାଇ ଦେବେ ? ଏବଂ, ଆହୁରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥାଟି ହେଉଛି, ପିଲାମାନେ ଚୈତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ରଖିଲେ କି ନାହିଁ, ସେହି ବ୍ୟାପାରଟିର ପ୍ରମାଣ ପାଇବାକୁ ବର୍ଷ-ଅଧାରେ ଓ ବର୍ଷଶେଷ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଗୋଟାଏ ତଦନୁରୂପ ଲିଖିତ ଏବଂ ମୌଖିକ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ନିଆଯିବ ? ଏହି ବିଶେଷ ବିଧାନଟାକୁ ଅଧିକ ସର୍ବବୋଧ୍ୟ କରି ଦର୍ଶାଇ ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ପିଲାମାନଙ୍କର ଖାତାରେ ନମ୍ବର ବି ଦିଆଯିବ ? ବିଦ୍ୟାଳୟର ସାପ୍ତାହିକ ପାଠନିର୍ଘଣ୍ଟରେ ଚୈତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ କେତେଟା ପିରିଅଡ୍ ରହିବ ? ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଚୈତ୍ୟ ନାମକ ସେହି ପ୍ରକୃତ ଆୟତନ ସମ୍ପର୍କରେ ଯିଏ ସତକୁ ସତ ଅତିସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ହେଜି ପାରୁଥିବ, ସିଏ ଏସବୁ ନହେବା ବିଷୟରେ ହିଁ ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଅବଶ୍ୟ ଜଗିଥିବ । ଏହି ଆୟତନଟିର ଯଥାର୍ଥ ମହିମାଟି ସହିତ ପରିଚୟଟିଏ ଆରମ୍ଭ ହେବାମାତ୍ରକେ ହିଁ ସିଏ ଯାବତୀୟ ପ୍ରଣାଳୀ ତଥା ପଦ୍ଧତିଗୁଡ଼ିକର ସୀମାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିବ ଏବଂ ତେଣୁ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରମତ୍ତତାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବନାହିଁ ।

ଏକ ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସରୁ ହିଁ ଚୈତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷାର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ମାଆଙ୍କର କଥାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରି କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଚେତନା ମଧ୍ୟକୁ ଅରୋହଣ କରିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି । ତା'ର ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ମନଦ୍ୱାରା ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଚେତନାର ତୁଳନାରେ ସେଇଟି ଅନେକ ବେଶୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଥିରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବ, ଏକ ବୃହତ୍ତର ଆୟତନରେ ଆପଣାକୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରି ରଖିପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ମନର ଚେତନାଦ୍ୱାରା ଯାହା'ବା ଯେତିକି ସାଧ୍ୟ ହେଉଛି, ସେହି ଅନ୍ୟ ଚେତନାଟିର ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ତା'ଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ ସାଧ୍ୟ ହେବ, – ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭୂତ ବୃଦ୍ଧି ହେବ, କ୍ରିୟାଶୀଳତାର କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବହୁଗୁଣରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବ । ସେହି ଚେତନା ଏକ ଆଲୋକ ପରି ଆମ ସତ୍ତାର କେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରଭାସ୍ୱର ହୋଇ ରହିଛି, – ଆମର ଏହି ବାହ୍ୟ ଚେତନାର ସକଳ ଆବରଣ ଓ ପ୍ରାଚୀରକୁ ଭେଦ କରି ଆମ ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେହି ଚେତନାରେ ରହିଛି । ବହୁତ ଶିଶୁ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ସେହି ବୃହତ୍ତର ଚେତନାଟିର ପ୍ରଭାବସ୍ପର୍ଶଟିକୁ ଅନୁଭବ ବି କରି ପାରୁଥାନ୍ତି, – ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ପିତାମାତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବରିଷ୍ଠମାନେ ନିଜେ ସେଇଟି ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ କ'ଣସବୁ ଘଟୁଛି, ତାହା ଆଦୌ ବୁଝି ନଥିବାରୁ ସେମାନେ ଏବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ରହିଥାଆନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ମନ୍ଦ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାମାନ ବି ଦେଖାନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବରାଦ କରି ଦେଉଥିବା ସକଳ ଶିକ୍ଷଣକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଚେତନ କରି ହିଁ ରଖିଥାଆନ୍ତି । ତୁଚ୍ଛା ବାହ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଏବଂ ବସ୍ତୁଚୟ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଛନ୍ଦି ରଖିଥାନ୍ତି ଓ, ସେହିମାନେ ପିଲାଟିକୁ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଏକ ଭ୍ରମକୁ ହିଁ ପିଲାର ମନରେ ବଳବତ୍ତର କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ହିଁ ଆମକୁ ଏହି ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବାରେ ଆମକୁ ଆଗହୀ କରେ । ପୂର୍ବରୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଧର୍ମମାନେ ହିଁ ସେହି ଆଗ୍ରହଟିକୁ ପୁଞ୍ଜି କରି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ମନ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ କାଳେ କାଳେ କେତେ ତତ୍ତ୍ୱର ବୟାନ କରିଛି, ବୁଦ୍ଧି ତଥା ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଖଟାଇ ସେଗୁଡ଼ିକର ଭଳି ଭଳି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କରିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମକୁ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନଲାଭର ପ୍ରତୀତି ଆଣି ବି ଦେଇ ଯାଇଛି । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ତଥା ଯେଉଁଭଳି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ସର୍ବଦା ତାହାରି ଅନୁସାରେ ପରମତତ୍ତ୍ୱ ବା ସତ୍ୟଟିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମକରଣ କରିଛନ୍ତି । ଉପରେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଓ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କେଡ଼େ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଧର୍ମମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଭିନ୍ନତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ହିଁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଆଣିଛନ୍ତି ।

ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ନିଜର ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରି ଆଣିବା, ନିଜ ଭିତରେ ସେଇଟି ହିଁ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ମୋତେ ଓ ଆମକୁ ପରିଚାଳିତ କରି ନେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣାର ସକଳବିଧ କ୍ରିୟାତ୍ମକତାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ଅପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା, – ସେହି ଅନୁଭବଟିକୁ ଆପଣାର ତଥାକଥିତ ସାନ ଓ ବଡ଼ ସବୁ ଅବସରରେ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ବଞ୍ଚିବା, – ଏବଂ, ଏହାର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଭାବରେ ପୃଥିବୀରେ ଆମକୁ ସଂଲଗ୍ନ କରି ରଖିଥିବା ଆମର ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ହିଁ ଅସଲ ନିୟାମକରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବା, – ସେହି ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହି ପାରିବା କି ? ଏଥି ନିମନ୍ତେ ସର୍ବୋପରି ଯେଉଁ ସୁଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିଟି ରହିଥିବା ଉଚିତ, ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଆମ ଭିତରେ ସେଇଟିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିଥିବ । ସେହି ଜାଗୃତି ନିମନ୍ତେ ମାର୍ଗଗୁଡ଼ିକ

ମଧ୍ୟ ଧର୍ମତଃ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ । ଏଥିରେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବା ବାଧାମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷରେ ଅବଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବେ । ଏବଂ, ମନର ସାଧାରଣତଃ ଯେତିକି ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି, ତାହାଦ୍ୱାରା ଆଦୌ ସେତେ ବେଶୀ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ଆମକୁ ଭରସା ଦେଇ ମାଆ ପ୍ରାୟ ପ୍ରାଥମିକ ସହାୟକରୂପେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କେତୋଟି କଥା କହିଛନ୍ତି : " ସର୍ବପ୍ରଥମ କଥା ହେଉଛି, ତୁମେ ନିଜଭିତରେ ସେହି ଅସ୍ତିତ୍ୱଟିର ସନ୍ଧାନ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ, ଯାହାକି ତୁମ ଶରୀରର ଆଦୌ ଅଧୀନ ହୋଇ ରହିନାହିଁ ଓ ବାହାରେ ତୁମେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଯାବତୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ଦ୍ୱାରା ଆଦୌ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁନାହିଁ, ଯାହା ତୁମ ମନରୁ ଆଦୌ ଜାତ ହୋଇନାହିଁ ବା ତୁମେ କହୁଥିବା ଭାଷା କିମ୍ବା ତୁମକୁ ନିଜ ପରିବେଷ୍ଟନୀରୁ ମିଳିଥିବା ଅଭ୍ୟସ୍ତତାରୁ ବି ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇନାହିଁ, – ତାହା ତୁମର ନିଜ ଦେଶ ଅଥବା କାଳରୁ ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇନାହିଁ । ସେହି ସମ୍ପଦଟି ତୁମ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ବହୁ ଗଭୀରରେ ଯାଇ ରହିଥିବ, – ତାହା ଏକ ବିଶ୍ୱବୋଧ ଦ୍ୱାରା ପରିପ୍ଳୁତ ହୋଇଥିବ, – ସୀମାହୀନ ଭାବରେ କେତେ କୁଆଡ଼କୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବ, – ଅଖଣ୍ଡ ଭାବରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସେଇଟିକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରିଲ ବୋଲି ଏକ ସଙ୍କେତ ପାଇ ତୁମେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜର କେନ୍ଦ୍ରଟିରୁ ବିମୋଚିତ କରିଦେବ, – ଆପଣାକୁ ଅବାଧ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବ; – ଅନୁଭବ କରିବ, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିନାହଁ, ତୁମେ ସକଳ ବସ୍ତୁ ଏବଂ ସକଳ ସତ୍ତାରେ ରହିଛ, – ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିଥିବା କାନ୍ଥମାନେ ତୁମ ସାମନାରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ତୁମେ ସେମାନଙ୍କର ଭାବନାରେ ମଧ୍ୟ ଭାବୁଛ ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରିବ, ସେମାନଙ୍କର ଅନୁଭବକୁ ନିଜେ ଅନୁଭବ କରିପାରିବ, – ସେମାନଙ୍କର ସ୍ପନ୍ଦନ ସହିତ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ନିଜେ ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ବି ହେବ । ଯାହାସବୁ ତୁମକୁ ଆଗରୁ ଜୀବନହୀନ ଭଳି ଲାଗୁଥିଲା, ଏଣିକି ସେଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିବେ, ପଥରମାନେ ଆଦୌ ସ୍ଥାଣୁ ବୋଲି ଲାଗିବେନାହିଁ, ଇତରପ୍ରାଣୀମାନେ କହୁଥିବା ଭାଷା ମଧ୍ୟ ତୁମଲାଗି କ୍ରମେ ବୋଧ୍ୟ ହୋଇ ଆସିବ, – ସବୁକିଛି ସୀମାହୀନ ମହିମାରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠିବେ, ତୁମକୁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଖୁସୀ ଏବଂ ବିସ୍ମୟରେ ଅନୁସିକ୍ତ କରି ରଖିବେ । ଏହାକୁ ଆମେ ଚୈତ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧିର କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଭବ ବୋଲି ଜାଣିବା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ତ ଆହୁରି କେତେ, ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ନା କେତେ ବିଭବ ସହାୟତା କରିବେ, – ତୁମକୁ ତୁମ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗାରଗୁଡ଼ିକରୁ ଏକ ବୃହତ୍ତା ମଧ୍ୟକୁ ଡିଆଇଁନେବେ ।

ତୁମର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକୁ କେଡ଼େ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବେ, ତୁମ ଇଚ୍ଛାର ବହୁ ଅସମର୍ଥତାକୁ ହରଣ କରିନେବେ ।

"ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି, ଏହି ପଥଟି ହେଉଛି ଏକ ଅତିଦୀର୍ଘ ପଥ, - ବହୁ ଅସୁବିଧା ଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିପାଇଁ କେତେ ଜାଲକୁ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ହୁଏ, କେତେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । କେତେ ନା କେତେ ସଂକଳ୍ପଶକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ କରିଥାଏ । ସତେଯେପରି ଏକ ଗହନ ଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଅଜ୍ଞାତ ଭୂମିର ସନ୍ଧାନରେ ବାହାରିଥିବା ପରି ଲାଗେ, - ସତେଅବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଆବିଷ୍କାର-ଯାତ୍ରାରେ । ମାତ୍ର, ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଆମ ଜୀବନର ଏକ ବୃହତ୍ ଆବିଷ୍କାର ବୋଲି କହିବା, - ଯାହାକି ପ୍ରକୃତରେ ନୂତନ ମହାଦେଶମାନଙ୍କର ଆବିଷ୍କାର କରୁଥିବା ସଦୃଶ ଅମିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତଥା ସହିଷ୍ଣୁତାର ଦାବୀ କରୁଥାଏ । ଏବଂ, ଯିଏ ତଥାପି ସେହିପରି ଏକ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଜପାଖରେ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି, ତା'ର କିଛି କାମରେ ଲାଗିବା ଭଳି ଏଠାରେ କେତେକ ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇପାରେ : ସର୍ବପ୍ରଥମ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ଆମର ଏହି ମନଟା କଦାପି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟାୟନ ଓ ବିଚାର କରି ପାରିବନାହିଁ । ଏହି କଥାଟିକୁ ତ ବହୁତ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବହୁତ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ଏହି ଆବିଷ୍କାର ପଥରେ ଯିବାଲାଗି ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲେ ଆମକୁ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ପଦକ୍ଷେପ ହିସାବରେ ଯାବତୀୟ ମନୋଗତ ମତପ୍ରକାଶ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହେବ । ଆମେ ତା'ପରେ ଯାବତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆରାମ, ପରିତୃପ୍ତି, ଉପଭୋଗ ଅଥବା ସୁଖାନୁଭବକୁ ଅବଶ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା । ଭିତରେ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ କେବଳ ଏକ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବ; ଏବଂ, ଯାହା କିଛି ଆସୁଥିବ ବା ଘଟୁଥିବ, ତାହାକୁ ଆମେ ଆମ ଅଗ୍ରଗତିର ଏକ ସହାୟକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଏବଂ ତେଣୁ, ଆଦୌ କୌଣସି ବିଳମ୍ବ ନକରି ତାହାର ଆବଶ୍ୟକ ଉପଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରିବା । ଯାହାକିଛି କରିବା. ସେଥିରୁ ଆମେ ଖୁସୀ ହିଁ ପାଇ ପାରୁଥିବା, ମାତ୍ର ଖୁସୀଟାକୁ ଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଦୌ କିଛିହେଲେ କରିବାକୁ କଦାପି ଇଚ୍ଛା କରିବାନାହିଁ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେବାନାହିଁ, କାତର କିମ୍ବା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିବାନାହିଁ । ସକଳ ସ୍ଥିତିରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଥିବା । ତଥାପି, ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଗତିଟିକୁ ଯେତେବେଳେ କରିବାକୁ ଥିବ, କୌଣସି କାଳବିଳମ୍ବ ନକରି ସେଇଟିକୁ କରିବା ବିଷୟରେ ସଜାଗ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବା । ବାହାରେ ଯାହାସବୁ ଘଟୁଥିବ, ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି କେବଳ ଉପରୁ

ଦେଖି ବିଚାର କରିବାନାହିଁ । ଆଉକିଛି ଅଧିକକୁ ସୂଚାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅକୁଶଳ ଭାବରେ ହିଁ ଘଟନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅଧିକଟି ଆମର ବାହାରେ ବାହାରେ ବୁଝିବା ପାଖରେ ମୋଟେ ଧରା ଦିଏନାହିଁ ।

"ହଁ, କାହାରି ଆଚରଣ ବିଷୟରେ ତୁମେ ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ କରିବନାହିଁ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କାହିଁକି ସେହିପରି ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହାକୁ ଜାଣି ତା'ର ସେହି ସ୍ୱଭାବକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବା ସକାଶେ ତୁମଭିତରେ ଏକ ଶକ୍ତି ପ୍ରକୃତରେ ରହିଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ତାହା ଭିନ୍ନ କଥା ହେବ । ଏବଂ, ଯଦି ଶକ୍ତି ରହିଥିବ, ତେବେ ତ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାକୁ ବଦଳାଇବାରେ ହିଁ ଲାଗିଯିବ ଓ ତେଣୁ ଆଉ ଅଭିଯୋଗ କାହିଁକି କରିବ ? ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଯାହାକିଛି କରୁଥାଅ ପଛକେ, ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟଟିକୁ ଆଦୌ ପାସୋରି ପକାଇବ ନାହିଁ । ଏବଂ, ଏହି ମହାନ୍ ଆବିଷ୍କାରଟିର ପଥରେ ପାଦ ଦେବା ପରେ ତୁମ ନିମନ୍ତେ କିଛିହେଲେ ଆଉ ବଡ଼ ବା ସାନ ହୋଇ ରହିବନାହିଁ, – ସବୁକିଛି ସମାନ ପରିମାଣରେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଅନୁଭବ ହେବ । ଏଣୁ, ଆହାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ କିଛି କ୍ଷଣ ସକାଶେ ଏକକେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଚିନ୍ତା କରିବ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମେ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯାଉଛ, ତାହା ତୁମକୁ ସେହି ଉପାଦାନଟିକୁ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ ଯାହାକି ତୁମ ମହାନ୍ ଆବିଷ୍କାରଟିର ମାର୍ଗରେ ଯିବାଲାଗି ତୁମର ପ୍ରୟାସରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଭୂମି ଆଣି ଯୋଗାଇଦେବ; – ପ୍ରୟାସଗୁଡ଼ିକରେ ଅପ୍ରତିହତ ଭାବରେ ଲାଗି ରହି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ତୁମକୁ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବ । ଠିକ୍ ସେହିପରି, ରାତ୍ରିରେ ଶୋଇବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ଆପଣାକୁ ଏକାଗ୍ର କରି ଆଣିବ – ଆଜିର ଏହି ନିଦ୍ରା ତୁମର କ୍ଳାନ୍ତ ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନର୍ବାର ନୂତନ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଭରି ଦେଇଯାଉ, ପୁନର୍ବାର ଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରୁ ଏବଂ ତୁମର ମସ୍ତିଷ୍କ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଆସୁ, ଯେପରିକି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସକାଳଟିରେ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ କରି ତୁମେ ପୁନର୍ବାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ଅନୁଭବ କରି ପାରିବ ଏବଂ ସେହି ମହାନ୍ ଆବିଷ୍କାରର ମାର୍ଗରେ ଆପଣାର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିବ, – ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଅଭୀପ୍ସା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବ । କର୍ମରତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ, ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମେ ଏକାଗ୍ର ହୋଇ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବ ଯେ, ସେହି ଆବିଷ୍କାର-ପଥରେ ତୁମର ସକଳ କର୍ମ ସର୍ବଦା ସହାୟତା ହିଁ କରିବ, ଅଥବା ଅନ୍ତତଃ ଆଦୌ କୌଣସି ବାଧା ଆଣି କଦାପି ପହଞ୍ଚାଇବ ନାହିଁ ।

"କଥା କହୁଥିବା ସମୟରେ, ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ତୁମର ମୁଖରୁ ବାହାରକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମେ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ହୋଇ କହିବାକୁ ଯାଉଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ପରୀକ୍ଷା

କରିନେବ : ଯେତିକି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ତୁମେ କେବଳ ସେତିକି ଶବ୍ଦକୁ ହିଁ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଆସିବାଲାଗି ଅନୁମତି ଦେବ, – ଏଭଳି ଶବ୍ଦ, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ କି ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲେ ତୁମର ସେହି ଅସଲ ଅଗ୍ରଗତିର ପଥରେ ଆଦୌ କୌଣସି ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ କରାଇ ପାରିବନାହିଁ ।" ଶେଷରେ ମାଆ କହିଛନ୍ତି, "କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଆମ ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହି ଯିବାନାହିଁ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ସେହି ମହାନ୍ ଆବିଷ୍କାରଟି ପାଇଁ ଆମର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ନିରନ୍ତର ଜାଗରୂକ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଆଲୋକର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବା ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ପରି ତାହା ଆମ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ କର୍ମର ଆୟତନରେ ପ୍ରଧାନତମ ନିୟାମକ ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥିବ ।" ଏହିପରି ଭାବରେ, ଆମର ସକଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ଧନ୍ୟ କରି ଭିତରେ ହଠାତ୍ ଦୁଆରଟିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଯିବ, ତୁମକୁ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଆଲୋକଦ୍ୱାରା ଆଲୋକିତ କରିଆଣିବ, – ତୁମକୁ ସତକୁ ସତ ଏକ ଅମରତ୍ୱଲାଭର ଅନୁଭବ ଆଣି ନେଇ ଯାଉଥିବ । ତୁମେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ ଯେ, ଯଦି ଆଦୌ କୌଣସି ବିନାଶ ଅଛି, ତେବେ କେବଳ ଏହି ବାହ୍ୟ ଆକାରଗୁଡ଼ିକର ହିଁ ବିନାଶ ହେବ ଏବଂ, ତୁମର ସତ୍ୟପରିଚୟଟି ସମ୍ମୁଖରେ ଏହି ଆକାରଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ସାରିଥିବା ପୁରାତନ ପରିଚ୍ଛଦ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଏବଂ, ତେଣିକି ତୁମେ ସତକୁ ସତ ସିଧା ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପାରିବ, – ସକଳ ବେଡ଼ୀ ସେତେବେଳେ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ିବ ଏବଂ ତୁମେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବାଟ ଚାଲିପାରିବ । ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ଆଦୌ ବୋଝପରି ଲାଗିବେନାହିଁ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତେବେଯାଇ ଆଗକୁ ଯିବାର କୌଣସି କସରତ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡୁନଥିବ । ଏଥର ତୁମେ ସିଧା ହୋଇ ଚାଲିପାରିବ, ଦୃଢ଼ ହୋଇ ଚାଲି ପାରୁଥିବ, – ଆପଣାର ନିୟତି ବିଷୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚେତନ ହୋଇ ବାଟ ଚାଲି ପାରୁଥିବ, – ନିଜର ଜୀବନକୁ ନିଜେ ହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇ ପାରିବ ।

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶିକ୍ଷା

ଏତିକି ଉପଲବ୍ଧିରେ ଆମର ସବୁ ଉପଲବ୍ଧି କଦାପି ଶେଷ ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ଆକର୍ଷଣ ଆହୁରି ଥିବ, ତେଣୁ ଆଗକୁ ଶିଖର ପରେ ଶିଖର ତଥା ପରିଧି ପରେ ପରିଧି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ଅବଶ୍ୟ ଏଣିକି ଆପଣାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ମୋଟେ ମଣ କରିବାକୁ ହେବନାହିଁ, ସବୁ ସାବଲୀଳ ହୋଇ ଆସିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ବାହାରଟାକୁ ଆଉ ଭିତରୁ କୌଣସି ବୋଲ ବତାଇବାକୁ ପଡୁନଥିବ

କିମ୍ବା ଭିତରଟାକୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରଟା ପଛରେ ହାତରେ ବାଡ଼ିଟାଏ ଧରି ମୋଟେ ଧାଇଁବାକୁ ହେବନାହିଁ । ବାହାର ଏବଂ ଭିତର ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗର ଜୀବନ, – ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ତାହା ହେଉଛି ସତକୁ ସତ ଏକ ଆଶୀର୍ବାଦପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବନ । ସେହି ଜୀବନ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ନେଇ ନିରନ୍ତର ଆଗକୁ ଆଗକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ବିଧାତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ଅନେକ କାମରେ ଲାଗିବ । ଏହିଠାରୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ରାସ୍ତାଟିକୁ ମାଆ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶିକ୍ଷାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ କେତୋଟି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି, ଏକ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କଥା ହେଉଛି, ଯାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁହାହୋଇ ଆସିଛି, ଆମେ ତାହାକୁ କାହିଁକି ଚୈତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିବା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାସବୁ କୁହାହେବ, ତାହାକୁ କାହିଁକି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିବା ? ମାଆ ଆପଣାର ଏକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟିଯାକକୁ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ନାମ ଦେଇ 'ଯୋଗ-ସାଧନା' ବୋଲି କୁହାହୋଇ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଟିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତରେ ବହୁତ ଫରକ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଚୈତ୍ୟର ଗାରଟିରେ ଅଟକି ଯାଇଥିବା ଶିକ୍ଷା ବା ସାଧନା ଆମେ ଆମର ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଏକ ଚୈତ୍ୟଗତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାବତୀୟ ଅହଂବାଦ ଭିତରୁ ମୁକୁଳି ବାହାରି ଆସିବାକୁ ହିଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥାଏ । ଭାଷାକୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ବଦଳାଇ କହିଲେ, ତାହା ଅହଂର ବିଲୋପନକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅହଂ ଥାଏ ଓ ତାହାର ବିଲୋପନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରିବାକୁ ପଡୁଥାଏ, ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନମାନ ପାରି ହେବାକୁ ପଡୁଥାଏ । ମାତ୍ର, ଅହଂର ବିଲୋପନ ପରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚୁ, ତାହା ହେଉଛି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ । ଏଠାକୁ ଆସି ଯୁଝିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ, – ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ସମର୍ପଣର ଜୀବନ । ତେଣୁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ଏକ ସମର୍ପଣମୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ପରିମଳ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନକୁ ପରିଚାଳିତ କରିନେବାର ଶିକ୍ଷା । ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚି ନାମ ଓ ରୂପଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଉ ନଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଯିଏ ଯେପରି ଚିହ୍ନୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ଅନୁଭବଟିରେ ଆଉ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥାଏ । ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ବୁଝି ସାରିବା ପରେ ଆପଣାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ପିତ କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କାର୍ପଣ୍ୟ ରହେନାହିଁ । ମୋ' ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ଅଥବା ପରମାସ୍ୱଦଟିକୁ ମୁଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସ୍ଥାନରେ ନେଇ ବସାଇଛି, ତାହା ପାଖରେ ନିଜକୁ ସକଳ ଅବସରରେ ସମର୍ପିତ କରି ରଖିବା, – ତାହାହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ସେହି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସ୍ପଦଟିକୁ କେହି ପରମେଶ୍ୱର ବୋଲି କହେ, କେହି କେହି ପରମ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଉପଲବ୍ଧି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣର ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିବା ସମୟରେ କ୍ରମେ ଏପରି ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସମାଗତ ହୋଇଆସେ, ଯେତେବେଳେ କି ସେହି ଆସ୍ପଦଟି ଆଉ ତୁମର ଏକ ଅବଧାରଣା ହୋଇ ନରହି ଏକ ଅନୁଭବରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତି, – ଯାବତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅତୀତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଗୋଟିଏ ଅନୁଭବ । ଏବଂ, ସମର୍ପଣର ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ତଥାପି ଆହୁରି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଏକାତ୍ମବୋଧର ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ମଧ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ । କ୍ରମେ ସେହି ମାର୍ଗରୁ ସକଳ ପାର୍ଥକ୍ୟଜ୍ଞାନ ତଥା ପ୍ରତିରୋଧର ଭାବ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ; ଏବଂ, ଯଦି ତୁମର ଆସ୍ପୃହାଟି ସହିତ ଏକ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭଲ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ, ତେବେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ସତ୍ୱରତା ମଧ୍ୟ ଲାଭ କରେ । ବାଟରେ ଆଦୌ କୌଣସିଠାରେ କେହି ବାଟ ଓଗାଳି ମୋଟେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନଥାନ୍ତି ।

ଚୈତ୍ୟ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, – ଏହି ଦୁଇ ସ୍ତରର ଏକାତ୍ମତାରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଚୈତ୍ୟସ୍ତରର କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସେହି ଏକାତ୍ମତାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ କରା ଯାଇପାରେ ଏବଂ ବାହାରର ଆମ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରଟି ଯାହା ବା ଯେପରି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆମର ଗୋଟିଏ ସତତ ସମ୍ପଦରେ ପରିଣତ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଅର୍ଥାତ୍, କେବଳ ଧ୍ୟାନାଦିର ଅବସ୍ଥାରେ ନୁହେଁ, ଆମ ଜୀବନର ସକଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବି ତାହା ରହିପାରେ, – ଜାଗ୍ରତ କ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ପରି ଆମ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ରହିପାରେ । କିନ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ମାଆଙ୍କର କଥାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଏକାତ୍ମବୋଧ ବାହାର ତଥା ଭିତର ଆମର ଯାବତୀୟ ଅବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ବି ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧମାନେ ଏହି ଆକାରଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିବା ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ଆଉ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ରଖୁନଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ଗାରଟି ପାଖକୁ ଆସି ଏଠାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ହିଁ ଏକ ଇଚ୍ଛା କରିଥାଆନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ, ଏହି ପୃଥିବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଭଳି ହୋଇ ରହିଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ତାହା କୌଣସି ସନ୍ତୋଷ ଦେଇ ପାରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ମାଆ ପ୍ରାୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲାପରି କହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ମୁକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପୃଥିବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଭଳି ରହିଛି, ତାହାକୁ ସେହିଭଳି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେଉଁ ପୃଥିବୀଟିକୁ ଛାଡ଼ିଗଲେ, ତାହାର ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ କିଛି କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଦୁଃଖ ଓ ଦୀନତା ଭିତରେ ରହିଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ନିଜର ମୁକ୍ତିଟିକୁ ହାସଲ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଏକ

ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଏକ ପୃଥିବୀର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି, ସେମାନେ କଦାପି ସେତିକିରେ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ସେମାନେ କେବଳ ନିଜେ ହିଁ ସେହି ମୁକ୍ତିକୁ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଆଦୌ ଏକ ସମୁଚିତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବାହାରେ କେତେ ଦୈନ୍ୟ ରହିଥାଏ, ନାନା ଦୁର୍ଗତି ହିଁ ସତେଅବା ବିଶ୍ୱମୟ ହୋଇ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ; ତଥାପି ଏମାନେ ନିଜର ସତେଅବା ଆଉ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଆଖିରେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ହିଁ କେତେ ନା କେତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଦେଖି ପାରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର-ସେହି ଅନ୍ୟଭଳି ଆବିଷ୍କାରଟିକୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କରିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ସେହି ସ୍ୱପ୍ନଟିକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣିବାର ପ୍ରୟାସ ସହିତ ସାମିଲ ହୁଅନ୍ତି । ଏବଂ, ନିଜ ଆରୋହଣର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଥିବାରୁ ତାହାକୁ ସାଧ କରି ପାରିବାର ସାଧନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ପହୁଞ୍ଚ ଭିତରେ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥାଏ । ତେଣୁ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ବସି ନିଜର ସ୍ୱପ୍ନଟିକୁ ଦେଖିବା, – କେବଳ ସେହିମାନେ ହିଁ କରିପାରନ୍ତି ।

ଏହି ଯାବତୀୟ ଜଡ଼ସ୍ଥ ଜାଗତିକତାର ବହୁତ ସେପାଖରୁ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍‌ବୋଧନ କରାଯାଇପାରେ, – ଏକ ଚେତନାର ଶକ୍ତି ଯାହାକି ଏବେ ଏଠାରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ପାରିନାହିଁ, – ଅଥଚ ଯାହାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପୃଥ୍ୱୀବିବର୍ତ୍ତନର ମୂଳ ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ସର୍ବଦା କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ଆସିଛି । ସେହି ଶକ୍ତିର ଆବିର୍ଭାବ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଜଗତରେ ରହିଥିବା ଏହି ଜଡ଼ସ୍ଥିତିଟି ବଦଳିଯିବ ଏବଂ ଏକ ନୂତନ ପୃଥିବୀକୁ ଆବାହନ କରି ଆଣିବ । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ସାଂପ୍ରତିକ ସବୁକିଛି କଷଣଭୋଗ, ଅଜ୍ଞାନ ତଥା ମରଣଶୀଳତାର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ହେବ । ତେଣୁ, ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାକୁ ଏହି ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରୁ ଅପସରାଇ ନେଇଗଲେ କଦାପି ଦୁଃଖର ଅନ୍ତ ହେବନାହିଁ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତରର ହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଛି; ଏହି ଜଡ଼ଭୂମିର ଏକ ସମଗ୍ର ରୂପାନ୍ତରଣ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥାତ୍ ବିବର୍ତ୍ତନଧାରାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଯାତ୍ରାରେ ବିଶ୍ୱପ୍ରକୃତି ସେହି ସୋପାନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ଯଥାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ଏପରି ଏକ ନୂତନ ମାନବଜାତି ସମ୍ଭବ ହେବ, ଯାହାକି, ଇତରପ୍ରାଣୀ ତୁଳନାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ଏହି ମନୁଷ୍ୟର ଯେତିକି ଫରକ ରହିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନର ମନୁଷ୍ୟ ତୁଳନାରେ ସେତିକି ଫରକ ହୋଇ ରହିଥିବ । ତାହାହିଁ ଏହି ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ଏକ ନୂତନ ଶକ୍ତିକୁ ଅବତରଣ କରାଇ ଆଣିବ, – ଏକ ନୂତନ ଚେତନା ତଥା ନୂତନ ବଳକୁ ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ କରାଇବ । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଜନ୍ମଲାଭ କରିବ, ଆମେ ତାହାକୁ

ଅତିମାନସ ସ୍ତରରର ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିବା । ସେହି ଶିକ୍ଷା କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଚେତନାରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଉପାଦାନଟି ଦେଇ ଗଢ଼ାହୋଇଛି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟଗଣ ଯେଉଁ ପରିବେଶଟି ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନଧାରଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ କ୍ରିୟା କରିବ ।

ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ଗୁନ୍ଥି ଆଣି ମାଆ ଶେଷର କହିଛନ୍ତି, ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଶରୀର, ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମନ-ସ୍ତରର ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଆରୋହଣ-କ୍ରମରେ ତଳୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ଆମକୁ ପଥଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଉଛନ୍ତି । ଅତିମାନସ ଶିକ୍ଷାର ସଞ୍ଚାରପଥଟି ହେଉଛି ଉପରୁ ତଳକୁ, - ତାହାର ପ୍ରଭାବ ସେହି ଉପରୁ ହିଁ ସଞ୍ଚରି ଆସିବ ଏବଂ ଶେଷରେ ଏହି ଜଡ଼ସ୍ତରରେ ଭୂମିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ସତ୍ତାର ଅନ୍ତଃପ୍ରଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ମାତ୍ରାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଗଲେ ଯାଇ ଏହି ସବାତଳ ଭୂମିକୁ ଆସି ତାହା ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ହେବ । ମାଆ ପରିଶେଷରେ ଆମକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି ଯେ ଅତିମାନସ ଶିକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ରହିଛି, ସେହି ସ୍ତରରେ ହିଁ ତାହାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅନୁସାରେ ବିକାଶଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭବ କରିନେବାର କୌଣସି ପ୍ରୟାସ କରିବନାହିଁ – ତାହା ଏହି ପ୍ରକୃତିର ଏକ ସମଗ୍ର ରୂପାନ୍ତରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବ, – ଏକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାୟନର କ୍ରମରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ତା'ର ବର୍ତ୍ତମାନର ଜୀବନସୀମାରୁ ଅତିକ୍ରମ କରାଇ ନେଇଯିବ । ଏବଂ, ଏହିପରି ଭାବରେ ହିଁ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମାନବଜାତି ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ଏହାହିଁ ହେଉଛି, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂକ୍ଷେପରେ ଏବଂ ପ୍ରଧାନତଃ ମାଆଙ୍କର ଶବ୍ଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମଗ୍ର ନକ୍ସା । ଏକାବେଳେକେ ଭୂମିରୁ ଆକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଭୂମିଟିଏ ଅଛି, ତେଣୁ ଆକାଶର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିପାରୁଛି ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜଭିତରେ ସତେଅବା ନିଜର ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତମ କେତେ ଗଭୀର ତଳେ ସିଏ ଆକାଶଟିକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି । ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଆକାଶକୁ ନେଇ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକୁ କରିପାରୁଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର କଥା ହେଉଛି ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ଆସ୍ପୃହାମାନ କରି ପାରିବାର କଥା । ଆସ୍ପୃହା କରିପାରିଲେ ସିନା ଏଠାରୁ କିଛି ପ୍ରସ୍ତୁତି ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରିବ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପୃଥିବୀ, ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀଟି ମଧ୍ୟ ସ୍ଥୂଳତଃ ସେହି ସ୍ତରରେ ରହିଛି । ଯେତେ ଯେତେ ଅଙ୍କୁଶର ସହାୟତା ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ରାଜା ଓ ଶାସକମାନେ ବିଶେଷ କିଛି କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ନୈତିକତା ମଧ୍ୟ କ'ଣ ବା କରି ପାରୁଛି ?

ନୈତିକତା ଆମକୁ ନାନା ସ୍ଥାନୀୟତା ଭିତରେ ରଖି ତାହାଗିଦ୍ୱାରା ହିଁ ବିଶ୍ୱର ଉଦ୍ଧାର ହୋଇଯିବ ବା ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିବାରେ ଲଗିଛି । ଧର୍ମମାନେ ଆମକୁ ଭାରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ରଖିଛନ୍ତି; ଭିତରେ ଖୁବ୍ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଏବଂ ବାହାରେ ଭାରି ଉଗ୍ର କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମଗ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ଏପରି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହେଉଛି । ମାତ୍ର, ସବାଆଗ ମନୁଷ୍ୟ-ସମ୍ଭାବନାର ଏକ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମଗ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଚିତ୍ର ନିଜ ସାମନାରେ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ନଧରିଲେ, ସେହି ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ କିପରି ନିଜର ପାଦଟିଏ ପକାଇ ଆଦୌ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିବ ?

\+ \+ \+

ଏହି ଜୀବନକୁ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ତପସ୍ୟା ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି ଓ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଚର୍ଯ୍ୟା ତଥା ଜୀବନଧାରାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେବା ନିମନ୍ତେ ମାଆ ତପସ୍ୟାକୁ ଚାରି ଥାକରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚାରି ଭାଙ୍ଗରେ ସୂଚିତ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଦେହର ତପସ୍ୟା, ପ୍ରାଣର ତପସ୍ୟା, ମନର ତପସ୍ୟା ଏବଂ ଚୈତ୍ୟର ତପସ୍ୟା । ଚାରି ଭାଗରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବରେ ନୁହେଁ, ପରସ୍ପରର ଅନୁପୂରକ ତଥା ସଂବଳକ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏହି ଚରୋଟିଯାକ ତପସ୍ୟାକୁ ଏକ ସମଗ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଲେ ଯାଇ ସେଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସୁସ୍ଥ ଯାବତୀୟ ଅବଧାରଣା ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ପୁନଶ୍ଚ, ଏବର ବିଜ୍ଞାନମାନେ ଯେପରି କହିଲେଣି, ଏଭଳି କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରଟି କେଉଁଠି ରହିଛି, ଯାହାକୁ କେବଳ ଦେହର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ? ସେହିପରି ପ୍ରାଣ ତଥା ମନ ଉଭୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ସର୍ବତ୍ର ପଚାରି ପାରିବା । ଏବଂ, ଏପରି କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରଟି ରହିଛି, ଯାହାକୁ କି ଆମେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ତୁଚ୍ଛା ଏକ ଚୈତ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିପାରିବା ? ଏକଦା, ଯେତେବେଳେ ସାଧନାର ବା ଜ୍ଞାନଚାରଣାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କେନାକୁ ସତେଅବା ସବୁ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଏକ ପରସ୍ପର-ସମ୍ବନ୍ଧିତତାର ବିବେକଦୃଷ୍ଟିକୁ ଧର୍ମଦ୍ରୋହ ଓ ଏପରିକି ଈଶ୍ୱରଦ୍ରୋହ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହା ଯାଉଥିଲା । ସେହି ଦୁରାଗ୍ରହଟିରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ବାହାରିଲେ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ ସତ, ମାତ୍ର ଯୋଗସାଧନାର ମାର୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖଣ୍ଡିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଳ୍ପକ୍ଷମ ହୋଇ ରହିଗଲେ । ବୈରାଗ୍ୟ ବଢ଼ିଲା, ଉପେକ୍ଷାମାନେ ବହୁଗୁଣ ହେଲେ ଏବଂ ଆମର ପୃଥିବୀଟି ମଧ୍ୟ ବହୁ ଅବହେଳା ଏବଂ ଏକଦର୍ଶିତାର ଶିକାର ହୋଇ ରହିଗଲା । ବିଜ୍ଞାନଟା ମଧ୍ୟ ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ବହୁ ଅନିଷ୍ଟର କାରଣ ହେଲା, ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କମ୍

ହେଉନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନଚର୍ଯ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକ ଯେତିକି ଯେତିକି ଅନେକାନ୍ତ ହେବା ଲାଗି ସାହସ କରି ପାରୁଛି, ଆମ ପୁରାତନ ପ୍ରଜ୍ଞା ତଥା ସତ୍ୟବୋଧର କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେତିକି ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଦେଖିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟଟିକୁ ଲାଭ କରି ପାରୁଛୁ । ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟୋଗରେ ହିଁ ଏହି ସମଗ୍ରତାର ଦୃଷ୍ଟି ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗତା'ର ପ୍ରସ୍ଥ ଦେଇ ଦେଖିବାକୁ ଆଗ୍ରହ କରିବ ।

ଚାରି ଥାକର ତପସ୍ୟା ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଚାରିଗୋଟି ସିଦ୍ଧି । ଦେହସ୍ତରର ତପସ୍ୟାର ସିଦ୍ଧି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ, ପ୍ରାଣସ୍ତରର ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେବା; ମନର ତପସ୍ୟା ଆମଲାଗି ଜ୍ଞାନର ସେହି ବୃହତ୍ ଉତ୍ତରାଧିକାରଟିକୁ ବହନ କରି ଆଣିବ ଏବଂ ଚୈତ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରେମର ଭାଜନ କରି ନେଉଥିବ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ଅଧିକ ସଚେତନ ଭାବରେ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏହି ସିଦ୍ଧିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ପରି ଆଦୌ ଆମ ଜୀବନରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିନଥାନ୍ତି । ଏଇଟି ଆଗ ଆସେ ଓ ସେଇଟି ତା'ପରେ ଯାଇ ଆସେ ଅଥବା, ଏଇଟି ଆସିଲେ ଯାଇ ସେଇଟି ଆସିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ, ଶକ୍ତି, ପ୍ରେମ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, – ଏମାନେ ଗୋଟିଏ ସୂତାରେ ହିଁ ଏକାଠି ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି, ନଚେତ୍ ବହୁ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ଅନେକ ପହିଲିମାନ, ପଣ୍ଡିତ, ଶକ୍ତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମୋପାସକ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀ ତଥାପି ଶ୍ରୀମନ୍ତ ହୋଇ ରହି ପାରେନାହିଁ । ପୃଥିବୀକୁ ବହୁ ପ୍ରକାରର ତଥା ବହୁ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟମାନ ଭୋଗିବାକୁ ହୁଏ, ଠିକ୍ ଆମର ଏହି ବର୍ତ୍ତମାନର ପୃଥିବୀଟି ପରି । ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରହିଥାଆନ୍ତି, - ଜ୍ଞାନ, ବଳ ଆଉ କେତେ କଅଣର ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ କେତେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଲାଗି ରହିଥାଏ, ମାତ୍ର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଉଦାସୀନତା ଘୋଟି ରହିଥାଏ । ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଡାଟଁକା ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଭାରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି । ତେଣୁ, ତପସ୍ୟାଟି ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ, ପଦ୍ଧତି ତଥା ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ, ଏଥିରୁ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ସିଦ୍ଧିସମୁଚ୍ଚୟ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ । ଏବଂ, ସେହି ସିଦ୍ଧି କଦାପି ତପଶ୍ଚାରଣା କରୁଥିବା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଟି ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର କାହାଣୀ ତଥା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ, ସୁବିଖ୍ୟାତ ତପସ୍ୱୀମାନେ ସେକାଳେ ସତେଅବା ନିୟମତଃ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସିଦ୍ଧିଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ତପସ୍ୟା

କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଘୋର ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ଓ ତେବେଯାଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପାରୁଥିଲେ । କିଏ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲା, ଆଉକିଏ ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲା ଓ ଆଉକିଏ ଆପଣାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାହାକୁ ପତି ଅଥବା ପୁତ୍ରରୂପେ ପାଇବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରି ତପସ୍ୟାରେ ବସୁଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଏହି ନାନା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରରେ କ'ଣ କମ୍ ତପସ୍ୟା ହେଉଛି ? ଅମୁକ ବା ସମୁକଟାଏ ହେବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଭାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜର ତଦନୁରୂପ ଅଧ୍ୟୟନଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ କ୍ଲେଶକର ତପସ୍ୟାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି, – ଏଡ଼େ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବେ ଓ ଏତେ ଏତେ ଉପାର୍ଜନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭ କରିବେ ବୋଲି ସେମାନେ ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଗହନଗୁଡ଼ିକୁ ପାର ହୋଇ ବିଦ୍ୟାରଣ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି ଅଥବା ସମୁଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସନ୍ତରଣ କରି ବିଦ୍ୟାର୍ଣ୍ଣବ ମଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ଆଗେ ଯେପରି ସଂସାରରୂପୀ ଏହି ମହାଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରୁ ମୋକ୍ଷର କାମନା କରି ଅନ୍ତର୍କାତର ବହୁତ ବ୍ୟକ୍ତି ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ବାହାରେ କୌଣସି ନିକାଞ୍ଚନ ଦୂରତାଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ରହିବା ସକାଶେ ତପସ୍ୟାମାନ କରା ଯାଉଥିଲା, ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପୃଥ୍ୱୀପ୍ରତିବେଶରୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ତଥା ଅଲଗା କୌଣସି ନିବୁଜ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଆତ୍ମରତିମୟ ସୁଖୀ ଜୀବନ ଯାପନ କରିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଉଚ୍ଚ ଅଧ୍ୟୟନର ଭଳି ଭଳି ପନ୍ଥା ଖୋଲା ରହିଛି । ଅସଲ ଯୋଗ, ଅସଲ ତପଃ ଏବଂ ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ସେହିପରି ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ନିଜ ପାଇଁ ଡ଼େରାଟିଏ ସର୍ଜନା କରି ତାହାରି ଭିତରେ କିଳି ହୋଇ ରହିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦୌ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବନାହିଁ । ସଂସାରର ତଥା ଆପଣାର ବ୍ୟାଧି ବଢ଼ାଇବାର ପଥଟିକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିଦେବାକୁ ସିଏ କଦାପି କିଛି କରିବାକୁ ମନ କରିବନାହିଁ ।

ତେଣୁ, ଅସଲ ତପଶ୍ଚରଣା ତଥା ଅସଲ ସିଦ୍ଧି ସଂସାର ପାଇଁ । ସଂସାରଚେତନାର ଉତ୍ତୋଳନ ନିମନ୍ତେ । ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମାଟି ରହିଛି ଏବଂ ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣଯୋଗରେ ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି, ତାହା ହେଉଛି ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିଶ୍ୱ-ଚେତନାର ଏକ ଭ୍ରୂଣ । ଆମର ତପସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଶ୍ରୂଷା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ବିକାଶ ସାଧିତ ହେବ । ସଂପ୍ରତିକ ଜଗତର ସମ୍ବନ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ତାହା ସତେଅବା ଏକ ବ୍ୟୂହ ପରି ହୋଇ ରହିଛି, ଅହଂଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା, ଘୃଣା, ଭୟ, ଦୂରତା, ସ୍ପର୍ଶକାତରତା ଏବଂ ସେଥିରୁ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିବା ଏହି ନାନାବିଧ ହିଂସ୍ରତା ଏବଂ ଅନମନୀୟତା, – ଆମ ଭିତରେ ସେହି ଚୈତ୍ୟ ଚେତନାର ଜାଗୃତି ଘଟିଲେ ଯାଇ ଆମେ, – ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ଗୋଷ୍ଠୀ ଆମର ଉଭୟ ଜୀବନରେ ସେଗୁଡ଼ିକର

ପାଶରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିବା ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଚାଳିତ ହେବ । ତା'ପରେ ମଣିଷମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଲୋଡ଼ିବେ, - ବାହ୍ୟ ଭିନ୍ନତାଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟା କରି ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ସାଧର୍ମ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋଡ଼ିବେ, - ନିଜ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକରେ ସଂପ୍ରସାରଣ ଘଟାଇ ସେମାନେ ନିଜର ଅହଂକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବେ । ଆମେ ସେଯାଏ - ଚୈତ୍ୟଯାଏ - ଆରୋହଣ କରିପାରିବା ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେତିକି ଗଭୀରଯାଏ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବା ପରେ ସେହି ସକ୍ରିୟ ଚୈତ୍ୟ ଏକ ଅବତରଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆମର ମନ, ପ୍ରାଣ ତଥା ଭୌତିକକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ନୂତନ କ୍ରିୟାତ୍ମକତାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦେବ । ସେମାନେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅହଂର, ତଥାକଥିତ ଆମ ତାତ୍କାଳିକ ସ୍ୱାର୍ଥଶଙ୍କା ଗୁଡ଼ିକର ବୋଲ ନମାନି ଚୈତ୍ୟର ବୋଲ ମାନିବେ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ ପୂର୍ବଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବେ ଏବଂ ଏକ ନୂଆ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ରୁରା ହୋଇ କାମରେ ଲାଗିବେ ।

ତା'ପରେ ଏଠା ଛାଡ଼ି ସେଠାଟାର କଳ୍ପିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ସ୍ୱର୍ଗଟାକୁ ପଳାଇ ଯିବା ସକାଶେ ଆଉ କିଏ କାହିଁକି ମନ କରିବ ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ହିଁ ଚିରଇପ୍ସିତ ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଆସିବା ବିଷୟରେ ସତେଅବା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଲାପରି ଭରସା ଦେଇ କହିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଧର୍ମମାନେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ରାଜ୍ୟଟି ସ୍ୱର୍ଗରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମିକୁ ଅବତରଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଚିରଦିନ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଆସିଛନ୍ତି । ନୂତନ ଚେତନାର ଅବତରଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହିଠାରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତରିତ ପୃଥିବୀରେ ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତ ହାଇ ଆସିବ । ତାହାହିଁ ବିଶ୍ୱବିବର୍ତ୍ତନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ନିୟତିରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏବଂ, ଆମ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭୂମିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ସେହି ଅଭୂତପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସିବ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସମ୍ମତି ଦେଲେ, ନିଜକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରି ରଖିଲେ ଯାଇ ହେବ । ତେଣୁ, ଅସଲ ତପସ୍ୟା ଆମକୁ ସେହି ସମ୍ମତ କରାଇ ନେବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ନିୟୋଜିତ ହେବ । ଏବଂ, ସମ୍ମତମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୟଂ ସେହି ବିବର୍ତ୍ତନର ବିଧାତା ତଥା ପରମ ଅଧିଷ୍ଠାତା ହିଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନେଇଯିବେ । ଉନ୍ମୋଚିତ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ମତ ହୋଇ ପାରିବାର ଏକ ଅନୁରୂପ ଆସ୍ପୃହା ହିଁ ସବାଆଗ ଲୋଡ଼ା ହେବ । ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକାଠି ହୋଇ ଆସିବେ, ଆପଣାକୁ ଲୋଡ଼ିବା ପରି ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବେ । ପରସ୍ପରକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ହିଁ ଦେଖିବେ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ଅନୁଭବ ବି କରିବେ । ଯେଉଁ ନୂତନ ଶିକ୍ଷାଟିର ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ତାହାର ଏକ ଅବସର ସୃଷ୍ଟି କରି ଆଣି ପାରିବା, ତାହା ହେଉଛି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା, - ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ତାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ

ରହିବ । ମାଆ କହିଛନ୍ତି, ଆମ ପୃଥିବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଏକ ସୋପାନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାଣି, ଆଉ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଏଠାରେ କିଛି କରି ପାରିବନାହିଁ । ଯେତେ ଅଧିକ ସାମର୍ଥ୍ୟର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଭାବରେ ସିଏ କିଛି କରି ପାରିବନାହିଁ । ମାଆ ତ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଜଣେ ଅବତାର ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ହଟିଯିବେ । ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ମାଆ group ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଷ୍ଠୀର କଥା କହିଛନ୍ତି । ଏଣିକି ଗୋଷ୍ଠୀ ହିଁ ପାରିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ପାରିବେ । ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏକାଠି ହେବେ, ସତେଅବା ଏକ ସଜାତୀୟ ଆସ୍ପୃହା ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରକୁ ଲୋଡ଼ିବେ ଓ ଆଗଭର ହୋଇ ଆସିବେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସହଯାତ୍ରୀକୁ ଦେଖିବେ । ଏକ ଅଭିନବ ବାସନା ଓ ଅଭିନବ ସାହସରେ ଏକତ୍ର ହେବେ । ବାଟ ଚାଲିବେ । ନାନାବିଧ ତଥାକଥିତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକାଠି ବାଟ ଚାଲିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ କେହି ଅହରହ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ଯାଉଥିବ । ମାଆଙ୍କ ଭାଷାରେ ସେହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ହିଁ collaborate କରି ପାରିବେ । ସେମାନେ ଯଦି ଶିକ୍ଷାର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସବାଆଗରେ ରଖି ଆପଣାକୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରିବେ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମଟିକୁ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିବା । ଉଦ୍ୟମଟିକୁ ସଚଳ କରି ରଖିଥିବା ବିଦ୍ୟାଳୟଟିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବୋଲି ବି ଅବଶ୍ୟ କହିବା ।

\+ \+ \+

ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଦଶକ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଚିଠା ବା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଆପଣାର ବିଶେଷ ସାଧନାକ୍ରମଟି ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆସି ନଥିଲେ । ବରୋଦାର ଗାଇକୋୱାର୍ଡ଼ଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଜଣେ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାକୁ ସେତେବେଳେ ବହୁତ ବର୍ଷ ବାକୀ ଥିଲା । ତଥାପି ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷକୁ ଚକ୍ଷୁସମକ୍ଷରେ ରଖି ସେ ଏକ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର କଳ୍ପନା କରି ପାରିଥିଲେ । ଏବେ ତାଙ୍କରିଠାରୁ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ଦେଶରେ ଯାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ସେଥିରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସେତେବେଳେ ସୂଚାଇ ଦେଇଥିବା ତିନୋଟିଯାକ ଉତ୍ସସୂତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ରହିଛି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାବିଚାରର ବିଶ୍ୱାୟତନକୁ ମାନଦଣ୍ଡ କରି ପରଖି ଦେଖିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଆହୁରି ଅଧିକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହୋଇଯାଉଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ନିଜକୁ ସଂପୃକ୍ତ କରି ରଖି ତଥାପି ପଥଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଥିବା ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ପାଥେୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଉଥିବା ଆମେ

ପୃଥିବୀଯାକ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ତଥାପି ସେଇଟିଠାରୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବହୁଦୂରରେ ରହିଛୁ; ତଥାପି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସହିତ ଯେ ପ୍ରୟାସଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଚାଲିଛି, ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ତାହାକୁ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶାଜନକ ବୋଲି କହିପାରିବା । ଏହି ପ୍ରୟାସ ଆହୁରି ଚାଲିବ : ଅଗ୍ରାଧିକାରମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ହେବେ ସତ, କିନ୍ତୁ ନିମିତ୍ତମାନେ କ୍ରମେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ ।

ଏହି ତିନୋଟିଯାକ ସୂତ୍ର ପ୍ରାୟ ସର୍ବତୋଭାବେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକପାଇଁ ।

ଆମେ ଆଦୌ କାହାକୁହେଲେ କିଛି ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବାନାହିଁ, – Nothing can be taught, – ଏହିଟି ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଥମ ସୂତ୍ର । ଏଇଟିକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ପୃଥିବୀଯାକର ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆପତ୍ତି କରି ଉଠିବେ । ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁସବୁ ଦେଶର ସଂସ୍କାରରେ ଶିକ୍ଷକ ବା ଗୁରୁଙ୍କୁ ପର୍ବତଠାରୁ ସତେଅବା ଆହୁରି ଅଧିକ ବିଶାଳ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଥାପି ଦିଆଯାଇଛି, ସେହି ଦେଶରେ କେବଳ ଦୁର୍ବିନୀତମାନେ ସିନା ଏହିଭଳି କହିବାର ଧୃଷ୍ଟତା କରିପାରିବେ ! ଗୁରୁ ସୁଦୟା କରିବ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଗଞ୍ଜଣା ମଧ୍ୟ ଦେବ, – ଶିଷ୍ୟମାନେ ସେହି ଗୁରୁଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମା ବା ବିଷ୍ଣୁତୁଲ୍ୟ ମାନିବେ, ତେବେଯାଇ ତୁମଉପରେ ବିଦ୍ୟାଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ । ଆମର ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ଆପେ ଗୁରୁମାନେ ହିଁ ନିଜ ବିଷୟରେ ଏକଦା ଏହିପରି ମୋଟା ମୋଟା କଥା କହି କେତେ ନା କେତେ ଆଶା ବା ଜିଜ୍ଞାସା ସହିତ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ କୁହୁଡ଼ି ଭିତରେ ମୁଗ୍ଧ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶସ୍ତିବାକ୍ୟର ରଚନା ଏବଂ ରଟନା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ପୃଥିବୀଟା ଯେ କ୍ରମେ ସେହି କୁହୁଡ଼ି ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିବା ସକାଶେ ଉଦ୍ୟମ କଲାଣି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅତୀବ ଆଶାର କଥା । ନାଇଁ - ଜଣେ ଅସଲ ଗୁରୁ ନମ୍ର ହେବ, ସିଏ ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ମୂଳତଃ ନିଜର ଗ୍ରହଣଶୀଳ ଆତ୍ମାଟିକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଛାତ୍ରଟିକୁ ସଦାଜାଗରୂକ କରି ରଖିଥିବ । ସିଏ ଯେତିକି ଜାଣିଛି, ସେତିକି ହିଁ ସବୁକିଛି ଓ ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରରୁ ଆଉଗୋଟିଏ ଶୂନ୍ୟ ପାତ୍ର ଭିତରକୁ ଅଜାଡ଼ି ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ସିଏ କେବେହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ କରିବନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ସର୍ବଗୁଣାକର ସଦ୍ଗୁଣ ବିଚାର କରୁଥିବା ପଣ୍ଡିତମନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିଁ ଚିରକାଳ ତଥା ପୃଥିବୀସାରା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତିକର ହୋଇ ରହି ଆସିଛନ୍ତି; ସେମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ବିରକ୍ତିକର ହୋଇ ରହିନାହାନ୍ତି, – ପୃଥିବୀରେ ଶିକ୍ଷାବିମୁଖତା ବଢ଼ାଇବାରେ ସେହିମାନେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ନିମିତ୍ତରୂପେ

କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଏବଂ, ଆମର ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ସର୍ବବିଧ ସହାୟକାରୀ ସରଞ୍ଜାମମାନ ଘରଭର୍ତ୍ତି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାର ଯଥାର୍ଥ ଅବସରଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ପଣ୍ଡ କରିଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଅଧିଷ୍ଠାତା ହୋଇ ରହିନଥିଲେ ଏହି ଅଧମ ଛାତ୍ର ଏବଂ ଛାତ୍ରୀମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଛେଉଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତେ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକ ହିଁ ଅଧିକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜ ଭିତରେ ବହୁବିଧ ପ୍ରକାରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଠାରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆକର୍ଷକ ହେବାଭଳି ସେପରି କିଛି ନଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସିଏ ଭାରି ଉଗ୍ର ହୁଏ ଏବଂ ସତେଅବା ବଳ ଖଟାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ଆଣି ତା' ନିଜପାଖରେ ମୁହଁ ମଡ଼ାଇ ରଖିବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ସତ୍ୟ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ଶିକ୍ଷକ ଜଣେ ଉଚ୍ଚାସନରେ ବସିଥିବା ଜଣେ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ଓ ପ୍ରକୋପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷକରୂପେ ନୁହେଁ, ମୂଳତଃ ନିଜ ଭିତରେ ତଥାପି ନିଜକୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଯାଇ ତାହାରି ବଳରେ ହିଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଲାଗି ଆକର୍ଷକ ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ନିଜ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସବାଆଗ ସେହି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଟିଏ ହିଁ ଖୋଜୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ତାହାକୁ ଭେଟି ପାରିଲେ ବଳେ ବଳେ ଖୁସୀ ହୁଅନ୍ତି ତଥା ସେହି ଖୁସୀଦ୍ୱାରା ଟାଣି ହୋଇ ଶିକ୍ଷକପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ମିତ୍ରଟିଏ ଲୋଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ମିତ୍ର ମିତ୍ରଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିନେଇ ପାରିଲେ ହିଁ ତା'ପରେ ବହୁତ କିଛି ସରଳ ଏବଂ ସହଜ ବି ହୋଇଯାଏ । ଶିକ୍ଷାଳୟରୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ମିଛ ସଙ୍କୋଚ ଓ ମିଛ ଅନିଚ୍ଛା ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ମିତ୍ର ନହୋଇ ପାରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଭୟ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଅଲଗା କୌଣସି ଖୁଆଡ଼ର ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାଳୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଅପ୍ରୀତିକର ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ କରି ରଖିବାରେ ନିମିତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ତେଣୁ, ସବାଆଗ ଅହଂ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ଗୋଲକଧନ୍ଦା ଭିତରୁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବାଧତା ମଧ୍ୟକୁ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ସତକୁ ସତ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ସବୁ ପ୍ରମାଦ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକଟିଏ ଶିକ୍ଷାଗୃହର ତା'ର ଭୂମିକା ମାନଙ୍କରେ ନିଜର ଏକ ପୋଷାକୀ ପରିଚୟ ଦେବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ତାହାହିଁ କାଳ ହୁଏ ।

ପୁନଶ୍ଚ, ଏକ ବାସ୍ତବ କଥା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ବାହ୍ୟ ବିବେଚନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଗଣି ହୋଇ ଯିବାଭଳି ଏକାଧିକ

ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଶିକ୍ଷକ ବୟସରେ ଅଧିକ ବଡ଼, ପାଠରେ ବହୁତ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରିଛି, ଅନୁଭବରେ ମଧ୍ୟ ସିଏ କେତେ ଅଧିକ । ତେଣୁ ସିଏ କେବଳ ଶିକ୍ଷା ଦେବ, କେବଳ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ, - ଛାତ୍ରମାନେ ଆପଣାର ଅଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣ ରଖିଥିଲେ ଯାଇ ସିନା ତା'ର କଥାକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦେବେ, - ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରାରବ୍ଧ ଶିକ୍ଷକକୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ସିଏ ଆସୁଥିବା ଅଧିକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାକୁ ମୁଗ୍ଧପ୍ରାୟ କରି ରଖିଥାଏ । ସେହି କାରଣରୁ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷକ ଆଉ ଅଧିକ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଗୁଳା ଅନୁସାରେ ଚାଲନ୍ତି । ହଁ, ଏକଦା ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଛାତ୍ର ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତ ସେହି ଗୁଳାରେ ଚାଲିଥିଲେ । ଭଲ ଶିକ୍ଷକ କହିଲେ ସେମାନେ ସେହିମାନଙ୍କୁ ବୁଝୁଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ କି ଏକପାଖିଆ ହୋଇ ଉଚ୍ଚରେ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଘରେ ଯାହା, ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ସେଇକଥା । ଏହିପରି ଭାବରେ ମଣ ହୋଇ ହିଁ ସେମାନେ ସାନରୁ ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି ସଂଶୟ ପ୍ରକାଶ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଦୁର୍ଯୋଗର ବିଷୟ ଯେ ସେମାନେ ନିଜ ଶିଶୁକାଳର ସେହି ମୂଳର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶାଟିକୁ ଲଂଘି ପାରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ କେବଳ ଚରି ଯାଇଛନ୍ତି, ପିଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆଉପ୍ରକାରେ ଚିନ୍ତା କରିବାପାଇଁ ସାହସ କରିନାହାନ୍ତି । ଛାଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇ ହିଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ବିଷଚକ୍ରଟିର କିଞ୍ଚିତ୍ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଯାଇ ବିଚାରି ଦେଖିଲେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଦେ'ଣ ଏବଂ ନେ'ଣରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ରହିଛି । ସତେଅବା ସମସ୍ତ ଯୁଗଟା ହିଁ ତାହାରି ପାଖରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଅନ୍ୟ ଭଳି ବିଚାର କରେ, ତେଣୁ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସମ୍ପର୍କକୁ ହିଁ ଏକାବେଳେକେ ମୂଳଭୂତ ବୋଲି ବୁଝିଥାଏ । ଭିତରେ ଆତ୍ମାଟିଏ ରହିଛି ଏବଂ ଚୈତ୍ୟସତ୍ତା ନାମକ ଶିଶୁଟିଏ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇ ଆସିବ ବୋଲି ବିଧାତା ପାଖରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ସେଠାରେ ବୟସ ଅନୁସାରେ କ'ଣ ପାଇଁ ଅନାବଶ୍ୟକ ଦୂରତାଗୁଡ଼ିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ରଖାଯିବ ? ତେଣୁ, ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟରେ କାହିଁକି ତାରତମ୍ୟ ରହିବ ? ଆତ୍ମା ଆଉଏକ ଆତ୍ମାକୁ ଧର୍ମତଃ ସମ୍ମାନ ହିଁ ଦେବ । ଅନନ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବ, ତାହାକୁ ଆପଣାର ଆଦୌ କୌଣସି ପରାକ୍ରମପ୍ରସୂତ ଛାଞ୍ଚରେ ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବନାହିଁ । ଯଦି ଆତ୍ମା ବା ଚୈତ୍ୟ ସତ୍ତାର ମହିମାକୁ ମାପକାଠି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ମପାଯାଏ,

ତେବେ ଶିକ୍ଷକ ତା' ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଖାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବ, ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ସଖାର ସହାୟତା ଦେବ । ନିଜ ସମେତ ନିଜର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବ ଏବଂ ତଦନୁରୂପ ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ହିଁ ଆଚରଣ କରିବ । ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଦେଖିଲେ ଅସଲ ଭିତରଟି ଯାଏ ଦେଖି ହୋଇଯାଏ । ନିଜ ଭିତରକୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଭିତରକୁ କାହିଁକି ଯେ ଦେଖି ନପାରିବ, ନିଜ ଭିତରର ସତ୍ୟଟିକୁ ଦେଖି ନପାରିବ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସତ୍ୟଟିକୁ ଠାବ କରି ଛୁଇଁ ପାରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ କାହିଁକି ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭିତରକୁ ଦେଖି ନପାରିବ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସତ୍ୟଟିକୁ ଠାବ କରି ଛୁଇଁ ନପାରିବ, ତାହାର ବସ୍ତୁତଃ ଆଦୌ କୌଣସି କାରଣ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଅର୍ଥାତ୍, ସମ୍ପର୍କଟି ବଦଳିଯିବ ଏବଂ ସେହି ସମ୍ପର୍କ ହିଁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୂଳ ନିୟାମକ ହୋଇ ରହିବ । ପାଠ ପଢ଼ା ହେଉଥିବ, - ଭୂଗୋଳ, ଗଣିତ, ଭାଷା କିମ୍ବା ବିଜ୍ଞାନର ଶ୍ରେଣୀଚର୍ଯ୍ୟାମାନ ଅବଶ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥିବ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ପାରସ୍ପରିକତାକୁ ଭୂମି କରି ସବୁକିଛି ଚାଲିଥିବ । ବାହାରେ ଏକ ସଦାଖୁସୀର ପରିମଳ ହିଁ ରହିଥିବ । କେହି କାହାକୁ ଭୟ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନଥିବ । ପାଠ, ଶାଠ, ଗପ, ଗୀତ, ଖେଳ ଏବଂ ଚିତ୍ରାଙ୍କନର ଯାବତୀୟ ମେଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ତଥା ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅବସର ହୋଇ ରହିଥିବ ସତ, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଓ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅନୁସାରେ କେହି ଦୁଇଟା ଅଲଗା ଅଲଗା ପକ୍ଷ ହୋଇ ରହିନଥିବେ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ସତେଅବା ବାଘମୁହଁକୁ ପେଲି ହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେଉନଥିବ । କେହି ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲେ ତାହା ଗ୍ଲାନିର କାରଣ ହେବନାହିଁ ଅଥିବା କେହି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଆଗରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଗଲାଣି ଭାବି ଫୁଲେଇ ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ହଁ, ଏସବୁ ହେବା ବିଷୟରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯେ ନିଷେଧ ହୋଇ ରହିବ, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ; ସେପରି କରିବା ଲାଗି କାହାକୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁନଥିବ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ପରିବେଶ ଭିତରେ କେବଳ ଜଣେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଶିକ୍ଷକ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିପାରିବ । ସ୍ୱୀକୃତି ଦାବୀ ନକରି ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇବ, ସମ୍ମାନ-ସଚେତନ ଏବଂ ବୟସ-ସଚେତନ ନହୋଇ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବ । ଆବଶ୍ୟକ ହେବାମାତ୍ରକେ ଆଗ ଖଣ୍ଡେଦୂର ଉଠିଯାଇ ନିଜ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆସ, ଉଠିଆସ ବୋଲି ଆହ୍ୱାନ ଦେଇପାରିବ ଏବଂ, ଆବଶ୍ୟକ ହେବାମାତ୍ରକେ ତଳକୁ ଜଣେ ଛାତ୍ରପାଖକୁ ଓହ୍ଲାଇ ବି ଯାଇ ପାରୁଥିବ । ଏବଂ, ଏହି

ସବୁକିଛି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୋଳାହଳଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ହୋଇ ପାରୁଥିବ । ଦାବ କରିବା ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇ ରହିଥିବ ।

ସାରକଥା ହେଉଛି, ଶିଶୁର ଗ୍ରହଣଶୀଳତା ବଢ଼ାଇବା ହିଁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ରହି ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ନିଜ ଛାତ୍ର /ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଥିବାର ସକଳ ଅବସରରେ ସିଏ ଏପରି ଏକ ମମତା ତଥା ସହଜତାକୁ ସମ୍ଭବ କରି ରଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉଥିବ, ଯାହାଫଳରେ କି ସେମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଖୋଲି ଯାଉଥିବ, - ଆଦୌ କୌଣସି ଚାପର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥିବା ପରି ଆଦୌ ଅନୁଭବ ନକରି ହିଁ ଖୋଲି ଯାଉଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଏକ ସହଜ, ଅବାଧ ଖୁସୀ ହିଁ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତକ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସେହି ସମ୍ପର୍କ କେବଳ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବନାହିଁ, କେବଳ ତଥାକଥିତ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିବନାହିଁ । ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଅବଶ୍ୟ ଥିବ, ପାଠ୍ୟ ବିଷୟସମୂହ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ; ମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କଟି କେବଳ ସେତିକିଠାରୁ ଏକ ବୃହତ୍ତର ପରିଧି ମଧ୍ୟକୁ ସାହସ କରି ପାରୁଥିବ । ଫଳସ୍ୱରୂପ ଶିକ୍ଷକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଛାତ୍ରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପାରିବ, - ନିଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରକୁ ସେ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ଚିହ୍ନି ପାରିବ । ପକ୍ଷପାତର ସିନା କୌଣସି ଅବକାଶ ରହିବନାହିଁ, ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରକୁ ତା' ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅନନ୍ୟ ଗଢ଼ଣ ତଥା ଅନନ୍ୟ ପ୍ରଧାନତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ନଚିହ୍ନିଲେ ଶିକ୍ଷକ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କି ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଅଥବା କି ସହାୟତା ମଧ୍ୟ କରିପାରିବ ? ଟିକିଏ ରୋମାଞ୍ଚ ମିଶାଇ କହିଲେ, ତା' ଶ୍ରେଣୀରେ ଯଦି ପଚିଶିଟି ଛାତ୍ର ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ନିଜକୁ ସତକୁ ସତ ଦାୟୀ କରି ରଖିଥିବା ଶିକ୍ଷକ ସେମାନଙ୍କୁ ପଚିଶିଟି ଅଲଗା ଅଲଗା କଢ଼ରୂପେ ଅବଶ୍ୟ ଚିହ୍ନିବ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଫୁଲଟିଏ ହୋଇ ଫୁଟିବେ, – ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମହିମା ତଥା ମହନୀୟତାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବେ, ନିଜ ନିଜର ଅଲଗା ବାସକୁ ବିତରଣ କରିବେ । ସେଇ ହେଉଛି ସତକୁ ସତ ଜଣେ ସମର୍ଥ ଶିକ୍ଷକ, ଯିଏକି ମୂଳରୁ ହିଁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରସତ୍ୟଟିକୁ ବୁଝିଥିବ, – ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଭାବୀ ଫୁଲର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚାହିଦା ଅନୁସାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଖୋରାକ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିବ । ଏଇଟିକୁ ଭିତ୍ତି କରି ଆମେ ଶିକ୍ଷାଦାନର ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାକ୍‌ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଖରେ ହିଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ । ସେଇଟି ହେଉଛି, ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ନିରନ୍ତର ମନର ହିଁ ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବ, – ପ୍ରତ୍ୟେକର ମନକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ବୁଝି ସିଏ ତା'ର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବ । ତା'ର ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ହୋଇପାରିଲେ ଯାଇ ସିଏ ପିଲାଟି ପାଖରେ ନିଜକୁ

ଆସ୍ଥାର ଯୋଗ୍ୟ କରି ରଖିପାରିବ । ଏବଂ, ଆସ୍ଥାର ଭୂମି ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଏକ ପାରସ୍ପରିକତା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ମୋଟେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ବିରକ୍ତି ଲାଗି ରହିଥିବ, ଆରପାଖଟା ଉଦାସୀନ ରହିଥିବ ।

ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଶିକ୍ଷକ ନାମକ ଏକ କାରିଗରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ସତେଅବା ଏକ ଅକ୍ଷତ ଦେବଶିଶୁ ପରି କୌଣସି ଛାତ୍ର ସିଧା ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରୁ ହିଁ ସେଠାକୁ ଆଦୌ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଶ୍ରେଣୀ-ପରିବେଶ ପରି ଗୋଟିଏ ଗୃହପରିବେଶ ରହିଛି । ଛାତ୍ରଟିକୁ ବହୁବିଧ ପ୍ରସୀମନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଛି । କେତେ ପ୍ରସୀମନ ତାକୁ ଅନୁକୂଳ ବୋଧ ହୋଇଛି ଏବଂ ସେଥିରୁ ସିଏ ବହୁ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିଛି । ଆହୁରି କେତେ ପ୍ରସୀମନର ସେ ପ୍ରତିରୋଧ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ କରୁଥିବ । ନିଜର ପ୍ରତିବାଦଟିକୁ ଜଣାଇ ନପାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମାନି ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରେ ତାହାକୁ ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମୂହିକ ବେଢଣ ଭିତରେ ସାନରୁ ବଡ଼ ହୋଇଛି । କେତେକ ଚଳଣିକୁ ଭଲ ବୋଲି କହି ଆଉ କେତେକ ଚଳଣିକୁ ଭେଲ ବୋଲି କହିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଛି । ବହୁ ସଂସ୍କାର ଭିତରେ ତା' ଜୀବନର ଆଦ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗୁଡ଼ିକ ଲଟକି କରି ରହିଛନ୍ତି । ଭଲ ପାଇବ ବୋଲି ସିଏ କେତେ ଅନ୍ୟ ଚିଜକୁ ଘୃଣା କରି ଶିଖିଛି । ପରିବେଷ୍ଟନୀର ଆଖିକୁ ଭଲ ବୋଲି ଦିଶିବା ନିମନ୍ତେ ବିଚରା କେତେଭଳି ଆଚାର ତଥା ଆଚରଣକୁ ପରିଛଦ କରି ନିଜ ପରିଚୟଟିର ଚାରିପାଖରେ କୁଶଳ ଏବଂ ଅକୁଶଳ ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ରହିଛି । ସମ୍ଭବତଃ ବାହାର ହାଓ୍ୱାଟାରୁ ସୁରାଖ ପାଇ ସେ ଯାହା ପ୍ରକୃତରେ ନୁହେଁ, ନିଜକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସେହିଭଳି ଦେଖାଇବାକୁ ନିରାପଦ ବୋଲି ଧରିନେଇଛି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଧରା ପଡ଼ି ଯିବନାହିଁ ବୋଲି ବାହାରେ ନିଜର ଖୋଳଟିକୁ ବଡ଼ କଠିନ କରି ରଖିଛି । ମୋଟେ କାହାକୁ ହେଲେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଦେଉନାହିଁ । ଆମ ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ବଡ଼ମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ କିଛି କମ୍ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି ଓ ସେଥିପାଇଁ କମ୍ ମୁଖା ପିନ୍ଧି ଥାଆନ୍ତି ? ଶିକ୍ଷକ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିବ । ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଜାଣିବ, ନୀତି ଅନୀତି ନବାରି ହିଁ ସବୁକିଛି ଜାଣିବ । ତା' ନହେଲେ କଦାପି ସହାନୁଭୂତିର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାବିଜ୍ଞାନ ତ ବହୁତଙ୍କୁ ଆଚମ୍ବିତ କରି କ୍ରମେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କହିଲାଣି ଯେ, ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ କେଉଁସବୁ ବିଷୟ ପଢ଼ାଉଛି, ଜଣେ ଛାତ୍ର ସେଥିରୁ ପଢ଼ା ହେଉଥିବା ବିଷୟଟି ପ୍ରତି ସେତେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ସେହିଭଳି ହିଁ କରନ୍ତି । ବରଂ, ଯଦି ଶିକ୍ଷକ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି

ଏବଂ ଭଲ ଲାଗିବାରୁ ହିଁ ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ଛାତ୍ରକୁ ସିଏ ପଢ଼ାଉଥିବା ପାଠଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଏବଂ, କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ତାହାଫଳରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାଟା ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସହଜ ହୋଇଯାଏ । ମଥାଟା ସତେଅବା ଆପେ ଆପେ ସହଯୋଗ କରେ ।

ତେଣୁ, ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସେହି ସହଯୋଗର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ଓ ସେହିପରି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରୁଥିବ । ସେଥିପାଇଁ, ସିଏ ଆପେ ସର୍ବମନ୍ତେ ତା' ଛାତ୍ରଟି ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ନହେଲେ ତାକୁ ଆକର୍ଷିତ ବା କିପରି କରିପାରିବ ? ଅର୍ଥାତ୍, ତା'ର ଯାବତୀୟ ବଣିଜ ଛାତ୍ରଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଏହି ଉଭୟ ପଟର ଆକର୍ଷଣ କରିବା ତଥା ଆକର୍ଷିତ ହେବାର ଯାବତୀୟ ଫଳ ହେଉଛି ଅସଲ ଶୃଙ୍ଖଳା । ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି କହିଲେ, ଚାହିବା ମାତ୍ରକେ କ୍ରମେ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇ ପାରୁଥିବା ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ଯାବତୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଜନନୀ । ସକଳ ଶିକ୍ଷାଦାନ ତଥା ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣୁଥିବାର ପ୍ରକୃତ ରହସ୍ୟ । ଏହି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବା ହେଉଛି ଅସଲ ସହାୟତା । ଦୟା ବହି ନୁହେଁ, ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାକୁ ନୁହେଁ, ବୁଝିବାକୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରଣାଳୀ ବୋଲି ଜାଣିବା । ବୁଝି ପାରିଲେ ଯାଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା । ଏବଂ, ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରି ବୁଝିଲେ ସବୁକିଛି ସହଜ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଭିତରକୁ ବାଟଟିଏ ମଧ୍ୟ ମିଳିଯିବ । ଯେଉଁମାନେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, କ'ଣ ବିଚାରି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବା ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଯେତେ ବଦାନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେ ଶୁଭେଚ୍ଛାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରର ବିଶେଷ କିଛି ହିତସାଧନ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଜଣେ ଶିଶୁ ବା ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ର ସତକୁ ସତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠାରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି, ଯଥାସମ୍ଭବ ସର୍ବବିଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଦେଇ ଆମେ ତାହାକୁ ସେହିଠାରେ ହିଁ ଭେଟିବା । ତା' ଅତୀତକୁ ସହାୟକ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ତା'ର ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ବୁଝିବା । ତେବେ, ତା'ର ଅସଲ ହରକତଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଉଚିତ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରିପାରିବା । ସିଏ ହୁଏତ କେତେ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯାଇଥିବ, ଅଟକିଯାଇ ଭାରି ଛଟପଟ ହେଉଥିବ ଅଥଚ ବାହାରି ପାରୁନଥିବ, ବିଶ୍ୱାସ ପାଉନଥିବ, – କୋଉଠି କିଏ ବନ୍ଧୁଟିଏ ଥିବ, ଆସି ମୁକ୍ତ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ଦେଇ ବାହାର କରିନେବ ବୋଲି ସମ୍ଭବତଃ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବ । ତାହାର ଏକ ଅବଚେତନ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଭାରି ଖେଞ୍ଚା ମାରୁଥିବ, ହୁଏତ ଅଧିକ ହତୋତ୍ସାହ କରି ପକାଉଥିବ । ଆମ ଚାରିପାଖର ସମାଜଟା ସଚରାଚର ଯେଉଁପରି, ଆମ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ସଂସାରଟା ମଧ୍ୟ ଯେଉଁପରି, – ସେଥିରେ ବିଚରା କୁଆଡ଼େ କିଛି ଭରସା ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବି କରି

ପାରୁନଥିବ । ତେଣୁ, ଲୁଚି ବୁଲୁଥିବ, - ନିଜପାଖରୁ ଲୁଚି ବୁଲୁଥିବ, ନିଜ ବିଚରଣର ସବୁଯାକ ଦାଣ୍ଡରୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଚି ରହିବାର କେତେ କେତେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚୁବାରେ ଲାଗିଥିବ । ମାଆ ବାପା ଆକଟ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବେ ; ହଁ, ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ନୁହନ୍ତି, ସେହିପରି ଏକ ଅଲଗା ମୁହଁ ଦେଖାଇ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରୁଥିବା ମଣିଷଟି ହିଁ ହୁଏତ କିଛି କରିପାରିବ । ଛାତ୍ରଟି ଭିତରେ ତା'ର ଅସଲ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼କୁ ଫେରାଇ ଆଣି ପାରିବ । ବନ୍ଧୁ ପରି ଭରସା ଦେବ, - ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ତା'ରି ପକ୍ଷ ନେଇଥିବା ପରି ଭରସାମାନ ଦେଇ ପାରିବ । ଗ୍ଲାନିଗୁଡ଼ିକୁ କାଟି ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଉଦ୍ୟମର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ ।

ଏହି ଉପରିଭାଗର ଯାବତୀୟ ଅନ୍ଧାର ତଳକୁ ଭିତରେ ଆହୁରି ଗଭୀରରେ ଆମର ଆତ୍ମା – ଅମୃତମୟ ଆତ୍ମା ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି ବୋଲି ଆମର ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି । ଏକଥା ପ୍ରକୃତରେ କିଏ ଦେଖିଛି ? କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଖ୍ୟ ପୁଞ୍ଜି କରି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲେ ଆମେ ଏହି ଯାବତୀୟ ଖୋଳପାକୁ କାଟି ଆପଣାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟଗୁଡ଼ିକୁ ଘ୍ରାଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବା ପରି ନିଜର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବ, ଜଡ଼ତ୍ୱକୁ ନାଶ କରିବ, – ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱଜୀବନର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଜାଗରୂକ କରି ଆଣିବ । ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ କଟିଗଲେ ତା'ପରେ ଏତେ ବୋକା ହୋଇ କେହିହେଲେ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି କଦାପି ଛନ୍ଦାହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବେନାହିଁ । ତା'ପରେ ଯାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତର ସମ୍ଭାବନା ବିଷୟରେ ସତକୁ ସତ କିଛି କହିଦେବ । ଏବଂ, ତାହାରିଦ୍ୱାରା ସନ୍ତାପ ଦୂର ହେବ । ଏପରି ଶିକ୍ଷକ ପୃଥିବୀରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସାବଧାନ କରି ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଚକିତ ଅଥବା କାତର ହେବାର ଆଦୌ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଜଣେ କାତର ଶିକ୍ଷକକୁ ଆଦୌ ଶିକ୍ଷକ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କାହିଁକି କୁହାଯିବ ? ଜଣେ କାତର ମନୁଷ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଟିଏ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ପାଇଁ ମନ କରିବ ? ଏପରି ଏକ ବାଟକୁ ହୁଡ଼ି ଆସିଥିବା ପରି ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଏ ଖାଲି ନିଜ ଭିତରେ ଛଟପଟ ହିଁ ହେଉଥିବ, ଆପଣାର ଆତ୍ମହା-ଘରେ କାହାକୁ ଧୋକା ଦେଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବ । ଏପରି କାତର ମଣିଷମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ବା ମନ କରିବେ ? ତେଣୁ, ଆପଣାର ଉପସ୍ଥିତଟାକୁ ବୁଝି ତଥାପି ସାହସ କରି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବାଟ ଫିଟାଇ ପାରୁଥିଲେ ଯାଇ ବଳ ମିଳିବ । ନିଜ ଭିତରୁ ବଳ ମିଳିବ । ପରସ୍ପରଠାରୁ ମଧ୍ୟ କ'ଣ କମ୍ ବଳ ମିଳିବ ?

ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାଧମ କରି ତା'ର ଜଗତଟିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥିବା ବିଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଅଭୂତପୂର୍ବ କେତେ କଥା କହିଲେଣି । ଏସବୁ ଶୁଣି ଆମେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ଉଠିବାର ମତଲବରେ ସେମାନେ ମୋଟେ ସେଗୁଡ଼ିକ କହୁନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଆମଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ସେହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଶୁଣିବେ, ସେମାନଙ୍କର ଜଡ଼ତା ଭାଙ୍ଗି ଯିବା ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବହୁତ ଖାଦ୍ୟ ମିଳିଯିବ । ସେମାନେ ପୁରୋଗାମୀ ହେବେ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଦର୍ପଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଚିହ୍ନିବେ ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଝିବେ । କେବଳ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବର୍ତ୍ତମାନଟାକୁ ନୁହେଁ, ଜାଗତିକ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବେ । ଯେତିକି ସମଗ୍ର ଭାବରେ ବୁଝିବେ, ସେତିକି ଅଧିକ ସାହସ ମଧ୍ୟ ପାଇବେ । ଏହି ରାତିଗୁଡ଼ାକ ପାହି ସକାଳ ହେବ ବୋଲି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଭ କରିବେ । ଧର୍ମଭୀରୁମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅବମାନନା ନକରି ଆମେ ତାହାକୁ ଏକ ଭାଗବତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିପାରିବା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ସେହିଭଳି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଛି । ତେଣୁ, ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଉପରେ ତାହା ପ୍ରୟୋଗଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭିତରେ ସଚେତନ ଭାବରେ ରହିଛି, – ବର୍ତ୍ତମାନର ଗର୍ଭରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ ରହିଛି ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । ସେଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହେଲେ ସେହି ଭବିଷ୍ୟ ପୁଣି କାହା ଉପରେ ଗୋଡ଼ଦେଇ ଓ କାହାକୁ ନିମିତ୍ତ କରି ଓହ୍ଲାଇ ପାରିବ ? ଏବଂ, ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଏପରି ଆଉ କ'ଣ ଅଛି, ଯାହାକି ସେହି ପ୍ରସ୍ତୁତି ନିମନ୍ତେ ଆଗାମୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିପାରିବ ?

ଆଲୋଚ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକରଣଟିରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ତୃତୀୟ ସୂତ୍ରଟି ହେଉଛି ଯେ, ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ନିକଟରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଦୂର ଆଡ଼କୁ ମନ କରିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଆଗ ନିକଟଟିକୁ ମନ କରିବ ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ପରିଧି ତଥା ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦୂର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବାର ଆଗ୍ରହ ରଖିଥିବ । ତେବେଯାଇ ସୁସ୍ଥ ହେବ, ତେବେଯାଇ ଭୂଇଁକୁ ଛାଡ଼ି ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂଇଁରୁ ହୁଡ଼ି ବାହାରି ଯିବାର ପ୍ରମାଦରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରୁଥିବ । ଯୋଉମାନେ ଆଗ ଦୂରମାନଙ୍କର କଳ୍ପନା କରି ତା'ପରେ ପାଖକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କରିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ବସ୍ତୁତଃ ସିଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ କେଉଁଠାରେ ରହିଯିବେ ଓ ସେଠାଟାରୁ ହୁଏତ ଆଉ ଏଠାକୁ, ପାଖକୁ, ସତକୁ ସତ ଏହି ହାତପାଆନ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ଆସିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଧରିନେଇ ସେମାନେ ସେଭଳି କରିଥାନ୍ତି କି ? ଏମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ ସତେଅବା ଏକ ବିଳାସରେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, – ଉଚ୍ଚରେ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାର ପ୍ରାୟ ଏକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ

ମୋହରେ ପଡ଼ି ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ ଏକ ଦୂରାଗ୍ରହ ହିଁ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥାଏ । ହାତପାଆନ୍ତାରେ କେତେ ନା କେତେ ଆହ୍ୱାନ ରହିଥାଏ, ସେମାନଙ୍କର ହାତ ବାଜି ଅନ୍ତତଃ କିଛି ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା ଥାଏ, – ମାତ୍ର ସେମାନେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ସେଗୁଡ଼ିକର ସାମନା କରିବାକୁ ଆଦୌ ମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଗବାନ କେତେ ଉଚ୍ଚରେ ଅପହଞ୍ଚରେ ଯାଇ ରହିଛନ୍ତି, ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗଯୁଗ ଧାୟିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତ ପାଉନାହାନ୍ତି, – ଏହିପରି ବହୁ ଉକ୍ତୋକ୍ତିର ବାଣଗୁଡ଼ାକୁ ମାରିଦେଇ ସେମାନେ ତାହାରି ସୁଆଙ୍ଗ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଏପରି ଭାବରେ ସାତଖୁଣ ମାଫ କରିଦେଇ ତୁଚ୍ଛା ପବନଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ଏପରି ଅଚେତା ପ୍ରାୟ ବିହରଣ କରୁଥାନ୍ତି ଯେ, ଭଗବାନ ଏଇଠି ଆମ ଚାରିପାଖରେ ଆମରି ପରି ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଅଧିକ ଜୀଅନ୍ତା ହୋଇ ବିଚରଣ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେଇଟି ବିଷୟରେ କେବେହେଲେ କୌଣସି ଅର୍ଥରେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହିଁ କରନ୍ତିନାହିଁ । ପାଖର ଏହି ପୃଥିବୀଟାକୁ ଭୁରୁଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଧର୍ମମେଧା – କ୍ଷେତ୍ରର ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏତେ ଏତେ ନିଷ୍ଠା ଦେଖାଇ ଦୂରରୁ ଆହୁରି ଦୂର କରି ଏକ ସ୍ୱର୍ଗର ଓ ଏପରିକି ଏକ ସତ୍ୟଯୁଗର କଳ୍ପନା କରିନାହାନ୍ତି କି ?

ତେଣୁ, ପାଠଶାଳାମାନେ ସର୍ବଦା ଯେହେତୁ ଏହି ଭୂଇଁ ଉପରେ ହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆପଣାର ଯାବତୀୟ ଆଗ୍ରହକୁ ଏହି ଭୂଇଁଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ : ଦୂରରୁ ଚିଲ ପରି ଆସି ଭୂମିଉପରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବାକୁ ଆଦୌ ମନ କରିବେ ନାହିଁ, ଚିଲପରି ସେହି ଉପରୁ ହିଁ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏତ ଏଠାରୁ ଖାଲି ଝାମ୍ପି ନେବାକୁ ହିଁ ମନ କରୁଥିବେ, – ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଯେ ବହୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଏବଂ ବହୁ ଇଚ୍ଛା ରହିଛି, ଏହି ପୃଥିବୀର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମୋଟେ ସେକଥା ବୁଝି ପାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିବେ । ତେଣୁ, ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପିଲା ସବାଆଗ ନିଜର ନିତିପରିଚିତ ପରିବେଷ୍ଟନୀଟିକୁ ଜାଣିବ, ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଜାଣିବ, ସବାଆଗ ଏଇଟି ପ୍ରତି ହିଁ ଯାବତୀୟ ବିଦ୍ୟାର ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ରଖିବ । ମହାକାଶ ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିଜ ଚିହ୍ନା ଗାଆଁ ବା ସହରଟିର ସମଗ୍ର ବିନ୍ୟାସଟିକୁ ଜାଣିବ, -ଆପଣାର ନିଜ ଘରଟିକୁ ଜାଣୁଥିବାର ନିଷ୍ଠା ନେଇ ହିଁ ଜାଣିବ । ଅସଲ ପରିପେକ୍ଷୀଟି ଉପରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା ସହିତ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନିଜକୁ ବୃହତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟକୁ ସେ ପ୍ରସାରିତ କରିନେଇ ପାରୁଥିବ । ପାଖର ପ୍ରତକ୍ଷୁଟିରେ ଦୂରକୁ ଦେଖିବ । ନହେଲେ ଭାରି ଅଲକ୍ଷଣା ହୋଇଯିବ, ଭାରି ଫାଙ୍କି ଦେବ ଏବଂ ନିତାନ୍ତ ମିଛ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଗୁଡ଼ିକୁ ସତ ଓ ଅବାଆଗ ବୋଲି

ମଣି ବାଟ ହୁଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ସବାଆଗ ଏହି ପାଖଟା ପାଖରେ ହିଁ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଚିହ୍ନା ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଦମ୍ଭ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ହିଁ ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ମନୋଦୃଷ୍ଟିକୁ ନେଇ ଦୂରକୁ ଲୋଡ଼ି ପାରିବ । ପାଖଟା ଭିତରେ ସିଏ ନିଜକୁ କିଳି କରି ରଖିଥିବ ବୋଲି ଏଠାରେ ଆଦୌ କୁହା ଯାଉନାହିଁ । ମାତ୍ର, ପାଖରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ସେଇଠାରୁ ଆଖି ନେଇ ଦୂରକୁ ଯିବ ଏବଂ ଦୂରପରିଚିତିର ସକଳ ଅର୍ଜନକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ପୁନର୍ବାର ଘରକୁ ଫେରି ହିଁ ଆସିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱତଃପ୍ରେରିତ ଭାବରେ ଅବତରଣ କରି ପାରୁଥିବ । ଭାରତବର୍ଷରେ ବହୁତ ସ୍କୁଲରେ ପିଲା ଉପରେ ଦୂରଟାକୁ ହିଁ ସବାଆଗ ଆଣି ଲଦି ଦିଆଯାଏ, ଦୂରଟାକୁ ହିଁ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରି ଦର୍ଶା ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ଆମର ଅସଲ ପାଦମାନେ ଯେ ଏଇଠି ଆମ ନିଜର ଘରଭିତରେ ହିଁ ରହିଛନ୍ତି, ସେହି ଚେତନାଟି ନିମନ୍ତେ କ୍ୱଚିତ୍ ଅବକାଶ ଦିଆଯାଏ । ତାହାରି ଫଳରେ ଆମେ ଅନେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗେହ୍ଲାପୁଅ ହୋଇ ହିଁ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଉ : ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ କେବଳ ଗେହ୍ଲାମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ରହିଛି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ହେଉ ଏବଂ ନିଜର ଭୂଇଁଟି ବିଷୟରେ ନିତାନ୍ତ ଉଦାସୀନ ରହିଥାଉ । ଭାରତବର୍ଷରେ ପାଠୁଆମାନେ, ବିଶେଷତଃ ଉଚ୍ଚପାଠୁଆମାନେ କ'ଣ ସେହି କାରଣରୁ ଏତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ କି ? ସେମାନଙ୍କ ମଥାଭିତରେ ଦୂରଗୁଡ଼ାକ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି ସିନା, କିନ୍ତୁ ପାଖଟି ପ୍ରାୟ ନଥାଏ । ଅଥବା ରହିଥିଲେ ସତେଅବା ପୋଇଲା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ତାହାକୁ ଗୋଟାଏ ମୁକ୍ତ ଜଙ୍ଗଲପ୍ରାୟ ଧରି ନେଇ ଗେହ୍ଲାମାନେ ତୁଚ୍ଛା ମୃଗୟା କରି ବାହାରି ଥାଆନ୍ତି ।

ଆମ ଭାଷା ହେଉଛି ଆମ ନିତ୍ୟପ୍ରତ୍ୟହର ଭାଷା, ପାଖର ଭାଷା, ଆମ ଘରର ଭାଷା । ତଥାପି ଆମର ଏଠି ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କେଉଁ ବିଡ଼ମ୍ବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଆମ ଭିତରକୁ ବାଟ ପାଇଯିବା ଲାଗି ଅନୁମତି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ଯେ ଆମର ଶାସକମାନେ କାହିଁ କେତେ କେତେ ଦୂରରୁ ଭଳି ଭଳି ନମୁନାମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥାନ୍ତି ସିନା, କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶଟା ଲାଗି, ଆମ ନିଜର ଏହି ଅତି ପାଖର ଅର୍ଥାତ୍, ଚାରିପାଖର ଦେଶଟା ଲାଗି ଥରେ ନମୁନାଟିଏ ବାହାର କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ ଓ ବଣା ହୋଇ କେବଳ ବାଡ଼ି ବୁଲାଇବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଆମ ଦେଶପ୍ରେମୀମାନେ ଆମ ପାଇଁ ଏହି ଦେଶଟାକୁ ଦୁର୍ଗାରୂପେ ବା ସକଳ ଜଗତରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠରୂପେ ଦେଖାଇ ଦେବାରେ କେଡ଼େ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଉ ଥାଆନ୍ତି ସିନା, କିନ୍ତୁ ଦେଶ କହିଲେ ଏକାବେଳେକେ ଆମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆମ ଦେହଘଷି ହୋଇ ରହିଥିବା

ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ତଥାପି ନିଜ ସହିତ ସୁମାରି କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ଦୂରର ସଭାମାନଙ୍କରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବେ ବୋଲି ପାଖରେ ଏହି ଘରଟା ଭିତରେ କେତେକେତେ ବାଗରେ ବାବାଜୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପାଖର ଭାଷାକୁ ଏକାଧିକ କାରଣରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ପାଖର ଭାଷା, ଅର୍ଥାତ୍ ଘରର ଭାଷା; ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା । ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ମାଧ୍ୟମ ବିଷୟରେ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଯେଉଁଠି ସୁସ୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ ପାରିଛି, ସେଠାରେ ଘରର ଭାଷାକୁ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମାଧ୍ୟମରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଉପନିବେଶ-କାଳର ବହୁତ ମିଛପ୍ରୀତି ଆମ ଆଖିରେ ନେଞ୍ଜରା ହୋଇ ଲାଗିରହିଛି-ବୋଲି ଆମେ ଅନ୍ୟଭଳି ଚିନ୍ତା କରୁଛୁ ଅଥବା ଆଦୌ କିଛି ଚିନ୍ତା ନକରି ସେହି ପୁରୁଣା ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଛୁ । ବିଦ୍ୟାର ଫଳ ସେଥିପାଇଁ ଆଦୌ ତଳଯାଏ ଆସି ପାରୁନାହିଁ ଏବଂ ଦେଶର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଧରି ରଖି ଅସଲ ସଂହତି ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଉ ନାହିଁ ।

ତେଣୁ, ସବାଆଗ ନିକଟ ଏବଂ ନିକଟରୁ ଦୂର । ଘରୁ ଆରମ୍ଭ - ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଘର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିନେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏହି ଘରପାଖରୁ ହିଁ ପିଲାମାନେ ଭୂଗୋଳ, ଇତିହାସ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବେ । ଭୂମିକୁ ଜାଣିଲେ ସେହିଠାରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ବିଶ୍ୱଭୂମିର କଳନା କରି ପାରିବେ । ଭୂମିକୁ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ, – ଆଗ ଅସଲ ଚେରଗୁଡ଼ିକୁ ଠାବ କରି ଶିଖିବେ, ତେବେଯାଇ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ବୃହତ୍ତର ଆୟତନଗୁଡ଼ିକୁ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ମେଲାଇ ପାରିବେ । ତଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ହେବ, ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ବଳିଷ୍ଠ ହେବ । ନିଜର ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ସିଧା କରି କେତେ କେତେ ଦୂରକୁ ଅନାଇହେବ, – ଯଥାର୍ଥରେ ସୃଜନାତ୍ମକ ହେବାର ସତପ୍ରେରଣା ଗୁଡ଼ିକଏଇଠି ଘରୁ ହିଁ ମିଳିବ, – ଅସଲ ଡ଼ୋରଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇ ସବାଆଗ ଏହି ଘରଟି ସହିତ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିହେବ । ତଦ୍ୱାରା ବହୁ ମିଛ ଅନୁକରଣର ଦୁଷ୍ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିବେନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏବେ କୂଢ଼ କୂଢ଼ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାଯାଉଛି ଅଥଚ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଆମର ନିଜ ଘରଟା ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂମିଟା ହୁଏତ ଆଦୌ ଉପକୃତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଜାଣିଥିବା ଓ ଗମିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବାବୁ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ଏବଂ କୋଟି କୋଟି ଆଶାୟୀ ଦେଶବାସୀ ବକା ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆଗ ପାଖରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତାହାରି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଦୂରମଧ୍ୟକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି ।

ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ପାଖରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ସଂପୃକ୍ତ ଯେକୌଣସି ଦେଶରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟ ସାମୁଦାୟିକ ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ଭାବରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । ସେତେବେଳେ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟ ସଚେତନ ହୋଇ ସାଙ୍ଗକୁ ଆସିବେ, – ତାହାଦ୍ୱାରା ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ହାଓ୍ୱା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସିବ, ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନ କଳନା କରାଯାଇ ପାରୁନଥିବ । ଏକାଧିକ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟ ହେବ । ଉପରେ ରହି ତଳେ ଘୁଷୁରି ହେଉଥିବା ବହୁତଙ୍କୁ ସତେଅବା ଚିରକାଳ ଚରାଇବା ଏବଂ ଅଡ଼ାଇବା ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ବିଶେଷ ଶକ୍ତିମନ୍ତମାନେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ରହିବା ସକାଶେ କମ୍ ପ୍ରଶ୍ରୟ ମଧ୍ୟ ପାଇବେ । ଅସଲ ଶକ୍ତି ତଳୁ ହିଁ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସିବ, ଅସଲ ଚେତନା ଭିତରୁ ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ ଫିଟି ଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାକାର ତଥା ସକ୍ରିୟ ହେବ, – ଏହି କଥାଟିକୁ ସବାଆଗରେ ରଖି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଯଦି ଗଣତନ୍ତ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ପାଖରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷା ସେହି ଗଣତନ୍ତ୍ର ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅନୁକୂଳ ଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିବ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଲାଗି ଗଣତନ୍ତ୍ର ହିଁ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳତା ସୃଷ୍ଟି କରେ ବୋଲି ଯଦି ଆମେ ସତକୁ ସତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା, ତେବେ ଆମେ ସବାଆଗ ଏହି ନିକଟରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରିବା, ଚାରିପାଖକୁ ଅନାଇ ନିକଟଟିକୁ ହିଁ ସାଙ୍ଗରେ ନେବା । ଏହା ଫଳରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ, ଯାହାକି ତଳଟାକୁ ଭୟ କରୁଥିବାରୁ ତାହାର ବାଟ ଓଗାଳି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରିବନାହିଁ ।

ଏହି ତିନୋଟିଯାକ ସର୍ତ୍ତକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏକ ଆହ୍ୱାନରୂପେ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଏଥିପାଇଁ ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପରୀତ ସ୍ରୋତଗୁଡ଼ିକୁ ଯେ ତଥାପି କାଟି କାଟି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ପୁରା ବଳ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଲେ ଯାଇ ହେବ । ଏକୁଟିଆ ଖାଲି ନିଜ ନାକସିଧା ଚାଲିଲେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ଆଦୌ ହେବନାହିଁ । ସାଙ୍ଗରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଥିବେ, ସତୀର୍ଥମାନେ ରହିଥିବେ । ଏକାଠି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ସଂକଳ୍ପ କରିଥିବେ । ସତକୁ ସତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଖୋଜୁଥିବେ ଏବଂ ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ି ପାରୁଥିବେ । ପରସ୍ପରକୁ ଲୋଡ଼ିବାରୁ ହିଁ ବଳ ପାଇବେ । ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଅଧିକ ହାଲୁକା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ । ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ ତଥା ଦୂର ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ହାଲୁକା

ହୋଇ ବୁଝି ପାରିବେ । କଠିନମାନେ ସହଜ ଲାଗି ଆସୁଥିବେ, ଦୂରମାନେ ବି ନିକଟ ହୋଇ ଆସୁଥିବେ ।

\+ \+ \+

ଜାପାନରେ ଥିଲାବେଳେ ମାଆ ଫରାସୀ ଭାଷାରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ବହିର ଅନୁବାଦ କରି ଦେଇଥିଲେ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଠାଏ ଠାଏ ସେଗୁଡ଼ିକରେ କିଛି କିଛି ଯୋଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବାର ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ମାଆ ଏସବୁ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଆମେ 'ସର୍ବକାଳର କାହାଣୀ' ନାମକ ଗୁଚ୍ଛଟିରେ ରହିଥିବା ଏହି ପ୍ରକରଣଟିକୁ ପାଠ କରି ପାରିବା:

ଗଢ଼ିବା ଓ ଭାଙ୍ଗିବା

. . . . ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଥିବା ହେ ସାହସୀ ପିଲାମାନେ, ତୁମେମାନେ କେଉଁ କେଉଁ ମନ୍ଦ କଥା ସହିତ ଲଢ଼ାଇ କରି ଶିଖିବ ? କେଉଁସବୁ କଥା ଉପରେ ମଣିଷ ହୁଏତ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଅର୍ଜନ କରିବ ନଚେତ୍ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାବେଳେକେ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବ ?

ଯାହା କିଛି ତା'ର ଜୀବନଲାଗି ଏକ ବିପଦ ପରି ହୋଇ ରହିଛି ଓ ତା'ର ଅଗ୍ରଗତିର ପଥରେ ବାଧା ଦେଉଛି, ଯାହାକିଛି ତାକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ଦେଉଛି ବା ତଳକୁ ଟାଣି ନେଉଛି, ଯାହାକିଛି ତା'ର ସୁଖକୁ ହରଣ କରି ନେଉଛି ।

ଖରସ୍ରୋତା ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ପୋଲ ତିଆରି କରି ଓ ବନ୍ୟାଜଳକୁ ବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧି ସିଏ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତିକୁ କାମରେ ଲଗାଇବ ।

ସିଏ ଏପରି ମଜବୁତ ଜାହଜମାନ ତିଆରି କରି ପାରିବ, ଯାହାକି ତୋଫାନ ଏବଂ ତରଙ୍ଗର କୋପ ସମ୍ମୁଖରେ କଦାପି ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବନାହିଁ ।

ଯେଉଁସବୁ ତଳିଆ ଜାଗାରେ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ହୋଇଥିବାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଜ୍ୱରରୂପୀ ରାକ୍ଷସ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଛି, ସିଏ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଜଳ ନିଷ୍କାଶନ କରିଦେବ, ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂଇଁକୁ ଶୁଖିଲା ଭୂଇଁରେ ପରିଣତ କରିବ ।

ଯେଉଁଠାରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ତା'ଲାଗି ଏକ ବିପଦ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ସେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ସହିତ ଯୁଝି ବାହାରିବ ।

ସିଏ ଏପରି କୁଶଳ ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କୁ ତାଲୀମ ଦେଇ ତିଆରି କରିବ, ଯେଉଁମାନେ କି ପୃଥିବୀର ସକଳ ସ୍ଥାନରୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଏବଂ ରୋଗକୁ ତଡ଼ି ବାହାର କରିଦେବେ ।

ଉପବାସର କାରଣ ହୋଇ ରହିଥିବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ; ଯେଉଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସକାଶେ ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଆହାର ଦେଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ ବୋଲି କେତେ କେତେ ମାଆ ସର୍ବଦା ଦୁଃଖାକୁଳ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ସିଏ ତାହାରି ଉପରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିବ ।

ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଏହି ଜୀବନକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ କରି ରଖୁଥିବା ଦୁଷ୍ଟତା, ଈର୍ଷା ଓ ଅନ୍ୟାୟର ମଧ୍ୟ ସିଏ ବିଲୋପ ସାଧନ କରିବାକୁ ବାହାରିବ ।

+

ଏବଂ, ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଆମେ କ'ଣସବୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ରଖିବା ଓ କେଉଁସବୁ ବସ୍ତୁର ସୁରକ୍ଷା କରିବା ? ତା'ଲାଗି ଯାହାକିଛି ଜୀବନଦାୟୀ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ତା'ର ଉନ୍ନତିବିଧାନରେ ସହାୟକ ହେଉଛି, ଯାହାକିଛି ତାକୁ ଅଧିକ ବଳ ଦେଉଛି ଓ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଦେଉଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ତାହାକୁ ହିଁ ଲାଭ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ ଓ ତାହାକୁ ହିଁ ରକ୍ଷା କରିବ ।

ତେଣୁ, ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ସିଏ ଦାୟୀ ହୋଇ ରହୁ, କାରଣ ତା'ର ଜୀବନ ହେଉଛି ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଜୀବନ ।

ସିଏ ଉପକାରୀ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରୁ, ଆପଣାର ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଆପଣାର ଆନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧନ ଲାଗି ସେ ଗଛ ଲଗାଉ, ଫୁଲ ଫୁଟାଉ ।

ସିଏ ଏପରି ବାସଗୃହମାନ ନିର୍ମାଣ କରୁ, ଯାହା ମଜବୁତ ହୋଇଥିବ, ପରିଷ୍କାର ହୋଇଥିବ, ପ୍ରଶସ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ ।

ସିଏ ସର୍ବବିଧ ଯତ୍ନ ନେଇ ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିର, ମୂର୍ତ୍ତି, ଚିତ୍ର, ପାତ୍ର ତଥା ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ କରା ଯାଇଥିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା କରୁ । ସିଏ ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତ ଓ

କବିତାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ସାଇତି ରଖୁ; ଆପଣାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଯାହାକିଛି ତା'ର ସୁଖବର୍ଦ୍ଧନ କରି ପାରୁଛି, ସିଏ ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହେଉ ।

ମାତ୍ର, ଭାରତବର୍ଷର ତଥା ଅନ୍ୟସବୁ ଦେଶର ହେ ପିଲାମାନେ, ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସର୍ବୋପରି ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହୃଦୟର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ରଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତୁ, ସାଧୁ ବିଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁଥିବା ଏକ ମନର ଏବଂ ଅନୁଗତ ରହି ଆପଣାର ଯାବତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରି ପାରୁଥିବା ଏକ ହାତଲାଗି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ରଖିବାକୁ ବି ସେମାନେ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତୁ ।

- ମାତୃ-ରଚନାବଳୀ (ଓଡ଼ିଆ), ଖଣ୍ଡ -୨ ପୃଷ୍ଠା ୧୪୦-୪୧.

□□

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

କେତୋଟି ଉଦ୍ଧବାକ୍ୟ

ମାଆ କୌଣସି ଏକ ଅବସରରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଶିକ୍ଷକ ବୀର ହେବ, ଜଣେ ଯୋଗୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ବୀର ଏବଂ ଯୋଗୀ ହେବା, - ଇଏ କ'ଣ ଦୁଇଟି ଅଲଗା ଅଲଗା କଥା କି ? ଜଣେ ଭୀରୁ ମଣିଷ ଯଦି ଯୋଗୀ ହୋଇ ବାହାରିବ, ତେବେ ତା'ର ଯାବତୀୟ ଯୋଗସାଧନା କାର୍ଯ୍ୟତଃ କିପରି ଦେଖାଯିବ କେଜାଣି ? ତେଣୁ, ଅଧିକ ସଂହତି ସହିତ ଏଠାରେ ଆମେ ହୁଏତ ଧରିନେଇ ପାରିବା ଯେ, ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଆ ସେଇ ଗୋଟିଏ କଥା ହିଁ କହିଛନ୍ତି । ସେହି ଗୋଟିଏ କଥା ଉପରେ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଏଭଳି କହିଛନ୍ତି । ବୀର ଆପଣା ଭିତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାଏ । ବୀର ନିଜକୁ ଦୁଇଟା କିମ୍ବା ତିନିଟା ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ରଖିନଥାଏ । ବୀର ଆପଣାକୁ ଲୁଚାଏନାହିଁ, ନିଜପାଖରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆପଣାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରେନାହିଁ । ବାଟବଣା ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଜାଣିପାରିବା ମାତ୍ରକେ ବାଟ ଭୁଲିଗଲି ବୋଲି କହି ବି ଦିଏ । ଯୋଗୀ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣରେ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଯୋଗୀ କହିଲେ ଏକାଧିକ ପରମ୍ପରାରେ ଜଣେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାରବିରକ୍ତ ଆଉପ୍ରକାରେ ବିବେକକୁ ବୁଝାଇଥାଏ । ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଅବାଞ୍ଛିତ କେତେ କଅଣ ଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇଯିବ ବା ଗିଳି ହୋଇ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଭାରି ଭୟ କରୁଥାଏ । ମାୟା ଲଗାଇବାକୁ ଭୟ କରୁଥାଏ । ତେଣୁ, ଅନେକ ସମୟରେ ଏକ righteous ଘୃଣାକୁ ପ୍ରାୟ ନିଜଭିତରେ ଟିକିଏ ଜାଗା ଛାଡ଼ିଦେଇ ସାଇତି ରଖିଥାଏ । ତେଣୁ, ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ସତେଅବା ପବିତ୍ର ହୋଇ ରହିବା ବୋଲି ବିଚାର କରି ନେଇଥାଏ । ଶିକ୍ଷକର ଯୋଗ ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର, ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ଦାଜର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପରିମଳର । ଶିକ୍ଷକ ଆପେ ଆପେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଯାଏ । ମୋଟେ ବାନ୍ଧି ପକାଏ ନାହିଁ, ବାନ୍ଧି ହୋଇଯାଏ । ଆଦୌ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନୁହେଁ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ । ଟାଣି ହୋଇଯାଏ, ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଖୁସୀରେ ଟାଣି ହୋଇଯାଏ । ଜଣେ ବ୍ରତଚାରୀର ଖୁସୀରେ ହିଁ ଟାଣି ହୋଇଯାଏ ।

ନିଜେ ଭୀତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ସିଏ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ନିମିଷରେ ହିଁ ଭୀତ କରି ପକାଉ ଥାଆନ୍ତା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ତା' ପାଖରେ ଘେରି ହୋଇ ରହିଥିବା ସେହି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେହି ଦୁର୍ଗତିରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବା ବୟସ ତାକୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରୁନଥାନ୍ତା । କୌଣସି ଆଦାନପ୍ରଦାନ ସମ୍ଭବ ହେଉନଥାନ୍ତା । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ କେତେ ଡ଼ୋର ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ନିଷ୍ଫଳପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା । ତେଣୁ, ଅସଲ ଖୁସୀ ସତକୁ ସତ ହିଁ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାବତୀୟ ଖୁସୀର କାରଣ ହୁଏ । ଖୁସୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଭୟକୁ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ୱରୂପଲକ୍ଷଣ ହେଉଛି ଏହି ଖୁସୀ । ଯିଏ ସଂସାରର ଖୁସୀ ବଢ଼ାଏ, ଭୟ ଭଙ୍ଗାଏ, ସେଇ ହେଉଛି ଅସଲ ଯୋଗୀ । ସିଏ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ନା କିଛି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାଏ ବୋଲି ସିନା ଏହିଭଳି ଭାବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଏତେ ଖୁସୀର କାରଣ ହୁଏ ! ଯାବତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେହି ଖୁସୀ ହେଉଛି ସବାଆଗ । ଶିକ୍ଷକକୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଅଥବା ଅମୁକଟାଏ ମିଳିଗଲେ ଯେ ଶିକ୍ଷକ ଖୁସୀ ହୋଇ ପାରିବ, ଆମ ପୃଥିବୀର ପଣ୍ଡିତ ଅଥଚ ଅଖୁସୀ ମଣିଷମାନେ ଯେତେ ଯାହା ଗବେଷଣା କଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କୌଣସି ଗାଣିତିକ ପ୍ରମାଣ ବାହାର କରି ପାରିବେନାହିଁ । ଅସଲ ଖୁସୀର ସମ୍ବାଦଟି ପୃଥିବୀଯାକରେ ଏହି ଖୁସୀ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳିପାରିବ । ସେମାନଙ୍କୁ କାହିଁକି ତୁମେ ଏତେ ଖୁସୀ ବୋଲି ପଚାରିଲେ ସେମାନେ ହୁଏତ ମୋଟେ କିଛି ହିଁ କହି ପାରିବେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଖୁସୀଟିକୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝି ପାରିବ । ଆହୁରି ଅଧିକ ଆଚମ୍ବିତ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ଯଦି ତୁମେ ନିଜେ ଖୁସୀ ମଣିଷଟିଏ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ତୁମେ ଆଉଜଣେ ଖୁସୀ ମଣିଷଟିକୁ ହାବୁଡ଼ିଯିବା ମାତ୍ରକେ ନିଶ୍ଚୟ ଚିହ୍ନି ନେଇ ପାରିବ । ଭୀତ ମଣିଷଟିଏ କେଡ଼େ ଅନାୟାସରେ ଆଉଜଣେ ଭୀତ ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନି ନେଇପାରେ । ଜଣେ କୃତ୍ରିମ ଆଉଜଣେ କୃତ୍ରିମକୁ ମଧ୍ୟ କେଡ଼େ ଠକ୍ କରି ଚିହ୍ନି ନେଇପାରେ ! ଖୁସୀର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘଟିଥାଏ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଯନ୍ତ୍ର ହେଉଛି ଶିକ୍ଷକ । ଶିକ୍ଷା ହିଁ ଯନ୍ତ୍ରୀ । ଶିକ୍ଷକର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱ, ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆଖି ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ଚେତା ତାହାରି ରହିଥିବା ଉଚିତ । ବାହାର ବିଷୟରେ ଚେତା ଏବଂ ଭିତର ବିଷୟରେ ଚେତା । ବାହାରେ ବିବିଧ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ମାଧ୍ୟମରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କ'ଣ ସବୁ ଦିଆଯାଉଛି, ସେକଥା ଶିକ୍ଷକ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁଥିବ, – ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପିଲାଟିଏ ଅର୍ଥାତ୍

ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିଏ କିପରି ଗ୍ରହଣ କରୁଛି, ଶିକ୍ଷକ ସେହି କଥାଟିର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଧାରଣ କରିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେଉଥିବ । ଏବଂ, ଆହୁରି ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଶିକ୍ଷାଳୟର ଏହି ସମଗ୍ର ଦେ'ଣନେ'ଣର ଜୀବନଟିକୁ ଛାତ୍ରମାନେ ସତକୁ ସତ ନିଃଶଙ୍କ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସତକୁ ସତ ଖୁସୀ ହୋଇ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁଥିବେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଳୟଟି ପ୍ରକୃତରେ ଖୁସୀ ଲାଗୁଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷାଳୟଟି ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକର୍ଷଣ ରହିଥିବ, ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରୁଥିବେ । ଏବଂ, ଶିକ୍ଷକମାନେ ସ୍ୱୟଂ ଜଣେ ପିଲାକୁ ଅଥାତ୍ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ନପାରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସିଏ ଆକର୍ଷକ ଲାଗୁ ବୋଲି ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଭଳି ଆଶା କରି ପାରିବ ? ଶିକ୍ଷକକୁ ସେକାଳେ ଗୁରୁ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ତ୍ରଦୀକ୍ଷା ଅଥବା ଧର୍ମଦୀକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ଆମେ ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ସାବଧାନ ରହିବା ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁକୁ ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ ସହିତ ଏକାଠି ଗୋଟାଏ ଅର୍ଥରେ କଦାପି ଏକତ୍ର କରି ବାନ୍ଧି ପକାଇବା ନାହିଁ । ଦୀକ୍ଷା ଦେବାଟା ହିଁ ଅଭିପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବସ୍ତୁତଃ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମାଟି ହୋଇଯାଏ । ଏହି ହିସାବରେ ଜଣେ ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ହୋଇପାରିବ, ସେକଥାଟିକୁ ଆମେ ମୂଳରୁ ହିଁ ଏକ ଭ୍ରମ ବୋଲି ଜାଣିବା ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆବଶ୍ୟକ ସଂଯମ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା । ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁ ମଣିଷ ମଉକା ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ ହେବାଲାଗି ପାଗ ବାନ୍ଧି ବସିଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ହେବାଲାଗି ଅନେକ ଅଧିକ ସଚେତନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ହେଉ ହେଉ ଦୀକ୍ଷାଗୁରୁ ହେବାନିମନ୍ତେ ସେହି ଅନ୍ୟ ଉତ୍ସାହଟି ଭିତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଗଲେ ପ୍ରକୃତରେ ବହୁ ସତ୍ୟାନାଶର କାରଣ ହୋଇଯାଏ ।

ସେକାଳର ଶିକ୍ଷାରୀତିଟାର ଗଢ଼ଣ ଭିତରେ ଶିକ୍ଷକକୁ କେଡ଼େ ଚଟ୍ କରି ଗୁରୁ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ତାକୁ ନେଇ କୁଆଡ଼େ କେଡ଼େ ବଡ଼ ଆସନରେ ନେଇ ବସାଇ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଏତେ ଉଚ୍ଚରେ ଯେ ଆଉ ଆଦୌ ଆଖି ପାଉନଥିଲା । ଯଦି ଶିକ୍ଷକଯାଏ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଆଖି ନପାଇବ, ତେବେ ଶିକ୍ଷାର ଜଗତଟା ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରମାଦ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ । ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ, ନିଜକୁ ସତକୁ ସତ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁନଥିଲେ ସିଏ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯେ ବିଶେଷ କିଛି କାମରେ ଆସି ପାରିବନାହିଁ, ଶିକ୍ଷାର ସକଳାଙ୍ଗ କଳ୍ପନା ତଥା ପ୍ରୟୋଗଟି ମଧ୍ୟରେ ଏହି

ବିଚାରଟି ଆସି ପ୍ରବେଶ କରିଥିବା ଆମର ଏହି ଆଧୁନିକ କାଳରେ କ୍ରମେ ସେହି ସତ୍ୟଟି ଅଧିକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଛି । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆମେ ତୁମେ ବୁଝିଥିବା କେବଳ ଏହି ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ, ଯୋଗସାଧନାରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଏକ ସହାୟକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଶାସ୍ତ୍ର ଯେପରି ସହାୟକ, ଗୁରୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜଣେ ସହାୟକ । ଅସଲ ଗୁରୁ, ପରମଗୁରୁ ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି । ଶିଷ୍ୟକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇ ଆଣି ସେହି ପରମଗୁରୁଙ୍କର ପରିଚୟ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟୟଟି ପାଖରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବା ହିଁ ଜଣେ ସତକୁ ସତ ଗୁରୁଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ମାନଚିତ୍ରଟି ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବବିଧ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ବିଚାର କରିପାରିବା । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଆପଣା ଭିତରୁ ହିଁ ଆପଣାର ପୂର୍ଣ୍ଣପରିଚୟଟିକୁ ଲାଭ କରିବାର ଆଗ୍ରହୀ ହେବ, – ସେ ବାହାରର ଉପଲବ୍ଧ ସକଳ ସୁଯୋଗ ଓ ସକଳ ଅନୁକୂଳତାର ଅବଶ୍ୟ ବିନିଯୋଗ କରିବ ସତ, କିନ୍ତୁ ଅସଲ ଭେଟଟିକୁ ସିଏ ନିଜ ଭିତରେ ହିଁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବ, – ତେବେଯାଇ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଏହିଭଳି ଏକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ନିଜର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀବର୍ଗଙ୍କର ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପାରିବାକୁ ହେଲେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅବାରିତ ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହୋଇ ପାରିବାର ପ୍ରୟାସଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ମୋ'ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗତା ହାସଲ ହୋଇଗଲାଣି ଏବଂ ଏଣିକି କେବଳ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରାଇବାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ହିଁ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଏକ ମୋହ ଭିତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଗଲେ ସିଏ ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାକ୍ରମ ସହିତ ଜଣେ ଗୁରୁ ହୋଇ ପାରିବ ସିନା, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ତୁହା ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ କେଡ଼େ ହାଉଳେ ହାଉଳେ ସିଏ ବୁଢ଼ା କରି ପକାଇବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗ ପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଏକ ତାରୁଣ୍ୟର ଯୋଗ । ତୁମେ ଏଥିରେ ଯେଉଁଭଳି ପଦ୍ଧତିମାନ ଅନୁସରଣ କରୁଥାଅ ପଛକେ, ଆପଣା ଭିତରେ ଏକ ତରୁଣକୁ ହିଁ ଜୀବନ୍ତ କରି ରଖିଥିବ । ସେଇଟି ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମର ସବୁଯାକ ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଭିତରେ ସେହି ତାରୁଣ୍ୟର ପରିଚୟ, ତାହାହିଁ ତ ଜଣେ ବୀରର ପରିଚୟ ।

ଶିକ୍ଷକର ଆୟୁଧ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନୁହେଁ, ନେତୃତ୍ୱ । ଅସଲ ଜ୍ଞାନୀ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଜାରି କରେନାହିଁ । ସିଏ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇପାରେ । ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟମାନେ ହିଁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ସତତ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ନିଜ ସହିତ ନିରନ୍ତର ବାନ୍ଦର ଲଗାଇଥାନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣାର ସବାବଡ଼ ଭରସାଟାକୁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ

ଉପରେ ରଖିଥାଆନ୍ତି କି ? ସଚରାଚର ଭୀରୁମାନେ ହିଁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଟାକୁ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ବନ୍ଧୁକ ପରି ମଗଜଟା ଉପରେ ଓହଳାଇ ଦର୍ପର ସହିତ ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି ଓ ମିଛ ବା ସତ ଯେତେବେଳେ ହେଉ ପଛକେ, ଏତେ ଟିକିଏରେ ଛାନିଆ ହୋଇଯାଇ ସିଧା ବନ୍ଧୁକଟା ଉପରେ ହାତଟାକୁ ନେଇ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟିଗଲେ ଶିକ୍ଷକର ଦଶା ଏହିପରି ହୋଇଥାଏ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କଦାପି ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ଜଗତଯାକ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ବୁଲନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରୁ ପ୍ରବଳ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲାଭ କରନ୍ତି । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବଇରୀ ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ, ଯେଉଁସବୁ ସମାଜ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଉପରେ ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବାରୁ ପ୍ରାୟ ନିୟମତଃ ତାହାକୁ ଆଦରି ନେଇଥାଏ, ତାହା ସହଜରେ ଶିକ୍ଷାକୁ ତାହାର ଖୋଲାମାର୍ଗରେ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ରାଜୀ ହୁଏନାହିଁ । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ତାହା ସମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ପାରୁନଥାଏ, ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେଠାରେ ଅଧିକବୟସମାନେ ଅଳପ ବୟସର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ନୀତିମାନେ ଲଦି ଦିଆ ଯାଇଥାନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳାରୀତି ଗୁଡ଼ିକୁ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସିବାକୁ ମଧ୍ୟ ନାନା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାମାନ ଦେଖାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାହତ କରି ରଖା ଯାଇଥାଏ । ନେତୃତ୍ୱ ଗିଳି ପକାଏନାହିଁ, – ଅସଲ ନେତୃତ୍ୱ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଜାଣିଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ବୟସର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝେ । ବଡ଼ମାନେ ସାନମାନଙ୍କୁ ଈର୍ଷା କରନ୍ତିନାହିଁ ଓ ତେଣୁ ସାନମାନେ ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଭୟ ବି କରନ୍ତିନାହିଁ । ଅସଲ ସମ୍ମାନ ଦେବାଟି ସେତିକିବେଳେ ତ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ଶିକ୍ଷକ ସମ୍ମାନ ଦାବୀ କରେନାହିଁ, ମାତ୍ର ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ମାନ ପାଏ । ଶିକ୍ଷକ ବାଟ ଚାଲିବାର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, – ଛାତ୍ରମାନେ ଆଦୌ ଲୁଚି ବୁଲୁନଥାନ୍ତି ।

ଅସଲ ନେତୃତ୍ୱ କେବେହେଲେ କାହାରି କାନ୍ଧଉପରେ ଯାଇ ବସିବାକୁ ମୋଟେ ଇଚ୍ଛା କରେନାହିଁ । ଏବଂ, ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପରସ୍ପରର ସତୀର୍ଥ ସଦୃଶ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ତେଣୁ, ଦାୟିତ୍ୱରେ ତାରତମ୍ୟ ସିନା ଥାଏ, ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି କେହି କାହାରି ଉପରେ ନିଜକୁ ମାଲିକ ବୋଲାଇବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରୁନଥାଏ । ମୂଳତଃ ଏକ ମିତ୍ରଗୋଷ୍ଠୀର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ହିଁ ସବୁ ଚାଲେ । ସତେଅବା ଆଉକେହି ପରମମିତ୍ର ଉପରେ ରାଜା ହୋଇ ବସିଛି ଏବଂ ତାହାରି ପ୍ରସନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିର ଅଭୟ ତଳେ ଶିକ୍ଷାଳୟ ତଥା ଶିକ୍ଷାଳୟର ଶିକ୍ଷକଗୋଷ୍ଠୀ ସର୍ବଦା ଚାଲିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ହେଉଥାଏ । ଯାବତୀୟ ହୀନମନ୍ୟତା ନିଜକୁ ଅନାବଶ୍ୟକ ମଣି ବିଦା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ

ଯାବତୀୟ ଉଗ୍ରମନ୍ୟତା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅବକାଶ ରହେନାହିଁ । କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନୁହେଁ, ନେତୃତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାଳୟଟି ଚାଲୁଥିଲେ ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ନିମନ୍ତେ ଖାସ୍ କୌଣସି ସମୟ ଅଲଗା ହୋଇ ରଖା ଯାଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଇଟି ହିଁ ପରସ୍ପରକୁ ପାଖକୁ ଓ ଆହୁରି ପାଖକୁ ଆକର୍ଷିତ କରି ଆଣିବାରେ ପ୍ରଧାନ ସନ୍ତକ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସୂତ୍ରଭଳି କହି ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୌଣସି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କଦାପି ବିଦ୍ୟାଳୟ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରିବେନାହିଁ । ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ବସିବେ, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଆପଣା ଆପଣାର ଫଇସଲା ଦେବେ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିବା ଭଳି ହିଁ ଫଇସଲା ଦେବେ; ଫଇସଲା ଗୁଡ଼ିକରେ ଭେଦ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଆଦୌ କେହି ବିଚଳିତ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଆହୁରି ଆଲୋଚନା ହେବ, ନବୁଝିବାମାନେ ବୁଝିବାଯାଏ ବୁଝିଥିବାମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରଖି ପାରୁଥିବେ । ଏବଂ, ଶେଷରେ ଯେଉଁ ସାମୂହିକ ନିଷ୍ପତ୍ତିଟି ହେବ, ସମସ୍ତେ ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ । ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ ବା ଅସନ୍ତୋଷ ବାହାର କରିବେନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ, ଏକ ସୁସ୍ଥ ଶିକ୍ଷକଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏପରି ଏକାବେଳେକେ ଅଛିଣ୍ଡା ହେବାଭଳି କ'ଣ ସମସ୍ୟା ଅଥବା ସଙ୍କଟ ରହିଥିବ ଯେ ସମସ୍ତେ ତାହାର ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ରାଜିନାମାରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବେନାହିଁ ? ପୁନଶ୍ଚ, ବିଶେଷ କ୍ଳେଶଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତି ମାନଙ୍କରେ ହୁଏତ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ନିଜଭିତରୁ ବାଛିନେବେ, ଯିଏକି ସେଥିଲାଗି ବିଶଦ କରଣୀୟଗୁଡ଼ିକୁ କରିବ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଫଇସଲାରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ସଂହତିର ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ର ପରି କୌଣସି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ୟା ରହିବ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ପୃଥକ୍ ମତ ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ପୁରୁଣା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇ ନୂଆ ସମସ୍ୟାର ଆବିର୍ଭାବ ହେଉଥିବ, ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ଗଣ୍ଠି ଫିଟିଯାଇ ଆଉଗୋଟିଏ ସ୍ତରରେ ନୂଆ ନାନା ଗଣ୍ଠିର ସାମନା କରିବାକୁ ପଡୁଥିବ । ଏହାକୁ ସମଗ୍ର ସହଭାଗିତାର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଘଟଣା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରୁଥିଲେ ଗୋଡ଼ମାନେ ତଥାପି ଟାଣ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ସକଳ ମତଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ସମସ୍ତେ ସେହି ଆଗପରି ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା ପରି ଅନୁଭବ ହେଉଥିବ । ଯାବତୀୟ ସଂହତିର କ୍ଷେତ୍ରପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ପୀଠଟିରେ ଅବଶ୍ୟ ଅଳପ କେତେଜଣ ଥିବେ, ଯେଉଁମାନେ କି ସମଗ୍ର ଉଦ୍ୟମରୂପୀ ଏହି ନଉକାଟିରେ ମଙ୍ଗ ଧରି ରହିଥିବେ । ସେମାନେ ଅଧିକ ଜାଣୁଥିବେ ଓ ଅଧିକ ବୁଝୁଥିବେ । ଅଧିକ

ଜାଣିଛନ୍ତି ଓ ଅଧିକ ବୁଝିଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକ ସହି ମଧ୍ୟ ପାରୁଥିବେ । ଅଧିକ ସହି ପାରୁଥିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଦର ମଫସଲ ଦେଇ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ । ସେଥିଲାଗି ସେମାନେ ଯେ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦାବୀ କରିବେ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ବହୁତ କିଛି ପାରିବେ ଏବଂ ଅମେଳଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନର୍ବାର ସଜାଡ଼ି ଆଣି ପାରିବେ । ଏହିପରି ବିଶେଷ ଭୂମିକାମାନ ଆଦରି ନେଇ ହିଁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଅରାଜୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ରାଜୀ କରାଇ ଆଣିବେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଅଗ୍ରସର ହୋଇଯିବେ ।

ଠାଏ ମାଆ କହିଛନ୍ତି, the guru must progress even as his disciples do... (ମାତୃ-ରଚନାବଳୀ, ଇଂରାଜୀ, ୧୨ଶ ଖଣ୍ଡ, ପୃଷ୍ଠା - ୬୩) ମାତ୍ର ଏହି କଥାଟି ସଚରାଚର ହୋଇ ପାରେନାହିଁ କାହିଁକି କେଜାଣି ? ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକଟିଏ କ'ଣ ଲାଗି ଭାବେ ଯେ ତା'ର ଆଉ ପ୍ରକୃତରେ କିଛିହେଲେ ହେବାର ନାହିଁ, – ସିଏ ପୂରା ଶିଖରଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲାଣି ? ଏଥର ସିଏ ଖାଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାଟ ବତାଉଥିବ । ସତକୁ ସତ ଏପରି କୌଣସି ଶିଖରଦେଶ ଥାଆନ୍ତା, ଯେଉଁଠାକୁ ଆସି ଆଖିଆଗରେ ଆହୁରି ଅନ୍ୟ ଶିଖରମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତାମାନେ ତୁମକୁ ଦେଖା ଯାଉନଥାନ୍ତେ ଅଥବା ଆକର୍ଷଣ କରୁନଥାନ୍ତେ ! ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ଶିକ୍ଷକମାନେ କାଳେ କାଳେ ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ କାଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ଭିତରର ସେହି ଚିରଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଏବଂ ନିତ୍ୟଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଟିକୁ କ'ଣ କମ୍ ଧୋକା ଦେଇଛନ୍ତି ! ନିଜ ମୁଣ୍ଡଉପରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିଥିବାର ଛତିଟାଏ ମାରିଦେଇ କେତେ ପୁଲକରେ ବସି ଯାଇଥିବା ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନାନା ଆଳସ୍ୟ ଭିତରେ ପଡ଼ି ରହିବାପାଇଁ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆସିଛି; – ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କ'ଣ ମନେ କରି ଆଦୌ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ମନ କରନ୍ତି କେଜାଣି ? ଯେଉଁ ଗୁରୁ ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯାଇ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରୁ ଆଦେଶ ପାଇଛି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ବସିଯାଏ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଞ୍ଜୁଳ ପ୍ରକାରେ ସଂପ୍ରଦାୟଟିଏ ଗଢ଼ିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଏ, ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସେହିପରି କୌଣସି ଧାତୁରେ ଆପଣାକୁ ଗଢ଼ି କରି ରଖିଥିବାରୁ ପ୍ରାୟ ସେହିଭଳି ଆଚରଣ କରନ୍ତି କି ? ଅସଲ ଶିକ୍ଷକର ଶିକ୍ଷା କେବେହେଲେ ସରେନାହିଁ, – ବୟସ ବଢୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା' ଭିତରେ ବିହନ ପରି ହୋଇ ରହିଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଟି କେବେହେଲେ ମରି ଯାଏନାହିଁ । ସେହି ଶିକ୍ଷକ ହିଁ ବହୁ ସଂକ୍ରମଣର କାରଣ ହୁଏ । ଖୁସୀ ହୋଇ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥାଏ, ଖୁସୀ ହୋଇ ବିତରଣ

ବି କରିପାରେ । ତା'ର ଶିକ୍ଷାଦାନ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ସବୁବେଳେ ନୂଆ ନୂଆ ଲାଗେ ଏବଂ ନୂତନ ପ୍ରେରଣାମାନ ଦେଉଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏହି ଅଟକି ଯାଇଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ ବହୁତ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ପୁନଶ୍ଚ, ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେହି ସଚଳ ସତତ-ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଟି ମରିଯାଇଛି, ସେମାନେ ବିଚରା ନିଜ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆଦୌ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଏଭଳି ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖାଇ ହୁଏ । ମୋଟେ ଦେଖାଇ ହେଉନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣାକୁ ନାନାମନ୍ତେ ବୁଝାଇବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବିବେକ ପାଖରେ ଧରା ପଡ଼ିଯିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଏବଂ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୁଏ । ପାଇବାର, ହେବାର ଏବଂ ଦେଇ ପାରିବାର ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ବାକୀ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯିଏ ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ଥାନଟିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ସାରିଛି ବୋଲି ନିଜ ପାଖରେ ଭାଣ କରୁଥାଏ, ସେହି ଶିକ୍ଷକ ଆପଣାର ସତୀର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଦେଖାଇ ହୁଏନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଏକାବେଳେକେ ଅର୍ବାଚୀନ ଓ ନବୀନ ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ । ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ହିଁ ସେଭଳି କରନ୍ତି ଏବଂ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ମୋତେ ବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମୁଁ ଅନେକ ଅଧିକ, – ନିଜକୁ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଚାଟୁକଥା କହି ପ୍ରସନ୍ନ ରଖିଥିବା ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରକୃତରେ ତା' ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମେଳରେ ସତୀର୍ଥ ହୋଇ ରହିଲେ ମୁଁ କାଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ହଜିଯିବି, ସେହି ଭୟରେ କେତେ ମନୁଷ୍ୟ କେତେ କେତେ ମିହନ୍ତ କରି ଏବଂ କେତେ ବିଶେଷ ମୋହାବରଣ ତଳେ ଆପଣାକୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ ରଖି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନିଜକୁ ଅଧିକ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ଓ ଆହ୍ଲାଦିତ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମାଆ ମନ୍ତବ୍ୟଟିଏ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଜଣେ ଯଥାର୍ଥରେ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜକୁ କେବେହେଲେ ଅଧିକ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ । ଏବଂ, ସିଏ ନିଜକୁ ଅଧିକ ବୋଲି ଦେଖାଇ ହେବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୂରର କଥା । ଏବଂ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ପ୍ରକୃତରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମେଳରେ ନିଜେ ହୀନ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ହୋଇ ରହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଚରା ବହୁତ ମିହନ୍ତ କରି କେବେହେଲେ ନିଜକୁ ହୀନ ଅଥବା ହୀନ ବୋଲି ଭାବନ୍ତିନାହିଁ । ତେଣୁ, ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ କଥାକୁ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ସରି କରିଆଣି ହୁଏତ ଏପରି କଥାଟିଏ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ନିଜ ଭିତରେ ନିଜକୁ କେତେକ ପ୍ରକୃତ କାରଣରୁ ହୀନ ଓ ଅଳପ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା ହସ୍ତସନ୍ତ ମଣିଷମାନେ ହିଁ ସତେଅବା ଏକ କ୍ଷତିପୂରଣ ଲୋଡ଼ୁଥିବା ପରି ନିଜର ବଡ଼ିମା

ଦେଖାନ୍ତି, ଉଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି, ଆପେ ସତେଅବା ସବୁକିଛି ହାସଲ କରି ସାରିଥିବା ପରି ଆଚରଣ କରନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଏବଂ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମନଭିତରେ ସେମାନେ ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ ବହୁ ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ଭ୍ରମଧାରଣାର ରୋପଣ କରାଇ ଆଣନ୍ତି । ଏବଂ, ଆହୁରି ଅଧିକ ଆଶଙ୍କାଦାୟକ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ଏହିଭଳି ନିଜ ହୀନମନ୍ୟତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣସୁସ୍ଥ ଭାବରେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ନିଜକୁ ଥଇଥାନ କରାଇ ରଖି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ, କୌଣସି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱର ଭୂମିକାରେ ରହିଲେ ବଡ଼ ଉଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶଟିରେ ବହୁ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଜଣେ ସତୀର୍ଥବତ୍ ମନାଇ ଆଣିବାରେ ଭାରି ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ସେମାନେ ନିଜର ତଥାକଥିତ ପଦଗତ ହାକିମୀଗୁଡ଼ିକୁ ଜାହିର କରିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଅବସରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଜଣେ ରୁଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କ ପରି ଶାନ୍ତ କରାଇ ଆଣିବା ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ନଥାଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ବସି ମିଳିତଭାବରେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ସେମାନେ ସତେଅବା ଏକ ଅପମାନଜନକ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏକୁଟିଆ ଏକୁଟିଆ ନିଜ ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପୃକ୍ତ ସଭିଙ୍କ ଉପରେ ନେଇ ଲଦିଦେବାକୁ ହିଁ ସମୁଚିତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଜଣେ ନିତାନ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ କେବଳ ନିଜକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଥାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାର କରେ । ବଡ଼ ଅବିଚାର କରେ । ଅସଲ ଯୋଗ ଯୁକ୍ତ କରାଏ । ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ମୂଳତଃ ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ସହଯୋଗିତା ସହିତ ଏହି ସବୁଟି ସହିତ ତଥା ସବୁରି ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରି ରଖିବା ଉଚିତ । ଏବଂ, ଆପଣାକୁ ହୀନ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା ଓ ତାହାରି ସତେଅବା ଏକ ଓଲଟ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ଉଗ୍ରତାମାନଙ୍କର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିବା ମଣିଷଟିଏ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ମୋଟେ ସୁଖୀ ରହି ପାରିବନାହିଁ, ଶିକ୍ଷାଳୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସର୍ବଦା ଦେଖାଇ ହେଉଥିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା, ସେଇଟିକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବ । ତେଣୁ, ମାଆ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ Guard against all individual decision ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ, ୧୬ ଶ ଖଣ୍ଡ, ପୃଷ୍ଠା - ୨୧) ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସୁସ୍ଥତା ବିଷୟରେ ଗଭୀରକୁ ଭେଦି ଅନ୍ୱେଷଣମାନ କରି ପାରୁଥିବା ବିଜ୍ଞାନ କରୁଛି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପରସ୍ପରକୁ ଲୋଡ଼ିବେ, ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକତ୍ର ମେଳରେ ବସି ଅପରିମିତ ପ୍ରକାରେ ଖୁସୀ ହେବେ, - ନିଜକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଭିତରେ ଦେଖି ପାରିବେ । ତରିଯିବେ । ବିଶେଷତଃ, ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ଶିକ୍ଷାଳୟ ହିଁ ସେହି ମେଳର ମୂଳ ସଞ୍ଚକ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସେଠାରେ ପରସ୍ପର ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସର୍ବାଧିକ ଭାବରେ ଉପକୃତ ହୋଇପାରିବେ ।

\+ \+ \+

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବମୂଳ ଭୂମିଟି ହେଉଛି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା । ତାହା କାହାରିକୁ କଦାପି ପୃଥିବୀଟାରୁ ପଳାଇବାକୁ କୌଣସି ପ୍ରରୋଚନା ଦେବନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନର ଚକ୍ରଯାନ ଉପରେ ବସି ଏବେସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁଯାଏ ଆସିଛି, ତାହା କଦାପି ସେଇଠାରେ ହିଁ ଅଟକି ରହିବନାହିଁ ଏବଂ ବିଧାତାଙ୍କର କୌଣସି ନିଶାପ ଅଥବା ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅନୁସାରେ ଏଇଠୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଅଥବା ନର୍କକୁ ଯିବନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଅମିତ ସମ୍ଭାବନା । ସେହି ସମ୍ଭାବନା ତୁମ ଭିତରେ, ମୋ' ଭିତରେ, ଆମପାଖରେ ଆସି ପହୁଞ୍ଚିଥିବା ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ । ଆମେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା, ଏଠାରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ସକଳ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଆମ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାର ମାଧ୍ୟମଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ଘ୍ରାଣ କରିପାରିବା । ଏହି ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ସଚେତନ ଭାବରେ ଦାୟୀ ରହିବା । ତୁମେ ଦାୟୀ ରହିବ, ମୁଁ ଦାୟୀ ରହିବି, ଆମ ପିଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ ରହିବେ । ଆମେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ବଦଳାଇବା । ମୁଁ ବଦଳାଇବି, ତୁମେ ବଦଳାଇବ, ଆମ ପିଲାମାନେ ବଦଳାଇବେ । ଯଦି ମାତ୍ର ଏତିକିମାତ୍ର କଥାକୁ ଆମ ପଥର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଜୀବନସତ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ହେବ, ଆମକୁ ସେତିକି ମଧ୍ୟ କେତେ ନା କେତେ ବଳ ଦେଇଯିବ । ଏହି ଜୀବନ ମୋଟେ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇଯିବ । ଆମକୁ ନମନୀୟ କରିବ, ନମନୀୟ କରିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେବ । ସତେଅବା ତାହା ହିଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଏକ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଯିବ । ଯେଉଁ ଈଶ୍ୱର ଚରାଚର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସିଏ ଆମଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମକୁ ସଚେତନ କରାଇ ଆଣିଛନ୍ତି, ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଅଧିକ ସୁଖର ଆଶାରେ ପଳାୟନ କରିବାଲାଗି ସିଏ ଆମକୁ କଦାପି କୌଣସି ଅପପ୍ରେରଣା ଦେବେନାହିଁ ।

ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ୱର ଶବ୍ଦଟିକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ହୁଏତ ଅଲଗା ଅଲଗା କଳ୍ପନା କରିବେ । ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ

ଯୋଗରେ ଆମକୁ ସେହି ପ୍ରମାଦରୁ ଦୂରରେ ରଖିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଅଧିକତର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ The Divine ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଜଣେ ଛାତ୍ରର ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ମାଆ ଥରେ ଏହିଭଳି ଉତ୍ତରଟିଏ ଦେଇଥିଲେ : This is what we mean by "Divine" : all the knowledge we have to acquire, all the power we have to obtain, all the love we have to become, all the perfection we have to achieve, all the harmonious and progressive poise we have to manifest in light and joy, all the new and unknwon splendours that have to be realized. (ତତ୍ରୈବ, ୧୪ଶ ଖଣ୍ଡ, ପୃଷ୍ଠା - ୧୭) ଏବଂ ତା'ପରେ, ମୁଣ୍ଡ ମାରି ଦେଲାପରି, God is the perfection that we must aspire to realise. (ତତ୍ରୈବ) "ଆମ ଭିତରେ ଭଣ୍ଡାରଭର୍ତ୍ତି ଜ୍ଞାନ ରହିଛି ଓ ଆମକୁ ତାହା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ; ଅପ୍ରମିତ ଶକ୍ତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି, ଆମକୁ ତାହା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ, କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରେମସମ୍ଭାବନା ରହିଛି, ତାହାକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ, ସମଞ୍ଜସତା ତଥା ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଗତିଶୀଳତାର କେତେ କେତେ ସୋପାନ ରହିଛି, ଆଲୋକ ତଥା ଆନନ୍ଦର ଏକ ଭୂମି ଉପରେ ତାହାକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଆଣିବାକୁ ହେବ, ସଂପ୍ରତି ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସେହି ଯାବତୀୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ହେବ ।" ଏବଂ, ସାରାଂଶ ରୂପେ, ଏହି ଯେଉଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା-ସମୂହକୁ ଜୀବନରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆମେ ନିରନ୍ତର ଅବଶ୍ୟ ଆସ୍ପୃହା କରିବା, ତାହାହିଁ ଈଶ୍ୱର' । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ରୋକ୍ତିରେ ପରମ ଦିବ୍ୟସତ୍ୟ ବା ପରମେଶ୍ୱର (the Divine) ଙ୍କୁ ଅମିତ ସମ୍ଭାବନା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶ ବା ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରେ ଧର୍ମ ତଥା ଧର୍ମାରାଧନାର ପ୍ରାୟ ସକଳ ପରମ୍ପରା ଓ ଅଭ୍ୟସ୍ତତା ପରମ ଭଗବାନ୍ ପୃଥିବୀ ବାହାରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମବୁଦ୍ଧିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ଭାବରେ ମଣ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ଏହିପରି ଏକ-ସଂଜ୍ଞା ନିଶ୍ଚୟ ଭାରି ବିଚିତ୍ର ପରି ମନେ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଯିଏ ସକଳ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ କେଡ଼େ ପୁଲକର ସହିତ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଉଛି, ସବାଆଗ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଠାବ କରି ନପାରିଲେ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱଟା ଭିତରେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ପ୍ରକୃତରେ କିପରି ବା ଠାବ କରିପାରିବି ? ମୋ' ନିଜ ଭିତରେ ଅନନ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ନକରି ପାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହି ବୃହତ୍ତର ବିଶ୍ୱକୁ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ବୋଲି କିପରି ବା ଚିହ୍ନି ପାରିବି ? ତେଣୁ, ମୋ' ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନର ସମ୍ଭାବନା, ଶକ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା ତଥା

ପ୍ରେମର ସମ୍ଭାବନା । ସେହି ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ଏବଂ ସଚଳ କରି ଆଣିବା, – ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବା କହିଲେ ସର୍ବମୂଳ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟଟି ଅନୁସାରେ ବସ୍ତୁତଃ ତାହାହିଁ ବୁଝାଇବ । ତେବେ ଭଗବାନଙ୍କର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି କେଣେ ପଳାୟନ କରିବାର ମଧ୍ୟ ଆଉ କୌଣସି ଅବକାଶ ରହିବନାହିଁ ।

ପୃଥିବୀରେ ଏହି ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ପରିଚୟଲାଭ ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଥମେ ନିବିଡ଼ତମ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ତଦନୁରୂପ ଆତ୍ମପରିଚୟ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆପଣାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ତାହାକୁ ହିଁ ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯାବତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଦାନକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ସେହି ପରିଚୟଟି ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେଉଥିବ । ଆତ୍ମ-ପରିଚୟରୁ ହିଁ ଏକାଧିକ ସଂପ୍ରସାରଣର ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ପାରସ୍ପରିକତା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସିବ । ଯେଉଁସବୁ ଜ୍ଞାନ, ସାମର୍ଥ୍ୟ ତଥା ପ୍ରେମକୁ ମୁଁ ଆପଣା ଭିତରେ ସତକୁ ସତ ଚିହ୍ନିଲି, ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ମୁଁ ଅପର ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ସେହିଗୁଡ଼ିକର ଅବଶ୍ୟ ସନ୍ଧାନ ପାଇବି । ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଏକ ପୃଥିବୀକୁ ସାକାର କରାଇ ଆଣିବ । ଯିଏ ଆପଣା ଭିତରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅନୁଭବ କରିପାରେ, ସିଏ ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରୁଥାଏ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଦେବା ମାତ୍ରକେ ହିଁ ତାକୁ ଈଶ୍ୱର ଦିଶି ଦିଶି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକଥା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ନିଜ ଭିତରେ ଶକ୍ତିର ସାକ୍ଷାତଲାଭ କରିଥାଏ, ସିଏ ତା'ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶକ୍ତିର ଉଦ୍‌ବୋଧନ କରାଇ ଆଣିଥାଏ; ଯିଏ ନିଜ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନର ପରିଚୟ ଲାଭ କରିଥାଏ, ସିଏ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ମେଷଣା ହିଁ ଦେଉଥାଏ, ଏବଂ ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ଭଲ ପାଇ ଜାଣିଥାଏ, ନିଜର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଭାରି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଭଲ ପାଇବା ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରି ନେଉଥାଏ । ସେହିପରି ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଈଶ୍ୱର ହିଁ ଅଧିଷ୍ଠାତା ହୋଇ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ରହିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଅସଲ ଶିକ୍ଷକଜଣେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସି କେବେହେଲେ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଏନାହିଁ, କେବେହେଲେ ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକ ଛାଡ଼େନାହିଁ । ସେହି ଶିକ୍ଷକକୁ ତ ଆମେ ବସ୍ତୁତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭାଗା ବୋଲି କହିବା, ଯିଏକି ନିଜ ଭିତରର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପରିଚୟ ପାଇନଥାଏ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ନିଜ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସନ୍ନିଧାନକୁ ଆସି ସତେଯେପରି ଗୋଟାଏ ଅସ୍ଥାନରେ ଆସି ଏହି ଏକାନ୍ତ ଅପରିଚିତମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା ବୋଲି ଭାରି କନଦନ ହେଉଥାଏ । ମଉକା ପାଇବା ମାତ୍ରକେ

ପଳାଇବ ବୋଲି ଡରଡର ହେଉଥାଏ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବହୁତ ଧନ୍ୟବାଦ ଯେ ଛାତ୍ରମାନେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରଥମ ଘ୍ରାଣରେ ହିଁ ଏହିଭଳି ଜଣେ ଶିକ୍ଷକର ପରିଚୟ ପାଇଯାଆନ୍ତି । ତାକୁ ବର୍ଜନ କରନ୍ତି ।

ସୁତରାଂ, ସବାଆଗର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟଟି ପ୍ରକୃତରେ ନିଜ ସହିତ । ମୁଁ ନିଜେ କେଡ଼େ ଅକିଞ୍ଚନ, କେତେ ନା କେତେ ଅସମର୍ଥ, ଏହିସବୁ ମିଛ ପରିମିତି ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାଳୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରି ମାରା କରି ଦିଅନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଛେଉଣ୍ଡ କରିପକାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏତେ ଏତେ ସମ୍ଭାବନା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ବଡ଼ ଦରିଦ୍ର କରି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଏତେ ପାଖରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନାସ୍ତିକ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ଅସଲ ଦୈନ୍ୟଟିକୁ ପାସୋରି ରହିବାଲାଗି ହୁଏତ ବହୁପ୍ରକାରେ କଣ୍ଢେଇମାନ ଗଢ଼ି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସହିତ ଖେଳନ୍ତି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କୌଣସି ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଲାଗି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଆମ ପୃଥିବୀରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଶିକ୍ଷକ ଯେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ହାରି ଯାଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅସଲ ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ନପାରି କଣ୍ଢେଇମାନଙ୍କୁ ଆଦରି ରହି ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଉ ସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ାକ ସେପରି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି କି ? ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଭଳି ଭଳି ଧର୍ମରେ ଭଳି ଭଳି ଆନୁଷ୍ଠାନିକତାର ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଥାକ ଥାକ କଣ୍ଢେଇଙ୍କୁ ନେଇ ବସାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କେଡ଼େ ସ୍ନେହରେ ଠାକୁର ବୋଲି ବି କୁହାଯାଉଛି । ତେଣୁ ପୃଥିବୀଯାକର ଜୀବନ କେନ୍ଦ୍ରଚ୍ୟୁତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ମଣିଷମାନେ ଶକ୍ତିହୀନ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ପ୍ରାୟ ଦାନବୀୟ ବହୁ ଅଜ୍ଞାନର ଲୋଭରେ ପଡ଼ିଯାଇ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କ୍ଷମତାଧାରୀ ମାନଙ୍କର ଦଉଡ଼ିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଗୋଟି ଖଟୁଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେହି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସଚେତନ ରହିବ । ଆପଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗଟି ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ସଜ୍ଞାନ ହୋଇ ରହିଥିବ । କେତେ ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆମର ଭିତର ବାହାର ସବୁଟିକୁ ବୁଝିଥିବା ପରି ମାଆ କହିଛନ୍ତି ଯେ ହେବାଠାରୁ ଉପାସନା କରିବା ହିଁ ଅଧିକ ସହଜ ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁତ ମଣିଷ ଏହି ଉପାସନା କରିବାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ମନ କରନ୍ତି । ହଁ, ବଦଳିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ କୁଣ୍ଠା ରହିଥାଏ ବୋଲି ସେମାନେ ଉପାସନାରେ ହିଁ ରହି ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ହେବାର ଅସଲ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ବଦଳିଯିବା । ଆମେ ଯେତିକିରେ ରହିଛୁ, ଆମେ ଯାହା ହେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଛୁ, ତାହାହିଁ ହେବାଲାଗି ନିରନ୍ତର ବଦଳି ଯାଉଥିବା । ନିଜର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଲୟ ସ୍ଥାପନ କରି ବଦଳି ଯାଉଥିବା ।

ଇତିହାସର ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ସଚରାଚର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସେହି ଉପାସନାର ସ୍ତରଟିରେ ଅତିଶୟ ଜଡ଼ିତ କରି ରଖିଥିବାରୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବଦଳିବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ବିକଳ୍ପଟି ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ସଚେତନ ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଧର୍ମର ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ କ'ଣସବୁ କାରଣ ହେତୁ ସେତିକି ଉପରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ଧର୍ମ ଭିତରେ ଦୂରତା ବଢୁଛି ସିନା, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହୁଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗ ସାରା ପୃଥିବୀ ଲାଗି ଏକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ଆବାହନ କରି ଆଣିବାର ସନ୍ଦେଶ ବହନ କରୁଛି, ଯାହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ବାସ କରୁଥିବା ସେହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟି ହିଁ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆସ୍ଥାନରୂପେ ତିଆରି ହୋଇ ପାରିବ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଓ ଆଖିଗୁଡ଼ିକ ଆବଶ୍ୟକ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେହି ଶକ୍ତିର ଜାଗରଣ ଘଟାଇବ ଏବଂ ସେହି ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଆଣିବ । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀଟି ରହିବ, ତାହାକୁ ମାଆ A benevolent goodwill towards all worshippers ଏବଂ An enlightened indifference towards all religions ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୨, ପୃଷ୍ଠା-୩୧୦) ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଶିକ୍ଷକ ଏହି ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଜାଗରୂକ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଉପାସକମାନଙ୍କର ପୃଥିବୀଟି ପ୍ରତି ତା'ର କୌଣସି ଅସୂୟା ରହିବନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆପଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗଟି ବିଷୟରେ ସିଏ ସର୍ବଦା ନିଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସିଏ ଆମ ଚାରିପାଖରେ ନାନାବିଧ କୋଳାହଳ ରଚନା କରି ରହିଥିବା ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅସୂୟା ରଖିବନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନିଜର ଆଚରିତ ଧାରାଟିକୁ ବା ଧାରାଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରି ପକାଇବ ନାହିଁ । ନିଷ୍ଠା କହିଲେ ତ ଅନେକେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅନ୍ଧ ଉପରସ୍ତରୀୟ ନିଷ୍ଠାକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି ଏବଂ ସେଇଟିରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି । ନିଷ୍ଠାପର ହେବାର ଆହ୍ୱାନଟି ବିଷୟରେ ମାଆ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଆମପାଇଁ କେତୋଟି କଥାର ସଙ୍କେତ ଦେଇଛନ୍ତି : "ଏହି ନୂତନ ଉପଲବ୍ଧିଟି ଅନୁସାରେ ଯୋଗ୍ୟ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିପାରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଯଦି କେହି ପ୍ରକୃତରେ ଭାବୁଥାଏ, - ଯାହା ଯେପରି ରହିଛି, ଯଦି ତାକୁ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅସହନୀୟ ବୋଲି ଲାଗୁଥାଏ, - ଏହିପରି ସ୍ଥିତିଟାଏ ତ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବହୁତ ଦିନ ରହିଲାଣି, ଏହି ସ୍ଥିତିଟି ବିଷୟରେ ଆମର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇ ସାରିଲାଣି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାକୁ ନିତାନ୍ତ ବଦଳିବାକୁ ହେବ, - ଯଦି କେହି ପ୍ରକୃତରେ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ, ତେବେ ସିଏ ଯାହାକିଛି ହୋଇ ପାରିଛି, ତା' ପାଖରେ ଯାହାକିଛି ରହିଛି, ସିଏ ତାକୁ ସେଇଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ସମର୍ପିତ କରିଦେବ

ଓ ମୋଟେ ପଛକୁ ଅନାଇବ ନାହିଁ,- ଯାହାକିଛି ଆସୁ ପଛକେ, ଆଦୌ ପଛକୁ ଚାହିଁବନାହିଁ । " ବହୁତ ତ ସର୍ବଦା ଛଟପଟ ହେଉଥାନ୍ତି, - ତଥାପି ଥଙ୍ଗମଙ୍ଗ ହେଉଥାଆନ୍ତି, ମୋଟେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରୁନଥାନ୍ତି । ମାଆ ତ ଲମ୍ଫପ୍ରଦାନ କରିବା କଥା କହିଛନ୍ତି । ଏବଂ, କେଡ଼େ ସଳଖ ଭାବରେ ବି ପଚାରିଛନ୍ତି : "କହିଲ ଦେଖି, ତୁମେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଛ ନା ଏସବୁ ବଦଳୁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁଛ ?" (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ- ୭, ପୃଷ୍ଠା-୩୨୮ / ୩୭୮) ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଗାମୀ ନିଜକୁ ଏକଥାଟି ପଚାରିବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଆପଣାକୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ଅବଶ୍ୟ ପଚାରିବ । ଏବଂ, ଏକ ସତ ନିଷ୍ଠା ରଖିଥିଲେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ପଚାରି ପାରିବେ ଓ ମେଳରେ ବସି କଥାଟିର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରିପାରିବେ । ସେଥିରୁ ବହୁତ ଭରସା ପାଇବେ ।

\+ \+ \+

ଇପ୍ସିତ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନଟିର ମାଆ ଏକ ସକଳାଙ୍ଗ ସଂଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ଆମେ ବୁଝିଲାଭଳି ଏକାଧିକ ଅବସରରେ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମେ ଆମର ତଥାକଥିତ ଭିତର ଚେତନାରେ ବଦଳିଯିବା, ତାହା ଆଦୌ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏହି ସମଗ୍ର ଜାଗତିକ ଜୀବନଟି ମଧ୍ୟ ବଦଳିବ । ଭୌତିକ ସଂସାରଟି ଆମେ କେବଳ ନିଜ ଭିତରେ ଚେତନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଦଳି ଯିବାଟିକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ସିଏ ଆମକୁ କହୁଛି: " ତୁ ତ ବେଶ୍ ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ ଅବସ୍ଥା ଭିତରକୁ ନିଜକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଉଛୁ, କେଡ଼େ ଆଲୋକିତ ହୋଇଯାଉଛୁ ଏବଂ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ ଲାଭ କରି ପାରୁଛୁ । ମାତ୍ର ତାହାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଆଦୌ ବଦଳି ଯାଇ ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ତ ବସ୍ତୁତଃ ଯୋଉ ନରକକୁ ସେହି ନରକ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି ।" ମାଆ ଉପସଂହାର କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଚେତନାର ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୃଥିବୀର ଏହି ଭୌତିକ ସ୍ଥିତିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେବ, ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ତାହା ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ସୃଷ୍ଟିରେ ହିଁ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଦେବ । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୩, ୧୨୮-୨୯) ଆଉଗୋଟିଏ ଅବସରରେ ମାଆ ଅଧିକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଏହି କଥାଟିକୁ କହିଛନ୍ତି । ଏହି ପାର୍ଥିବ ଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଙ୍ଗୁର ଏବଂ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଓ ତେଣୁ ନିତାନ୍ତ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇ ଅସିଛି । ମାଆଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଭୌତିକ ବାସ୍ତବଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବାହାରି ଯିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି : ତାହାକୁ ଏକ ନିତାନ୍ତ ମାୟା ଏବଂ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା କରି ତା'ଲାଗି ଗଭୀର ବିରାଗର ହିଁ ପ୍ରଦର୍ଶନ

ହୋଇଛି । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ବହୁତ ସମୟରେ କହୁଥିବା କଥାଟିର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ମାଆ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ ପ୍ରତିକୂଳ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନନିୟତିଟି ଉପରେ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ରାଜପଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦ୍ୱାରଟିକୁ ଖୋଲି ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ସତ୍ୟଟି ଠାରୁ ପଳାଇଯାଇ ଯଦି ଆମେ ଦୂର ଏବଂ ଅମୂର୍ତ୍ତ କୌଣସି ସତ୍ୟକୁ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଥିବା, ତେବେ ଏହି ବାସ୍ତବ ଜଗତରେ ଯେଉଁ ଉପଲବ୍ଧି ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ତଥା ସାକାର ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପ୍ରତିକୂଳ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ହିଁ ଅଧୀନ ହୋଇ ରହିଯାଉଛି, – ଏବଂ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ସେହିମାନେ ହିଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକାର କରି ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଶାସନ ବି କରୁଛନ୍ତି, – ଏବଂ, ପୁନର୍ବାର ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଭାଷାରେ, ଗୋଟାଏ 'କିଛିନାହିଁ' ସତ୍ୟର (zero ବା nought) ଉପଲବ୍ଧି କରିବାର ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସଂସାରରୁ ପଳାୟନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହି 'କିଛିନାହିଁ' ଉପରେ ସମ୍ରାଟ ହୋଇ ବସିବେ ବୋଲି ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ଏବଂ ପୃଥିବୀ ସେହି ପୁରାତନ ମଳିନତା ଏବଂ ଅଜ୍ଞତା ଭିତରେ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେହିପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ଦୁର୍ନୀତି ତଥା ମିଛ ଭିତରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ମାଆ ତା'ପରେ ଏହାର ଅସଲ ନିଦାନଟି ବିଷୟରେ ଆମକୁ ସୂଚାଇ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି : "ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ଭାବରେ ହିଁ ମନ୍ଦର ମୁକାବିଲା କରାଯାଇଛି ; ଏପରି ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ତା'ର ବିରୋଧ କରାଯାଇଛି, ଯାହାଭିତରେ କି ଏହି ଭୌତିକ ଜଗତରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତର ସମ୍ଭବ କରି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ, ସଦିଚ୍ଛାସମ୍ପନ୍ନ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, - ସବୁ କେବଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ବିଫଳ ହୋଇ ଯାଇଛି ଏବଂ ପୃଥିବୀ ସେହି ସବୁଦିନ ପରି ଦୁର୍ନୀତି ଏବଂ ମିଥ୍ୟାର କବଳରେ ପଡ଼ିରହିଛି । " ତା'ପରେ ମାଆ ଯାହା କହିଛନ୍ତି, ଆମେ ତାହାକୁ ଅଧିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିବା, - ପ୍ରତିକୂଳ ଶକ୍ତିଚୟ ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଆପଣାର ରାଜତ୍ୱଟିକୁ ମେଲାଇ ବସିଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହି ଭୂମିରେ ହିଁ ଆମକୁ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଲାଗି ସମର୍ଥ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ସାମନା କରିବାକୁ ପଡିବ, – ତେବେଯାଇ ତ ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଛନ୍ତି, ଆମେ ସେହିଠାରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ହାସଲ ବି କରିପାରିବା । ତେଣୁ, ଏପରି ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବଳର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ଯାହାକି ଚେତନା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତରକୁ ସମ୍ଭବ କରାଇବା ସହିତ ଭୌତିକ ଜଗତରେ ମଧ୍ୟ ରୂପାନ୍ତର ଘଟାଇ ପାରୁଥିବ ।" ସେହି ବଳ ବା ଶକ୍ତିକୁ ମାଆ ଅତିମାନସ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଆମେ ନିଜକୁ ସେହି ଶକ୍ତିଟି ଲାଗି ଉନ୍ମୋଚିତ କରି ରଖିବା,

ଭୌତିକ ପୃଥିବୀଟିରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କ୍ରିୟାଟି ବିଷୟରେ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିବା । ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଦୂର ନିର୍ବାଣ ଭିତରକୁ ଦଉଡି ପଳାଇବା ନାହିଁ, ଏବଂ ଏଠାରେ ଶତ୍ରୁକୁ ହିଁ ପୂରା ଆଧିପତ୍ୟ ସହିତ ଶାସନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୋଟେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯିବାନାହିଁ । (ତତୈବ, ଖଣ୍ଡ-୯, ୪-୫) ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଶିକ୍ଷା, - ବାହାର ଏବଂ ଭିତର ଉଭୟ ଆୟତନରେ ସତକୁ ସତ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ପୃଥିବୀକୁ ସମ୍ମତ ତଥା ଅନୁକୂଳ କରି ଆଣିବାର ଶିକ୍ଷା । ତେଣୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ଯାହା ହେବ, ତାହା ତାହାରି ଉପରେ ହିଁ ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବ । ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସରେ ଯେତେ ଯାହା ଯେଉଁଠାରେ ହୋଇଛି, ତାହା ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନଟିକୁ ହିଁ ପ୍ରଧାନତମ ରୂପେ ଦୃଷ୍ଟି ସମକ୍ଷରେ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ଧରିଛି । ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ଆପଣାର ପ୍ରାୟ ସବୁକିଛି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥାରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାଲାଗି ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଖାଲି ବାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଭିତରର ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଆଳ ପରି ବ୍ୟବହାର କରି ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଆମକୁ ଅଳପ ଏବଂ ଭାରୁପ୍ରାୟ କରି ରଖିଥିବା କୌଣସି ପଳାୟନ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯାବତୀୟ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ବାହାର ଏବଂ ଭିତର ଉଭୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ନିଜକୁ ଦାୟୀ କରି ରଖିବ । ବିଶେଷତଃ, ଯଦି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବମୂଳ ଭୂମି ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ତାହା କଦାପି ଗୋଟାକୁ ଅଧିକ ବହଳ ଭାବରେ ଆଦରି କରି ରହିପାରିବ ବୋଲି ଅନ୍ୟଟିକୁ ଫାଙ୍କି ଦେଇ ପଳାଇବ ନାହିଁ । ଯେଉଁସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଖଣ୍ଡିଆ କରି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ସେଠାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବସ୍ତୁତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମ୍ମାନିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ, ଭାରି ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ଧର୍ମଆଡ଼କୁ ଆଉଜିପଡ଼େ ଏବଂ ଆପଣାର ଆତ୍ମାଟିକୁ ହରାଇ ବସେ । ହତଶ୍ରୀ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଏକାବେଳେକେ କେତେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଅନ୍ୟମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ତାହାକୁ ଏକ ଧର୍ମର ପ୍ରତୀତି ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆଚ୍ଛାଦନଗୁଡ଼ିକରେ ବହୁ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ମାତ୍ର ଭୂଣଟି ଶୁଖିଯାଏ ।

\+ + +

One must renounce being adapted to life as it is and succeeding in it if one wants to prepare for life as it will be and become an active and effective part of it.

- ମାଆ, ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୨, ପୃଷ୍ଠା - ୫୫

ଯେଉଁ ପୃଥିବୀ ଆମକୁ ଏତେ ଏତେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକାଠି ବାନ୍ଧିରଖିଛି, ଏଠାରେ ଏତେ ଏତେ ଡ଼ୋରର ବିରାଦରୀ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରି ରଖିଛି,

ଯେତେବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବିଷ୍ଟ ତଥା ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଆମେ ମଜ୍ଜି ଯାଉ ଏବଂ ସେତେଅବା ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ତାହାର ବିଶାଳ ରହସ୍ୟଟିରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାକୁ ନିମଗ୍ନ କରି ରଖିଥାଉ, ତାହାକୁ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଭାବାବେଶର ଅବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ସେହି ଅବସ୍ଥାଟି ଏକାଧାରରେ ଆମର ଅସଲ ଘର ବୋଲି ଅନୁଭବ ହୁଏ ଏବଂ ଆମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସମ୍ଭାବନାରୂପେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଆଗରେ ଚାକ୍ଷୁଷ ଭାବରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ମାଆ ଥରେ ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଭାବାବେଶରୁ ପୁନର୍ବାର ଆମ ବର୍ତ୍ତମାନର ପୃଥିବୀଟିକୁ ଫେରିଆସି ଆପଣାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଏଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ସ୍ଥିତିଟିକୁ 'କୃତ୍ରିମ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି : ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଏହି ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ସବୁକିଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତ୍ରିମ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଜଣେ କିପରି ଗୋଟିଏ ଘରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି ବା କେଉଁଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ରହିଛି, ସେହି ଆକସ୍ମିକ କାରଣରୁ ହିଁ ସିଏ ଉଚ୍ଚତର ଅଥବା ନିମ୍ନତର ପଦରେ ରହିଥାଏ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଅଥବା ଅଳ୍ପ ଆରାମଦାୟକ ଜୀବନଟିଏ ବିତାଉଥାଏ । ତା'ର ବଞ୍ଚୁଥିବା ସେହି ବାହ୍ୟ ଜୀବନଟି ତା'ର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନସ୍ଥିତି ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରକୃତ ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁନଥାଏ । ତୁଚ୍ଛା ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଏହିସବୁ ପରିସ୍ଥିତି ତୁମ ଜୀବନରେ ଏହି ଯାବତୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଆଣି ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଜଣେ ନିତାନ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏତ ଏକ କେଡ଼େ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ଯାଇ ବସିଥାଏ ଏବଂ ପ୍ରଭୂତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଥିବା ଆଉଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ନିତାନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ ଓ ନିମ୍ନ ସୋପାନରେ ଯାଇ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଯଦି ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରକୃତ ବିଚାର ରହିଥାନ୍ତା, ତେବେ ସିଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଥାନରେ ରହିଥାଆନ୍ତା ତଥା ପୃଥିବୀର କେତେ କାମରେ ଲାଗି ପାରୁଥାନ୍ତା । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୯ , ପୃଷ୍ଠା - ୨୭୭) ପୁନଶ୍ଚ, "ଏଠାରେ ଏକ ଖାସ୍ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟାପାରଟି ହେଉଛି ଯେ, ଯାହାକିଛି ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ତୁମକୁ ଯାବତୀୟ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟଗୁଡିକୁ ହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ହାସଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ସାଧନ ତଥା ସମ୍ପଦ ରହିଛି, ତେବେ ତା' ଭିତରେ ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ବା ଯୋଗ୍ୟତା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଅଧିକ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରୁଛି । ମାତ୍ର, ଅତିମାନସ ପୃଥିବୀଟିରେ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧିକ ଚେତନାଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ବସ୍ତୁଚୟର ଅସଲ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକ ସ୍ପର୍ଶ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବ, ସିଏ ହିଁ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଅଧିକ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ ।" (ତତ୍ରୈବ, ପୃଷ୍ଠା - ୨୮୧)

ଏହି ପୃଥିବୀ ହେଉଛି ଏକ ଅସମାନତାର ପୃଥିବୀ, ବହୁ ଅବିଚାରର ପୃଥିବୀ, – ତେଣୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣରେ ଏକ ଭାରି ଅସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀ । ଚତୁରତାରେ ଏଠାରେ କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତେଣୁ ନ୍ୟାୟ ବୋଲି କେବେହେଲେ କାହାଉପରେ ଆଦୌ ନିର୍ଭର କରି ହୁଏନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କଲେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଳି ଦେଇ ମକଚି ଦେଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଆପଣା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାରି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାର କୌଣସି ବେଳ ହିଁ ନଥାଏ । ଏବଂ, ଆଉଜଣକ ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଫୁରସତ ମଧ୍ୟ ମିଳେନାହିଁ । ସଫଳତା ହିଁ ଜୀବନାଦର୍ଶ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରକ୍ତି ଦାବୀ କରୁଥାଏ । ବିବେକ ଯାଇ କୋଉ ତଳେ ପୋତି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାଟିକୁ ମାଆ ଚରମ କୃତ୍ରିମତାର ଏକ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । କୃତ୍ରିମତାର ମହାବୀରମାନେ ନିଜ ନିଜର ଅଭୀଷ୍ଟ-ସାଧନରେ ଏପରି ତୁଙ୍ଗ ଭାବରେ ଏକନିଷ୍ଠ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଯେ, ଏହି ପୃଥିବୀଟିର ପଶ୍ଚାତରେ ଭଗବାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ଆଉକିଛି ଅନ୍ୟ ଅଭିଳାଷ ହୁଏତ ଥିବ ବୋଲି ମୋଟେ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁନଥାନ୍ତି । ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥ୍ୱୀସୃଷ୍ଟି ପଛରେ ଯେପରି ଆଦୌ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିକୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେବାଲାଗି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯେ ଏଠାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି, କୃତ୍ରିମ ନାନାବିଧ ତତ୍ପରତାର ଏହି ଟାଉଟାଉ ପୃଥିବୀଟିରୁ ସେହି ଭାବନାଟି ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ବିଦା ହୋଇ ଚାଲି ଯାଇଥାଏ । ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯେ କେଉଁଠାରେ ଈଶ୍ୱରୀୟ ସତ୍ୟ ଅଥବା ସତ୍ତାଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ରହିଛି, ସେକଥାଟି ସମସ୍ତେ କେଡ଼େ ଖୁସୀ ହୋଇ ବର୍ଜନ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଅସଲ ମୂଳଟି ସହିତ କାହାରି ଆଉ କୌଣସି ନାହି ଲାଗି ରହିନଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଧାନତଃ ସତେଅବା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟାକୁ ପରାଭୂତ କରି ରଖି କେବଳ ଆପେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ହେବେ ବୋଲି ଧାବମାନ ହେଉଥାଆନ୍ତି ।

କେଡ଼େ ସନ୍ତାପମୟ ସତେ ଏହି ପୃଥିବୀଟିରେ ଆମ ନିଜନିଜର ଜୀବନଗୁଡ଼ିକ ! ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଆମେ ଯେଉଁ ସାମୂହିକତା ଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ବାସ କରୁଛୁ, ଆମେ ସେଇଟିକୁ କେଡ଼େ ବକ୍ର ଏବଂ କୃତ୍ରିମ କରି ନରଖିଛୁ ! ଅଂଶତଃ ସେହି କାରଣରୁ ଆମେ ଏଠାରେ ସବୁକିଛିକୁ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି କହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛୁ କି ? ଆମ ଭିତରେ ଅସଲ 'ମୁଁ'ଟି ଆମକୁ କେତେ ନା କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଉଛି, ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପାଖଟି ବେଳେ ବେଳେ କେତେ କ'ଣ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି : ଏଠି ଏକ ଅନ୍ୟ ପାରସ୍ପରିକତା ଜନ୍ମଲାଭ

କରିବ, ଭିତରେ ରହିଥିବା ଦିବ୍ୟତା ଆମକୁ ସତେଅବା ଜନନୀ ପରି ଆଗକୁ ବାଟ ଦେଖାଇନେବ, ଜନନୀ ଭଳି ଆବଶ୍ୟକ ଶୁଶ୍ରୂଷାମାନ କରି ଆମକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନେଇ ଯାଉଥିବ । ଏବଂ, ପରସ୍ପରକୁ ଆମେ ସେହି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅନ୍ୟ ପରିଚୟଟି ଦେଇ ହିଁ ସବାଆଗ ଜାଣିବା ଏବଂ ମୂଳତଃ ସେଇଥିରୁ ଉତ୍ସାହ ପାଇ ହିଁ ଏଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ପାରିବା । ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ କେତେ କେତେ ଆଦର୍ଶ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ଆମେ ସେଥିଲାଗି ବାହ୍ୟ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକୁ କେଡ଼େ ଅଭାବନୀୟ ଭାବରେ ତିଆରି କରିନେଇ ପାରୁଛୁ । ତଥାପି ଦୂରତା ବଢୁଛି, ଉପେକ୍ଷା ବଢୁଛି, - ଭୟ ଏବଂ ବିଦ୍ୱେଷମାନେ ନୂଆ ନୂଆ ରୂପରେ ନିତି ପ୍ରକଟ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ଆମର ଅସଲ ଘରଗୁଡ଼ିକରେ ସାହସ ନପାଉଥିଲା ପରି ତଥାପି ଆମେ ସେହି ପୁରୁଣା ଗ୍ରନ୍ଥିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛୁ । ପରସ୍ପରକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବାରେ କେତେ ଫିକର କରୁଛୁ । ନିଜେ ନିଜକୁ ଏକାଧିକ ଗରଜରେ ପଡ଼ି କେଉଁଠି ସବୁ ଅଟକାଇ ରଖିଛୁ କେଜାଣି, ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଟକି ରହିଗଲେ ଆମକୁ ସତେଯେପରି କିଛିତ୍ ଖୁସୀ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ପଦ, ବୁଦ୍ଧିକୌଶଳ ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ମହଜୁଦ ରହିଛି, ମେଧାମାନେ ପ୍ରଖର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, - କିନ୍ତୁ, ଆମକୁ ଆମ ଚେତନାରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ପାରୁଥିବାର ସେହି ଅସଲ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ରଖିବାରେ ହିଁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକ ବିନିଯୋଗ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ନିଜପାଖରେ ହାର ମାନି ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜପାଖରୁ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ଆମେ ଯାହା ଯେମିତି ରହିଛି, ତାହାରି ସହିତ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେଇଯିବାରେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ବଳକୁ ସାରିଦେଇଛୁ । ଯାହାକୁ ଆମ ଭିତରର ଜାଗ୍ରତ 'ମୁଁ' ଟି ବଦଳାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ସତେଅବା ସେଇଟି ଭିତରେ ହିଁ ସଫଳତା ହାସଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହରବର ହୋଇ ଲାଗିଯାଇଛୁ । ନିଜ ପାଖରେ ତଥା ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ରହିଛୁ ।

ଠିକ୍ ଏହିଠାରେ ହିଁ ମାଆ ଆମକୁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଯଦି ସକଳ ହୃଦୟ ତଥା ଅନ୍ତଃକରଣ ଦେଇ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଚିତ୍ର ଦେଖୁଛୁ ଏବଂ ଆପଣାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ରୂପାନ୍ତର-ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସତକୁ ସତ ସହଯୋଗ କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ରଖିଛୁ, ତେବେ ଯାହା ଯେଭଳି ରହିଛି, ଆମେ ସେଇଟି ସହିତ ଖାପ ଖାଇଯାଇ ସଫଳ ହେବା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରିପାରିବା କିପରି ? ଏବଂ, ଖାପ ଖାଇଯାଇ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କଲୁ ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ଆମେ ବେଶ୍ ଖୁସୀ ହୋଇଯାଉଛୁ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଅନ୍ତର୍ବିରୋଧଟି ଦ୍ୱାରା ଆମେ ନିଜର ହିଁ

ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷତି କରି ବସୁନାହୁଁ ତ ? ପୃଥିବୀଯାକ ମଣିଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଟିକୁ ହିଁ ସବାବଡ଼ ସଫଳତା ବୋଲି ଧରିନେଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାଧିତ ଭାବରେ ଖୁସୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଆମେ କେତେ ନା କେତେ ସିଦ୍ଧି ହାସଲ କଲୁ ବୋଲି କୋଳାହଳ ବି କମ୍ ହେଉନାହିଁ । ଏପରି କେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଅଛି ଯିଏ କି ଏହି ଉଲ୍ଲସିତ ସ୍ରୋତଟାକୁ ରହ ବୋଲି କହି ପାରିବ, ମଣିଷର ଅସଲ ଚିତ୍‌କେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବ ? କେତେ ସାହସ କରିପାରିଲେ ଏବଂ କେତେ ସମର୍ପିତ ଭାବରେ ଭିନ୍ନ ଆଉକିଛି କରିବ ବୋଲି ଆପଣା ପାଖରେ ଜବାବ ଦେଇପାରିଲେ ଯେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସେହି ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବ ତଥା ସମଧର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଅନୁରୂପ ଅବସର ଓ ଅନୁରୂପ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିବ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆମକୁ ତାହାରି ଏକ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ସେହି ଉଦ୍‌ବୋଧନଟି ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ କଦାପି କୌଣସି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ଆମଲାଗି ଖସି ପଡ଼ିବନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ ହିଁ ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ କ୍ରମରେ ଆବଶ୍ୟକ ଭିତ୍ତିଟିକୁ ଗଠନ କରି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେହି ଏକାକୀ ସେହି ଦୁଃସାହସଟି କରିବାପାଇଁ ବାହାରିଲେ ମୋଟେ ବେଶୀ ବାଟ ଆଗକୁ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସାଥୀମାନଙ୍କର ଭେଟ ପାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ବି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ହେବା, - ଇଏ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ-ଜୀବନର ଏକ ଅନ୍ୟ ଗୌରବ । ଆଗର ସେହି ତଥାକଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିସାଧନାକୁ ଏକମାତ୍ର ମାର୍ଗରୂପେ ଧରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାରେ ତ ବହୁତ ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଛିଡ଼ା ହୋଇପାରେ । ନିଜର ମହକ ପାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେ ମଣିଷ ସତେ ଅବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ତଥାକଥିତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ପ୍ରବୀଣ ଭାବରେ ବାରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି ସିନା, ନିଜର ମହକଟିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ସାଧନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ଅନ୍ୟର ମହକଟିକୁ ତା'ଭିତରୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ଆଣିବାରେ ସଫଳ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେହି ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥରେ ହିଁ ମାଆ ଆଉ ଥରେ ଏକଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି :

It is much more important to be than to seem to be. One must live and not pretend to live.

- ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୦, ପୃଷ୍ଠା - ୨୦୪

ହେବା ଅପେକ୍ଷା ହେବାପରି ବୋଧ ହେବାକୁ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ସବୁଦିନେ କାହିଁକି ଅଧିକ ସହଜ ବୋଲି ଭାବି ଆସିଛନ୍ତି କେଜାଣି ? ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଥବା

କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ସତକୁ ସତ ନିଜ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ହିଁ କିଛି ହେବାପାଇଁ ମନ କରିଥାଏ, ତେବେ ସେହି ହେବାଟା କ'ଣ ତା' ସକାଶେ ତଥାପି ଏଡ଼େ କଷ୍ଟକର ହୋଇ ରହେ ? ମଣିଷର ସଂସାରଟା ଭିତରେ କେତେ କେତେ ଆଦର୍ଶ, – ସବୁ ପ୍ରାୟ ସେହି seeming to be ର ସ୍ତରରେ କାହିଁକି ରହିଯାଏ କେଜାଣି ? ମଣିଷ କ'ଣ ସତକୁ ସତ ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ ଉଠିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ ଏବଂ ନିଜ ପାଖରେ ସେଥିପାଇଁ ଜବାବ ଦେଇଥାଏ ? ସିଏ କ'ଣ ସତକୁ ସତ ନିଜକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାଟ ଚାଲୁଥାଏ ? ଆପଣାର ଥିର ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କରେ ସିଏ କ'ଣ ଆପଣ ସହିତ ଆଦୌ କୌଣସି କଥୋପକଥନ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ ? ତେବେ ତା' ଜୀବନଟା ତ ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବିସହ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥିବ ଏବଂ ବିଚରା ମଣିଷଟି ଆପଣା ପାଖରେ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଚାହାଳୀଚୋରଟିଏ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିବ ! ଆମ ଚାହାଳୀମାନେ ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଏବେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଗୁଡ଼ାଏ ଚାହାଳୀଚୋର ହିଁ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି କି ? ଆପଣା ପାଖରେ, ଆପଣା ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର ଜଗତରେ ଏବଂ ଆପଣାର ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଚାହାଳୀଚୋର ହୋଇ ରହିଥିବା ଓ ତେଣୁ ସତତ ଲୁଚି ବୁଲୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସତେଅବା ଏକ ପ୍ରୟୋଜନ ଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି କି ? ଏହି ଉଗ୍ରମାନେ ହିଁ ଚିରଦିନ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସବୁକିଛି ଭାଙ୍ଗି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଆଗୁଆ ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆମ ଅବଲମ୍ବନର ଯାବତୀୟ ଚାଳକୁ ସେମାନେ ସତେଅବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଓଲାରି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ଭିତରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅବଲମ୍ବନହୀନ ହୋଇଯିବାରୁ ହୁଏତ ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ଖିଆଲମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଜବରଦସ୍ତି ଲଦି ଦେଇଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାଳୟମାନେ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତିବାଦ କରିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବଳ ପାଇନାହାନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେହି ସାହସ ଦେବାର ଏକ ନୂଆ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ନୂଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନେଇ ବାହାରିଛି । ସବାଆଗ ସାହସୀ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ମଣିଷମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏବଂ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୋଇପାରିଲେ ଯାଇ ନିଜଭିତରୁ ସତକୁ ସତ କିଛି ହୋଇ ପାରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । seeming to be ର ସକଳ ପ୍ରମାଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ସଂକଳ୍ପଟିଏ କରିବା ସକାଶେ ମନ କରିପାରିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଏହି ସମଗ୍ର ଜଗତରେ ପ୍ରକୃତରେ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଭାବରେ ବି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ । ସେଥିପାଇଁ ପରସ୍ପରକୁ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରୁ ।

ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଓ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚୁଛି ବୋଲି ଛଳନା କରିବା, – ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଅସଲ ପ୍ରଭେଦଟି ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ମୋ'ର ଜୀବନ

ବଞ୍ଚିବାଟା ମୋ' ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ଜୀବନଗୁଡ଼ିକୁ ବଞ୍ଚିବାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉତ୍ସାହିତ ହିଁ କରାଏ । ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ବିବେକ ସହିତ ନିଜ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚିବା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକ ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଜୀବନ ନବଞ୍ଚିଲେ ଏକ ବିଶ୍ୱବିବେକ ମଧ୍ୟ କିପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ? ଏବଂ, କିଛିତ୍ ବଦଳାଇ ସେହି ଏକା କଥାଟିକୁ କହିଲେ, ନିଜର ବିବେକଟିଏ ଅଛି ବୋଲି ନିଜ ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚିବାର ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତ୍ୟୟଟିଏ ନପାଇଥିବା ଯାଏ ଏହି ବିଶ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିବେକକୁ ମାନି ଚାଲିଛି ବୋଲି ଆମେ ମୋଟେ ବୁଝି ପାରିବାନାହିଁ । ବହୁବିଧ ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ରହି ପୃଥିବୀରେ କୋଟି କୋଟି ମଣିଷ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚି ପାରୁନଥାନ୍ତି ବୋଲି କ'ଣ ଆମକୁ ଶ୍ୱାସରୋଧକାରୀ ବହୁ ଅରାଜକତା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ମାଡ଼ି ବସିଥାନ୍ତି କି ? ଆଧୁନିକ ଜୀବନରେ ଛଳନାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଛଳ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାପନମାନେ ସତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରିହାସ କରି ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ପ୍ରଚାର-ବିଭାଗମାନେ ଆମ ଜୀବନଧାରାକୁ କେତେ କେତେ ପ୍ରକାରର କୁହୁଡ଼ିବାଣ ମାରି ଭୁତାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଛଳନାମାନେ ହିଁ ସଫଳମାନଙ୍କୁ କେତେ କେତେ ସଫଳତା ଆଣି ଦେଉଛନ୍ତି । ବିଦ୍ୟା ହଟି ହଟି ଯାଉଥିବା ପରି ଲାଗିଲାଣି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ତଥାପି ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବା ଉପରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ସତେଅବା ଏକ ଅନ୍ୟ ବିତର୍କର ଉପସ୍ଥାପନା କରୁଛି । ଧର୍ମ, ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ବାଦ, – ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରାୟ ଉଠାଇ ପକାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ କେତେ କେତେ ଛଳନା, – ସତକୁ ସତ ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ପରାଭବ ନମାନି ବାହାରିଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ହିଁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ସେଗୁଡ଼ିକର ସାମନା କରିପାରିବେ ଏବଂ ବିଶ୍ୱସ୍ତରର ସେହି ଅସମଞ୍ଜସତା ଗୁଡ଼ିକର ଉପଦ୍ରବର ପ୍ରତିକାର କରିବେ । ମା ଆ ସତର୍କ କରିଦେଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଏବଂ ଜାତି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଅଛନ୍ତି ସେହିପରି ହିଁ ରହିଥିବେ, ତେବେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏକ ଅତିମାନସ ଚେତନାଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ତଥା ପରିପ୍ରେରିତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସମ୍ଭବପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଥିବ । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୯, ପୃଷ୍ଠା - ୧୬୬) ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଣୀଗୃହରୁ ହିଁ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାକୁ ପାଥେୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ହିଁ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବ, – ବର୍ତ୍ତମାନର ମୋଡ଼ଟିକୁ ବଦଳାଇ ଦେବାର ଧୃଷ୍ଟତା କରିବ ।

\+ + +

ଅଜ୍ଞାନକୁ ମାଆ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । କାନ୍ଥମାନେ ବାଟ ଓଗାଳି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅଳପ ବୋଲି ଏକ ଧାରଣା ଦିଅନ୍ତି । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ଆପଣାର ବିଚାର ତଥା ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ସେହି କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନ ଦୂର ହେବ, ଜ୍ଞାନ ଆସିବ । ଜ୍ଞାନ ଆସିଲେ ଅଜ୍ଞାନ ଯିବ । ଯାବତୀୟ ବିଦ୍ୟା ଅଜ୍ଞାନର ଦୂର ହେବାକୁ ମୁକ୍ତି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ସଭ୍ୟତାବୃଦ୍ଧି ଚିରକାଳ କେତେ କେତେ ମୁକ୍ତିକୁ ହିଁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିଛି । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖଟାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଫରଚା କରି ଦେଖାଇ ଦେଇଛି । ମାଆ ଅଜ୍ଞାନରୂପୀ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ କହିଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ, - ୭, ପୃଷ୍ଠା - ୨୩୭) ବ୍ୟକ୍ତିଚେତନା ଓ ବିଶ୍ୱଚେତନା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥ ପରି ଅଜ୍ଞାନ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥାଏ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଶ୍ୱଠାରୁ, ବୃହତ୍‌ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ରଖିଥାଏ । କ୍ଷୁଦ୍ରକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରି ବୃହତ୍ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହୁଏ । "*Get rid of the ignorance, enter the knowledge*" ବୋଲି ମାଆ କହିଛନ୍ତି : "ମୁଁ ଯେପରି କହିଛି, ତାହାରି ଅନୁସାରେ ତୁମେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିବ ଯେ ତୁମେ ହେଉଛ ସମଗ୍ରର ହିଁ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ; ଏବଂ ପୁନଶ୍ଚ, ଏହି ସମଗ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ଆଉଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତର ସମଗ୍ରର ଅଂଶ ଏବଂ ଏହି ବୃହତ୍ତର ସମଗ୍ରଟି ହେଉଛି ତଥାପି ଆହୁରି ଅଧିକ ବୃହତ୍ ଆଉ ଏକ ସମଗ୍ରର ମଧ୍ୟ ଅଂଶ, - ଏହିପରି ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଜାଣିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତୁମକୁ ଏହି ଯାବତୀୟ ସବୁକିଛି ଏକତ୍ର ଏକ ସମଗ୍ରତାକୁ ହିଁ ଗଠନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହାରି ଅଂଶ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏବଂ, ଥରେ ଏହି ସତ୍ୟଟି ତୁମର ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଲେ ତୁମେ ପରିଶେଷରେ ଜାଣିପାରିବ ଯେ, ତୁମଠାରୁ ତୁମେ ଅଂଶଟିଏ ହୋଇ ରହିଥିବା କୌଣସି ବୃହତ୍ତର ତଥା ତୁମ ଭିତରେ ବସ୍ତୁତଃ ଆଦୌ କୌଣସି ଅନ୍ତର ନାହିଁ "। ଏଇଠାରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ତା'ପରେ ତୁମେ ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ କେବଳ ନିଜ ଭାବନାରେ ହିଁ ଭାବିବନାହିଁ, ତାହାକୁ ତୁମେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ବି ଆରମ୍ଭ କରିବ, - ଏବଂ ତା'ପରେ ତାହାକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ବି ଲାଗିବ । ଏହାପରେ ଅଜ୍ଞାନର କାନ୍ଥଟି ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ଆମେ ସର୍ବତ୍ର ସେହି ଏକତାଟିକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବା ଏବଂ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଯେ ଆମେ ଆମଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତ ଏକ ସମଗ୍ରର ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । କେହି କାହାଠାରୁ ଆଦୌ ଅଲଗା ନୋହୁ । ଏହି ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହେଉଛି ସେହି ଅସଲ ସମଗ୍ର । ଏବଂ ତା'ପରେ ଆମର ଚେତନା ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାୟତନ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମେ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ଥିବା, ମାତ୍ର ଏକ ବିଶ୍ୱଚେତନାକୁ ବଞ୍ଚି ପାରୁଥିବା ।

ଆଉ ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ମାଆ ସେହି ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ସଂପ୍ରସାରିତ ହେବା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୩, ପୃଷ୍ଠ -୨୩୬) ଆଗ ତୁଳନାରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟରେ କେତେ ଅଗ୍ରଗତି କରି ପାରିଛନ୍ତି, - ଅଧିକ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ଅଧିକ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ହାସଲ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜାଣିବାର ପରିମାଣ ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଛି, ଏବେମଧ୍ୟ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବେ ଲୋକମାନେ ଯେପରି ପ୍ରକୃତି ସହିତ ନିକଟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିରୁ କେତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଥିଲେ, – ସତେଅବା ସବୁକିଛି ଗୋଟିଏ ସମଞ୍ଜସତା ମଧ୍ୟରେ ରହି ଗତି କରୁଥିଲା, – ବର୍ତ୍ତମାନର ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସମଗ୍ରତଃ ତାହାକୁ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ହରାଇ ପକାଇଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରମାଦ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଛି ବା ହୋଇଛି, ତାହାର ସମାଧାନ ଖୋଜି ଚାଲ, ଆମେ ପୁନର୍ବାର ସେହି ପୁରାକାଳର ସରଳତା ପାଖକୁ ଲେଉଟିଯିବା ବୋଲି ଅନେକେ ପରାମର୍ଶ ବି ଦେଲେଣି । ମାଆ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଲେଉଟିଯିବା ମୋଟେ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ତେବେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଉ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ କି ସମାଧାନ ରହିଛି ? ମାଆଙ୍କର ନିଜ ଭାଷାରେ : ଆମେ ଅହୁରି ଦୂରକୁ ଯିବା, ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯିବା । ଅଧିକ ଉଚ୍ଚକୁ ଆରୋହଣ କରିବା ଏବଂ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ନାନା ଶୁଷ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ, ଯେପରି କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ ଭିତରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛୁ, ତାହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଯିବା । ଏପରି ନକଲେ ଆମକୁ କେହି ଶାସ୍ତି ଦେବ ବୋଲି ଭୟ କରି ନୁହେଁ, ଏପରିକି ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆମକୁ ବିଧାତାର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଏକ ଆତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ, – ମାତ୍ର ଏକ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଧ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବା । ସେହି ବୋଧ ଆମ ଭିତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବ, – ଏକ ନୂତନ କିସମର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ, ସତ୍ୟ ତଥା ଆଲୋକ ନିମନ୍ତେ ସତକୁ ସତ ଏକ ପିପାସା । ଆମେ ସେହି ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ବୁଝିବା ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଯେ, ଆପଣାକୁ କେବଳ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ କରି, ଆଲୋକଯୁକ୍ତ କରି, ନିଜ ଭିତରେ ଯଥାର୍ଥ ଅଗ୍ନିଟିକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରି ଆଣି, – ଅଗ୍ରଗତି କରିବାର ସେହି ଅବିରାମ ଉତ୍ସାହଟିକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରି ଆଣିଲେ ହିଁ ସେହି ସମଗ୍ର ଶାନ୍ତି ଉପଲବ୍ଧ ହେବ, ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଖୁସୀ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ମାଆ ତାହାରି ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ "One must rise up and widen - rise up and widen " ବୋଲି ଚେତାଇ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି ।

\+ \+ \+

ଆମର ଏହି ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଯୁଗରେ ଜାତି ଓ ଦେଶ ସହିତ କେତେ ଅତିରଞ୍ଜିତ କଥାମାନ କୁହାଯାଇ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରି ରଖିବାର ବହୁବିଧ ଚେଷ୍ଟା କରା ଯାଉନାହିଁ ତ ! ପୂର୍ବରୁ କେତେ କରାଯାଇ ଆସିଛି ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ କମ୍ କରା ଯାଉନାହିଁ । କବିମାନେ କଥାସହିତ ଲଥାମାନ ଲଗାଇ ଆମର ଅସଲ ଅନ୍ଦାଜ ଗୁଡ଼ିକୁ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଚହଲାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋ' ଦେଶ ପୃଥିବୀଯାକରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଅତୁଳନୀୟ, ଏବଂ ମୋ' ଦେଶର ଭାଷା ହେଉଛି ସ୍ୱର୍ଗରେ ବାସ କରୁଥିବା ଦେବତାମାନଙ୍କର ବି ଭାଷା, – ଏସବୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଲଗାମଛଡ଼ା ପୁଲକର ସହିତ କହୁଥିବା ଏବଂ ଏକ ବହଳିଆ ଆତ୍ମୋଲ୍ଲାସ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଆମେ ସେତିକିକୁ ନେଇ ଭାରି ଗୋଡ଼ ଖସାଇ ଦେଇନାହୁଁ ତ ? ଦେଶ ନାମରେ ଇତିହାସରେ କେତେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଛି, ଦେଶକୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମହିମା ତଥା ବଡ଼ିମାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରି ରଖି ମନୁଷ୍ୟମାନେ କେତେ ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର କେତେ କେତେ ସମ୍ଭାବନାର କ୍ଷେତ୍ର ନିତାନ୍ତ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାକଥିତ ଦେଶରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟୟବିଳାସ ଲାଗିରହିଛି । ସମସ୍ତେ ଶାନ୍ତିର ସ୍ଥାୟୀପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ରଖିବେ ବୋଲି ଅମୋଘ ଏବଂ ତଥାପି ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ତିଆରି ହେଉଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ନାନା ଟନାଘନା ଦେଶନାମକ ସେହି ଭୂମିଟାକୁ ନେଇ ଚାଲିଛି । ନାନା ଭାବପ୍ରବଣତା ଏବଂ ଅହଙ୍କାରୀ ଆତ୍ମସଚେତନତା ଭରିଦେଇ ଯିଏ ଯେଉଁଠାର ଦେଶକୁ ଏବେ ସତେଅବା ଏକ ଚରମ ସମ୍ପଦ ଭଳି ଗ୍ରହଣ କରିନେଉ ବୋଲି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ମାନଙ୍କର ବରାଦ ପରେ ବରାଦ ହିଁ ଲାଗି ରହିଛି । ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଗୌଣ କରି ଦେଶଟାକୁ ହିଁ ସବାଆଗ ରଖାଯାଇଛି । ମଣିଷମାନେ ନଥିଲେ ଏହି ଦେଶଟା ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଠି ବା କ'ଣ ପାଇଁ ରହିଥାନ୍ତା କେଜାଣି ? କିଏ କେଉଁ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ମାଆ ତାହାକୁ ଏକ chance ବା ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ମୁଁ ଯେ ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ମୋ' ଦେଶ ଓ ସେହି କାରଣରୁ ଏସନ ଅଥବା ତେସନ ଦେଶ ବୋଲି କହୁଛି, ତାହା ହେଉଛି ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଆକସ୍ମିକତା । ନିଜେ ପାଞ୍ଚଟା ବା ସାତଟା ଦେଶ ଭିତରୁ ଗୋଟାକୁ ବାଛି କେହି କଦାପି ସେଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ସଂସ୍କାରବଶତଃ ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ମୋ'ର ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ହାୱାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ମାତୃଭୂମି, ପିତୃଭୂମି କିମ୍ବା ଜନନୀ ବା ଜନ୍ମଭୂମି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି କହିବାଟା ତଥା ଏପରି ଭାବିବାଟା ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ପୂରା ଆକସ୍ମିକ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେକଥାଟି କହିବସିଲେ ହୁଏତ ଭାରି ଅପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ପଡୁଛନ୍ତି ।

ନିଜର ଧର୍ମଟିକୁ ମଧ୍ୟ କିଏ ବାଛି କରି ଗ୍ରହଣ କରିଛି ? ଯିଏ ଯୋଉ ଧର୍ମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି, ସିଏ ସେହି ଧର୍ମକୁ ହିଁ ନିଜର ଧର୍ମ ବୋଲି କହି ଶିଖିଛି । ନିଜର ଧର୍ମରେ ଚଉଦ ପ୍ରକାରର ଲଥା ଓ ଯଥା ଲଗାଇଦେଇ ସିଏ ତଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୟଂ କେତେ ନା କେତେ ଆପ୍ୟାୟିତ ଅନୁଭବ ନକରୁଛି ! ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକର ବଡ଼ ସାନ ବାଛିବାକୁ ଯାଇ କେବଳ ଧର୍ମାନୁଗାମୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ତଥାକଥିତ ଧର୍ମଗୁରୁ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତକରାଳ ଲାଗି ରହିଛି । ସବୁକାଳେ ଲାଗିଛି, ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଭାବନୀୟ ନାନା ପ୍ରକୃଷ୍ଟୀକରଣ ସହିତ ଲାଗିରହିଛି । ପଣ୍ଡିତମାନେ କେତେ ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତ ହୋଇ ସେହିସବୁ ତକରାଳ ନିମନ୍ତେ ଭଳି ଭଳି ବିତର୍କ ଆଣି ବାଢ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମନାମରେ ଭୟାନକ ସମର ହୋଇଛି, ମ୍ଳେଚ୍ଛ, ଯବନ ଓ କାଫେର୍ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍‌ଭାବନ କରାଯାଇ ବହୁ ଘୃଣାର ଖୋରାକ ଆଣି ଗଦା କରି ଦିଆଯାଇଛି । ସେହି ଘୃଣାଗୁଡ଼ିକ ଦିନୁଁ ଦିନ ଅଧିକ ଭୟାନକ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ବିଚରା ଭଗବାନ୍‌ମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋଟେ କିଛି କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସତେଅବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନଦେଖି ସେମାନେ ସୁନାପୁଅଙ୍କ ଭଳି ଉପାସନାସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ନାନାଭଳି ପିତୁଳା ତଥା ପ୍ରତୀକରୂପେ ପୂଜା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ରାଜି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତଥାପି, କାହାର କୋଉ ଧର୍ମ, ଏହି କଥାଟି ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଆକସ୍ମିକ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ କି ? ଧର୍ମ ପରି ବଂଶ ବା ପରିବାରକୁ ମଧ୍ୟ ମାଆ ଏକ ଆକସ୍ମିକତା ବୋଲି ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ପୃଥିବୀରେ କେଉଁ ଧର୍ମର ବେଢ଼ଣ ଭିତରେ ରହିବି, ମୋତେ ପଚାରି ଓ ମୋ'ର ମତ ନେଇ ପରମେଶ୍ୱର ସେହି ଅନୁସାରେ ମୋଟେ ମୋ' ପାଇଁ ଏକ ଧର୍ମର ନିରୂପଣ କରିଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଏହି ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଏତେ ଧର୍ମର ଏହି ବଜାରଟାକୁ ବସାଇବାଟାକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପଚାରି ଆଦୌ କରା ଯାଇନାହିଁ । ସେହିପରି, ମୁଁ ଯେ ନିଜକୁ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ସହିତ ସାମିଲ୍ କରି ତାହାରି ସହିତ ଏତେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଛି, ସେପରି ହେବାରେ କ'ଣ କେହି ମୋ'ର ମତ ନେଇଛନ୍ତି ନା ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଏକ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି, ସେଇଠାରେ ଲାଳିତପାଳିତ ହୋଇଛି ଓ ଯାବତୀୟ ଔଚିତ୍ୟ ସହିତ ସେଇଟିକୁ ମୋ'ର ପରିବାର ବୋଲି କହୁଛି ? ସେହି ପରିବାର ପାଇଁ ବଞ୍ଚୁଛି: ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛି, ତାକୁ ନାନାବିଧ ନିର୍ଭର ଆଣି ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରିବି ବୋଲି ବହୁ ମିହନ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ପରିବାରରେ ନିଜର ଧର୍ମପାଳନ କରିବାର ଅନୁରୋଧରେ ହୁଏତ ପରିବାର ବାହାରେ ଏହି ସଂସାର ହାଟରେ ଏକାଧିକ ଅପରାଧ କରିବାକୁ ବି ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି ! ତଥାପି, ଏହି ସତ୍ୟ ଘଟଣାଟିକୁ କଦାପି ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ ଯେ, ନିଜର ଦେଶ, ନିଜର

ଧର୍ମ ଏବଂ ନିଜର ପରିବାର, - ଏଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ହିଁ ମୁଁ ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛି । ମୁଁ ନିଜେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ବାଛିନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ କେହି ନିଜର ଦେଶ, ନିଜର ଧର୍ମ ଏବଂ ନିଜର ପରିବାରକୁ ବାଛି ନାହାନ୍ତି । ଯିଏ ଯେଉଁଠାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ତାହାକୁ ହିଁ ନିଜର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ବହୁବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ନାନା ଲୀଳାଟି ସହିତ ଏପରି ଭାବରେ ଗୁନ୍ଥି ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକ ନିତାନ୍ତ ଆକସ୍ମିକ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସିଏ ହୁଏତ କୌଣସି ସମୟ ପାଇ ପାରୁନାହିଁ ।

ତେଣୁ, ଜଣେ ମୁକ୍ତଭାବରେ ହିଁ ଯାହାକିଛି ବାଛିବ । ଏକ ମୁକ୍ତ ବିବେକ ବାଛି ପାରିବ, ଏକ ମୁକ୍ତ ଆସ୍ପୃହା ବାଛି ପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂସ୍କାର ଅର୍ଥାତ୍ ପରିବେଶର ଆୟତନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ହେତୁ ଆମେ ଯାହାକିଛିକୁ ଆମର ବୋଲି କହୁଛୁ, ଆମର ସେଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଯେତେ ମାୟା ଲାଗି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତଥାପି ଆକସ୍ମିକ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆକସ୍ମିକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ସମଗ୍ର ପରିଚୟ ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୋ'ର ବା ଆମର ବୋଲି କହିବାଲାଗି ଏତେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇପଡୁ କି ? ଆମର ଧର୍ମପ୍ରତି ଆମ ଭିତରେ ଯେତେ ଆନ୍ତରିକତା ନାହିଁ, ତାହାକୁ ଆମର ବୋଲି କହିବାକୁ ଆମେ ଏଡ଼େ ଟାଉ ଟାଉ ହୋଇ ବାହାରିପଡୁ ଏବଂ ସେତିକିରେ ହିଁ ସବୁଯାକ ସିଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାରେ ଆମେ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଉ । ଏବଂ, ସେହି ଉତ୍ସାହଟିର ପ୍ରକୋପରେ ଆମ ଭିତରେ ସତକୁ ସତ କେଉଁଠି କ'ଣ ବିଗିଡ଼ିଯାଏ କେଜାଣି, ଆମେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ଆମଟିର ତୁଳନାରେ ବଡ଼ ନୀରସ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଥାଉ । ଦେଶଟା ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପବହୁତେ ତାହାହିଁ ଘଟେ ଏବଂ ତାହାରି ଫଳରେ ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧର କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ ନା କେତେ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଦେଶଟିକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଆମର ବୋଲି କହୁ କହୁ ପୃଥିବୀରେ ସତେଅବା ଆଉ ମୋଟେ କୌଣସି ଦେଶ ହିଁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାର ସେହି ମନ୍ଦ ବୃତ୍ତିଟି ଆମ ଭିତରେ ବହୁତ ଉପଦ୍ରବ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଏବଂ, ମୋ'ର ବା ଆମର ଯେଉଁପରି ଗୋଟିଏ ଦେଶ ରହିଛି ଓ ଆମକୁ ଏତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରିୟ ବୋଲି ଲାଗୁଛି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ନିଜର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ରହିଛି ଓ ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଲାଗୁଥିବ ବୋଲି ଅବଧାରଣା କରିପାରିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁରୂହ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପରିବାରର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଭ୍ରମ ଆମକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ । ଆମକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁସ୍ଥ ଭାବରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଏବଂ ପଥଚ୍ୟୁତ କରି ରଖିଥାଏ ।

ମାଆ କହିଛନ୍ତି, ନାଇଁ ନାଇଁ, ଆମେ ଯେତେବେଳେ ବଡ଼ ହେବା, ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବା ଏବଂ ବିବେଚନା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା, ସେତେବେଳେ ନିଜର ଧର୍ମ, ଦେଶ ତଥା ପରିବାରକୁ ନୂଆ କରି ବାଛିବା । ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ସେହି ମୂଳରୁ ହିଁ ଆମଉପରେ ଆଣି ଲଦି ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପ୍ରଥମ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆଦୌ ଲାଖି ରହିଯିବା ନାହିଁ । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ-୩, ପୃଷ୍ଠା -୮୧) ଆମର ବୃଦ୍ଧିବା ଓ ତେଣୁ ଆମର ବାଛିବା ମଧ୍ୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ । ଆମେ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଲାଗି ଦେଶର ସଂଜ୍ଞାଟି ମଧ୍ୟ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବ । ମାଆଙ୍କର ଉକ୍ତିଟିରୁ ପ୍ରେରଣା ଗ୍ରହଣ କରି ଏହିପରି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଆୟତନଟି ପାଖରେ ଆସି ନିଶ୍ଚୟ ପହଞ୍ଚିଯିବା । ପୃଥିବୀନାମକ ବୃହତ୍ତର ସମଗ୍ରଠାରୁ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଅଲଗା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପରେ ନିଜର ସେହି ତଥାକଥିତ ଦେଶକୁ ନେଇ ଆମେ ଯାହାକିଛିର ଅନ୍ଦାଜ କରିବା, ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ବହୁତ ବ୍ୟାଧି ଓ ବହୁତ ବିକୃତି ଆମ ଚାହାଣିଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକ୍ରାମିତ କରି ପକାଇବ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀ ତଥା ଆମର ତଥାକଥିତ ନିଜ ଦେଶ, – ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରଭୂତ କ୍ଷତି ହିଁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀଟା ଯାକର ମଣିଷ ନିଜର ଦେଶଟାକୁ ନେଇ ଅନେକାଂଶରେ ସେହି କ୍ଷତିଟିକୁ ହିଁ ଭାରି ସହିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ପୃଥିବୀଟାକୁ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକାଧିକ ସମ୍ଭାବନାରୁ ଅଟକାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ନିଜ ଧର୍ମ ସହିତ ଏକ ସତ ହୃଦୟର ନିଷ୍ଠା ନେଇ ସମ୍ମତ ତଥା ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ଆମେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ବିଶ୍ୱଧର୍ମ ମଧ୍ୟକୁ ହିଁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତେ । ସେହି ସ୍ଥିତିକୁ କେଡ଼େ କାର୍ପଣ୍ୟରହିତ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରନ୍ତା ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଧର୍ମଜୀବନ ଏକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା । ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇପାରନ୍ତା ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଧର୍ମଜୀବନ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା । ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇପାରନ୍ତା ଏବଂ ସେହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମଟିକୁ ବଞ୍ଚି ମଧ୍ୟ ପାରନ୍ତା । ଏବଂ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସୋପାନଟିର ଭାଜନ ହେଇ ପାରିଲେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିଜନିଜର ଧର୍ମକୁ ଆଳ କରି ଆଉ ମୋଟେ ଖଳବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ପରସ୍ପରକୁ ବାଟ ଦେଖାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରନ୍ତେ । ଏବଂ, ସେହି ପରିବାରର ସ୍ୱରୂପଟି ମଧ୍ୟ କ'ଣ ହୁଅନ୍ତା ? ଆମ ନିଜ ନିଜର ପରିବାର ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱନାମକ ସେହି ବୃହତ୍ ପରିବାରର ଇପ୍‌ସିତ ସ୍ତରଟିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ନିମନ୍ତେ ସେତୁଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତା । ଏବଂ, ଗୋଟିଏ ହିସାବରେ କହିଲେ, ଆମର ଶିକ୍ଷା ଆମର ଜୀବନଟିକୁ ସଳଖ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତା, – ଆମର ଧର୍ମ, ଦେଶ ତଥା ପରିବାର ବିଷୟରେ ଆମର ଲବ୍ଧ ଯାବତୀୟ ଜ୍ଞାନ ଆମକୁ କଦାପି ବକ୍ର ହେବାପାଇଁ

ତଥା ଆମ ସଂସାରଟା ଲାଗି ଏକ ବାଧା ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ମୋଟେ ମନ କରନ୍ତାନାହିଁ ।

ସେହି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୋପାନରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ମନ କଲେ ଆମେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଆମର ବୋଲି କହିବାଲାଗି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଧର୍ମ, ଦେଶ ଅଥବା ପରିବାର କ'ଣ ଆମକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ସେପରି କେବେହେଲେ ଘଟିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଏତିକି ଯେ ସେମାନେ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ଏବଂ କମ୍ ସ୍ପର୍ଶକାତର ହେବ ଏବଂ ପରିଧିଟି ସବୁବେଳେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବ । ଯେତେବେଳେ ମୋ'ର ଧର୍ମ ପୃଥ୍ୱୀଧର୍ମ ସହିତ ତାହାର ଆଦୌ କୌଣସି ଅସଂଗତି ରହିଛି ବୋଲି ଆଦୌ କୌଣସି ବିଚାର କରିବନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ ପୃଥ୍ୱୀ-ନିୟତିର ସେହି ବୃହତ୍ତର ମାନଚିତ୍ରଟି ଉପରେ ମୁଁ ନିଜର ଦେଶଟିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିନେଇ ପାରିବି ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୋ'ର ପରିବାରବୋଧ ନାନା ଅନ୍ୟ ଆତୁରତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିଜକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ବା ନିଜ ଲାଭର ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଲୁଚାଇ ରଖିବାଲାଗି ଆଦୌ ଆଗ୍ରହୀ ହେବନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ମୁଁ ଦ୍ୱିଜତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତି ହେବି । ମୋ'ର ଆଧାରଟି ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱିଜତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଇଟି ମଧ୍ୟ ମୂଳତଃ ଏକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକ୍ରିୟା, - ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ମୂଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମୋତେ ସତକୁ ସତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମୋ'ର ସାବାଳକ ବନିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମୁଁ ଯେ ସତକୁ ସତ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଜୀବନର ଅବଲମ୍ବନ ଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ନେଇ ପାରିଛି, ଏହା ତାହାରି ପ୍ରମାଣ ।

\+ \+ \+

କେହିଜଣେ ମାଆଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ପଚାରିଥିଲେ ଧ୍ୟାନ ବିଷୟରେ । ଧ୍ୟାନଶାସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଆଉଗୋଟିଏ ଧ୍ୟାନର ଅବସ୍ଥା । ଧ୍ୟାନର ପରିପକ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧିଟିକୁ ସମାଧି ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ସଂସାର ଭିତରେ ଆମ ଜୀବନର ନାନା ଭୂମିକାରେ ଏଣେତେଣେ ହେବା ସମୟରେ ଆମେ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଉ । ବହୁଭାବେ ଟଣାଓଟରା ହେବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ସେଥିରୁ ବିରତ ରହିବାର ଏକ ସମୟ ବାହାର କରି ଆମେ ଧ୍ୟାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାଉ । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେଥିପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମୟ ବି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଏଠାରୁ ଅପସରି ଯିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଧ୍ୟାନ ଭିତରକୁ ଆପଣାକୁ ମଣାଇ ନେବାକୁ ହୁଏ । ଉଚିତ ଥାନଟିରେ ଓ ଉଚିତ ସମୟରେ ଆମେ ସତେଅବା ଆଉ ପୃଥକ୍ କିଛିର ଘ୍ରାଣରେ କ୍ରମେ ଥିର ହୋଇ ଆସୁ । ଗଭୀରରୁ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ

ପ୍ରବେଶ କରି ସମାଧିସ୍ଥ ରହୁ । ଏବଂ, ପ୍ରାୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟଟି ପରେ ପୁନର୍ବାର ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥା ଅର୍ଥାତ୍ ଜାଗ୍ରତ ଜୀବନଟି ଭିତରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ପୁରୁଣା ନାନାକର୍ଷଣ ଭିତରେ ଏଣେତେଣେ ହେଉ । ଦୁଇଟିଯାକ ଜାଗାରେ ଯଥାବିହିତ ଦୁଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ସତେଅବା ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନିଷ୍ଠାରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ଏଇଟି ବିଷୟରେ ମାଆ ଏକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବାର ଅବସରରେ କହିଥିଲେ ଯେ, ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାର ସମସ୍ୟାଟିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ପୁନର୍ବାର ସେହି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମାଧିବେଳଟି ଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼େ । ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଥିର ହେବା ଅଣଆୟତ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ମାଆଙ୍କର ସେହି ମନ୍ତବ୍ୟଟିକୁ ଠିକ୍ ବୁଝି ନପାରି ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ମାଆଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିଥିଲେ । ଏବଂ ମାଆ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ :

"ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ କଥା, – କାରଣ ଯଦି ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ହେବାପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ପୁରୁଷ ସହିତ କୌଣସି ଖିଅ ଲଗାଇ ପାରିବାଲାଗି ଯଦି ତୁମକୁ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟରୂପେ ସମାଧିରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ତୁମ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାଟି ଯେଉଁଭଳି ଥିଲା, ତାହା ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ରହିଯାଏ, – ସେଥିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କେବେ ଘଟେନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, କେବଳ ଗଭୀର ଭାବରେ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ହିଁ କେତେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଚେତନାର ଅନୁଭବ ଲାଭ କରନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କହିଥିଲି । ଏବଂ, ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଧ୍ୟାନ ଭିତରୁ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁପରି ଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ମୋଟେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନଥାଏ । ପୂର୍ବର ଅଭାବ ଓ ଦୋଷଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ପୁଣି ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିଯିବା ମାତ୍ରକେ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଲେଉଟି ଆସନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ସେମାନେ ଆଦୌ କୌଣସି ଅଗ୍ରଗତି କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ କାରଣ, ନିଜ ସତ୍ତାର ଅସଲ ସତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣାର ଗଭୀରତର ଚେତନାଟି ସହିତ ନିଜ ବାହ୍ୟ ସତ୍ତାର ସେମାନେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ହଁ, ସତେଯେପରି ଦେହ ଉପରୁ ଏକ ପୋଷାକ କାଢ଼ି ଦେଉଥିବା ପରି ସେମାନେ ନିଜର ବାହ୍ୟ ସତ୍ତାଟିକୁ କାଢ଼ି ରଖି ଦେଇଥାନ୍ତି, - ସେଇଠି କେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ନେଇ ରଖି ଦେଇଥାନ୍ତି । ' ଆ, ବାହାରି ଆ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଧ୍ୟାନକୁ ଯାଉଛି, – ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁ ଆଉ ମୋତେ ହଇରାଣ କରିବୁନାହିଁ, ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବୁ । .... ତୁ ସବୁବେଳେ ମୋତେ ଏହିପରି ହଇରାଣ ହିଁ ତ କରୁଛୁ ।' ତା'ପରେ ସେମାନେ ଯାଇ ଧ୍ୟାନରେ ବସନ୍ତି, ସେଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏବଂ, ପୁଣି

ସମୟମତେ ତା'ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସନ୍ତି, – ଏବଂ ପୁନର୍ବାର କାଢ଼ି ରଖି ଯାଇଥିବା ସେହି ପୋଷାକଟିକୁ ପରିଧାନ କରନ୍ତି, – ପୋଷାକ ଯେମିତି ସେମିତି ଥାଏ, ଆଦୌ ବଦଳି ନଥାଏ । ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ଅଧିକ ମଇଳା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଏବଂ, ଧ୍ୟାନ ନକରୁଥିବା ସମୟରେ ସେମାନେ ଯେଉଁପରି ଥିଲେ ପୁନର୍ବାର ସେହି ଅବସ୍ଥାଟି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ।

"ନିଜର ବାହ୍ୟ ସତ୍ତାଟି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉ ବୋଲି ଯଦି ତୁମେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବ, ତେବେ ସେଇଟି ବିଷୟରେ ସଚେତନ ରହି ହିଁ ତୁମକୁ ସେହି ଅନ୍ୟ ଚେତନାଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ହେବ । ଏବଂ, ନିଜର ସେହି ଅନୁଭବଟିରୁ ଯଦି ଉପକୃତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବ, ତେବେ ନିଜର ସେହି ସାଧାରଣ ବାହ୍ୟ ଚେତନାଟି ସହିତ ମଧ୍ୟ ଏକ ଖିଅ ସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥିବା ହିଁ ସର୍ବଦା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । ଏପରି ଅନେକ ମନୁଷ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, – ମୁଁ ସେଭଳି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଜେ ଜାଣିଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ, - ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ହିଁ ଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ, ...ଧ୍ୟାନ ପାଇଁ ବହୁତ ସମୟ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ, ଯଦି ଅକସ୍ମାତ୍ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରି କେହି କିଛି କରି ପକାଉଥିଲା, ଯଦି ସେପରି କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହେଉଥିଲା, – ତେବେ ସେମାନେ ହଠାତ୍ କ୍ରୋଧରେ ସତେଅବା ନିଆଁ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ, – ଆଦୌ ଧ୍ୟାନ କରିନଥିଲେ ସେମାନେ ଯେତିକି ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହେଉଥିଲେ, – ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଏଭଳି ଘଟୁଥିଲା କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ଗଭୀରତର ଜୀବନରେ ସେମାନଙ୍କର ବାହ୍ୟ ସତ୍ତାଟି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁ, ସେହି ବିଷୟରେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଦେଉଥିଲେ: ତେଣୁ, ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଭିତରେ ଥିଲା ଯେଉଁଟିକି ଅଗ୍ରଗତି କରୁଥିଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଭାଗଟି ବାହାରେ ହିଁ ରହୁଥିଲା, ଯେଉଁଟି କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଖରାପ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲା, – କାରଣ ସେଇଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।"

(ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ-୬, ପୃଷ୍ଠା ୪୨୭-୨୮)

\+ \+ \+

ପିଲାଙ୍କର ମେଳରେ ମାଆ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଉଥିଲେ । କେଉଁଭଳି ପୁସ୍ତକମାନ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ ଓ କେଉଁଭଳି ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ମାଆ ସେହି ଆଲୋଚନାଟି କରୁ କରୁ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଏହି କଥାଟି ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ : ଜଣେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଆମଭିତରେ ଯେତେ ଯେତେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ସମ୍ଭାବନା ରୂପେ ରହିଛି, ଆମେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଭାବରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ କରିବା – ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ସକଳ ସମ୍ଭାବନାର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଦୁଆର ଖୋଲା ରଖିଥିବା ଏବଂ, ତା'ପରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ନିଜକୁ ପ୍ରସାରିତ କରି ନେବା ସକାଶେ ପ୍ରୟାସ କରିବା । ଅର୍ଥାତ୍, ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ସମ୍ଭାବନା ବିଷୟରେ ଆମେ ସଚେତନ ହୋଇ ରହିଥିବା, – ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଜାଣିବା, ପୃଥିବୀରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ଜୀବନକୁ ଜାଣିବା, ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନ ତଥା ସେମାନଙ୍କର କୃତିଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଜାଣିବା । ଅର୍ଥାତ୍, ଉପସ୍ଥିତ ସମୟର ଏହି ପୃଥିବୀଟିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଜାଣିବା । ତେବେଯାଇ ଆମ ଭିତରେ ଭବିଷ୍ୟଟିର ଆରୋହଣ ନିମନ୍ତେ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ସମ୍ପଦସଂବଳିତ ଭୂମି ତିଆରି ହୋଇ ପାରୁଥିବ । ପ୍ରଥମ କେତେ ବର୍ଷ ଜଣେ ଛାତ୍ରକୁ ଏହିଭଳି ହିଁ କରିବାକୁ ହେବ । ମାଆ ଆହୁରି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ସେହି କଥାଟିକୁ ପୁନର୍ବାର କହିଛନ୍ତି : ପିଲାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ତାହାହିଁ ଆଶା କରିଥାଉ । ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ରୂପେ କିଛି ପିଲା ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସତେଯେପରି ଜନ୍ମ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ନିଜଭିତରେ ସେହି ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବହନ କରି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଅଧିକାଂଶଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପିଲାସମୟରେ ଆପଣାକୁ ବିକଶିତ କରାଇ ଆଣିବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅଧିକ ହିତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଆପଣାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସକଳ ଦିଗକୁ ବିସ୍ତୃତ କରି ନେବାକୁ ହୁଏ, ନିଜ ଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ସବୁକିଛି ସମ୍ଭାବନାକୁ ବିକଶିତ କରି ଆଣିବାର ପ୍ରୟାସ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଆଣିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, - ସଚେତନ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମସଚଳ କରାଇବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଯେପରିକି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯାବତୀୟ ଆରୋହଣ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୃଢ଼ ମୂଳଦୁଆ ଗଠିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମୂଳଦୁଆଟି ତିଆରି ହୋଇ ନପାରିଲେ ସବୁ ଅଳପ ହୋଇ ରହିଯାଏ ।

"ତେଣୁ, ତୁମମାନଙ୍କୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହିଁ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଶିଖିବାକୁ ଭଲ ହିଁ ଲାଗିବ । ସର୍ବଦା ଶିଖୁଥିବ – ଏବଂ ନିଜର ସମୟକୁ ତୁମେମାନେ କଦାପି ନଷ୍ଟ କରିବ ନାହିଁ, – ନିଜକୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ନିରର୍ଥକ ଏଣୁ ତେଣୁ

ଦ୍ୱାରା ଭର୍ତ୍ତି କରି ରଖିବାରେ ବା ନିରର୍ଥକ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ସମୟକୁ ଆଦୌ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବନାହିଁ । ସର୍ବଦା ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ରଖି ହିଁ ସବୁକିଛି କରୁଥିବ – ନିଜର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରି ନେଉଥିବ । ଯାହାକିଛି ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବିକଶିତ କରିବ, – ନୂଆ ନୂଆ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଜନ କରିବ, ଆପଣାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଜଣେ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଧିକ ସର୍ବସାମର୍ଥ୍ୟଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟରୂପେ ଗଠିତ କରି ନେଉଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ନିଜର ଜୀବନକୁ ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିବ, – ନିଜର ସମୟକୁ ଆଦୌ ଏମିତି ସେମିତି ଭାବରେ ଅତିବାହିତ କରି ଦେବନାହିଁ, – ସମୟଟାକୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ କଟାଇବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି କଦାପି ବରବାଦ କରି ଦେବନାହିଁ । ବହୁତ ବହୁତ ମନୁଷ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି । ଜୀବନଟିଏ ବିତାଉଥାନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର କାହିଁକି ବିତାଉ ଥାଆନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ଜାଣୁନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜାଣିଥାଆନ୍ତି ଯେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ କିଛି ବର୍ଷ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, – କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେବିଷୟ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ହଁ, ସବୁ ମଣିଷ ଯେପରି ପୃଥିବୀରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଏଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣିଥାଆନ୍ତି । ଏକଥାଟି ବି ଏଭଳି କାହିଁକି ହେଉଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ଜାଣିନଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ଅଧିକତର ସମୟରେ ସେମାନେ ବଡ଼ ନିରାନନ୍ଦମୟ ହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, – କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଦୌ କିଛିହେଲେ ନଥାଏ, ସେମାନେ ପୁରା ଫମ୍ପା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ, ଫମ୍ପା ହୋଇ ରହିବାଠାରୁ ଅଧିକ ନିରାନନ୍ଦମୟ ଆଉ କିଛିହେଲେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରକୃତରେ ଅଛି କି ?

"ତେଣୁ, ସେମାନେ ନାନା ଏଣୁତେଣୁ ହୋଇ, ଯାବତୀୟ ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ସେହି ଫମ୍ପାଗୁଡ଼ିକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରି ରଖିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି, – ଆପଣାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି କାମର ମଧ୍ୟ କରାଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ ଏବଂ, ଜୀବନପଥଟି ସରି ଆସିବା ସମୟକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନିଜର ପୁରା ଜୀବନଟାକୁ ନଷ୍ଟ ହିଁ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି – ଆପଣାର ଯାବତୀୟ ସମ୍ଭାବନାକୁ କେବଳ ବରବାଦ ହିଁ କରିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ସବୁକିଛି ହାତଛଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ପୃଥିବୀରେ ଏକହଜାର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତତଃ ୯୯୦ ଜଣ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଏପରି ମଧ୍ୟ ଘଟେ ଯେ, ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଅଥବା ଏକ ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଭଲ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଖରେ ନିଜର ସମୟଟିକୁ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଯଥାସମ୍ଭବ କମ୍ ବିଚାର ଯେପରି

ଲାଗିବ, ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି । ହଁ, କମ୍ କ୍ଲେଶ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସମୟ ସୁଖରେ କଟିଯିବ ବୋଲି ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ସବୁକିଛି ବସ୍ତୁତଃ ଆକର୍ଷଣହୀନ, ଜୀବନଶୂନ୍ୟ, ନିରର୍ଥକ, ନିର୍ବୋଧତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥାଏ, – ଫଳ ବୋଲି ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ଫଳେନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ମନୁଷ୍ୟ ଏହିପରି ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତି, – ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ସେମାନେ କଦାପି କିଛି ଭାବନ୍ତି ବି ନାହିଁ । ନିଜକୁ କେବେ କିଛିହେଲେ ପଚାରନ୍ତି ବି ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ କ'ଣପାଇଁ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ରହିଛି, ଏଠାରେ ଏହି ପୃଥିବୀ ବୋଲି କ୍ଷେତ୍ରଟିଏ କାହିଁକି ରହିଛି ? ଏଠାରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ଅଛନ୍ତି ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ଏହି ଜୀବନଟିକୁ ଧାରଣ କରିଛି ? – ସେମାନେ କେବେହେଲେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ । ହଁ, ଏହି ସବୁକିଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଆଗ୍ରହୋଦ୍ଦୀପକ ମନେ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟିଏମାତ୍ର କଥା ଭଲ ଲାଗେ ଯେ, ସେମାନେ ଭଲ ଖାଇବେ, ଆନନ୍ଦ କରିବେ, ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ରହିଥିବେ, – ଭଲ ଥାନରେ ବିବାହ କରିବେ, ପିତାମାତା ହେବେ, ପଇସା ଉପାର୍ଜନ କରିବେ ଏବଂ ବାସନାପୂରଣର ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାବତୀୟ ସୁଯୋଗର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିଥିବେ ! ଏବଂ ସର୍ବୋପରି, ଆଦୌ କୌଣସିଥିରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବେ ନାହିଁ, ମନନ କରିବେ ନାହିଁ, ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବେନାହିଁ ଏବଂ ଯାବତୀୟ ଅଡୁଆ ଏବଂ ଉଲଝନରୁ ସର୍ବଦା ବାହାରେ ହିଁ ରହିଥିବେ । ଏବଂ, ସେପରି ବିଶେଷ କୌଣସି ବଡ଼ ବିପଦରେ ନପଡ଼ି ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପାରୁଥିବେ । ଏଇଟି ହିଁ ହେଉଛି ସାଧାରଣ ସ୍ଥିତି ଏବଂ ଏହିପରି ଜୀବନଟିଏ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ଲୋକମାନେ ବୁଦ୍ଧିର ସହିତ ବଞ୍ଚିବା ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି । ଏବଂ, ଏହିସବୁ ଲାଗି ରହିଥିଲେ, ପୃଥିବୀ ସେହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରେ ହିଁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଶାଶ୍ୱତକାଳ ନିମନ୍ତେ ବୁଲିବାରେ ସିନା ଲାଗିଥିବ, ମାତ୍ର ଏଥିରେ କୌଣସି ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ତେଣୁ, ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଏହି ସମସ୍ତେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନଙ୍କ ସଦୃଶ ନିଜନିଜର ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥାଆନ୍ତି : ଆସନ୍ତି, ଘୁଷୁରି ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ମୃତ୍ୟୁ ଲଭନ୍ତି, ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ; ଫେରି ଆସନ୍ତି, ପୁଣି ଘୁଷୁରିବାରେ ଲାଗନ୍ତି, ପୁଣି ମରନ୍ତି, – ଏହିପରି ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଏବଂ, ଏହିପରି ସିନା ଅନନ୍ତ ଯୁଗଯାଏ ଚାଲିଥିବ, – ମାତ୍ର କୌଣସି ଅଗ୍ରଗତି ହେବନାହିଁ ।

"ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ, କିଛି ମନୁଷ୍ୟ ତଥାପି ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ସମ୍ପନ୍ନ କରନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଏହିମାନେ ହିଁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କିଛିର ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇ ପାରିବେ । ତେଣୁ, ଆମେ

ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁପଟେ ରହିବା, – ଏଇଟି ଜାଣିବା ହେଉଛି ଆମର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସମସ୍ୟା । ଯେଉଁମାନେ କିଛି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନା ଯେଉଁମାନେ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ? ଯେଉଁମାନେ ହୁଏତ ଜୀବନ କ'ଣ ବୋଲି ବୁଝିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବେ ଏବଂ ଏହି ଜୀବନ ପରିଶେଷରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପୂର୍ଣ୍ଣତରତା ହାସଲ କରିବ ବୋଲି ଆବଶ୍ୟକ କିଛି ନା କିଛି ଅବଶ୍ୟ କରିବେ, ଆମେ ସେହିମାନଙ୍କର ପକ୍ଷରେ ରହିବା କିମ୍ବା ସେହି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପକ୍ଷରେ, ଯେଉଁମାନେ କି କ୍ୱଚିତ୍ କିଛିହେଲେ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ମଥା ଖେଳାନ୍ତି ଏବଂ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ବିଷୟରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରି ସମୟ ବିତାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ? ବରଂ, ଚିନ୍ତିତ ହେବାଲାଗି ମୋଟେ କିଛି ନଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି ! ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏଇଟିକୁ ବାଛି ନେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହାପରେ ତ ଆମେ ବାଛିବା ସକାଶେ ଆହୁରି ଅନେକ କେତେ କ'ଣ ବି ରହିଛି ।" (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୭, ୩୧୨-୩୧୫)

କେବଳ ବୀର ଶକ୍ଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ରହିଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବୀର ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ କରିପାରିବେ । ସେମାନେ ଅନୁରୂପ ପ୍ରେରଣା ଦେବେ । ଆଗରେ ନିଜର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବା ତାରାଟିଏ ଅନୁକ୍ଷଣ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ । ଏବଂ, ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ତାରା ସ୍ୱଜନବତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ଦେଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ । ବୀର ଶିକ୍ଷକକୁଳକୁ ଛାତ୍ରମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ ଲାଗିବେ । ଯେକୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆମେ ସକଳ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଏହିପରି ଭେଟାଭେଟି ଏବଂ ଚିହ୍ନାଚିହ୍ନିର ଥାନଟିଏ ବୋଲି କହିପାରିବା କି ? ଏବଂ, ସେହି ଭେଟାଭେଟି ତଥା ଚିହ୍ନାଚିହ୍ନି ପ୍ରତ୍ୟହ ଲାଗି ରହିଥିବ, - ପ୍ରତ୍ୟହ ନୂଆ ଲାଗୁଥିବ । ଏବଂ ତା'ପରେ ପଢୁଥିବା ପାଠ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲାଗିବ । ବଳପୂର୍ବକ କିଛି ଲଦି ଦିଆଯାଉଛି ଅଥବା ଗିଳାଇ ଦିଆଯାଉଛି ବୋଲି ମୋଟେ ଅନୁଭବ ହେବନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାଳୟ ଆପଣାର ବନ୍ଧୁଘରଟିଏ ପରି ଲାଗୁଥିବ । ଅନେକାନେକ ତଥାକଥିତ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ତଥାକଥିତ ଶାସନ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେବ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କେଡ଼େ ସହଜ ହୋଇ ବି ଯିବ ! ଦୁଇଟିଯାକ ପକ୍ଷ କେଡ଼େ ସହଜ ଭାବରେ ବଦଳି ଯାଉଥିବେ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ସେହି ପରିବେଶଟିକୁ ଯଦି ଏକ ଆଧାତ୍ମିକ ପରିବେଶ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ପଣ୍ଡିତ ତଥା ତତ୍ତ୍ୱାରୂଢ଼ମାନେ ଯାହା କହନ୍ତୁ ପଛକେ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ହିଁ ରହିବନାହିଁ । ଆଧାତ୍ମିକତା ହିଁ ମୂଳଦୁଆ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଏହିଭଳି ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଛାତ୍ର ଉଭୟଙ୍କୁ ଏହିପରି ସହଜଖୁସୀ ଭିତରେ

ରଖିଥିବା ଏକ ପାରସ୍ପରିକତା ସବାବଡ଼ ମାମାଂସକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବ । ଯାବତୀୟ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବମୂଳ ସାଧନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସବୁକିଛି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବୋଲି ଅନୁଭବ ହେବ, କାରଣ କେହି ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବେନାହିଁ, ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଆର ପକ୍ଷଟିଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଚି ରହିବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରିବନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷଟିକୁ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦେବ । ଈର୍ଷା ବୋଲି କିଛି ନଥିବ । ବୟସ ବୟସକୁ ମୋଟେ ଈର୍ଷା କରିବନାହିଁ । ଏବେ ଆନନ୍ଦମୟ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ଯାହାକିଛି କୁହାଯାଉଛି, ତାହା ସେହି ପାରସ୍ପରିକତା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମ୍ଭବ ହେବ । ବୀର ବୀରକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ କରିଆଣି ପାରୁଥିବ ଓ ସେପରି କରି କେଡ଼େ ଖୁସୀ ବି ହେଉଥିବ ।

\+ \+ \+

To say, " Oh, human nature is like this. Oh, we are in the inconscience. Oh, we are in the ignorance."' - all this is laziness and weakness. And behind this laziness and weakness there is a huge bad will.

- ମାଆ, ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୦, ପୃଷ୍ଠା - ୩୪

ସବୁ ସମ୍ଭବ ହେବ ପଛକେ, ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି କେବେହେଲେ ବଦଳି ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜପାଖରେ କ'ଣ ସବୁ କାରଣ ହେତୁ ହାର ମାନି ଯାଇଥାନ୍ତି ବୋଲି ସେଭଳି କହନ୍ତି କି ? କେତେ ମହାପୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତିକୁ ବେଶ୍ ଭାବପ୍ରବଣ ହେଲାପରି କୁକୁରର ଲାଙ୍ଗୁଳ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ତୁମେ ଯେତେ ଯାହା କର, କୁକୁରର ଲାଙ୍ଗୁଳ କଦାପି ସିଧା ହେବନାହିଁ, ସେହପରି ବଙ୍କା ହୋଇ ହିଁ ରହିଥିବ, – ସେମାନେ ପୃଥିବୀର ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଅଭିଶାପ ଦେଲାଭଳି କହିଛନ୍ତି । ଆମ ଉପରୁ ସବୁ ଆଶା ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ନୀତିବାଦୀମାନେ ସତେଅବା କେଡ଼େ ଉତ୍ତେଜନା ସହିତ ସେହି ଘୋଷଣାଟିକୁ କରିଥାଆନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ, ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ପୃଥିବୀର ମଣିଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷମାନଙ୍କର ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସକଳ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ଦେଇ ପୃଥିବୀ ଛାଡ଼ି ବୈରାଗୀ ହେବାପାଇଁ କେଉଁଠି ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ସେଭଳି କହନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଏଭଳି କହିବାଦ୍ୱାରା କିଛିତ୍ ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରୁଥାନ୍ତି । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଭାସି ଗଲାବେଳେ ସେମାନେ ସ୍ୱଭାଗ୍ୟର ବଳରେ ଏକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ତଥାପି

ରହିଗଲେ ବୋଲି କିଛିତ୍ ଅହଙ୍କାର ବି ପ୍ରକଟ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏବଂ, ସେମାନଙ୍କର ସେଇ ଆଚରଣଟାକୁ ସହ୍ୟ କରୁଥିବା ବେଳେ ସଂସାରର ମଣିଷମାନେ କ'ଣ ସତକୁ ସତ ସେମାନଙ୍କର କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାଆନ୍ତି ?

ଅଥଚ, ଯିଏ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ, ସିଏ ଆଦୌ କିପରି ମଣିଷକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବ ? ମଣିଷ ଚିରଦିନ ଏହିଭଳି ଦୁର୍ଗତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥାଉ, ନିଜର ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଯୁଝି ଯୁଝି ଜୀବନଯାକ ଏହିପରି କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଉ, ମଣିଷର ସର୍ଜନା କରିଥିବା ଭଗବାନ ଏଥିରୁ ପ୍ରକୃତରେ କାହିଁକି କି ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଥିବେ ? ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ମନୁଷ୍ୟ-ସାମର୍ଥ୍ୟର ମୂଳଭୂତ ଧର୍ମଟିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ଧାରଣା କରି ରହିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଆପଣା ଭିତରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସତକୁ ସତ ହରାଇ ସାରିଥାନ୍ତି କି ? କାରଣ, ଯିଏ ବା ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିକୁ ଅନୁଭବ କରିବେ. ସେମାନେ ତ ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରକେ ସଭିଁରି ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଘ୍ରାଣ କରି ପାରନ୍ତେ । ନିଜ ଭିତରେ କୁକୁରର ଲାଙ୍ଗୁଳ ପରି ଆୟତ୍ତବାହାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ସିନା ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେହିପରି ଏକ ପ୍ରପୀଡ଼ନମୟ ଅବସ୍ଥା ହିଁ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ କରିବେ! ଭାରତବର୍ଷରେ ସେହି କାରଣରୁ ନିଜକୁ ତଥା ଆମ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ବୁଝିହୁଏ ପଛକେ, ଆମର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ମହାପୁରୁଷ ମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ବୁଝି ହୁଏନାହିଁ ।

ପୁନଶ୍ଚ, ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି କସ୍ମିନ୍ କାଳେ ବଦଳିବ ନାହିଁ, – ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଅଚେତନା ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ କାଳକାଳକୁ ହିଁ ଘୋଟି ରହିଥିବ ବୋଲି ସତକୁ ସତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କ'ଣ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଭିତରକୁ ଆସିବେ ? ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଜଣେ କ'ଣପାଇଁ ଶିକ୍ଷକ ହେବ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଜଗତର ମୂଳ ପରିମଳଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂଷିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଶିଖିବାର ଏକ ଅଗାଧ ଆଗ୍ରହ ରହିଛି, ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ବଦଳିଯାଇ ପାରିଛି ଓ ଏହି ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟସଂସ୍କୃତିର ମାର୍ଗରେ ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଅତିକ୍ରମ କରି ପାରିଛି । ସଂସାରଟା ସେକାଳର ତୁଳନାରେ ଯାହା ଥିଲା, ଏବକୁ ଆଦୌ ତାହା ହୋଇ ରହିନାହିଁ, – କେତେ କେତେ ପର୍ବତକୁ ଲଂଘିଛି ଏବଂ କେତେ କେତେ ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଇଛି : ନିଜ ଭିତରେ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଇଛି ଏବଂ ନିଜ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଇଛି । ସିଏ ପରସ୍ପରକୁ କେତେ ନା କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଚକ୍ଷୁ ଦେଇ

ଦେଖିବାଲାଗି ମନ କରିଛି, – ଭିତରର ପ୍ରକୃତି ବଦଳି ଯାଉଥିବାରୁ ହିଁ ସିଏ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ କେତେ ନା ନୂଆ ଭାବ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁ ଦେଇ ଅବିରାମ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ନିତି ନାନାବିଧ ପ୍ରକାରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଯେଉଁମାନେ ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ, ସେମନେ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱଧର୍ମର ଆଚରଣ କଲାଭଳି ବହୁ ବାହାନାର ସାହାଯ୍ୟରେ ନୈରାଶ୍ୟବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ଓ ମଣିଷକୁ ଯେତିକି ସେତିକି ଭିତରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଯିବାର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମଣିଷମାନେ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ପ୍ରକୃତିଟିର ବୋଲ ମାନି ନିରନ୍ତର ଆଗଭର ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଫଳରେ ନୀତି ବଦଳିଛି, ରାଷ୍ଟ୍ର ବଦଳିଛି, – ସ୍ୱପ୍ନମାନେ ମଧ୍ୟ ବଦଳିଛନ୍ତି । ମୂଳତଃ ଶିକ୍ଷାବଳରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏବଂ, ପୁରୁଣା ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ମାଆଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମନ୍ଦ ଇଚ୍ଛାଦ୍ୱାରା ଅଳସୁଆ ତଥା ଦୁର୍ବଳମାନେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଅଳସୁଆ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ କରି ରଖିବେ ବୋଲି ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ଅସଲ କାର୍ଯ୍ୟଟି ହେଉଛି ଯେ, ଯଦି ଭିତରେ ଅଳସୁଆ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳଟା ହିଁ କୌଣସି କାରଣରୁ ନିଜ ହାତରେ ଲଗାମଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣ୍ଟ କରି ବସି ରହିଥିବ, ସିଏ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତା' ହାତରୁ ନେଇ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ସମର୍ପିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅସଲ କର୍ମଠଟି ହାତରେ ଧରାଇଦେବ । ଅସଲ ଜଡ଼ତାମାନେ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଦୂର ହୋଇଯିବେ । ଏକ ଦ୍ୱିଜତ୍ୱ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସୁଥିବ । ଯଥାର୍ଥ ଉନ୍ମେଷଣାଗୁଡ଼ିକୁ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ହେଉଥିବ । ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଛାତ୍ର ଏକ ଅପରକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିଥିବେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ପୂର୍ଣ୍ଣସମ୍ମତ ହୋଇ ରହିଥିବେ ।

ପୃଥିବୀରେ ବହୁତ ମନୁଷ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ପ୍ରାୟ ଏକ ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ପରି ତୁଚ୍ଛା କଳାଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ମନ କରୁଥିଲେ ଆଲୁଅ ଦେଖି ପାରୁଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଅନ୍ଧାର ଦେଖନ୍ତି । ଆଉଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମାଆ ଯେଉଁ କଥାଟି କହିଛନ୍ତି, ଏଠାରେ ଆମେ ଏହି କଥାଟି ସହିତ ଖିଅ ଲଗାଇ ସେଇଟିକୁ ମଧ୍ୟ କହିପାରିବା : There are people who always imagine all the catastrophes possible, and unfortunately they also have the power of making them come. (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୭, ପୃଷ୍ଠା - ୨୩୩) ଏବଂ, ସେମାନେ ଯେଉଁଭଳି ଦେଖନ୍ତି, ବାସ୍ତବ ଘଟଣାଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ସେହିଭଳି ଘଟିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଲାଗେ, ସତେ ଯେପରି ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ ଅନୁସାରେ ବାସ୍ତବରେ ଘଟଣାଟିଏ ଘଟିଲା ବୋଲି ସେମାନେ ବେଶ୍

ହୃଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ବିଧାତା ସତେଅବା ସେମାନଙ୍କୁ ହୃଷ୍ଟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁରୂପ କରି ଘଟାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପରିବେଶରେ ଏହିପରି ଲୋକେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥାଆନ୍ତି, ସେଠାରେ ହୁଏତ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ପଟକୁ ଆମେ ନିରାଶାବାଦୀ କହିବା ତ ଅପର ପଟଟିକୁ ଆଶାବାଦୀ ବୋଲି କହିବା । ନିରାଶାବାଦୀ ନାହିଁ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥାଏ । ପାହାଡ଼ଟିଏ ହାବୁଡ଼ିବା ମାତ୍ରକେ ଏଇଟାକୁ ଆଦୌ ଲଂଘି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ସିଏ ବୟାନ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ସିଏ ସେଇଠାରେ ସେତିକିରେ ରହିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ ବୋଲି ସେପରି କହେ କି ? ପୃଥିବୀରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିରାଶାବାଦୀ ଓ ଆଶାବାଦୀ, – କାହାର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ କେଜାଣି ? ମୁଁ ଯଦି ସ୍ୱୟଂ ନିରାଶବାଦୀ ହୋଇଥିବି, ତେବେ ମୋତେ ଅନ୍ୟମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ନିରାଶାବାଦୀ ବୋଲି ହିଁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥିବେ । ଯଦି ମୁଁ ନିଜ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ବସିଥିବି, ତେବେ ଜଣେ ମଣିଷ କାହିଁକି ପ୍ରାୟ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଏକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ସୁସ୍ଥ ଧାରାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ, ସେକଥା ମୁଁ ମୋଟେ ବୁଝି ପାରିବିନାହିଁ । ନିରାଶାବାଦୀମାନେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଆଶାବାଦୀ ମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ଭାବି ଆସିଛନ୍ତି କ'ଣ ଏଇଥିପାଇଁ ?

ସେହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ମାଆ ଏହି ଅନ୍ୟ କଥାଟି ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି, ସତେଅବା ପ୍ରଥମଟିର ଅନୁପୂରକ ପରି ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ କଥାଟିକୁ କହିଛନ୍ତି : There are very few people who carry with them an atmosphere which irradiates joy, peace, confidence; it is very rare. But these are truely benefactors of humanity. They do not need to open their mouth. ((ତତ୍ରୈବ, ପୃଷ୍ଠା - ୨୫୭) ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟ କହିଲେ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରର ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିଁ ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦିଶିଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ଧାର ଦେଖୁଥିବା ଏବଂ ଖାଲି ବିପର୍ଯ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକର, ବିଫଳତାଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ର ଦେଖୁଥିବା ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷାଳୟ ଭିତରେ ଖାଲି ଛଟପଟ ହିଁ ହେଉଥିବ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷଣ ଦେଉଥିବ ଏବଂ ଆପେ ଛଟପଟ ହେଉଥିବ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ରହିଥିବ । ଆଦୌ କୌଣସି ହିସାବ କରି ଆଲୁଅ ବେଶୀ ବା ଅନ୍ଧାର ବେଶୀ, ସେକଥା କେହି କେବେହେଲେ କହି ପାରିବ ନାହିଁ । ବହୁତ ମନୁଷ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏକଦା ଭଲମାନେ, ଆଲୋକମାନେ ଥିଲେ ବୋଲି ସବୁବେଳେ ପଛକୁ ଅନାଇବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ପୃଥିବୀ ହୁଡ଼ି ଆସିଥିବା ଅତୀତର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ପିଲାମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲେ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ

ହିଁ ସେମାନେ କେବଳ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀଟାକୁ ବାଗକୁ ଓ ବାଟକୁ ଆଣିପାରିବେ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଭାବନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯିବେ, ଏକ ଅନ୍ୟ ପୃଥିବୀଟିକୁ ବଞ୍ଚିବେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ରୀତିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ପ୍ରୀତିରେ ଗଢ଼ିବେ ବୋଲି ହୁଏତ କଳ୍ପନା ହିଁ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅନ୍ଧାର ଦେଖି ଓ ପଛକୁ ଅନାଇ ସେମାନେ କିଛି ସାନ୍ତ୍ୱନା ସିନା ପାଆନ୍ତି ମାତ୍ର ଆଗାମୀ ଆପଣା ପୃଥିବୀଟିଏ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରେ ସେମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କର ଖୁବ୍‌ବେଶୀ କାମରେ ଲାଗି ପାରନ୍ତିନାହିଁ ।

ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ମାଆ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣେ ଜଣେ Voluntary Optimist ହେବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକକୁ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଉଦ୍‌ବୋଧନଟିକୁ ସତତ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୨, ପୃଷ୍ଠା - ୧୪୧) ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀ ହୋଇ ରହିବା ସକାଶେ ସିଏ ମୋଟେ କୌଣସି ହିସାବ କରିବାକୁ ଯିବନାହିଁ । ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀ ରହିଲେ ଯାଇ ସିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଖୁସୀର ସଂକ୍ରାମଣ କରାଇ ରଖିପାରିବ । ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀ ରହିଲେ ସର୍ବଦା ବିଶ୍ୱାସରେ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଯୁକ୍ତ ହେବାରେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରୁଥିବ । ଏହିପରି ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିବେ । ଏବଂ ଆହୁରି ଅଧିକ ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି ପିଲାମାନେ ଏହି ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଭୟ କରିବାର ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁଭବ କରିବେନାହିଁ । ବାହାରକୁ ଦେଖିବା ସକାଶେ ହୁଏତ ସେପରି ଆଦୌ କିଛି ନଥିବ, ତଥାପି ସବୁ ଭରି ରହିଥିବା ପରି ଲାଗୁଥିବ । ଖୁସୀଟି ରହିଥିଲେ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁକିଛି ପୂରି ରହିଥାଏ, ଶକ୍ତି ଭରି ରହିଥାଏ, ଠେଲି ପୋଲି ହୋଇ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପାଦଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇବାର ଆଦୌ କୌଣସି କଷ୍ଟପ୍ରୟାସ କରିବାକୁ ହୁଏନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାଳୟ କହିଲେ ଯଦି ସବାଆଗ ଏକ ପାରସ୍ପରିକତାକୁ ବୁଝାଏ, ତେବେ ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀର ଏହି ରସାୟନଟି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଭାରି ସହଜରେ ପରସ୍ପରକୁ ରାଜୀ କରାଇହୁଏ ଏବଂ ଅଭିଳକ୍ଷିତ ଯଥାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀଟି ସତେଅବା ଦିଶି ଦିଶି ଯାଉଥାଏ । ଆପେ ଆପେ ଖୁସୀ, ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣନିଃସର୍ତ୍ତ ଖୁସୀ, – ତାହାହିଁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନାମକ ମେଳକୁ ଏକ ସହଯୋଗମୟ ଅଭିନବତାରେ ସଦା-କ୍ରିୟାଶୀଳ କରି ରଖିଥାଏ ।

There must be the realization by the individual that only in the life of his fellow-men is his life complete. There must be the

realization by the race that only on the free and full life of the individual that its own perfection and permanent happiness be founded.

- ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ, BCL , ଖଣ୍ଡ - ୧୫, ପୃଷ୍ଠା - ୫୫୪

" ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝି ପାରୁଥିବ ଯେ କେବଳ ତା' ସମୂହଟିର ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ତା' ନିଜର ଜୀବନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରି ପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତା ଜୀବନକୁ ମୁକ୍ତ ତଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଞ୍ଚି ପାରୁଥିଲେ ଯାଇ ତା'ର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଓ ସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମୂହ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିବ । ଦୁଇଟିଯାକ ଦିଗକୁ ଆମକୁ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକତ୍ର ହିଁ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିକୁ ଅଧିକ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଅନ୍ୟଟିକୁ ଅବହେଳା କରିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଦ ହିଁ ଘଟିବ । ଆମ ପୃଥିବୀରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ, ସାମୂହିକ ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ତରୀୟ ବିଚାରମାନେ ସେହି କାରଣରୁ ବହୁସମୟରେ ବାଟ ଭୁଲିଛନ୍ତି, - ସେହିସବୁ କ୍ଷେତ୍ରର ଯାବତୀୟ କ୍ଷମତାପ୍ରମତ୍ତ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ ସତେଅବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗଲୀ ଆଉକିଛିରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଇତିହାସରେ ସେହି ଏକପାଖିଆ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକଆଖିଆ ହେବାର ଉଦାହରଣମାନେ ତ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଅକଲମାନଙ୍କୁ ଭାରି ଗୋଡ଼ ଖସାଇ ନେଇଛନ୍ତି । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷାଳୟ, ଯଦି ଆମର ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ସମୂହ, ତଥାକଥିତ ଦୁଇଟିଯାକ ଜୀବନକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଆଖିଟିଏ ଆଣି ଦେବାଲାଗି ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଆଭିମୁଖ୍ୟଟି ଧର୍ମତଃ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ହୋଇ ରହିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହିଁ ହେବ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସମ୍ମୁଖରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ଏଣେ ଭୂମିଟି ଅର୍ଥାତ୍ ଦୈନନ୍ଦିନ ସମ୍ବନ୍ଧର ଭୂମିଟି ମଧ୍ୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ହୋଇଥିବ । ସାମୂହିକ ଅତ୍ୟୁତ୍ସାହ ଏବଂ ସେଥିରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ସକଳ କ୍ଷମତା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ମନ କରିବନାହିଁ ଅଥବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାକୁ more equal than others ବୋଲି ଧରିନେଇ ସମୂହ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହେୟ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନର ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରିବେ ନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏହି ସତ୍ୟଟି ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ପୂର୍ଣ୍ଣସଚେତନ ହୋଇ ରହିବ । ଅନ୍ୟଥା ତାହା ଆପଣାର ଗଦା ଗଦା ସଦିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକ ଅରାଜକତା ହୋଇ ରହିଯିବ ।

ଭାରତବର୍ଷୀୟ ଇତିହାସର ଚରିତ୍ରରୁ ବାରମ୍ବାର ଧରା ପଡ଼ିଯାଉଛି ଯେ ଏଠାରେ ଆପଣା ଭିତରେ କୌଣସି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତର କିଛିର ଘ୍ରାଣ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ

ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୃହତ୍ତର ସମୂହଟି ପ୍ରତି ନିତାନ୍ତ ବିମୁଖ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆପଣା ସାଧନାର ସେହି ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିରୁ ହିଁ ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ଲୋକସମୂହଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ କରି ନେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସଂସାରତ୍ୟାଗକୁ ବୈରାଗ୍ୟ ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସଂସାରତ୍ୟାଗ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ନ୍ୟାସ ବି ହାସଲ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ପ୍ରାୟ ଏକ ଦମ୍ଭର ସହିତ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପ୍ରଜ୍ଞାବାକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖା ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ପରମ୍ପରାଟିକୁ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଏକ କିମ୍ଭୂତ ଅତିରଞ୍ଜନ ଦେଇ ସେମାନେ ବାସ୍ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ବୋଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଫଳରେ, ସମ୍ଭାବନାର ମେଘମାନେ ସେଇ କେତେ ଉପରେ ଉପରେ ଭାସି ହୁଏତ ନାନା ବିସ୍ମୟର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ସିନା, କିନ୍ତୁ ମୋଟେ ତଳି ଛୁଇଁନାହାନ୍ତି । ପୃଥ୍ୱୀସତ୍ୟଟିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ସାମୂହିକ ଜୀବନଟି ନିତାନ୍ତ ଈଶ୍ୱରବର୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ପୃଥିବୀ ଆଦୌ କୌଣସି କଳେବର-ବଦଳ ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ଝିଙ୍ଗାସ ଦେଇ ଆମ ମହାମନାମାନେ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏହି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଟିକୁ ଦୂର କରିବାରେ ଶିକ୍ଷା ହିଁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସାହସ କରିପାରିବ । ଉପଯୁକ୍ତ ଅନୁରାଗଟିକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଏବଂ ଆପେ ନିଜକୁ ସଂପୃକ୍ତ କରି ରଖିଥିବା ଏକ ବନ୍ଧୁସଂଘର ମାଧ୍ୟମରେ ବିକଶିତ କରି ଆଣିବାର ସେହି ନିତ୍ୟପ୍ରୟାସଟିକୁ ଆମେ ସମଗ୍ରତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ବୋଲି କହିପାରିବା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ କାନ୍ଥ ଦିଆ କୌଣସି ବିଶେଷ ଧନ୍ଦାକୁ ଆଦୌ ବୁଝାଇବ ନାହିଁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ସ୍ୱବିଚାରର ମେଦିନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁଥିବ । ଏହି ସଂସାରନାମକ ବେଷ୍ଟନୀ ଭିତରେ ବାସ କରୁଥିବା ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ହିଁ ବିଚାରକୁ ନେବାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖିଥିବ ଏବଂ ଆଦୌ ପଳାୟନ କରିବନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସତେଅବା ଆଉ କେଉଁଠି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପାରିବେ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଏଠୁ ସଭିଙ୍କ ମେଳଭିତରୁ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଖଣ୍ଡିଆ କରି ପକାନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ମନୁଷ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ତଥା ଜଗତ ସମେତ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖଣ୍ଡିତ କରି ରଖନ୍ତି । ଏଇଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷର ଲୋକପରମ୍ପରାୟ ପ୍ରାୟ ସକଳ ଆସ୍ପୃହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପବଳ ହୋଇ ରହିଛି । ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ପୌତ୍ତଳିକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିବର୍ତ୍ତନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱବିଧାତାଙ୍କୁ ଭାରି ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରି ପକାଉଛନ୍ତି ।

ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ a spiritual religion of humanity ବୋଲି ଗୋଟିଏ କଥାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟସମାଜ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ଧର୍ମକୁ

ସିଏ ଧର୍ମର ଏକ ସାଧାରଣ ଚିରାଚରିତ ଅର୍ଥରେ ଏଇଟିକୁ ବୁଝିବା ବିଷୟରେ ଆମକୁ ସତର୍କ ମଧ୍ୟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୂତ୍ର ତଥା ବାହ୍ୟ ବିଧିବିଧାନ ରହିଥିବା ତଥାକଥିତ ବିଶ୍ୱଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରେ ଏକତା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ସେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ କହିଛନ୍ତି । ଏହି ପୃଥିବୀନାମକ ସମଗ୍ରଟିରେ ଏକ ପରମସତ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ମୂଳ ଉପଲବ୍ଧିଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ମାତ୍ର ସେହି ଜ୍ଞାନଟିକୁ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼ିବ – ଏହି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ହିଁ ଏହି ଦିବ୍ୟ ପରମସତ୍ୟର ରାଜ୍ୟଟିକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣିବା ହିଁ ପ୍ରଧାନତମ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇ ରହିବ । ସେହି ସତ୍ୟୋପଲବ୍ଧି ଆମ ଭିତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକାଶ ଲାଭ କରୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ଅନ୍ୟ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଐକ୍ୟବୋଧଟି ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ସର୍ବପ୍ରଥମ ନୀତିରୂପେ ଗୃହୀତ ହେବ । କେବଳ ସହଯୋଗ କରିବା ନୁହେଁ, ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଏକ ଗଭୀର ଭ୍ରାତୃତ୍ୱବୋଧର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ – ଏକ ସାମୁଦାୟିକ ଜୀବନକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ସେହି ବୋଧ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକଟ କରି ପାରୁଥିବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗରେ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ସେବା ସର୍ବଦା ରହିଥିବ । ଆଗ ଜ୍ଞାନ ନା ଆଗ ସେବା, – ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସେହି ତଥାକଥିତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଟିର ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି : ଉପଲବ୍ଧି ଏବଂ ସେବା ଉଭୟେ ଅବଶ୍ୟକ ହେବେ । – ହଁ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ, ଆମର ଯାବତୀୟ କର୍ମର ପଶ୍ଚାତରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବାସନା ରହିବନାହିଁ, ଯଶର ଲାଳସା, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱୀକୃତିଲାଭ ଅଥବା ଇହସାଂସାରିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନଥିବ – ଅହଙ୍କାର ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବାଟ କଦାପି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇ ନଥିବ । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ – ୨୩, ପୃଷ୍ଠା - ୬୭୭) କିନ୍ତୁ ସେହି ଆଶଙ୍କାରେ ଆମେ ସଂସାରକୁ ବର୍ଜନ କରି ନିରାପଦ ହୋଇ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ମନସ୍ଥ କରିବା, – ତାହା ମଧ୍ୟ ଏକ ଅବିବେକିତା ହେବ । ଅଧିକ ଗଭୀର ଉପଲବ୍ଧି ଆମକୁ ପୃଥିବୀ ଭିତରକୁ ହିଁ ଅଧିକ ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ଟାଣି ଆଣୁଥିବ । ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥରେ ଆମର ସହଯାତ୍ରୀ ପରି ଅନୁଭବ ହେବେ । ତେଣୁ, ବିମୁଖ ହୋଇ ଚାଲିଯିବାର କୌଣସି ଅବକାଶ ନଥିବ ।

The Life Divine ଗ୍ରନ୍ଥରେ (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୮, ପୃଷ୍ଠା ୬୨୮-୨୯) ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଅଧିକ ହୃଦ୍‌ବୋଧ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ସଂସାର ଭିତରୁ ପଳାଇଯିବା ଆମ ଆତୁରମାନଙ୍କର ଶଙ୍କାଟି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି : ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟମାନେ ଆମକୁ ଅପର ଭଳି ଲାଗୁଥିବେ, ଆମ ପାଖରେ ଅପରିଚିତବତ୍ ରହିଥିବେ, ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଚେତନା, ଆତ୍ମାସ୍ତରର, ମନସ୍ତରର, ପ୍ରାଣସ୍ତରର,

ହୃଦୟସ୍ତରର ତଥା ଶରୀରସ୍ତରର ଆବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମେ ପ୍ରାୟ ଆଦୌ କିଛି ଜାଣିନଥିବୁ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମର କଦାପି ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ... ତେଣୁ ଏକ ବୃହତ୍ତର ମନ, ବୃହତ୍ତର ହୃଦୟ, ଏକ ଅଧିକ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଅଧିକ ଉଦାର ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ଓ ତେବେଯାଇ କିଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରମାଦରହିତ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ତଥାପି ଆପଣାର ଭଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଭଲ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲାଗି ରହିଥିବ । ତଥାପି ଅହଂ ବାଟ ଓଗାଳି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ପରାର୍ଥ ଉପକାରିତା ଆମକୁ କେବେହେଲେ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ପାରିବନାହିଁ । ତଥାପି, ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ପରିବେଶ ଏବଂ ଅହଂରୁ ମୁକୁଳିବା ସକାଶେ ଆମର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆମେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ ମନେ ରଖିବା, - ତାହା ଆପଣାର ଆତ୍ମବୋଧର ଆୟତନଟିକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିନେବାରେ (self-enlargement) ଏବଂ ଆମର ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ଏତେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଅହଂଟିକୁ ସଂଶୋଧିତ କରି ଆଣିବାରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ ନିଶ୍ଚୟ ସହାୟକ ହେବ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ଆମେ ସବାଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି ପ୍ରାଥମିକ ପଦକ୍ଷେପ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ନା ଆମେ ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଯେଉଁ ସୋପାନରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛୁ ଏବଂ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବିମୋଚିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ବ୍ରତଟିଏ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ, ସେହିଠାରେ ପରସ୍ପରର ସହାୟକ ହେବା, ଆମ ଶିକ୍ଷାଳୟର ବାହାରେ ରହିଥିବା ବୃହତ୍ତର ମନୁଷ୍ୟ-ସମୁହଟି ସହିତ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରି ରଖିବା । ହୁଏତ ତଦ୍ୱାରା ଆମ ନିତ୍ୟପ୍ରାତ୍ୟହିକ ସମ୍ପର୍କ ଗୁଡ଼ିକର ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଆତ୍ମବୋଧ ତଥା ସମ୍ପର୍କବୋଧ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ କ୍ରମପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରସାରିତ କରି ପାରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ଉଦ୍‌ବୋଧନଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ପାଇ ପାରୁଥିବା । ଏବଂ, ତାହା ଆମକୁ ସଂସାରବିମୁଖ ହେବାର ପ୍ରମାଦରୁ ତଥାପି ଅନ୍ତତଃ କିଛି ପରିମାଣରେ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିଥିବ ଓ ଆମକୁ କ୍ରମଶଃ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ସେହି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଧଟିକୁ ଆଣି ଦେଇ ପାରୁଥିବ । କିନ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ଯଦି ସଂସାରବିମୁଖ ହେବା ହିଁ ଆମ ଜୀବନ ବସ୍ତୁବାଟିର ମୂଳ ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଥିବ, ତେବେ ନିଜ ସହିତ ଯେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ହୁଏତ ନିଜଟାକୁ, ସେହି ଏକାନ୍ତ ଅହଂଜର୍ଜର ନିଜଟାକୁ ନେଇ ଅତିରିକ୍ତ ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟସ୍ତସନ୍ତାପିତ ହୋଇ ରହିଥିବା, - ଆମ କ୍ରମବିମୋଚନର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୃଥିବୀରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ complacent ଅହଂ ପାଖରେ ଭାରି ଗୁରାଇ ତୁରାଇ ହୋଇ ରହିଥିବା । ଆମର ଅଧ୍ୟାତ୍ମସଂଧାନକୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଏକ

ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗଠନ ଭିତରେ ପକାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ ବି କରୁଥିବା । ପୃଥିବୀ ପାଖରୁ ଏକ ତଥାକଥିତ ବୈରାଗ୍ୟର ତାଡ଼ନାରେ ପଡ଼ି ନିଜକୁ ଛିନ୍ନ କରି ନେଉଥିବା । ଏବଂ, ଯାହା ହୁଏତ ଆମକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଟିକୁ ଆଣି ଦେବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରୁଥିବ, ଆମର ସବୁକିଛି ସାଧନା ତଥା ସିଦ୍ଧି ଏହି ପୃଥିବୀଟିର ବିମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୋଲି ବେଶ୍ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲାପରି ଭୁଲି ଯାଉଥିବା ।

ଆପଣାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରି ଦେଉଥିବା ଦ୍ୱାରା ଆମର ଅହଂନାମକ ଅଜ୍ଞତାଟି ମଧ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିବାର ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା, ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସମ୍ଭବତଃ ତାହାହିଁ ହେଉଛି ଯେକୌଣସି ଶିକ୍ଷାରେ ଆମଲାଗି ସର୍ବପ୍ରଶସ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳା । ଜଗତ୍‌ସଂସାରର ନାହିଁ ନଥିବା ମଙ୍ଗଳକାମନା କରି ଆସିଥିବା ଧର୍ମମାନେ କ'ଣ ପାଇଁ ଯେ ନିଜ ନିଜକୁ ସବାଆଗ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ଦେଖାଇ ପାରିବା ଲାଗି ଏତେ ଏତେ ପାଚେରୀମାନ ଠିଆ କରି ରଖିଲେ, ସେକଥା ଦେଖି ସତେଅବା ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହିଁ ଲାଗୁଥାଏ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଅହଙ୍କାରିତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନରହିଲା ! ଏହି ଅହଙ୍କାରିତା ହିଁ ତ ଅଜ୍ଞତା । ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଅଳପ କରି ରଖିବାର ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟଗୁଡ଼ିକ ପୃଥିବୀର ଧର୍ମବିପଣି ମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଆକର୍ଷକ ମନେ ହେଲା କାହିଁକି କେଜାଣି ? ବରଂ, ଅଧିକତର ସଂଗତି ସହିତ ଏପରି କଥାଟିଏ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ଏହି ପ୍ରସାରିତ କରି ଦେବାର ପଥଟି ହେଉଛି ବ୍ୟାବହାରିକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରୟାସ, ଯାହାକୁ ଆମେ ଯାବତୀୟ ଯୋଗସାଧନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କରିପାରିବା । ପରମସତ୍ୟର ଯାବତୀୟ ଭାଗବତ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ବାହାରୁଥିବା ସମୟରେ ସବାଆଗ ତ ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ହିଁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବେ ହିଁ ହେବେ । ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏଡ଼ି ଦେଇ ମୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ସନ୍ଧାନରେ ବାହାରିଛି ଏବଂ ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ଲାଗି ବେଳ ନାହିଁ ବୋଲି ପୁଣି କହିହେବ କିପରି ? ଆମ ଭିତରେ କୌଣସି ବିକୃତି ଆମକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥିଲେ ହୁଏତ ଆମେ ମନୁଷ୍ୟ ସହିତ ଏହି ନାନା ମେଳରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟକାତର ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଆପଣା ନିମନ୍ତେ ଏକ ପନ୍ଥାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମନ କରିବା । ଏକ ଆତ୍ମକାତରତା ହିଁ ସଚରାଚର ଯାବତୀୟ ମନୁଷ୍ୟକାତରତା ରୂପେ ଆପଣାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚୁଥିବା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଥବା ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ସଂସାର ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୋଇ ରହିଯାଇ ପାରିବ କିପରି ? ନିଜ ଭିତରର ଅସଲ ଅନୁଭବକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେଇ ସିଏ ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ

ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରତଚାରୀଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର ହିଁ କରିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ କେତେ ସହଜରେ ଆକର୍ଷିତ ହେବ । ସେହି ଆକର୍ଷଣ ହିଁ ତାକୁ ଅଳପ ଭିତରେ, ମାୟା ଭିତରେ ଅଟକି ରହିବାର ଲୋଭରୁ ଅତିକ୍ରମ କରାଇ ନେଉଥିବ । ମୂଳ ଧର୍ମସନ୍ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆମେ ମନ କଲେ ଠିକ୍ ସେହି ଆବେଦନଟିକୁ ହୁଏତ ସବାଆଗ ଶୁଣି ପାରୁଥାନ୍ତେ ।

ଧର୍ମମାନେ ମଣିଷକୁ ଦୟା ଦେଖାଇବା ବିଷୟରେ ବହୁତ ବହୁତ କଥା କହିଛନ୍ତି । ଶିବଜ୍ଞାନରେ ମନୁଷ୍ୟନାମକ ଜୀବଟିର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ସତକୁ ସତ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଆମେ ତାକୁ ଦୟା ଦେଖାଇ କଦାପି ଅଟକି ଯିବାନାହିଁ, ତାକୁ ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣ ବୋଲି କହିବାକୁ ହୃଦୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭବ ହେବା ମାତ୍ରକେ ସିଏ ଏପରି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ନାରାୟଣର ସେହି ଅପରୂପ ଏବଂ ଅଭିନବ ଆତ୍ମୀୟତାରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ଆସିବ ଏବଂ ଏପରି ସକଳତା ସହିତ ଆମକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ଯେ, ଆମେ ତାକୁ ସେହି ଆଗପରି ଦରିଦ୍ର ବୋଲି ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଆଉ କୌଣସି ଧୃଷ୍ଟତା କଦାପି କରିବାନାହିଁ । ତା'ପରେ ମଣିଷମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ମୂଳତଃ ସୁହୃତ୍ ପରି ହିଁ ଦେଖିବେ ଓ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଦାୟୀ ହୋଇ ରହିବେ । ଶିକ୍ଷାର ଯାବତୀୟ ଆସ୍ଥାନରେ ସେହିପରି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରକୁ ସୁହୃତ୍ ପରି ଦେଖି ପାରିଲେ ଶିକ୍ଷାଳୟକୁ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କୌଣସି ଅର୍ଥପ୍ରମାଦ ନଘଟାଇ ଏକ ସାଧନାଳୟ ଓ ଏକ ମନ୍ଦିର ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଛାତ୍ରମାନେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ସୁହୃତ୍ଜ୍ଞାନରେ ଦେଖିଲେ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ପ୍ରଳୟ ବା ତଦନୁରୂପ କଣଗୋଟାଏ ଘଟିବ ଏବଂ ସକଳପ୍ରକାରେ କେବଳ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ହିଁ କରିବ ବୋଲି କେତେ କେତେ ମଣିଷ କାହିଁକି ବିବେଚନା କରନ୍ତି କେଜାଣି ? ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସୁହୃତ୍ଟିଏ ହୋଇ ପାରିବାର ଏକ ମୂଳଭୂତ ଅସମର୍ଥତା ରହିଥାଏ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜର ସେହି କଣାଟିକୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଲୁଚାଇ କରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ବୋଲି ସେଭଳି ଘଟେ କି ? ଆଉଜଣକୁ ସୁହୃତ୍ ପରି ଦେଖି ନପାରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ତାକୁ କିପରି ପ୍ରକୃତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରିବା ? ଏବଂ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ଦେଖି ନପାରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଦେଉଥିବା ଶିକ୍ଷାଟିକୁ ମଧ୍ୟ କିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହେଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ? ନିଜ ଛାତ୍ରକୁ ସୁହୃତ୍ଟିଏ କରି ପାଇବାର ଆଗ୍ରହ ନେଇ ନପାରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ହୁଏତ ତାକୁ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ଭୟ ହିଁ କରିବ, – ଛାତ୍ରଟି ଯେଉଁଠାରେ ନିଜ ଭିତରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବ, ସିଏ ସେହି ଥାନଟି ଯାଏ ମୋଟେ ପହଞ୍ଚ ପାରିବନାହିଁ । ଛାତ୍ର ତଥା ଶିକ୍ଷକ ପରସ୍ପରକୁ

ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂରନ୍ତ ତଥା ଦୁର୍ଗମ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗହନ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିବେ, - ଭୟ ଏବଂ କୁଣ୍ଠାର ପ୍ରେରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେବାରେ ଲାଗିଥିବେ ଏବଂ ତେଣୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ପରସ୍ପର ଠାରୁ ଲୁଚି ରହିବାକୁ ହିଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବେ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଏକ ଅବସରରେ collective self-development ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ-୧୯, ପୃଷ୍ଠା - ୬୭୬) ଉଚ୍ଚତର ଜୀବନର ଶିଖର-ଉପଲବ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସେତିକି ଅବଶ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ସତ, ମାତ୍ର ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟର ପରିବେଶ ନିମନ୍ତେ ସେତିକି ମଧ୍ୟ ଆମକୁ କେତେ କେତେ ସାର୍ଥକତା ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଦ୍ୟାର ସାଧନା ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦ୍ୟାର ସାଧନା ମାଧ୍ୟମରେ ଜୀବନକୁ ସତତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତର କରି ପାଇବାର ଅର୍ଥାତ୍ ଯୋଗ୍ୟତର କରିବାର ସାଧନାରେ ସମସ୍ତେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ରହିଥିବେ । କିନ୍ତୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଆଦୌ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ନୁହେଁ, ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମଧର୍ମୀ ଗୋଷ୍ଠୀରୂପେ ହିଁ ନିୟୋଜିତ ରହିଥିବେ । ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବେ, ପରସ୍ପରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ, – ନିଜନିଜର ନିବିଡ଼ତମ ଆସ୍ପୃହାରେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରର ସୁହୃତ୍ ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ ।

ସଂସାର ଭିତରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଧାରଣତଃ କାମନାବାସନାର ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ରହିଛି, ସେଠାରେ ତାହାକୁ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ a mutually devouring hunger ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ବାସନାଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ିତ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବସ୍ତୁତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ପ୍ରାଣୀ, - ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟକୁ ବା ଏପରିକି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗିଳି ନପକାଇଲେ ଏଠି ମୋଟେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ କେଉଁଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି କେଜାଣି ? ବାସନା ଉପରେ ସତକୁ ସତ ବିଜୟ ହାସଲ କରିହେବ ଯେତେବେଳେ, ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର କଥା ଅନୁସାରେ, ତାହା ଅନନ୍ତଙ୍କର ବାସନା ମଧ୍ୟକୁ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ନେଇଯିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେବେଳେ ସେ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ବିଶ୍ୱ-ବିବର୍ତ୍ତନରେ ବିଧାତାର ଇଚ୍ଛାଟି ଅନୁସାରେ ସହଯୋଗ କରି ପାରିବ । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆସିବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ପରମ ଆନନ୍ଦର ଅଧିକାରୀ ହେବ । ଏବଂ, ସେହି ଚେତନା ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିମନ୍ତେ ଏକ ଜୀବନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ ଏହି ଯେଉଁ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପଥଟିକୁ ଦେଇ ଯିବାକୁ ହେବ, ଏହି ପ୍ରସ୍ତୁତିର କାଳରେ ତା'ର ବାସନାକ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେବ, - କେଉଁ ପ୍ରକାରର

ସୋପାନଟିକୁ ଦେଇ ମଣିଷ ସେଠା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବ ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ଅନନ୍ୟ ମୂଳ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତତାର ସ୍ତରଟିରୁ to the type of a mutual giving, of an increasingly joyous sacrifice of interchange - ଏକ ପାରସ୍ପରିକ ଆଦାନପ୍ରଦାନର ମଧ୍ୟଦେଇ ଯିବାକୁ ହେବ - ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦେଇ ପାରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ତଜ୍ଜନିତ ଆନନ୍ଦଟିର ଅଧିକାରୀ ହେଉଥିବ । ଏବଂ, ଏହିପରି ଭାବରେ ସେ ଗାର ଗାର ହୋଇ ଉଠି ଯାଉଥିବ । " the individual gives himself to other individuals and receives them back in in exchange; the lower gives itself to the higher and the higher to the lower so that they may be fulfilled in each other; the human gives itself to the All in the universe and receives its realized universality as a divine recompense, the law of the Hunger must give place progresively to the law of Love, the law of Division to the law of Unity, the law of death to the law of Immortality. " (ତତ୍ରୈବ, ଖଣ୍ଡ - ୧୮, ପୃଷ୍ଠା - ୧୯୫) ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡି ମାରିଦେଇ ତା'ପରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀକୁ ଘାରି ରଖିଥିବା ବାସନାକାମନାର ଅନ୍ତ ହେବ । ତାହାହିଁ ବିଧିନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ରହିଛି ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସେହି ପ୍ରସ୍ତୁତିକ୍ରମରେ ଏକ ପ୍ରୟୋଗଶାଳା ଯୋଗାଇ ଦେବ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କ ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସେହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାର ଆହ୍ୱାନଟି ହିଁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଉଭୟଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ରହିଥିବ । ଆମେ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ମଧ୍ୟରେ ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକରେ ଏକାଧିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିବା ପରି ଲାଗୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ବଡ଼ ସାନ ବାରି ହେଉନଥିବ, ପରିବେଶମାନେ ଆଦୌ ଦୁଇଟା ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିନଥିବେ । ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ହିଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବେ, ଶକ୍ତିମାନ୍ ଏବଂ ସକ୍ରିୟ କରି ରଖିଥିବେ । ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ସହଯୋଗିତା, ଏକ Community ଭାବନା ହିଁ ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସତ୍ତକ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଗ୍ଲାନି ନଥିବ, ମୁଁ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଗରେ ବା ମୁଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ବୋଲି ଭାବିବା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅପପ୍ରେରଣାଦାୟକ ଅବସର ନଥିବ । କେତେ ଝୁଣ୍ଟିବା, ପଡ଼ିବା ଲାଗି ରହିଥିବ. - ତଥାପି କେହି କାହାରିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁନଥିବେ । ଉଗ୍ର ନଥିବେ, ତେଣୁ ହୀନ ବି ନଥିବେ; ହୀନ ନଥିବେ, ତଣେ ଉଗ୍ର ବି କାହିଁକି

ରହିବେ ? ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶଟିଏ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନିବିଡ଼ତର Community ଯେତିକି ଯେତିକି ଗଠିତ ହୋଇ ଆସିବ, ସେତିକି ସେତିକି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ଭିତରର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମ୍ଭାବନାର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ପାଇ ଯାଉଥିବେ ଏବଂ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶଲାଭ କରି ପାରିବେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସବାଆଗ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବା ଏବଂ ତାହାରି ମାଧ୍ୟମରେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥିବା, – ଏତିକିକୁ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ଅଳପ ବୋଲି କୁହାଯିବ ? ଯେଉଁ ଅଳପ ନାନା ଫିସାଦ ସହିତ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ଅଟକାଇ ରଖିଥାଏ, ତାହାହିଁ ଅଳପ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଅଳପ ଅଧିକ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ଏବଂ ନିଜଭିତରେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ରଖିଥାଏ, ଆମେ ତାହାକୁ ସର୍ବବିଧ ଶିକ୍ଷାରେ ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ବୃହତ୍ ଆଶୀର୍ବାଦ ବୋଲି ହିଁ ଜାଣିବା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏହିପରି ଭାବରେ ପୃଥିବୀକୁ ତାହାର ନିରୂପିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଡ଼ିକ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେବାର ଏକ ଶିକ୍ଷା, – ବୀରର ଶିକ୍ଷା : ସାହସୀ ଶିକ୍ଷକ ତଥା ସାହସୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଲାଗି ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବାର ଶିକ୍ଷା । ନିୟମତଃ ସମ୍ମତ ଏବଂ ସମର୍ପିତ ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ।

□□

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ସିଂହାବଲୋକନ

୧୯୭୦ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ରାଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥମ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ସ୍ଥାପନା ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ସେହି ବିଶେଷ ପ୍ରୟୋଗଟିର ଯାବତୀୟ ଆଲୋଚନାରେ ଏହାକୁ ହିଁ ମୂଳ ଆରମ୍ଭରୂପେ ବିଚାର କରା ଯାଇଥାଏ । ତା'ପୂର୍ବରୁ ପାଠଚକ୍ରମାନେ ଥିଲେ । ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ରାଜ୍ୟର କେତେ ଥାନରେ ପାଠଚକ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଥାପନା ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ସେହିଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ କେତେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନ୍ଦାଜ କରା ଯାଉଥିଲା । ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍ସାହ ଓ ଆତ୍ମୀୟତାରେ ପାଠଚକ୍ରକୁ ଆଧାର କରି ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ତଥା ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ସମ୍ମିଳନୀମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିଲା, ସେଇଥିରୁ ହୁଏତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗ୍ରନ୍ଥିମାନେ ଖୋଲି ଖୋଲି ଯାଉଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାସ ବୃଦ୍ଧି ହିଁ ପାଉଥିଲା । ଏକୁଟିଆ ଯେଉଁ ସବୁଥିପାଇଁ ସାହସ ପାଉନଥିଲା, ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ହିସାବରେ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ କିଛି ନା କିଛି ଅନ୍ତତଃ କେତେକ ପରିମାଣରେ ତ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା - ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ । ଏକ ନୂତନ ଉଦ୍ୟମ ନିମନ୍ତେ ବିଶ୍ୱାସ । ହଁ, କେତେକ ପାଠଚକ୍ର-ସଦସ୍ୟ ବିଶେଷ ଅବସର ମାନଙ୍କରେ ନିଜ ଆଖିରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମ, ପଣ୍ଡିଚେରୀକୁ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଶ୍ୱାସଟି ସଂବଳିତ ହୋଇ ଆସିବାରେ ନିଜ ଭିତରର ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁଟି ସହିତ ଅବଶ୍ୟ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବି ହୋଇ ଆସିଥିବେ । ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମ ଏକ ଆଶ୍ରମ ସତ, କିନ୍ତୁ କେତେ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ତଥା ଭିନ୍ନ ସ୍ପନ୍ଦନର ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ! ସତକୁ ସତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରଟିଏ । ଆମର ଏହି ବାହାର ସଂସାରଟି ହୁଏତ ଯେପରି ହୋଇପାରନ୍ତା, ତାହାରି ଏକ ନମୁନା ହୋଇ ରହିଥିବା ସତତ-ଗତିଶୀଳ ପ୍ରୟୋଗଶାଳାଟିଏ । ଭବିଷ୍ୟତ ମନୁଷ୍ୟସମାଜ ନିମନ୍ତେ ସତକୁ ସତ ପ୍ରୟୋଗଶାଳାଟିଏ ।

ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥରେ ଆଶ୍ରମ କହିଲେ ସାଧାରଣ ସଂସାର ଯାହା ବୁଝି ଆସିଛି, ତା'ଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମଟିଏ । ଚାଷ ବାସ, ବାରି ବଗିଚା, ବାଡ଼ି ବଗିଚା, ବଡ଼

ସାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଖେଳ କସରତ, କଳା ଓ ସଙ୍ଗୀତ, ସାଧନା ଉପାସନା, ଶ୍ରମ ଏବଂ ଗୃହସଂସ୍ଥାନ, – ଇଏ କ'ଣ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମନ କଲେ ଏବଂ ଏକତ୍ର ହେଲେ ଯେ ଆଉଭଳି, ଏହିଭଳି ସଂସାରଟିଏ ଯେ ସମ୍ଭବ ହେବ, ତାହାରି ସକାଶେ ଏକ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି କି ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଯୋଗର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ସଂସାର ପାଇଁ ବିମୁଖ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଏଠାରେ ସାର ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଟିଏ କରି ସଂସାରରୁ ବାହାରି ଚାଲିଯିବା, - ପଳାୟନ କରିବା, - ଯୋଗସାଧନା କହିଲେ ଯାବତୀୟ ଚିହ୍ନା ଅର୍ଥରେ ତାହାହିଁ ବୁଝାଇ ଆସିଥିଲା । ମାତ୍ର, ଉପରର ଅସ୍ପଷ୍ଟତାଗୁଡ଼ିକରେ ବିଚଳିତ ନହୋଇ ଏକ ସତକୁ ସତ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାଦ୍ୱାରା ଜଗତକୁ ଛୁଇଁବା ଏବଂ ସେହି ଛୁଇଁବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏକ ଗଭୀରତର ପରିଚୟ ଦ୍ୱାରା ଭେଟିବା, – ତା'ପରେ ଯେଉଁ ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକ ଆମର ପାରସ୍ପରିକ ଜୀବନ ଭିତରକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ ହୋଇ ଆସିବ, ତାହାହିଁ କ'ଣ ଆମ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧଚେତନା ଆଡ଼କୁ ସାହସ ଦେଇ ନେଇଯିବ କି ? ସେହିପରି ଏକ ଅନ୍ୟ ପାରସ୍ପରିକତା ଆଡ଼କୁ ବିଧାତା ପୃଥିବୀକୁ କ୍ରମବିକଶିତ କରି ଆଣିଛି କି ଓ ତେଣୁ ଆମେ ସେଇ ବିବର୍ତ୍ତନଗତ ସତ୍ୟଟିକୁ ସଚେତନ ଭାବରେ ଅନୁଭବ କଲେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷଣା କରିଥିବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜଗତଟି ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଆସିବ କି ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମକୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଦେଖିଥିଲେ ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ନିଜକୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ତଥା ଅଧିକ ସମର୍ଥ ବୋଲି ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ । ପୃଥିବୀରେ, ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିମିତ୍ତରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରକୃତରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ । ତା'ପରେ ଆପଣାକୁ ଅଥବା ପରସ୍ପରକୁ ଆଦୌ ତୁଚ୍ଛ ବୋଲି ଲାଗେନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମ୍ଭବତଃ ସେହିଭଳି ଏକ ପ୍ରେରଣାରେ ଆମ ପାଠଚକ୍ରରେ ଆସି ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଛୁ କି ବୋଲି ନିଜକୁ ପଚାରିବାକୁ ବଡ଼ ଖୁସୀ ଲାଗେ । ଆମ ଭିତରୁ କେଡ଼େ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ମିଳି ଯାଉଥିବା ଉତ୍ତରଟି ମଧ୍ୟ ସେହି ଖୁସୀକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇ ଦେଉଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବିଗତ ଷାଠିଏବର୍ଷ ହେଲା ରହିଛି । ସାନରୁ ବଡ଼ ହୋଇଛି । ଅଳପରୁ କ୍ରମେ ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମ ଗଲେ, ସେମାନେ ସେଇଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଏପରି ବି ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ କି ନିଜର ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଛାଡ଼ିଲେ । ମୂଳ ପ୍ରେରଣା ସେହିଠାରୁ ଆସିଲା । ସମ୍ଭବତଃ ଆଖି ବି ପାଇନଥିବ । ସେଠାରେ ଯାହା ଏକ

ବିଶେଷ ପାଠର ସହଜ ଅନୁକୂଳତା ଭିତରେ ଚାଲିଛି, ଓଡ଼ିଶାରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟମ କଦାପି ଦୋହରାଇ ହେବନାହିଁ । ତଥାପି ଉଚିତ ପ୍ରେରଣାଟିର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲେ ଅବଶ୍ୟ କେତେ କଥା ଅବଶ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଆଧାରର ସଂସ୍ଥାଟି ହେଉଛି ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସଂସ୍କୃତି-ସଂସଦ, - ତାହାରି ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପନା, - ଦୁଇଟି ନିମନ୍ତେ ହିଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ସାଉଁଟି ଆଣିଲେ । ଗୋଟିଏ ନୂଆ ପରିବାରର ଉତ୍ସାହ ସହିତ ପ୍ରୟୋଗଟିର ଅୟମାରମ୍ଭ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତିରିଶିବର୍ଷ ପରେ ରାଜ୍ୟରେ ତିନିଶହରୁ ଅଧିକ ଏହିଭଳି ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ଗଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଛି । ତା' ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଡ଼ଜନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ହାଇସ୍କୁଲ ସ୍ତରଯାଏ ଚାଲି ଗଲେଣି । ସହର ଅପେକ୍ଷା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର । ପରିଚାଳନାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, - ତଥାପି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧଟିକୁ ସମ୍ଭବ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ି ନିଉ ଲାଇଫ୍ ଏଜୁକେଶନ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍ ବୋଲି ମିଳିତ ସଂସ୍ଥାଟିଏ ରହିଛି । ଆଭିମୁଖ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ରଖିଛି । ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୋଗସୂତ୍ର ସଦୃଶ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଶିକ୍ଷକ-ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ନିୟମିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମମାନ ବି ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ, କର୍ମଶାଳା, ସେମିନାର୍, ଆଞ୍ଚଳିକ ଆଲୋଚନାଚକ୍ର ତଥା ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ଚର୍ଚ୍ଚାବସର ଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରାଉଛି । ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଏହି ପ୍ରୟୋଗଟିର ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କରକ୍ଷା ଏହି ଟ୍ରଷ୍ଟ୍ ହିଁ କରୁଛି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନୀୟ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକରେ ସମାଧାନମାନ ଖୋଜି ପାଇବାରେ ସଂପୃକ୍ତ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ନିଜେ ଆଗଭର ହୋଇ କେତେକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିଲାଣି । ସର୍ବୋପରି, ସମସ୍ତଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସିଲାବସ୍ ବି ତିଆରି ହୋଇ ପାରିଛି ।

ଅମୁକ ଏବଂ ଅମୁକ ଯାବତୀୟ ସରଞ୍ଜାମ ସଜ ହୋଇ ଆଗ ରହିସାରିଲେ ଯେ ତା'ପରେ ପ୍ରୟୋଗଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟୋଗ ସାହସୀମାନେ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ସମ୍ଭତମାନେ ସାହସୀ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି ଓ ଏକ ଦୃଢ଼ ଭୂମି ବୋଲି କହିବାଭଳି ଭିତ୍ତିଟିଏ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଭିତ୍ତି ଅଥବା ଭୂମି ହୁଏତ ସର୍ବଦା ହିଁ ଅଧା ହୋଇ ରହିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ପ୍ରୟୋଗଟିଏ ଚାଲିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାୟ ସେହିଭଳି ଏକ ଉତ୍ସାହ ତଥା ସାହସଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ ଏତେଯାଏ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ସେହି ପ୍ରାରମ୍ଭର ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ

ଆଦୌ କେହି ଚିନ୍ତା କରିନଥିବେ । ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମର ପିଣ୍ଡ-ପୀଠଟି ବାହାରେ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟତ୍ର କୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରୟୋଗଟିରେ ସମ୍ଭବତଃ ଏତେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାକୁ ନିୟୋଜିତ କରି ରଖିନଥିବେ । ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାଠଚକ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଶର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ଗଠିତ ହୋଇନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତୋଟି ରାଜ୍ୟରେ, ଯେଉଁଠି କେତେକ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାରାଟିଏ ତଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟଟିଏ ବିକଶିତ କରି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ସେତେ ବେଶୀ ଚିନ୍ତା କରା ଯାଇନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାଦାନର ପ୍ରଚଳିତ ଗୁଳାମାନଙ୍କରେ କିଛିତ୍ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଥିବା କିଛିତ୍ ଏଇଟା ବା ସେଇଟାକୁ ଗୁନ୍ଥିଦେଇ ଅନେକେ ହୁଏତ ସେତିକିକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି । କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିଁ ତାହା ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ସାହସ କରିଛି । ଏକାବେଳେକେ ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ସେପରି ହୋଇପାରିଛି । ଆପଣାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସହିତ ତାହା ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିପାରିଛି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନିଜ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବହୁବିଧ ସମ୍ଭାବନାର ସଙ୍କେତମାନ ମିଳିପାରିଛି ଏବଂ ସାହସ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ସମସ୍ୟାମାନେ ତ ଗୁରେଇ ତୁରେଇ ହୋଇ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଭିତରର ସମସ୍ୟା ବାହାରର ସମସ୍ୟା ଓ ବାଧାଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଦୁରତିକ୍ରମ୍ୟ ପରି ଲାଗିଛି । ତଥାପି ସମାଧାନ ମିଳିଛି, ସମାଧାନ ଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ନୂଆ ନୂଆ ଆଖିମାନେ ବି ମିଳି ଯାଇଛନ୍ତି । ନିଜ ଭିତରେ ହିଁ ଘର କରି ରହିଥିବା କେତେ କେତେ ଅମଙ୍ଗପଣ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବାଧା ଭଳି ଆସି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛି । ଅମଙ୍ଗପଣଟା ହିଁ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ନିରାଟ ନୀତିବାଦୀର ବେଶ ପିନ୍ଧି କେଡ଼େ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରି ପକାଇବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିଛି । ତଥାପି ଆଗକୁ ଗୋଟାଏ ବାଟ ଅବଶ୍ୟ ବାହାରିଯାଇ ପାରିଛି ।

ଏହି ଅଭିନବ ପ୍ରୟୋଗଟିକୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେବାପାଇଁ ପାଠଚକ୍ରମାନେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଚଳିତ ଧାରାର ପାଠମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ିଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରଚଳିତ ଧାରାରେ ହିଁ ପଢ଼ିଥିଲେ, ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାସ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ, ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ଅର୍ଥରେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ପାଠଚକ୍ରଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ରୁଚି ଭିତରକୁ ଆମନ୍ତ୍ରିତ କରି ନେଇଥିଲେ । ଅନେକେ ତ ନିତାନ୍ତ ପିଲା ବୟସରୁ ହିଁ ପାଠଚକ୍ରମାନଙ୍କରେ ବସିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସାନମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅର୍ଥାତ୍ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଲାଗି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଠଚକ୍ରମାନ ଥିଲା । ସେହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ କେତେକଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି

ମୂଳଦୁଆଟିଏ ପଡ଼ି ଆସିବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବେ । ଏକ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସର ମୂଳଦୁଆ, ପୃଥିବୀଠାରୁ ଅଧିକ ଓ ଆହୁରି ଅଧିକ କେବଳ ଦାବୀଗୁଡ଼ାଏ ନକରି ପୃଥିବୀପାଇଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମରେ ଲାଗି ପାରିବାର ଏକ ସହଜ ସମ୍ମତି । ତେଣୁ, ନୂଆ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ସତେଅବା ଏକ ନୂଆ ପରିବାର ଗଢ଼ିହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେଲା ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷାନାମକଏକ ଯଥାର୍ଥ ସଖ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ସମାନଧର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ଖୁସୀରେ ଖୁସୀରେ କେତେ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ଯେ କରିପାରିବ, ସେହି ପ୍ରଥମ କାଳରେ ତାହାହିଁ ସବାବଡ଼ ଉତ୍‌ପ୍ରେରକ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଛୁଟୀମାନଙ୍କରେ ସେମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଯାଉଥିଲେ, – ସେଠାରେ ଚାଲିଥିବା ଶିକ୍ଷା-ପ୍ରଯୋଗଟି ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହାର୍ଦ୍ଦିକତା ସହିତ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଚନାମାନ ବି ହେଉଥିଲା । ରାଜ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଯୋଗଟି ନିମନ୍ତେ ସେହି ମୂଳ ପ୍ରଯୋଗାୟତନଟିରୁ କେତେଦୂର କ'ଣ ଆହରଣ କରାଯାଇ ପାରିବ ଅଥବା ସ୍ଥାନଭେଦ ହେତୁ କିପରି କ'ଣ ବଦଳାବଦଳି ମଧ୍ୟ କରିହେବ, ସେହି ବିଷୟରେ ବହୁ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ମିଳି ଯାଉଥିଲା । ଶିକ୍ଷକ ନିମନ୍ତେ ଅସଲ ଅନୁକୂଳତା ହେଉଛି ତା'ର ସ୍ୱାଧୀନତା, – ସିଏ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆହରଣ କରୁଥିବ, ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କର ମେଳରେ ଆପଣାର କଥାଟିକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ପାରୁଥିବ, – ଆଦୌ କୌଣସି ଭାବସଙ୍କୋଚ ନଥିବ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣୁଥିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ତା' କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ସ୍ୱଭାବତଃ ତା' ଭିତରେ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ, –ଏହିସବୁ ଏକାଠି ମିଶି ହିଁ ତ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକକୁ ସୋପାନ ସୋପାନ କରି ତିଆରି କରିନେଇ ପାରିବେ ! ଓଡ଼ିଶାରେ ସେହି ଆରମ୍ଭ କାଳରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଏକଥାଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏଇଟି ଥିଲା, ତେଣୁ ସବୁକିଛି ଥିଲା । ବେଶୀ ସରଞ୍ଜାମ ହୁଏତ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅଭାବ ମୋଟେ କାହାରିକୁ ଅଟକାଇ ରଖୁନଥିଲା । ସରଞ୍ଜାମଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ ଅବଶ୍ୟ ହେଉଥିଲା, ତଥାପି କ'ଣସବୁ ନାହିଁ ବୋଲି କିଛି ଅଟକି ରହିନଥିଲା ।

ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଏକାବେଳେକେ ତଳଶ୍ରେଣୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲା ଯାଉଥିଲା । ପିଲା ଅଳପ ଥିଲେ, ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଅଳପ ଥିଲେ । ତେଣୁ ପରିଚୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଗାଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଘରକୁ ଯାଇ ସେହି ଅନ୍ୟ ସଂସାରଟି ଭିତରେ

ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଆସିବା ସକାଶେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଫୁରସତ ବାହାର କରି ପାରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ବାପାମାଆମାନେ ଆପଣାକୁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ବହୁତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଘର ଏବଂ ସ୍କୁଲ ଭିତରେ ଏକ ଭାରି ସହଜ ବିଶ୍ୱସନୀୟତା ଥିଲା । ଔପଚାରିକତା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଅବସର ନଥିଲା । ଅଭିଭାବକମାନେ ନିଜକୁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ନିଜର ପିଲାଟି କେତେ ଘଣ୍ଟା ଲାଗି ସ୍କୁଲରେ କଟାଉଥିବାର ସମୟଟିରେ ସିଏ ଅବଶ୍ୟ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଥିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ରହି ପାରୁଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍, ଅଭିଯୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଅବକାଶ ନଥିଲା । ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବସୁଥିବା ବୈଠକମାନଙ୍କରେ ପୂରା ଦୁଃଖସୁଖ ହେବା ପରି ସଂପୃକ୍ତ ଦୁଇଟିଯାକ ପକ୍ଷ ପିଲାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ହଁ, କୁଟୁମ୍ବ ତରଫରୁ ବେଳେ ବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଯୋଗ ହେଉଥିଲା ଯେ ପିଲାମାନେ ଆଉ ବଡ଼ମାନଙ୍କର କଥା ମାନୁନାହାନ୍ତି । ଏବଂ ଆହୁରି ଅଧିକ ଚକିତ କରିଦେବା ଭଳି ଏପରି କଥାଟିଏ ମଧ୍ୟ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା ଯେ ପିଲାମାନେ ସ୍କୁଲରୁ ଯେଉଁସବୁ ନୂଆ ଆଚାର ଶିକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କର ଘରକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବାପାମାଆଙ୍କର ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇଯାଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍, ପିଲାଙ୍କର ଚାହିଦା ଅନୁସାରେ ଘରର ଗୁରୁଜନମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ବଦଳି ବଦଳି ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଏବଂ, କେଡ଼େ ଖୁସୀ ହୋଇ ଅଭିଭାବକମାନେ ସେହି କଥାଟିକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସାନ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ତଥାକଥିତ ପାଠ ଆଦୌ ସେତେବେଶୀ ନଥିଲା । ଅଭିଭାବକ ଅଥବା ଶିକ୍ଷକ, - କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ବି ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ଅନେକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ସେହି ବିଷୟରେ ଏତେବେଶୀ କଥା କେବେହେଲେ ପକାଉ ନଥିଲେ । ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସେତେବେଳେ ପିଲାମାନେ ହିଁ ସବାଆଗରେ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭିଭାବକ ସେମାନଙ୍କର ପଛରେ ରହିଥିଲେ । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସେହି କଥାଟିକୁ ହିଁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହମତି ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଉଥିଲେ ।

ଆରମ୍ଭରୁ ସେହି ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ବାହାରେ ଦେଖାଇଦେବା ଭଳି ମୋଟେ ବେଶୀକିଛି ନଥିଲା । ପ୍ରୟୋଗଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ପ୍ରୟୋଗପରି ହିଁ ଲାଗୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିପଣି ପରି ଲାଗିବାପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ମୋଟେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇନଥିଲେ । ଏକ ଜଞ୍ଜାଳପରି ଲାଗିବା ତ ଆହୁରି ବହୁଦୂର ହୋଇ ରହିଥିଲା । ମେଳଟି ଅତିସାନ ଥିଲା, ତେଣୁ ଆଗ ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ନୁହେଁ, ଆଗ

ପରସ୍ପରକୁ ହିଁ ଦେଖି ହେଉଥିଲା, ପରସ୍ପର ପାଇଁ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଦାୟୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେଉଥିଲା । ହୃଦୟଗୁଡ଼ିକ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ତେଣୁ ଆହୁରି ବହୁତ ଆଗକୁ ଖୁବ୍ ଦେଖି ହେଉଥିଲା । ନେତା ନୁହେଁ, କର୍ତ୍ତା ତ ମୋଟେ ନୁହେଁ, ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ ନିଜକୁ ଏକ ନିମିତ୍ତଭଳି ଅତି ସହଜରେ କାମରେ ଲଗାଇ ଦେଉଥିଲା । ହଁ, ସବୁକାମ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୋଇ ରହିଥିଲା ଏବଂ ତେଣୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୋଷ ତଥା ଅଭାବଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାରେ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଅଧିକ ସହଜରେ ଠାବ କରି ହେଉଥିଲା । ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ବନ୍ଧୁମେଳ ପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ମଧ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲେ ଓ ତାହାରି ବଳରେ ହୁଏତ ବହୁତ ବହୁତ ନକାରାତ୍ମକତାକୁ ଡେ଼ଇଁଯାଇ ପାରୁଥିଲେ । ତିରିଶିବର୍ଷର ଏହି ଦୀର୍ଘ ଅବଧିଟି ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରୟୋଗଟି କେଡ଼େ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିଲାଣି । ଏଥିରେ ତିନିଶହରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର । ସେହି ମୁତାବକ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷକ, ଅଧିକ ପରିଚାଳକ । କେତେକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପିଲାସଂଖ୍ୟା ହଜାରକୁ ଟପି ଯାଇଛି । ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଗୁଡ଼ିକର ହିସାବ କରିବସିଲେ ସଂପତ୍ତି ମଧ୍ୟ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଚାଳ ବା ଖପରଘର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଟାଣ ଟାଣ ପକ୍କା ଘର । ଘରଗୁଡ଼ିକ ଆବଶ୍ୟକ ମଣ୍ଡନ ତଥା ପ୍ରୟୋଜନ ଦ୍ୱାରା ଛାତରୁ ଚଟାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଛି । ସୁଦୃଶ୍ୟ ବଗିଚା, ଅଲଗା ଅଲଗା ଶ୍ରେଣୀଘର, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବସିବା ଘର, ପାଠ ସରଞ୍ଜାମ ସହିତ ଖେଳ ସରଞ୍ଜାମ, ଛାତ୍ରାବାସ, ଖେଳପଡ଼ିଆ ଏବଂ ସେହିଭଳି ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଆଗ ତୁଳନାରେ ବହୁତ ଅଧିକ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷୟ ସକାଶେ ଭିନେ ଭିନେ ଶିକ୍ଷକ । ବିଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଅଲଗା କୋଠରୀ, – କାଗାଏ ଜାଗାଏ କମ୍ପ୍ୟୁଟର୍‌ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କାଗଜପତ୍ର ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲାଣି ଏବଂ ସେଥିନିମନ୍ତେ ସାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ନିଜ ନିଜର ବିଶେଷ କର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ରତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଉପର ଉପରକୁ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲା ଯାଇଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ପିଲାମାନେ ବି କେଡ଼େ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେଖାଗଲେଣି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଚାରିପାଖର ପୃଥିବୀଟା ମଧ୍ୟ କେତେ ବଦଳି ଯାଇଛି । କେବଳ ଆମେ ଚାହିଁଥିବା ଅନୁସାରେ ନୁହେଁ, ଆମେ ଆଦୌ ନଚାହିଁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ବଦଳିଯାଇଛି । ପିଲାମାନେ ତ ସେହି ପୃଥିବୀରେ କ୍ରମଶଃ ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମର ଏହି ପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରୟୋଗଟିର ଆକଟଟି ଭିତରେ ସେମାନେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ବିହରଣ ଏବଂ ବିଚରଣ-କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କୁଆଡ଼େ ଛିଟିକି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବେଳ ପାଇନାହାନ୍ତି । ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କ ହୋଇ ରହିବା

ପାଇଁ ସମ୍ଭବତଃ କୌଣସି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରଥମ କାଳଟିର ବାପାମାଆ ମଧ୍ୟ କାହାନ୍ତି ? ସେହି ଆଗମାନେ ତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା କ'ଣ, ସେବିଷୟରେ କିଛି କିଛି ଓ୍ୱାକିବ୍‌ହାଲ ଥିଲେ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସବୁ ବାପାମାଆ ସେହିପରି କୌଣସି ଅନୁରାଗ ଅଥବା ଆନୁଗତ୍ୟ ସହିତ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷିତ ହେବେ, ତାହାର ସେତେବେଶୀ କାରଣ ରହିବା ଉଚିତ ବି ନୁହେଁ । ଏବଂ, ସର୍ବୋପରି, ଯେଉଁ ପୁରୋଗାମୀ ସଦୃଶ ଉଦ୍ୟମୀମାନେ ତିରିଶିବର୍ଷ ତଳେ ପ୍ରୟୋଗଟି ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ମେଳଟି ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ଚେହେରାର ହୋଇଗଲାଣି । ପୁରୁଣାମାନେ ଯାଇ ନୂଆମାନେ ସାମିଲ ହେଲେଣି । ସେମାନଙ୍କର ବି ଅନ୍ଦାଜଗୁଡ଼ିକରେ କିଛି ଅଦଳବଦଳ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ବାସ୍ତବ ସ୍ଥିତିମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସଂସାର ବୁଝୁଥିବା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସେହି ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ବାସ୍ତବବାଦୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବେ । ପୁନଶ୍ଚ, ଉପରକୁ ଉପରକୁ ଶ୍ରେଣୀମାନ ଖୋଲି ଯାଉଥିବା ସହିତ ମୂଳ ସମୟର ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶତଃ ସେହି ମୂଳରେ ହିଁ ରହି ଯାଇଥିବେ ଏବଂ, ନୂଆ ନୂଆ ଆବଶ୍ୟକତାମାନଙ୍କୁ ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୂପ ବିଷୟଜ୍ଞାନ ରହିଥିବା ଖାସ୍ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ଏହି ନବାଗତମାନେ ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇଥିବେ, – ନିଜ ନିଜର ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଶଳତା ସହିତ ପଢ଼ାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିବେ ସିନା, – କିନ୍ତୁ ପ୍ରୟୋଗଟି ବିଷୟରେ ହୁଏତ ନିତାନ୍ତ ନିରପେକ୍ଷ ହିଁ ରହିଥିବେ । ଏମାନେ ପୁରୁଣାମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଜ ଭାବରେ ମିଶି ପାରୁନଥିବେ ଏବଂ ପୁରୁଣାମାନେ ବି ଏହି ଇତରଗଣ କିପରି ଓ କାହିଁକି ଏଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ବୋଲି ନିଜ ଭିତରେ ଭ୍ରୂକୁଞ୍ଚନ ମଧ୍ୟ କରୁଥିବେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମ କାଳର ସେହି ସହଜ ସାନ ପରିବେଶ ଏବଂ ଅଧିକ ଆତ୍ମୀୟତାଯୁକ୍ତ ମେଳଟିକୁ ଝୁରି ହେଉଥିବେ ଓ ସେହି କାରଣରୁ ନୂଆ ଯୂଥଟି ସହିତ ଏକରସ ହୋଇ ପାରୁନଥିବେ । ସେକାଳଟାକୁ ଅନ୍ତତଃ ନିଜଭିତରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରୁଥିବେ କି ? ଆପଣାର ସେହି ଆଚରଣ ଫଳରେ ସେମାନେ ନୂଆମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଗତ୍ୟା ଅଧିକ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହି ଯାଉଥିବେ ।

ଆରମ୍ଭର ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଏବେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ହୋଇଗଲେଣି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯେ ପ୍ରଥମ ସେଇ ଗୋଟିକଠାରୁ ବହୁତ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିଥିବେ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିଛି କିଛି

ଅନୁକରଣ ବି କରିଥିବେ; ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାରି ମଡ଼େଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ନିଜର ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ମଡ଼େଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଗଢ଼ିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବେ । ତଥାପି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଗୋଡ଼ ପକାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓ ଆପଣାର ବିଶେଷ ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଥିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ଆମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଏକାବେଳେକେ କେତେଭଳି ନମୁନା ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ପ୍ରୟୋଗ ଗୋଟିଏ, ତଥାପି ନମୁନା ଏକାବେଳେକେ ବହୁବିଧ । ଯେତିକିଟି ପ୍ରୟୋଗ, ହୁଏତ ସେତିକିଟି ନମୁନା । ଏଥିରେ ସ୍ୱୟଂ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ବିସ୍ମିତ ହେବେନାହିଁ । ତଥାପି, ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ, ଆମେ ସତକୁ ସତ ଏକ ସାମାନ୍ୟ ସଙ୍କେତ ଅଥାତ୍ ସଙ୍କେତରୂପେ କ'ଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା ? ଯାହା ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା, ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକାଧିକ ବିଚାରଦଣ୍ଡରୁ ଆମେ ତାହାକୁ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ବୋଲି ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଚିହ୍ନିନେଇ ପାରିବା । ସେଇଟି ହେଉଛି ଏହିସବୁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସୁଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କର ଖୁସୀ । ଖେଳବେଳେ ଖୁସୀ, ପାଠବେଳେ ଖୁସୀ, ସେଠି ବଗିଚାରେ କାମ କରୁଥିବାବେଳେ ଅଥବା ଏକ ସାନ କୋଠରୀ ଭିତରେ ବସି ଆତ୍ମଲୀନ ହୋଇ ଛବିଟିଏ ଆଙ୍କୁଥିବା ସମୟରେ ଖୁସୀ । ଅଭିଯୋଗ ନାହିଁ, ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି ବି ନାହିଁ; ଶ୍ରେଣୀର ଆଉଜଣେ ମୋତେ ବଳିପଡ଼ି ମୋ'ଠାରୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମନରେ କୌଣସି ଦ୍ୱେଷଭାବ ନାହିଁ । ମୁହଁମାନେ ଭିତରୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଏକ ଖୁସୀଦ୍ୱାରା ସଦା-ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ବାହାରର ପରିସ୍ଥିତି ସତେଅବା ମିଛ ଓ ସତ ସବୁ ପ୍ରକାରର କ୍ରିୟା ତଥା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ଅନ୍ତସ୍ମରଣର ସର୍ବମୁଖ୍ୟ ମୁଦ୍ରାଟି ହେଉଛି ସେହି ଖୁସୀ । ପରିସ୍ଥିତି ଓ ପରିଜନମାନେ ମୋତେ ଘେନିଲା ଭଳି ନୈକଟ୍ୟଟିକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଉଛନ୍ତି, – ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବେଷ୍ଟନୀ ଭିତରେ ହିଁ ପୁରା ସୁସ୍ଥ ଏବଂ ସମ୍ମତ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଅନୁଭବ କରୁଛି, – ଏହାହିଁ ଖୁସୀ । ଖୁସୀରୁ ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ସାହରୁ ଆତ୍ମବଳ, – ଆତ୍ମବଳରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମତି ।

ଯଦି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବେ, – ରାଜଧାନୀର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିରେ ହେଉ ଅଥବା ନିପଟ ସୁଦୂର ଏକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ହେଉ, – ପ୍ରାୟ ସବୁ ପିଲା ଉତ୍ତର ଦେବେ ଯେ ଏହି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ନିଜର ଘରଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଭଲ ଲାଗୁଛି । ନିଜ ଘରୁ ଏହି ଇସ୍କୁଲ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ

ଥାନକୁ କେହି ସେମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ବାନ୍ଧି ଆଣିନାହିଁ ଓ ଇସ୍କୁଲ ବେଳ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରକେ ସେମାନେ ପଘାରୁ ଫିଟିବା ପରି ଘରକୁ ଧାଇଁ ପଳାଇବାକୁ ଆଦୌ ବିକଳ ହେଉନାହାନ୍ତି, – କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ସେହି କଥାଟି ଖୁବ୍ ମାଲୁମ ହୋଇଯିବ । ଘରେ ବାପା, ମାଆ ଓ ଅନ୍ୟ ଗୁରୁଜନମାନେ, – ସେମାନେ ଯେଉଁ ସଂସାରଟି ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି, ନିଜର ପିଲାଟି ମଧ୍ୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ଯୋଗ୍ୟ ହେଉ ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ କୁଳୀନ ଭାବରେ ସଂସାରନାମକ କୂଳରେ ଯାଇ ଯେକୌଣସି ମତେ ଲାଗୁ, –ସେମାନେ ଆପଣାର ପାଞ୍ଚଟିଯାକ ମନରେ ପ୍ରାୟ ସଚରାଚର ତାହାହିଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମନ ଭିତରେ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ସର୍ବତ୍ର ଏକାଧିକ ସ୍ୱପ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥାଏ, – ତଥାପି, ଆଗ ଏହି ସଂସାର, ତା'ପରେ ଯାଇ ଆଉ ସବୁକିଛି, – ସେହି ଭାବନାଟି ସବାଆଗରେ ରହିଥାଏ । ମୁହଁ ଖୋଲି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତାହା କୁହା ନଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯଥାସମୟରେ ପିଲାଟି ସେହି କଥାଟିକୁ ଭାରି ଘ୍ରାଣ କରିନିଏ, ତାକୁ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ କ'ଣ ଫିକର ରଖି ମଣ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ସେପରି କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବନା ନଥାଏ । ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ରହିଥାଏ ସିନା, କିନ୍ତୁ ଖାସ୍ କିଛିପାଇଁ ମଣ କରି ନେବାପାଇଁ କୌଣସି ଏକପାଖିଆ ଉପଦ୍ରବ ନଥାଏ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛାଞ୍ଚର ମଣିଷ ହେବା ନିମନ୍ତେ ତୁମ ପଛରେ ଲାଗିଥିବା ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତୁମପଛରେ ଯେତେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହିତ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେ ପିଲାଟିଏ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କର ନକ୍ସା ମୁତାବକ ତଥାପି ତିଆରି ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ତାକୁ ସଂସାରତ୍ୟାଗର ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ବୈରାଗ୍ୟ-ଶତକଗୁଡ଼ିକୁ ଯେତେ ପିଆଇ ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ସେହି କାରଣରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଯାଏନାହିଁ । ଅସଲ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ତ ଏପରି କିଛି କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରେ, ଯାହାକି ଭିତରର ସକଳ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବାଟ କାଢ଼ି ନେଉଥାଏ । ସିଏ ଏପରି ଏକ ଆହ୍ୱାନଦ୍ୱାରା ଟାଣି ହୋଇ ଯାଏ, ଯାହା ତାକୁ ଏଇଟାକୁ ବା ସେଇଟାକୁ ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଆସିବାକୁ ମୋଟେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏନାହିଁ, – ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବାର ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ ବୋଧ ଆଣି ଦେଉଥାଏ । ସେହି ବୋଧଟି ହିଁ ଜନନୀର ଆଶୀର୍ବାଦ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସର୍ବବିଧ ପ୍ରକୃତ ଶିଖିବା ତଥା ଶିଖାଇବାରେ କେହି ବାଧ୍ୟ କରେନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି ବାଧ୍ୟ ହେଉନଥାଏ । ଶିଶୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ, ସହଯୋଗ କରେ । ସାଙ୍ଗରେ କେହି ରହିଛି ଓ ସହଯୋଗ କରୁଛି ବୋଲି ଏକ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ରହିଥିବାରୁ ସିଏ ସହଯୋଗ କରୁଥାଏ । ସହଯୋଗର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଭାରି ସହଜ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ସେଇ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ଉଚିତ ଯେ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ନିଜର ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମଣାଇ ଓ ମନାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ହାତରେ ପାଞ୍ଚଣ ଧରି ଆଦୌ ନୁହେଁ, ଆପଣାର ମମତାଗୁଣରେ ମଣ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଯେକୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେଥିରେ ପଢୁଥିବା ପିଲାମାନେ ହିଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ତଥାପି ହୃଦୟ ସହିତ ଦେଖିବାକୁ ଏବଂ ହୃଦୟ ସହିତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପ୍ରକୃତରେ ଦେଇଥାନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷାଜଗତରେ ତ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଗବେଷଣା ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି, ବୟସ୍କ ଓ ପାଠପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଏଥିରେ ହୁଏତ ଆଦୌ ରାଜୀ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରେ ସେମାନେ ଯେ ପଦେ ପଦେ ସେହି କଥାଟିକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି ଓ ସେଥିଲାଗି ପିଲାଙ୍କ ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ହିଁ ସେହି ସତ୍ୟଟିର ପ୍ରମାଣ ନିରନ୍ତର ଉପଲବ୍ଧ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ପାରିଶ୍ରମିକ ତ ଅନ୍ୟମାନେ ଦିଅନ୍ତି । କିପରି ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, କିପରି ଆଚରଣସବୁ ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ତୁମେ କାଇଦା ଭିତରେ ରହିଛ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଲ ବୋଲି ପରିଚାଳକମାନେ ମଧ୍ୟ ଔପଚାରିକ ତଥା ଅନୌପଚାରିକ ଉଭୟ ବାଗରେ ତୁମ କାନପାଖରେ ଆଣି ଶୁଣାଇ ଦେବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କ ନିଜ ଘରେ ମଧ୍ୟ ବାପାମାଆ କେତେ ଆକଟ ଭିତରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି, - ପିଲାଟି କିପରି ମଣିଷ ହେଉ ବୋଲି ଅନୁକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତିତ ରହି ହିଁ ସେମାନେ ନିଜେ ମଣିଷ ହେବାର ସର୍ବପ୍ରଥମ କରଣୀୟଟିକୁ ହୁଏତ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ପାସୋରି ବି ପକାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସତେଅବା କୋଉ ବନ୍ଧନ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ହୁଏତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥାନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟ ସେହି ମୁକ୍ତିର ସହଜ ପ୍ରସାରଟିକୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ପିଲାମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ସତେଅବା ଏକ ଦେବତାବତରଣ ହିଁ ସଂଘଟିତ ହୁଏ । ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ମୁକ୍ତି ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ମନାସି ଥାଆନ୍ତି କି, ପିଲାମାନଙ୍କର ସଂସର୍ଗରେ ଆସି ସେମାନେ ଯାହା ପାଇଯାନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ବାହାରେ ଯେତେ ଜଞ୍ଜାଳଗ୍ରସ୍ତହୋଇ ରହିଥିବା ଭଳି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ହାଲୁକା ହୋଇଯାଆନ୍ତି ? ଏବଂ, ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆପଣାକୁ ଏଡ଼େ ଉଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଏଡ଼େ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅଜାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ? ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଘଟେ, ତଥାପି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଘଟିଥାଏ ।

ହଁ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଧନାଢ୍ୟତା ପ୍ରକୃତରେ ସବୁବେଳେ ରହିଥାଏ : ସ୍ୱାଧୀନତା ଥାଏ, ସ୍ନେହ ବି ରହିଥାଏ । ଦୁଇପକ୍ଷ ହିଁ ପରସ୍ପରକୁ ପାଇ ନିଜକୁ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ପରି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଭିତରର ବହୁତ ଗ୍ଲାନିକୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅତିକ୍ରମ କରି ହୋଇଯାଏ । ରୁଟିନ୍ ଅବଶ୍ୟ ଥାଏ, ସମସ୍ତେ ନିୟମ ଭିତରେ ହିଁ ରହିଥାଆନ୍ତି । ତଥାପି ଖୁସୀ ହିଁ ପ୍ରାୟ ସବୁକିଛିର ନିୟାମକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଖୁବ୍ ସହଜ କରିଦିଏ । ସଂପୃକ୍ତ ଉଭୟ ପକ୍ଷକୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । କପଟମାନେ, କୃତ୍ରିମତାମାନେ ସେହି କାରଣରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସହଜରେ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଏହି ଯେଉଁ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହି ପାରିବାଲାଗି ଉତ୍ସାହ, – ସେଇଟି ଯଦି ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ଭିତରକୁ ସତକୁ ସତ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଇ ପାରନ୍ତା, – ତେବେ ସିନା ପୃଥିବୀ ପ୍ରାୟ ଯାବତୀୟ ରଜ୍ଜୁକୁ ହାତରେ ଧରିଥିବା ନିୟମନକର୍ତ୍ତାମାନ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ପୃଥିବୀ ବଦଳିଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତେ । ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ଅଧିକ ସମ୍ମତ ହୋଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପାରନ୍ତେ ! ପ୍ରାୟ ଏକ ଏକଆଖିଆ ଦର୍ପରେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଚଳାଇବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କରି ତଥାପି ସବୁକିଛିକୁ ଅଚଳ କରି ପକାଇଥିବା ଆମର ଶାସକମାନେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସତକୁ ସତ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇପାରନ୍ତେ । ପୃଥିବୀରେ ଆଜିଯାଏ ଚଳି ଆସିଥିବା ବହୁତ ପୋଥି ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ନିଜର ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଖଟାଇ ଏବଂ ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ପ୍ରଣାଳୀକୁ କାମରେ ଲଗାଇ ମୂଳତଃ ତାହାହିଁ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି । ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀ ସତେଅବା କେଉଁ ମୂଳଭୂତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥିମୁକ୍ତ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟକୁ ଏକତ୍ର କରି ନେଇଆସେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁକୂଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗାଇଦିଏ, ତାହାହିଁ ତ ଆମ ପୃଥିବୀର ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷା-ସମ୍ଭାବନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥାର୍ଥ ହିତର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରୟୋଗଟିର ପ୍ରାଥମିକ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ ରାଜ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଳୟଗୁଡ଼ିକ ପାଖରେ ସେତେ ବେଶୀ ସମ୍ବଳ ଆଦୌ ନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷାଳୟଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନେକ ଅନେକ ଅଭାବ ରହିଛି । ତଥାପି ଯେ ଏକ ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବା ବିକଳ୍ପ ରୂପେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ନିଜଭିତରୁ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ବଳ ପାଇପାରୁଛି, ସେଥିଲାଗି ସବାଆଗ ଏଗୁଡ଼ିକରେ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟମଣି ହୋଇ ରହିଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ମାନଙ୍କୁ ସବାଆଗ ସାବାସ୍ ବୋଲି କହିବାକୁ

ହେବ । ଦୁଇ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ତଥାପି ଆଗ ଓ ତେଣୁ ଅପରଟି ପଛ, ସେକଥା କୌଣସି ମାପକାଠି ପକାଇ କେହି ମୋଟେ କହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ଏକ ସୁଅନୁକୂଳ ସମ୍ପର୍କ, ସମ୍ଭବତଃ ତାହାହିଁ ଆଉ ଯାବତୀୟ ସବୁକିଛିକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିଥାଏ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କରୁଣା-ବର୍ଷଣ ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ଅଯୋଗ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭୁଲି ହୋଇଯାଏ ଓ ପାଦଗୁଡ଼ିକ ଆଗକୁ ପଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ପାରିଲୁ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋଟେ କହି ହୁଏନାହିଁ । ସବୁ ହାସଲ ହୋଇଗଲା ବୋଲି କହିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନଥାଏ । ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସତେଅବା କୋଉଠି ପିଲାଟିଏ ହିଁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ନେଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେଉଥାଏ । ଏକ କୋଳାହଳଶୂନ୍ୟ ଖୁସୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ପରସ୍ପରକୁ ଚିହ୍ନି ହେଉଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପଛକୁ ଅନାଇବା ସମୟରେ ପ୍ରଥମ କାଳର ସେହି ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କର କଥା ହିଁ ସବାଆଗ ମନେ ପଡୁଛି । ବହୁତଙ୍କର ମୁହଁଗୁଡ଼ିକ ବି ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦିଶିଯାଉଛି । ସେମାନେ ନିଜନିଜର ଘରର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଏକଦା ନୂଆ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାଟିରେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ବିଶେଷ କରି ଭଉଣୀମାନେ । ମୋଟେ କେହିହେଲେ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଥିଲା ଘରର ନଥିଲେ । ପାଠ ସରିବାପରେ ବାପାମାଆ ଏମାନଙ୍କୁ ସଂସାରଭିତରେ କୋଉଠି ଜାଗାଟିଏ ଦେଖି ବାନ୍ଧି ଦେଇଥାଆନ୍ତେ ଓ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ହିସାବକୁ ବିଗାଡ଼ି ଦେଇ ଏହି ଝିଅମାନେ ଏଣେ ଚାଲିଆସିଲେ । କେତେ ଜାଗାରେ ଏପରି ଘଟିଛି ଯେ, ଘରୁ ବାପାମାଆ ଅଥବା ନିକଟସମ୍ପର୍କୀୟ ଅନ୍ୟ ଗୁରୁଜନ ସନ୍ଧାନ ନେଇ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଘରକୁ ଚାଲ୍ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଝିଅଟି ନାହିଁ, ଯିବିନାହିଁ, ବୋଲି ଉତ୍ତର ଦେଇଛି । ବେଳେ ବେଳେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଏକାଧିକ ଥର ଆସିଛନ୍ତି, କିଛି ନା କିଛି ଗୋଳ ଲାଗିଛି ଏବଂ ସେମାନେ ଲେଉଟି ଯାଇଛନ୍ତି । କେତେ କେତେ ଜାଗାରେ ଝିଅ ହାର ମାନିଛି ଏବଂ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଛାଡ଼ିଛି । ସେହି ପ୍ରଥମ କାଳରେ ସେହି ଅପା ଓ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ବେତନ ବା କ'ଣ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା ! ତେଣୁ, ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନର ଆଶାରେ ଏଠାକୁ ପ୍ରାୟ କେହି ଆସୁନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ମିଳି ପାରୁଥିଲା, ଯାହାର କି ଆଦୌ ହିସାବ କରି ହେବନାହିଁ । କେତେଜଣ ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ବାଟ କାଢ଼ି କାଢ଼ି ଆଗକୁ ଯାଉଥିଲେ, – ପରସ୍ପରକୁ ବୁଝୁଥିଲେ, ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ଏପରି ଏକ

ନୂଆଭଳି ସଂସ୍ଥାନ ଗଠିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲା, ଯାହାକି ସେମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ସେହି ବୃହତ୍ତର ସଂସାରରେ ହୁଏତ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ମିଳି ନଥାନ୍ତା । ଆଉ ଗୋଟିଏ କ'ଣ କ୍ରମଗଠନରେ ସହଯୋଗୀ ହୋଇ ସେମାନେ ସତେ ଯେପରି ଆପେ ମଧ୍ୟ ଗଢ଼ି ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ନିଜ ଭିତରେ ପାଖୁଡ଼ା ପାଖୁଡ଼ା ହୋଇ, ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ ହୋଇ ଖୋଲି ଯାଉଥିଲେ । ଆପେ କ'ଣସବୁ ପାଉଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ସେକଥା ହିସାବ କରିବା ଆଗରୁ ଆପଣାକୁ କେଡ଼େ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ହୋଇ ଦେଇ ପାରୁଥିଲେ ।

ସେମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ତତ୍ତ୍ୱ ତଥା ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ବହୁତ କିଛି ଜାଣି ବା ବୁଝି ଯେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ମେଳରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥିଲେ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ହଁ, ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଅଥବା ନିଜ ପରିବାରର ମାଧ୍ୟମରେ କୌଣସି ପାଠଚକ୍ର ସହିତ ହୁଏତ କେତେଜଣଙ୍କର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲା । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଖୁସୀର ଏକ ସମ୍ପର୍କ । ଏ ପୃଥିବୀ ଯିବ, ଆଉଗୋଟିଏ ନୂଆ ପୃଥିବୀ ଆସିବ ଏବଂ, ଯେଉଁମାନେ ଚେତା ହୋଇ ପାରିବେ, ସେମାନେ ସେହି ଆଏବାଟି ନିମନ୍ତେ ଏକ ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିବାରେ ଯୋଗଦାନ କରିପାରିବେ । ଯାହା ଆସିବ, ତାହା ଏହି ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠକୁ ହିଁ ଆସିବ ଓ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ । ତେଣୁ, ମୂଳଦୁଆଟି ଏଇଠି ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପଡ଼ିବ । ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣିବା ତଥା ବୁଝିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜ ଭିତରେ କୋଉଠି ଏକ କେନ୍ଦ୍ରଟିରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ସେତିକିରେ ହିଁ ରାଜୀ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଓ ସେହି ଉଦ୍ୟମଟିରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତି । ଏକ ସହଜ ସମର୍ପଣଭାବ ଦ୍ୱାରା ଟାଣି ହୋଇ ଆସନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଏହି ନୂଆ ପରଖ ଓ ଉଦ୍ୟମଟି ସେମାନଙ୍କୁ ସେହିପରି କିଛି ବୋଲି ବୋଧ ହୋଇଥିବ । ସେହିମାନଙ୍କର ସଦିଚ୍ଛାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଶ୍ରା କରି ହିଁ ପ୍ରୟୋଗଟିଏ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏକରୁ ବହୁତ ହେଲା । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା । ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଯେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ଅଛନ୍ତି, ସେକଥା ନୁହେଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଅଳପ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବହୁତ ଅଧିକ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଯେ ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇଛନ୍ତି, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଅନେକଙ୍କୁ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ କୁହାଯାଇଛି, ତେଣୁ ସେମାନେ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଯେକୌଣସି ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ମନ କଲେ ଆଗ ସେହିମାନେ ହିଁ ମନେ ପଡ଼ନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଠାବ କରି ତାଲିକାଟିଏ କରିବାକୁ ବି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ସେମାନେ ଏତେ ଉତ୍ସାହରେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମଟିରେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ଆରମ୍ଭ ସମୟରେ ଆପଣାକୁ ଏତେ

ଏତେ କାମରେ ଲଗାଇଥିଲେ, ସେମାନେ କେଉଁସବୁ କାରଣରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଜଣ ଜଣ କରି ପଚାରି ଆସିବାକୁ ବି ମନ ହୁଏ । ସେଥିରୁ ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ବିଷୟ ଗୋଚରକୁ ଆସନ୍ତା, ଅନେକ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଗାଇଦେଇ ପାରନ୍ତା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେତେ କେତେ ବି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମଗ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଟି ସହିତ ତଥାପି ଡ଼ୋରଟିଏ ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି । ପୁଣି, ଏଠାରୁ ଯାଇ କେତେଜଣ ନିଜର ଘରକୁ ମଧ୍ୟ ଫେରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଏଠି ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଝୁରି ହେଉଛନ୍ତି । ହୁଏତ ଅବଚେତନରେ ଦୁଇକେନା ହୋଇ ବି ରହିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଛାଡ଼ିଯିବାଟା କ'ଣ ଏତେ ସହଜ ହୋଇଛି ?

ପାଠଚକ୍ର ହେଉଛି ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ । ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆସ୍ପୃହା ହିଁ ଭଉଣୀ ଏବଂ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟକୁ ଆକର୍ଷିତ କରି ଆଣିଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ନାମକ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଗୋଷ୍ଠୀଟି ପାଠଚକ୍ରରୁ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥାଏ, – ସେଇଟିର ସବାମୂଳରେ ମଧ୍ୟ ଆସ୍ପୃହାଟିଏ ରହିଥାଏ । ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ଶିକ୍ଷାକୁ ନେଇ ପ୍ରୟୋଗଟିଏ କରିବାର ଆସ୍ପୃହା । ସେହି ପ୍ରୟୋଗଟିରେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜକୁ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରି ରଖିବେ, ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରି ରଖିଥିବା ସମ୍ପର୍କଟି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟଭଳି ହେବ । ଆସ୍ପୃହା ବ୍ୟକ୍ତିର ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ସତତ ଏକ ସହଜ ପ୍ରେରଣାଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ କରି ନେଉଥିବେ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ସେହି ପ୍ରୟୋଗଟିରେ ହିଁ ନିବେଦିତ କରିଦେଇ ପାରୁଥିବେ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏକ ଶିକ୍ଷା । ସମସ୍ତେ ଯେ ଘୋଷାରି ଓଟାରି ହୋଇ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ କରିପାରିବେ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ବୋଲି ଭରପୂର ଆଗ୍ରହ ରହିଥିଲେ ଯେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶିକ୍ଷକଟିଏ ହୋଇପାରିବ, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ସତ ନୁହେଁ । ଏକ ଭୋଜୀ ନିମନ୍ତେ ଆୟୋଜନ କରି ଦେଇ ପାରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଭଲ ରାନ୍ଧୁଣିଆ ବି ହେବେ ବୋଲି କିଏ ନିର୍ଭର ଦେଇ କହିପାରିବ ? ବସ୍ତୁତଃ, ଏହିପରି ହୋଇଛି ଯେ, ପ୍ରଥମେ ପାଠଚକ୍ରରେ ସଂପୃକ୍ତ ବନ୍ଧୁମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସଂକଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, – ସେଥିଲାଗି

ବାହ୍ୟ ଭିତ୍ତିଭୂମିସକଳ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଦେଇଛନ୍ତି, – ଏବଂ ତା'ପରେ ଯାଇ ଶିକ୍ଷକ ସାଉଁଟି ଆଣିଛନ୍ତି । ସାଉଁଟି ହୋଇ ଆସିଥିବା ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରେ ସାଉଁଟି କରି ଆଣିଥିବା ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିୟୋଜିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନ୍ୟାୟରେ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟୋକ୍ତ ମାନଙ୍କର ଦରାଦ ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଚାଲିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ପରିଚାଳକ ପକ୍ଷଟି ମଧ୍ୟ କେତେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଜଣ ବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । କାରଣ, ସେଇ ଏଇଟା ଦେଇଛନ୍ତି, ସେଇଟା ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, – ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଚାଲୁଛି । ତେଣୁ, ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ କଥା ମାନିବେ, ଅପର ପକ୍ଷଟି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିଦେବେ । ହୁଏତ ବୋଲଗୁଡ଼ିକୁ ବତାଇବା ପଛରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ତରିକତା ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ, – ତଥାପି ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାଳୟର ଜଗତଟିରେ ସମ୍ଭବତଃ ସେହିଠାରେ ହିଁ ପ୍ରମାଦମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି । ପାଖେ ବୋଲ ବତାଇବ ଓ ଆର ପାଖଟି ବୋଲ ମାନୁଥିବ, – ଯେତେବେଳେ ଏହାହିଁ ଏକମାତ୍ର ପରିମଳ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଓ ତାହାକୁ ହିଁ ସମସ୍ତେ କେଡ଼େ ପରିତୃପ୍ତି ସହିତ ଶୃଙ୍ଖଳା ବୋଲି ମାନି ନେଇଥାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷା ବଡ଼ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସେର ମାଣ ସବୁକିଛି ପୂରି ରହିଥାଏ, ପାଠଶାଳାଟିକୁ ଅନାଇଦେବା ମାତ୍ରକେ ବଡ଼ ଉଲ୍ଲାସ ଲାଗେ, ତଥାପି କ'ଣ କୋଉଠି ଖୁବ୍ ହାରି ହାରି ଯାଉଥାଏ ।

ବୋଲ ବତାଇବା ଯେତିକି ସହଜ, ବୋଲ ମାନିବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଅବଶ୍ୟ ସହଜ । ମୋ' ବୋଲଗୁଡ଼ିକୁ ଯେତେବେଳେ ସଂପୃକ୍ତ ସକଳେ ଏଡ଼େ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ମାନି ନେଉଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ମୋ' ବୋଲ ବତାଇବାର ଆୟତନଟି ହାଉଲେ ହାଉଲେ ପ୍ରାୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭୁଲି ସବୁଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଯିବାର ଏକ ଆତ୍ମମୁଗ୍ଧ ବେହିସାବରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯିବାର ଭୟଟିଏ ରହିଥାଏ । ବୋଲ ମାନି ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ଥ ବୋଲି ଦେଖାଉ ଦେଖାଉ ସେହି ଉତ୍ସାହରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହାଉଲେ ହାଉଲେ ଭାରି ସ୍ଥବିର ହେବାରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଥାଏ । ସିଏ ପ୍ରାୟ ଗଧଟିଏ ପରି ସଫଳତାବୋଧର ଏକ ମିଛ ରାସ୍ତାରେ କେତେ କୁଆଡ଼େ ହୁଡ଼ିଯାଏ ଓ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ମହତ ହରାଏ । ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରପାଇଁ କାଳ ହୁଏ । ତେଣେ ପରିଚାଳନାର ପକ୍ଷଟି ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହୁଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ତାହାରି ବିବେକରେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାଶାଳାଟି ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଚାଲୁଛି ବୋଲି ବେଶ୍ ଧରିନିଏ । ଏବଂ, ଆପଣା ହିସାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବେକରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଯେ କ୍ରମେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ହିଁ କରୁଛି, ସେକଥା ମୋଟେ ଜାଣି ପାରେନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଚାଳନା କମିତି ଥାଏ, ମାତ୍ର ହୁଏତ ଜଣେ ହିଁ କଥା

କହେ, – ଅନ୍ୟମାନେ ସମ୍ମତି ଦିଅନ୍ତି । ପରିଚାଳକମାନେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଏପରି ବା ସେପରି ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ଉଚିତ ବୋଲି ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି । ଅନୁମାନରୁ ହିଁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଆଯାଏ । ଯେକୌଣସି ସୁସ୍ଥ ଶିକ୍ଷାପ୍ରୟୋଗରେ ପରିଚାଳକମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜର ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଥାଆନ୍ତି । ସରଞ୍ଜାମମାନ ଯୋଗାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ନ୍ୟାୟତଃ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଯାବତୀୟ ଆଲୋଚନାରେ ଅଳପ କହନ୍ତି, ଅଧିକ ଶୁଣନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ବୁଝନ୍ତି । କିଏ ମନ ନମାନିଲା ପରି କଥା କହିଲେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷାକୁ ମଝିରେ ରଖି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭୂମିକାଗତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାମଣା ସହିତ ଯେଉଁଠି ପରିଚାଳକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ପରସ୍ପରକୁ ଏକ ଅପରର ପରିପୂରକ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, ପ୍ରକୃତ ଆତ୍ମୀୟତା ସେହିଠାରେ ରହିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର କେତୋଟି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଖୁବ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ ଯେ, ଯେଉଁଠାରେ ପରିଚାଳକ ପକ୍ଷଟି ଉପରେ ଥାଇ ମୋଟେ ବୋଲ ବତାନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଯେଉଁଠାରେ ସତକୁ ସତ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଶିକ୍ଷାଳୟଟିର ପରିଚାଳନା କରୁଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ଆଲୋଚନାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଆତ୍ମୀୟତାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, କେହି ଅକାରଣରେ ନୀରବ ହୋଇ ରହିନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ନିଜର ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି; କେହି ନିଜର ଏକ ଚାକିରିଜାଗା ବୋଲି ଭାବେନାହିଁ ଅଥବା ଆଉ କେହି ଏକ କ୍ରୀଡ଼ନକ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରେନାହିଁ ।

ଅର୍ଥାତ୍, ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଖୋଲିବେ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ମଥା ଭିତରେ ନିଜ ହୃଦୟର କେତେ ନା କେତେ ଉତ୍ସାହକୁ ମିଶାଇ ସବାଆଗ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିଥାନ୍ତି ଓ ଘରଟିଏ ଛିଡ଼ା କରିଥାନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ପରିଚାଳକ ହୁଅନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ, ସେଇମାନେ ବହୁ ଖୋଜଖବର ନେଇ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ବରଗି ଆଣି ବିଦ୍ୟାଳୟଟିକୁ ସାକାର ବି କରିଥାଆନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ମିହନ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ସାଧୁତାରେ କେଉଁଠି ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭାବ ନଥାଏ । ସେମାନେ କେଡ଼େ ଭାବପ୍ରେରିତ ହୋଇ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଏମିତି ହେବ ଓ ସେମିତି ହେବ ବୋଲି ଭାବପ୍ରବଣ ସ୍ୱପ୍ନମାନ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ପୂରା କାଞ୍ଜିପଟାଟାରେ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କର ମଞ୍ଜି ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ଭାବିବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାରଟାରେ ହୁଏତ ଆଉ କୌଣସି ବାଧା ଥିଲାପରି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ କ୍ରମେ ସେମାନେ ନିଜର କେବଳ ନିଜର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ସେହିଭଳି ଅନୁଭବ କରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ବି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଏବଂ,

ସେହି ଉତ୍ସାହରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତି ତଥା ନିଜର ଅଧୀନ ବୋଲି ଭାବିବା ସକାଶେ ଆଦୌ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ବାଟ ଯିବାକୁ ହୁଏନାହିଁ । ବାଉଳା ହେଉ ହେଉ ସେମାନେ କେତେବେଳେ ଯେ ସେଯାଏ ମଧ୍ୟ ମାଡ଼ିଯାଆନ୍ତି, ସେକଥା ନିଜେ ବି ଜାଣି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଖିଆଲର ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ବିଚାର କରନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ, ଏହିପରି କୌଣସି ପରୋକ୍ଷ ପଥବିଚ୍ୟୁତି ଫଳରେ ଅସଲ ବିଭ୍ରାଟଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଡାକି ଅଣାଯାଏ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ସେହିମାନଙ୍କର ମନ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକରତା କ୍ରମେ ପ୍ରବେଶ କରେ ଯେ, ମୂଳତଃ ନିଜ ପାଇଁ ନିଜେ ବିଚାର କରୁଥିବା ଓ ଅବାଆଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ପିଲାମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଗତ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଦେଖି ତାହାରି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ହିଁ ପରିଚାଳକମାନଙ୍କୁ ଓଜନ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକ ଗୁଳାରେ ଆସି ପଡ଼ିବାର ପରୀକ୍ଷାରେ ସାଧାରଣତଃ ମୋଟେ ସେତେବେଶୀ ସଫଳ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ସିଏ ବାରି ହୋଇଯାଏ ଏବଂ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହୁଏ । ପରିଚାଳକ-ପକ୍ଷଟି ଭୁଲ ବୁଝେ, ନିଜର ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ସତକୁ ସତ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ସଚେତନ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ବା ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କୁ ସହ୍ୟ କରି ପାରେନାହିଁ । ଦୂରତାମାନେ ହିଁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରୁ ବହୁ ବୈମନସ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଶିକ୍ଷା ଗୌଣ ହୋଇ ଦେଖାଯାଏ, ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ବି ଗୌଣ ଦିଶନ୍ତି, – ଏକ ରୁଟିନ୍ ଅବଶ୍ୟ ଚାଲିଥାଏ, ତଥାପି ଆହୁରି କେତେ କଣ କୁହୁଳିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଯାହାଉପରେ କି ରୁଟିନ୍‌ଟାର ମୋଟେ କାବୁ ନଥାଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରୁ ଏତେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆସିଥିବା ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ କାହିଁକି ଯେ ବାହାରି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହାରି କିଛି ସୁରାଖ ଅନ୍ତତଃ ସେଇଥିରୁ ହୁଏତ ମିଳିଯାଇ ପାରିବ । ନିତାନ୍ତ ଅକାରଣମାନେ ହିଁ ଏଥିରେ କାରଣ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟୀ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି, ସେହି ପ୍ରଥମ କାଳର କୌଣସି ଏକ ବର୍ଷରେ ଥରେ ତାହାରି ଗୋଟିଏ ଅବସରରେ ରାତିରେ ଆମେ ଏକାଠି ବସି ଆଲୋଚନାଟିଏ କରୁଥାଉ । ପ୍ରପତ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ପ୍ରଶ୍ନମାନ କରୁଥିଲେ, ପ୍ରପତ୍ତି ଉତ୍ତର ଦେଉଥିଲେ । ଜଣେ ଭଉଣୀ ପଚାରିଲେ : ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ତିନୋଟି ପକ୍ଷ : ପିଲାମାନେ, ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନେ ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଯୋଗର ଏକ ଅଂଶ ବୋଲି ଆପଣ ଆମକୁ ତ କେତେଥର କହିଛନ୍ତି । ତେବେ, ଏହି ତିନୋଟି ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ପକ୍ଷଟିର ସବାଆଗ

ଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପଥ ଦେଖାଇଦେବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ? ପ୍ରପତ୍ତି କିଛି କ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ପରି ନୀରବ ରହିଲେ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଅବାଆଗ ପରିଚାଳକ ମାନଙ୍କର ହିଁ ଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । କଥାଟି ପ୍ରକୃତରେ କେଡ଼େ ସତ ହୋଇନଥିବ ! ସେହିମାନେ ଏହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟାସଟିରେ ମୂଳରୁ ଅଛନ୍ତି, – ଏକାବେଳେକେ ପାଠଚକ୍ର ସମୟରୁ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ସେହିମାନେ ସଂକଳ୍ପଟିଏ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେଇମାନେ ଖୋଜି ଆଣିଛନ୍ତି ଓ ଏଠି ଏକଜୁଟ୍ କରାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସମଗ୍ର ଆସ୍ପୃହାଟିରେ ସବାଆଗରେ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଆଗ ସାଧନା କରିବେ, – ସଂପୃକ୍ତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବେ । ତେବେ ଯେତେ ଯେତେ ବାଧା ଓ ସମସ୍ୟା ଆସୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ ହୋଇ ଯାଉଥିବ । ମେଳଟି ସବୁବେଳେ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଉଭା ଏବଂ ପୋତା ମଧ୍ୟରେ ସେପରି କୌଣସି ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ଅସଙ୍ଗତି ନଥିବ । ସବୁ ଖିନଖରାପ ହୋଇଯାଏ, ଯେତେବେଳେ ନେତତ୍ୱଟି କ'ଣ ଅସମର୍ଥତା ଭିତରକୁ ପଡ଼ିଯାଇ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଦ୍ୱାରା ହିଁ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ଆରମ୍ଭ କରେ । ସେଇଠାରୁ ହିଁ ବହୁତ କିଛି ଫସର ଫାଟି ଯାଏ । କର୍ତ୍ତାମାନେ ଯଥାର୍ଥ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ, କାରଣ ସେମାନେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱବଳ ଉପରେ ଅଧିକ ଆସ୍ଥା ରଖିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଭିତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି । ସତେଅବା ନିଜଭିତରେ ଅସଲଟି ପାଖରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ଏକ କ୍ଷତିପୂରଣ ରୂପେ ସେପରି କରନ୍ତି । ଭିତରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଈର୍ଷା କରୁଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ଏକ କ୍ଷତିପୂରଣ ରୂପେ ସେପରି କରନ୍ତି । ଭିତରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଈର୍ଷା କରୁଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ବାହାରେ ବୋଲ ବତାଇବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ହୁଅନ୍ତି କି ? ନେତୃତ୍ୱ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଖୁସୀ ପାଏ, କାହାକୁ ତାହା ବଳଦ ପରି ଅଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ଆଦୌ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଟା ହୁଏତ ବହୁତ ସତକୁ ସତ ସହଜକୁ ନିତାନ୍ତ ଅସହଜ କରି ପକାଇଛି । ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷତି ଭିଆଇଛି, ବହୁ ମିଛ ସଂତ୍ରାସ ତଥା ବିଶ୍ୱାସହାନିର କାରଣ ହୋଇଛି । ବିଶେଷ କରି, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଭଳି ଏକ ଅଭିନବ ପ୍ରୟାସର କ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଟା ତଥାପି ତିଷ୍ଠି ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ବହୁ ପ୍ରକ୍ରିୟାଲାଗି ବାଟ ଓଗାଳି ହିଁ ରଖିଛି । ବିଧାତାଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଉଛି । ନେତୃତ୍ୱ ହେଉଛି ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକର୍ଷଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିଏ, ପରସ୍ପରର ନିକଟ ହୋଇ ଆସିବାର ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଅଧାତ୍ମର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ସାଙ୍ଗରେ ସତକୁ ସତ ରହିଥିବା ନେତୃତ୍ୱ

କାହାକୁ ହେଲେ ସାଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ଦିଏନାହିଁ । ସିଏ ଅନ୍ୟପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରିପାରେ; କିଏ କୌଣସି ଅନୁଚିତର କାରଣ ହେଲେ ତାକୁ ଆପେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ହାତଧରି ପୁନର୍ବାର ଉଠାଇ ନେଇଯାଏ । ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା କିଣି ନେଇପାରେ । ନିଜର ବୋଲକରା କରିବାପାଇଁ ନୁହେଁ, ବିଧାତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ହିଁ କିଣି ନେଇପାରେ ।

ଆଉଏକ ଦିନର ଘଟଣା । ସେଦିନ ରବିବାର ହୋଇଥାଏ । ଏକ ମଜବୁତ ଓ ପୁରାତନ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ସକାଳ ଓଳି ରବିବାର ସମୟରେ ପରିଚାଳକ ଓ ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନେ ଆଲୋଚନାରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । ପରସ୍ପରକୁ ସାମନା କରି ଏକାବେଳେକେ ଦୁଇପକ୍ଷ ହୋଇ ବସିଥିଲେ । ସବୁଯାକ କଥା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ପରିଚାଳକ ମାନଙ୍କର ତରଫରୁ ହିଁ ହେଉଥାଏ । ପ୍ରଶ୍ନବାଣମାନ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡୁଥାଏ । ସତେଯେପରି କୋଉମାନଙ୍କୁ କ'ଣ ସବୁ କାମ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ, ସେମାନେ ସେଇଟିକୁ କେତେ ଦୂର କଲେ କି ନକଲେ ତାହାରି ହିସାବ ନେବାକୁ ଗୋଟିଏ ପଞ୍ଚାଏତ ହିଁ ବସିଛି । ବରଂ ଅଧିକ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ କହିବା ଉଚିତ ହେବ ଯେ, ପରିଚାଳକ-ପକ୍ଷଟି ଶିକ୍ଷକ-ପକ୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶ୍ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ବସାଇ ଏକ ଅଭିଯୋଗ-ଫର୍ଦ୍ଦ ହିଁ ମେଲି ଦେଇଛି । ବିଷୟଟି ହେଉଛି ଯେ, ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଶିକ୍ଷାର ମାନ ପୂର୍ବଅପେକ୍ଷା ବହୁତ ଊଣା ହୋଇଗଲାଣି । ଅଭିଭାବକମାନେ ଏବେ ସେହି ବିଷୟରେ ବହୁ ଅଭିଯୋଗ କଲେଣି । ପିଲାମାନେ ଯେ ପାଠରେ ଖସି ଖସି ଯାଉଛନ୍ତି, ତାହାର ଏକାଧିକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ସୂଚିତ ହେଲାଣି । ଅର୍ଥାତ୍, ନିଷ୍କର୍ଷ ହେଉଛି, ଶିକ୍ଷାଦାନ କରୁଥିବା ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବେଶ୍ ଅବହେଳା କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ବିଷୟଟିର ଆଲୋଚନା ହେବ ଏବଂ ଆଗକୁ କିଛି ପ୍ରତିକାରର ବିଚାର ମଧ୍ୟ କରାଯିବ । ଏତିକିବେଳେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସଂଯୋଗକ୍ରମେ ସେଠାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲି । ପ୍ରଥମେ ନୀରବରେ କିଛି ସମୟ ବସି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣିଲି । ଶିକ୍ଷକକୁଳଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରସ ମୁଦ୍ରାରେ ବସି ରହିଥାଏ, ତୁଣ୍ଡ ଖୋଲି କିଛି କହୁନଥାଏ । କୁରୁସଭାରେ ପଶାଖେଳରେ ହାରି ଗୁମ୍ ହୋଇ ବସିଥିବା ପାଣ୍ଡବପକ୍ଷଟି ଭଳି ବସି ରହିଥାଏ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି କିଛି କହେ ବୋଲି ପରିଚାଳନା-ପଟର ବନ୍ଧୁମାନେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଏବଂ ମୋ' ପାଇଁ ଅଧିକ ସହଜ ହେବ ବୋଲି ସମସ୍ୟାଟିକୁ ମୋତେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ବି ଦେଲେ । ମୁଁ ଯାହା କହିଥିଲି ତାହାର ମୋଟାମୋଟି ନିର୍ଯ୍ୟାସ ହେଉଛି: ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଶିକ୍ଷାଦାନର ମାନ କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ତେଣୁ ତାହାର ଅବଶ୍ୟ

ପ୍ରତିକାର କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ମୋ'ର ମୁଖ୍ୟତଃ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ହିଁ ରହିଥିଲା । ପରିଚାଳକମାନେ ସମସ୍ତେ କିମ୍ବା କେଇଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ପିଲାମାନଙ୍କର କୌଣସି ଏକ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଯାଇ ମାସରେ ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ କ୍ଲାସ୍ ନିଅନ୍ତୁ । ସେମାନେ ସ୍ୱନିର୍ବାଚିତ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ପିରିଅଡ୍ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତୁ । ସେତେବେଳେ ନିୟମିତ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ଅନୁସାରେ ସେହି ସେହି ବିଷୟ ପଢ଼ାଉଥିବା ଅପା ଓ ଭାଇମାନେ ସେଠାରେ ପଛରେ ଯାଇ ବସନ୍ତୁ । ଆହୁରି ଅଧିକ ଭଲ ଭାବରେ କିପରି ପଢ଼ାଇହୁଏ, ସେମାନେ ଏହି ବିଶେଷ କ୍ଲାସ୍‌ଟିରେ ବସିଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ସେକଥା ଶିକ୍ଷା କରି ପାରିବେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ମଡ଼େଲ୍ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଯାଇ ପାରିବ । ଏବଂ, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ନିଜର ଶିକ୍ଷାଦାନରେ ଏକ ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସହାୟତା କରିବ ।

ମୁଁ ଏତକ କହୁ କହୁ ବାତାବରଣଟି ଖୁବ୍ ହାଲୁକା ହୋଇଗଲା । ଅଭିଯୋଗକାରୀ ଓ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଉଭୟ ପଟ ହାଲୁକା ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ୟା, - କେବଳ ଏଇଟି ନୁହେଁ, ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ଯାବତୀୟ ସମସ୍ୟା - ମିଳିତ ଭାବରେ ଯେ ଉଭୟଙ୍କର ସମସ୍ୟା, ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଏଥିଲାଗି ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ଭାବରେ ଏକତ୍ର ହେବେ ଓ ସମାଧାନ ଯେ ବାହାର କରିବେ, କେହି ଖାଲି ଅଭିଯୋଗ କରିବନାହିଁ ଅଥବା ଆଉକେହି ଆପଣାକୁ ଏକମାତ୍ର ଅଭିଯୁକ୍ତ ଅନୁଭବ କଲାଭଳି ଆଦୌ କୌଣସି ଝିଙ୍ଗାସ ପାଇବନାହିଁ, – ଏତିକି ମଧ୍ୟ ମୋତେ କମ୍ ବଳ ଦେବନାହିଁ, ମୋତେ କମ୍ ଆଶାନ୍ୱିତ କରି ରଖିବନାହିଁ । ଉଭୟେ ଅଧିକ ଆସ୍ଥାବାନ୍ ହେବାରେ ପରସ୍ପରକୁ ସର୍ବଦା ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ସେଦିନ ପରିଚାଳନା-ପକ୍ଷର ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ଆଉ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେଇଥାଆନ୍ତେ ? ତଥାପି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ନିଜର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବ୍ୟକ୍ତ କରି କହିଥିଲେ : ହଁ, ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା ସମୟରେ ଆମେ ବିଷୟ ହିସାବରେ ଏଇଟା ବା ସେଇଟା ଅବଶ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲୁ । ତା'ପରେ ଜୀବିକା-ଉପାର୍ଜନର ଗରଜରେ କିଏ କୁଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲୁ । ଦିନେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକର କାମ କରିନାହୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ଆମକୁ ମଡ଼େଲ୍ କ୍ଲାସ୍ ନେବା ପାଇଁ କୁହାଯିବ, ତେବେ କିପରି ହେବ ? ସେକଥା ମୋତେ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ସେଦିନର ଆଲୋଚନାସଭା ସେହିଠାରେ ସରିଲା । ଦୁଇପକ୍ଷ ଉପକୃତ ହେବା ଭଳି ମନେ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ମିଛରେ ମିଛରେ ଆପଣାକୁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱପକ୍ଷ ପରି ଭାବି ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ ଏକପାଖିଆ ବିଚାରମାନ କରି ଆମେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ବାଟରେ ଖୁବ୍ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଉ । ଶିକ୍ଷକପକ୍ଷଟିକୁ ଏକ ପରିପୂରକ ପକ୍ଷରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ନିଜଆଡୁ ବହୁ ଅସମର୍ଥତା ତଥା

ଅସହାୟତାର ଭିଆଣ କରି ବସୁ । ବହୁତ କଥା ସେଇଥିରୁ ହିଁ ବିଗିଡ଼ିଯାଏ । ପୃଥିବୀରେ ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ପଛକେ, ଏହି holier than thou (ଅନେକ ସମୟରେ ତାହା higher than thou ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ) ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟା ଖାଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯେ ଏକ ଅନୁଚିତ ନଜରରେ ଦେଖିବାପାଇଁ ପ୍ରରୋଚିତ କରି ରଖିଥାଏ କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ନିଜପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିଜର ବହୁ ସମ୍ଭାବନାଦ୍ୱାରକୁ କିଳି ରଖିଥାଏ । ଏହିପରି ଏକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳକୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଭୟ କରେ । ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ କେତେ ନା କେତେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୁପିତ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ନେତୃତ୍ୱ ଲାଜରା ହୋଇ ରହେ । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଯଦି ସବାଆଗ ପିଲାମାନଙ୍କର ପୃଥିବୀଟିଏ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ, ତେବେ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଏସବୁ ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା ସେହିମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୂତ କ୍ଷତି ହୁଏ । ବାହାରକୁ ଏଇଟା ପରେ ସେଇଟା ଖଞ୍ଜି ଦିଆ ଯାଉଥାଏ ସତ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ କ'ଣସବୁ ହାତଛଡ଼ା ହୋଇ ରହି ଯାଉଥାନ୍ତି । ସବୁ ଥାଏ, ତଥାପି କିଛି ନଥାଏ ।

ସଦିଚ୍ଛା ଏବଂ ଆନ୍ତରିକତାର ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତେଣୁ, କ'ଣ ହୋଇପାରନ୍ତା ଅଥଚ ତଥାପି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ କାହାକୁହେଲେ ଦୋଷ ଦେବାନାହିଁ । କାହାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମାର୍କାଟାଏ ମାରିଦେଇ ମୋଟେ ପଙ୍ଗତ ଭିତରୁ ବାହାର କରି ଦେବାନାହିଁ । ଆମେ ବୃଦ୍ଧିବା । ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବା । ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁସୀ ହୋଇ ଅବତରଣ କରି ପାରୁଥିବା । ଯିଏ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ, ସତକୁ ସତ ଯୋଗୀ, ସିଏ ତ ଅଧିକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭିନୟ ନକରି ହିଁ ଅବଶ୍ୟ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପାରିବ । ଅନ୍ତର ଭିତରେ କେନ୍ଦ୍ରଟି ରହିଛି । ସେହି କେନ୍ଦ୍ରଟିର ପରିଚୟ ଲାଭ କରି କେତେ କେତେ ମଣିଷ କ'ଣ ପାଇଁ ସତେଅବା ସବୁ ମିଳିଗଲା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି କେଜାଣି, ସେମାନେ ପରିଧିଟିଏ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ମୋଟେ ସଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ପରିଧିଟିଏ ପ୍ରକୃତରେ ରହିଥାଏ ବୋଲି ହିଁ ତ କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ରହିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଯେକୌଣସି ବିନ୍ଦୁ ସେହି ପରିଧିଟି ବିଷୟରେ ସଜ୍ଞାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ଆପଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରେ । ଦ୍ୱିଜ ହୁଏ । ଏକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ସମସ୍ତେ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତେ ପରିଧି । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପରିଧି ଓ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର । ବସ୍ତୁତଃ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ସମସ୍ତେ ପରିଧି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର । ସେହି ଉପଲବ୍ଧିଟି, ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପ୍ରସାରଣଟି ହୋଇ ନଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଭାବରେ ହିଁ ଲାଳସୀ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ସଂସାରପାଇଁ ବହୁତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୁଅନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ବଡ଼ କାଳ

ହୁଅନ୍ତି । ଆମ ଚାରିପାଖରେ ସଂପ୍ରତି ଯେଉଁଭଳି ହାଓ୍ୱାସବୁ ବୋହୁଛି, ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ସଫଳତାଲାଭ ନିମନ୍ତେ ହାଟଟାଯାକ ଆଖି ବୁଜି ଦଉଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏତେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯେ ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ ଆମ ସାଙ୍ଗକୁ ଆସି ମିଳିଯାଇ ପାରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଉଦ୍ୟମଟି ସକାଶେ ଆଦୌ କମ୍ ଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବେ ଓ ଅବଶ୍ୟ ଆସିବେ ବୋଲି ପ୍ରାୟ ଏକ ଅତୁଟ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ପ୍ରାୟ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଭାବରେ ଏକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଉଛୁ, ସେଗୁଡ଼ିକରେ ଆମ ନିଜକୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ନିମନ୍ତେ ବି ଚିନ୍ତା କରୁନାହୁଁ, – ସେହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ଭବତଃ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆରମ୍ଭ ହିଁ ହୋଇ ପାରୁନଥାନ୍ତା, – ଏହି ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆମେ ବରଂ ସର୍ବଦା କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହନ୍ତେ । ଆମର ଖିଆଲୀ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଗୁଡ଼ିକର ଆଗ୍ରହରେ ପଡ଼ି ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଯାବତୀୟ ସାମଗ୍ରୀମାନ ଯୋଗାଇ ଦିଅନ୍ତେ, କ୍ରମଶଃ ଯେପରି ସେହିମାନେ ହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଦିକ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିବେ – ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ପଛେ ପଛେ ରହିଥିବା, – ସେଥିଲାଗି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ପହୁଣ୍ଡ ପହୁଣ୍ଡ ଅଗ୍ରସର ବି କରାଇନେଇ ପାରୁଥିବା । ହଁ, ସେହି ଧାରାରେ ଆମର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ବୃହତ୍ ପରିବାରବତ୍ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିବ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ପାଠଚକ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ବ୍ୟାପାରରେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକ ତୁଚ୍ଛା ସାମୟିକ ଆଚାର କେତେଟାର ସମଷ୍ଟିମାତ୍ର ହୋଇ କଦାପି ରହିନଥିବ ।

ଅନ୍ୟମାନେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି, ଆମେ କେବଳ ସେହିଗୁଡ଼ିକର ଏକ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବାନାହିଁ, ଅନ୍ୟମାନେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି, କେବଳ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ଦଶଗୁଣ ଅଧିକ ବେଶୀ କରି ଏବଂ ଦଶଗୁଣ ଅଧିକ ଭଲ ଭାବରେ କରିବାଲାଗି ମୋଟେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାନାହିଁ ; ଅନ୍ୟମାନେ ଯାହା କରୁନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି, ଆମେ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ କରିବା : ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମାଆ ଏକଦା ଏହିଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟଟିଏ ଦେଇଥିଲେ । ଆମ ଆଖି ଆଗର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ରାସ୍ତାଟିକୁ ସେ କେଡ଼େ ସ୍ପଷ୍ଟ ହିଁ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଯାହା କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ଆମେ ଯାହାଉପରେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ସମ୍ମିଳିତ ଭାବରେ ଯାହା କରିବା, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଅର୍ଥାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୋଲି ଯଦି ଆମର ଶିକ୍ଷକ ଭାଇ ତଥା ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଏ, ତେବେ ସେମାନେ

ତାହାର କିଭଳି କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତେ କେଜାଣି ? ପରିଚାଳନକମାନେ ମଧ୍ୟ କିଭଳି ଉତ୍ତରମାନ ଦିଅନ୍ତେ ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ବହୁହଜାର ପୃଷ୍ଠାର ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ରଚନା କରି ଏହିସବୁ ବିଷୟରେ ଯାହାକିଛି ସୂଚାଇ ଦେଇଛନ୍ତି, ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ପରିଚାଳକ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠ କରିଛନ୍ତି । କେତେ ଅବସରରେ ଏକାଠି ବସି ସେଗୁଡ଼ିକର ମୁକ୍ତ ଆଲୋଚନା ହୋଇ ପାରିଛି ବା ହୋଇପାରୁଛି ? ସଂପୃକ୍ତ ଏମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତକୁ ସନ୍ତୁଳିତ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କର୍ମପ୍ରେରଣାଟି ମଧ୍ୟକୁ ସଞ୍ଚାରିତ କରି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ କେତେ କେଉଁଠି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାମାନ କରାଯାଇଛି ? ବୋଲ ବତାଉଥିବା ଏବଂ ବୋଲ ମାନୁଥିବା ଉଭୟ ପକ୍ଷ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ସମୟ ଏପରି କରିବାକୁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧି ବି କରିଛନ୍ତି ? ହଁ, ମଝିରେ ମଝିରେ ସାନ ବଡ଼ ସମ୍ମିଳନୀମାନ ବସିଛି ଓ ବିଦଗ୍ଧ ବକ୍ତାମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଭାବନାବିହ୍ୱଳ ଭାବରେ ସେସବୁ ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ଅବଶ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଅବସରରେ ଅଣଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଅସଂପୃକ୍ତମାନେ ହିଁ ବକ୍ତାର ଭୂମିକାରେ ରହି ମୂଳତଃ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରୁ ପଠିତ ସାମଗ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥାପନା ହିଁ କରିଛନ୍ତି । ଅନୁଭବ ତ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଅନୁଭବରୁ ସେମାନେ କିପରି କ'ଣ କହିପାରନ୍ତେ ? ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଏବଂ ମାଆଙ୍କର ମୂଳ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠ କରିବାଲାଗି ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଶ୍ରମ କରିନାହାନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ, ସେହି କାରଣରୁ ଆପଣାକୁ ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପଚାରି ନାହାନ୍ତି । ପରସ୍ପରକୁ ପଚାରି ପାରିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୂରର କଥା । ବେଳେ ବେଳେ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ଖଳଙ୍କ ପରି ଭାବିବାକୁ ମନ ହୁଏ, ଯଦି ରାଜ୍ୟର ଏହି ପ୍ରାୟ ତିନି / ଚାରିଶହ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତତଃ କୋଡ଼ିଏ ବା ତିରିଶି ଜଣ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଓ ମାଆଙ୍କର ମୂଳ ଦୃଷ୍ଟି ତଥା ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସିଧା ଗ୍ରନ୍ଥପରିଚୟର ମାଧ୍ୟମରେ ଅବଙ୍ଗତ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଏଠି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକୁ ଯଥାର୍ଥ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତେ, ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ସମେତ ସମଗ୍ର ସମ୍ପୃକ୍ତଗୋଷ୍ଠୀଟି ମଧ୍ୟରେ ବି ସମୁଚିତ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡିକୁ ଆଣି ଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତେ । ଫଳରେ, ଅଧିକ ସମଞ୍ଜସତା ରହିଥାନ୍ତା ଏବଂ କେହି କାହାପାଖରୁ ଲୁଚି ରହିବାକୁ ମୋଟେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତେ ନାହିଁ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ମୂଳତଃ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଶିକ୍ଷା । ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକାବେଳେକେ ଅନେକ ମାର୍ଗରେ ହେଉଥାଏ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ସଚେତ ନହେଲେ ତାହାକୁ ବାରି ହୁଏନାହିଁ । ଏବଂ, ସେଥିରେ ସହଯୋଗ କରିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୂରର କଥା । ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥାଏ । ଶିକ୍ଷା ସଂପ୍ରସାରିତ କରାଏ,

ସଚେତନ କରାଇବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରି ନେଉଥାଏ । ପରିଧି ବଢ଼େ, ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକର ଗଭୀରତା ବଢ଼େ, ଆତ୍ମପରିଚୟର ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ବଢ଼େ ଏବଂ ତାହାକୁ ମୂଳନାଭି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ପୃଥ୍ୱୀପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଉଦାସୀନତା ତଥା ଉପେକ୍ଷାମାନେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ଏକ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ଭାବନାର ସନ୍ଧାନ ପାଇଥିବା ପରି ଜୀବନରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଭାବରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୁଏ । ତେଣୁ, ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ସତତ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଥିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ଯେପରିକି ସିଏ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟତା ସହିତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସହଯୋଗ କରିପାରିବ । ପୁନଶ୍ଚ, ଯଦି କୌଣସି ଅନନୁକୂଳ କାଳରେ ବାହାରେ ସବୁକିଛି ଯେତିକି ଅଛି ସେତିକିରେ ରହିଯିବାକୁ କୁମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବାରେ କେହି ତତ୍ପର ହୋଇ ରହିଥିବେ, ସେତେବେଳେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ହିଁ ଅସଲ ଗତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକକୁଳ ଆପଣାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ସଚେତନ ହେବେ । ସେମାନେ ଜ୍ଞାନରେ ବଢ଼ିବେ, ଅଜ୍ଞଗୁଡ଼ାକର ପାଲଭିତରେ ପଡ଼ି ନରହିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଶକ୍ତିମାନ୍ ମଧ୍ୟ ହେବେ । ଏକ ସମୂହ ଭାବରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରିବାଲାଗି ନିରନ୍ତର ସକ୍ରିୟ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ହଁ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଅଜ୍ଞଗୁଡ଼ିକୁ, ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ, ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକୁ ଟପିଯାଇ ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବିଡ଼ ତଥା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବରେ ଜାଣିବେ । କାଳେ କାଳେ ଧର୍ମମାନେ, ମାର୍ଗମାନେ ଭଳି ଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନର ସନ୍ଦେଶ ବହନ କରି ପୃଥିବୀକୁ ଆସନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର କ୍ରମଶଃ ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି, ନିଜ ପସରାରୁ ପଣ୍ୟମାନେ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ସେମାନେ ନିଜଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଲାଖି ରହିଯାଆନ୍ତି, – ଧର୍ମମାନେ ସଚରାଚର କେଡ଼େ ପୁଲକର ସହିତ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ସତେଅବା ପୃଥ୍ୱୀଭୀତ ଅଥବା ଆହ୍ୱାନଭୀତ ହୋଇ ସେମାନେ ନାନାବିଧ ପରିପାଟୀରେ ନିଜ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଢ଼ାଟିଏ ବୁଲାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷକମାତ୍ରେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର 'ମାନବ-ଯୁଗଚକ୍ର' ଏବଂ 'ମାନବଏକତାର ଆଦର୍ଶ' – ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତମ୍ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରବେଶ କରିନଥିଲେ ପରିଶେଷରେ ପୌତ୍ତଳିକ ପାଲଟି ଯିବାର ଭୟଟି ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଧମକ ଦେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥିବ । ଏବଂ, ଯିଏ ବା ଯେଉଁମାନେ ପୌତ୍ତଳିକ ହେବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ରହିଥିବେ, ସେମାନେ ଆଉ କ'ଣ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ମନ କରିବେ ? ସେହିପରି, ପୌତ୍ତଳିକମାନେ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକୁ ମନ କରିବେ ?

ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରୟୋଗରେ ଗୋଟିଏ ମୀମାଂସକ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ହେଉଛି ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା । ଆତ୍ମଅବଲୋକନ ଏବଂ ଆତ୍ମ-ଆକଳନ ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା । ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ସମୂହ ଉଭୟ ସ୍ତରରେ ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏତେ ଏତେ ସମୋତ୍ସାହୀଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରାଇ ବିଗତ ଏତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଗଟି ଚାଲିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ପାରମ୍ପରିକତା ଗୁଡ଼ିକ ତୁଳନାରେ ଅଭିନବତାମାନେ ହିଁ ବହୁଗୁଣରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଯାହା ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ପରେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ତଥା ଦୁଃସାହସ ପରେ ଦୁଃସାହସର କାରଣ ହୋଇ ରହିଛି, ସେଥିରେ ଏକ ନିୟତ 'ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା ଲାଗି ସର୍ବଦା ଥାନ ଛାଡ଼ି ଦିଆ ନହୋଇଥିଲେ ବଣା ହୋଇ ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ଆକଳନ ହେଉଥିବ ଏବଂ ତାହାକୁ ଆଧାର କରି dialogue ଗୁଡ଼ିକ ବି ଲାଗି ରହିଥିବ । ଏବେ ଶିକ୍ଷାର ଜଗତରେ ଆକଳନର ଏକାଧିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ଆସି ପ୍ରବେଶ କଲାଣି ଏବଂ ଯଥାସମ୍ଭବ ମୋହମୁକ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନମାନ କରାଗଲାଣି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ସ୍ତରରେ ସେହି ଅଧ୍ୟୟନମାନ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ଏବଂ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନମାନ ହୋଇପାରନ୍ତା । ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କର କାମରେ ଲାଗନ୍ତା, – ସବୁଯାକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମୂଳତଃ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଯଥେଷ୍ଟ ସଂହତିବୋଧ ଆଣି ଦିଅନ୍ତା । ବହୁତ ଅକାରଣ ଭୁଲବୁଝାମଣା ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ଊଣା କରି ଆଣନ୍ତା । ପାରମ୍ପରିକ ଆକଳନବିଧି ଗୁଡ଼ିକ ନିଜର ଏହି ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା-ଉଦ୍ୟମରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁକୂଳ ବୋଲି ନଲାଗିଲେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନୀୟ ତଥା ସାମୂହିକ ସ୍ତରରେ ସେଥିରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ଅବଶ୍ୟ କରିପାରନ୍ତେ । ଏବଂ, ସମ୍ଭବତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଉ ଜଣେ ବା କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଏଇଟା ହିଁ ଠିକ୍ ବୋଲି କହି ନିଜର ଇଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେତେ ସହଜରେ କଦାପି ମାଡ଼ିଦେଇ ପାରନ୍ତେନାହିଁ । ଆକଳନ ହିଁ ଦିକ୍‌ନିଦର୍ଶନ କରାନ୍ତା ଏବଂ ସଭିଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବିଚାରଶୀଳ ହେବାରେ ସହାୟତା କରନ୍ତା । ପରିଚାଳକ-ପକ୍ଷ ତଥା ଶିକ୍ଷକପକ୍ଷ ପରସ୍ପରର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତେ ଏବଂ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ତେଣୁ ଅଧିକ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତେ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ହିଁ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତା । ସଭିଏଁ ପରସ୍ପରର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସିବା ନିମନ୍ତେ ତଥ୍ୟଗତ ସେତୁଗୁଡ଼ିକ ମିଳିଯାଆନ୍ତା । ତେଣୁ, ଆପଣାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ଅବକାଶଗୁଡ଼ିକ ଅନାବଶ୍ୟକ ଲାଗନ୍ତେ । ଯେଉଁଠି କୌଣସି ସମୂହରେ ବାତାବରଣଟି କପଟରହିତ ହୋଇ ରହନ୍ତା, ସେଠାରେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ହିଁ ସାଙ୍ଗରେ ରହି ବାଟ ଚାଲୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ବି ହୁଅନ୍ତା ।

+ + +

ସତୁରି ଦଶକରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଉତ୍ସାହରେ ଏକ ସଂକ୍ରମଣ ଘଟିଲା । ଉତ୍ସାହର ସଂକ୍ରମଣ ହେଲା, ତେଣୁ ସଂଖ୍ୟାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସଂକ୍ରମଣ ଘଟିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚ ଛଅଟି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟର ସହର କେତୋଟିରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ, ପାଠଚକ୍ରମାନେ ତ କେବଳ ସହରରେ ନଥିଲେ, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲେ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ତେଣୁ, ସତେଅବା ଉଚିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିଏ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିବା ପରି ଯେତେବେଳେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଅନେକେ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି କିଛିତ୍ ସଂଶୟ ମଧ୍ଯ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିଚେରୀକୁ ଏମାନେ ଏକ ସହର ବୋଲି ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ, ଏକ ତପସ୍ୟାସ୍ଥାନର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେବାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହରାଞ୍ଚଳ ଓ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ଫରକ ନାହିଁ, ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ହୁଏତ ସେକଥାଟିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିନଥିଲେ । ଏତେ ସାଜ ଓ ସରଞ୍ଜାମ କ'ଣ କେବେହେଲେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ସତକୁ ସତ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରିବ ? ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେହରେ ସେତେବେଳେ ଏକ ଯାହିତାହି ସହରୀ ବେହେରାର ପରକ୍ରମେ ଲାଗି ଆସୁଥିଲା ସତ, ମାତ୍ର କେତେଗୋଟି ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାୟ କୋଠରୀରେ ସେଠାରେ ବାବୁମାନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଚଳାଇ ନେଉଥିଲେ । ତଥାପି ଯାବତୀୟ ଅନ୍ଦାଜ ଏବଂ ବିଚାରରେ ସେମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ହିଁ ମଡ଼େଲ ଭାବରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେହି ଆଶ୍ରମର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟି ମଧ୍ୟ କେଡ଼େ ଅଳପ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ କରା ଯାଇଥିଲା ! ସହରର ନମୁନାଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଗୋଟିଏ ନମୁନାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ନମୁନା ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଗୁଳାରେ ପଡ଼ି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଭାବି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାରି ସଂଶୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାନ୍ତି । ବିରାଦରୀ ବଢୁଛି ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ ଖୁସୀ ହେଉଥାନ୍ତି, ଗାଆଁରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ବି ଦେଉଥାଆନ୍ତି, ତଥାପି ସେହି ପରବର୍ତ୍ତୀଟି କେତେ ଦିନ ପ୍ରକୃତରେ ତିଷ୍ଠିବ ବା ନାହିଁ, ସେହି ବିଷୟରେ ବେଶ୍ ସନ୍ଦେହାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ବି ରହିଥାଆନ୍ତି ।

ସେହି ପ୍ରଥମ ଅବଧିଟିରେ ଗାଆଁଗୁଡ଼ିକରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକୃତରେ କମ୍ ବାଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । ନାନା ବିରୋଧ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଛି । ବିରୋଧୀମାନେ ନାନା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଉପରକୁ ଟେକା ପଡ଼ିଛି, ବାହାରୁ ଯେଉଁ ଭଉଣୀମାନେ ଆସି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରା ଯାଇନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ବହୁପ୍ରକାରର ନିନ୍ଦା ମଧ୍ୟ ରଟନା କରାଯାଇଛି । ତଥାପି, ଶୁଭକୁ ଶୁଭ ବୋଲି ଅନୁଭବଟିଏ ପାଇ ନୂଆ କରି ଆଉକିଛିର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇବାକୁ ସାହସ କରିଥିବା ପୁରୋଗାମୀମାନେ ସେହି ସବୁକଇଛିକୁ ସହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ମୁକାବିଲା କରିନାହାନ୍ତି, ସହ୍ୟ ହିଁ କରିଛନ୍ତି । ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାରର ବଳ ରହିଥିଲେ ଯାଇ ଜଣେ ସବଳ ମଣିଷ ଅଥବା ଗୋଷ୍ଠୀ ପରି ବହୁତ କିଛି ସହି ହୁଏ, ସହିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୁକାବିଲା କରିହୁଏ ଏବଂ ବିଜୟଲାଭ କରାଯାଏ । ବହୁତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗାଆଁରେ ଆଗରୁ ସ୍କୁଲମାନେ ଥିଲେ; ସରକାରୀ ହେଉ କିମ୍ବା ବେସରକାରୀ ହେଉ, ଉଭୟେ ହିଁ ସରକାରୀ କାଇଦା ତଥା କବାୟଦଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ଚାଲୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀ ଏହାର କିଛି ବିକଳ୍ପ ରହିଛି ବୋଲି ଚିନ୍ତା ହିଁ କରି ପାରୁନଥିଲେ ଓ ତେଣୁ ମନ ମାନୁନଥିଲେ ବି ତାହାକୁ ମାନି ନେଉଥିଲେ । ଏହି ନୂଆ ଚେହେରା ଏବଂ ନୂଆ ବିଧାନର ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣପାଇଁ ବା ମାନି ନେଇଥାଆନ୍ତେ ? ଗ୍ରାମବାସୀ ସମସ୍ତେ ତ ପାଠଚକ୍ର ସହିତ ପରିଚିତ ନଥିଲେ ! ପାଠଚକ୍ର ନାମକ ଅଣ୍ଡାଟିରୁ ଦିନେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ନାମକ ଚିଆଁଟିଏ ବାହାରିବ ବୋଲି ସେମାନେ କାହିଁକି ବା କଳ୍ପନା କରିଥାନ୍ତେ ? ପାଠଚକ୍ରକୁ ତ ସେମାନେ ଏକ ଧର୍ମସଂସ୍ଥା ବୋଲି ଭାବି ଆସିଥିଲେ ! ସେଠାରେ ତ ଧ୍ୟାନ ହେଉଥିଲା, ଈଶ୍ୱର-ଆରାଧନା ହେଉଥିଲା – ବେଳେ ବେଳେ ସମ୍ମିଳିତ ଭାବରେ ଭକ୍ତିଗୀତମାନ ଗାନ କରା ଯାଉଥିଲା । ସେଥିରୁ ଯେ ଏକ ପିଲାଙ୍କ ସ୍କୁଲ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ଆସିବ, ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବିବେକମାନେ ସେକଥା କାହିଁକି ବା ଚିନ୍ତା କରିଥାନ୍ତେ ? ଅପର ପକ୍ଷରେ, ପୁରୁଣା ଡିହମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଥମିକ ତଥା ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ଗ୍ରାମରେ ରହିଥିଲା, ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଗତରେ କେଡ଼େ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଚଳି ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅସଲ ପ୍ରାଣଟି ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଶାସନ ଘରେ ଯାଇ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି ବିଭାଗର ଖୁସୀ ବା ଅଖୁସୀ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ପରିବେଶଗତ ପ୍ରାୟ ସକଳ ଗ୍ରନ୍ଥିଳତା ଭିତରେ ପ୍ରାୟ

ଲୋଷ୍ଟବତ୍ ଘାଣ୍ଟିଚକଟି ହୋଇ ଯେଉଁଠି ଯେତେବେଳେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ, ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଏକ ଧର୍ମଶାଳାରେ ଆସି ରହିଥିବା ପରି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଏହିଭଳି ତ ଜୀବନଯାକ କଟିବ, କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବନାହିଁ; ତେଣୁ କ୍ରମେ ସେହି ଦନ୍ତୁରିତ ଛାଞ୍ଚଟି ଭିତରେ ନିଜକୁ ଅନୁକୂଳିତ କରି ନେଉଥିଲେ । ତେଣୁ, ଏଇ ନୂଆ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଯେତେବେଳେ ଗଠିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଇପତରରୁ ଚାରିପତର ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଆଚମ୍ବିତ ହୋଇ ନଥିବେ । ଏମାନଙ୍କର ସବୁକିଛି ହାବଭାବ ଏବଂ ଆଚରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ବଙ୍କା ପରି ଲାଗିଥିବ । ଏମାନେ ସତକୁ ସତ ଟିକି ରହିବା ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦୌ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ନଥିବ ।

ଗ୍ରାମର ଅଭିଭାବକମାନେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଚିନ୍ତାସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିଥିବେ । ଇସ୍କୁଲ ତ ଇସ୍କୁଲ ସେଇ ଗୋଟାଏ ଗଢ଼ଣର ଇସ୍କୁଲ, – ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇସ୍କୁଲ ପୁଣି କ'ଣ ? କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ପାଠଚକ୍ର ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ, ସେଇମାନେ ହିଁ ନିଜର ପିଲାଙ୍କୁ ଏହି ନୂଆ ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଭରି କଲେ । ଏବଂ, ଏହି ପ୍ରୟାସଟି ପଛରେ କାହାର ଆଶୀର୍ବାଦ ରହିଥିଲା କେଜାଣି, ସେମାନେ ଯେଝା ଖୁସୀରେ ଓ ଯେଝା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଚାକ୍ଷୁଷ ଭାବରେ ନୂଆ ସଂସ୍ଥାନଟିଏ ଗଢ଼ିହୋଇ ଆସିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ ବି କଲେ । କିଏ ଅରାଏ ଜମି ଦାନ କଲା ଯାହାଉପରେ କି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀଗୃହର ନିଅଁ ପଡ଼ିଲା । ଆଉକିଏ ନଡ଼ା ବାଉଁଶ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । କିଏ ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ ଜାଣିଥିଲେ, ସିଏ ଆସି କାନ୍ଥ ଗଢ଼ିଦେଲେ । ଆଉକିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ମାନଙ୍କୁ ରାଜୀ କରାଇ କୂଅଟିଏ ବା ନଳକୂପଟିଏ କରାଇଦେଲେ । କିଏ ଇଟା କିଣାଇଦେଲେ, ଆଉକିଏ ସିମେଣ୍ଟ ଦେଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ସାମୂହିକ ଶ୍ରମଦାନରେ କେତେ କ'ଣ ସାଧ ଏବଂ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସିଲା । ପାଖରେ କୋଉ ଗାଆଁରେ ଅଥବା ନିଜ ଗାଆଁରେ ଝିଅ କି ପୁଅ ପାଠ ପଢ଼ିସାରି ଘରେ ବସିଥିଲେ, ପାଠଚକ୍ରରୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଇବାରୁ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଲେ । ହଁ, ସେହି ଗାଆଁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ହିଁ ସବାଆଗ ଛାତ୍ରାବାସର ଚିନ୍ତା କରାଗଲା । ଗୁଣ୍ଡୁରି ଗୁଣ୍ଡୁରି ପିଲାମାନେ ଆସି ରହିଲେ । ଛାତ୍ରାବାସର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ସକାଶେ ଅଲଗା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରି ରଖିବାର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନଥିଲା । ସେଇ ଅପାମାନେ ହିଁ ଦିନରେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିଲେ, ଛାତ୍ରାବାସର ତତ୍ତ୍ୱ ନେଲେ । ରାନ୍ଧିଲେ, ବାଢ଼ିଲେ, ପିଲାଙ୍କୁ ଗାଧୋଇଦେଲେ, ଖୁଆଇଲେ । ରାତିରେ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ଏକା ବଖରାରେ ଶୋଇଲେ । ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ହଗାଇଲେ ଓ ମୁତାଇଲେ । ରୋବବଇରାଗରେ ଶୁଶ୍ରୂଷା

କଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଗୀତ ଶିଖାଇଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଗୀତ ଗାଇଲେ; ଖେଳ ସମୟରେ ଏକାଠି ଖେଳିଲେ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ପଛରେ ଏହିଭଳି ବହୁ ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତିହାସମାନ ରହିଛି । ପୁରୋଗାମୀ ହୋଇ କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନକୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆଣିବାକୁ ମନ କଲେ କିପରି ଦେହ ଓ ମନରେ ସତକୁ ସତ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ହିରୋର ବଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ ଏବଂ ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣସମର୍ପିତପ୍ରାୟ ପରିବେଶରେ କିପରି ନିଜ ଦେହର ରୋଗବଇରାଗମାନେ ବି ଭୀତହୋଇ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି, ସେକାଳରେ ସେହି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇଥିବା ଅପାମାନଙ୍କୁ ସେକଥା ପଚାରିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଭୂରି ଭୂରି ସାକ୍ଷ୍ୟପ୍ରମାଣ ମିଳିଯାଇ ପାରିବ ।

ତଥାପି ସହରରୁ ଯାଇ ଏହି ନୂତନ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ପ୍ରଥମ ଭୂମିଟିଏ ତିଆରି କରାଉଥିବା ବନ୍ଧୁମାନେ ବହୁଦିନ ଯାଏ ଏହି ଆସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଗାଆଁମାଟିରେ ଚେର ଧରିବ ଏବଂ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିବ ବୋଲି କ'ଣପାଇଁ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିଲେ । ସେମାନେ ସହରୀ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକର ଛାଞ୍ଚରେ ସବୁକିଛିର ତୁଳନା କରୁଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟର ସବୁଯାକ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରାୟ ତିନିଶହ ସରିକି ଚାଲୁଥିବା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବତଃ ପଚାଶଟି ମାତ୍ର ତଥାକଥିତ ସହରମାନଙ୍କରେ ଥିବେ । ବାକୀ ସବୁଯାକ ଗାଆଁରେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସହର କିମ୍ବା ଗାଆଁ, – କେଉଁଠାରେ ଅଧିକ ମଜବୁତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେକଥା ମୋଟେ ସରଳ ମାପକାଠିଟିଏ ପକାଇଦେଇ କଦାପି କହି ହେବନାହିଁ । ସମସ୍ୟା ଉଭୟଙ୍କର ରହିଛି ଓ ଉଭୟେ ବହୁଭାବରେ ସଂଘର୍ଷ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ, ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଦୁଇ ଅଲଗା ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ସଂପୃକ୍ତ ବନ୍ଧୁମାନେ କେବେହେଲେ ବିଚାର କରିନାହାନ୍ତି । ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେବାର ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟାସ ମିଳିତ ଭାବରେ ହେଉଛି । ଏହି ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ହିଁ ପ୍ରୟାସ, ସେଥିଲାଗି ଗୋଟିଏ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଛତା ତଳେ ସେମାନେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଜଣକର ତଥା କେତେକଙ୍କର ସମସ୍ୟା ବସ୍ତୁତଃ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମସ୍ୟାରୂପେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଛି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତେ ଉପକୃତ ହେଉଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟତ୍ରୀମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବକାଶରେ ଏକତ୍ର ଏକାଧିକ ଦିନ ଯାବତ ଆଲୋଚନାରେ ବସୁଛନ୍ତି । ପରିଚାଳକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ମିଳିତ ଚର୍ଚ୍ଚାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ବୁଝିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉଛନ୍ତି । ଆଲୋଚନା-ଶିବିର ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟନ-ଶିବିରମାନ ଲାଗି ରହିଛି ।

ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ତଥା ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ତରରେ ଶ୍ରମଶିବିର ହେଉଛି । ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସହୃଦୟତା ସହିତ ଚାଲିଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ସମଗ୍ର ପ୍ରୟାସଟିର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଦେଖି ସମାଧାନଟିଏ ଖୋଜିବା ଦ୍ୱାରା ଭରସାଗୁଡ଼ିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉଛି ଯେ, ସାମୟିକ ଭାବରେ ଦୁଇଟି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷକ-ବିନିମୟ ବି ହେବା ଉଚିତ ଓ ଏପରି କରି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରର ଅନୁଭବରୁ କିଛି ଶିଖି ମଧ୍ୟ ପାରିବା ଉଚିତ । ଛୁଟୀ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ଆଉଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ରହିପାରନ୍ତେ ଓ ଏମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକିଦିନ ପାଇଁ ଆସି ପାରନ୍ତେ । ଏହି ଦିଗରେ କିଛି ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲାଣି । ଏହି ନୂତନ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟାସଟିରେ ମିଳୁଥିବା ଗୌରବ ସର୍ବଥା ସମସ୍ତଙ୍କର ଓ ସମସ୍ୟାମାନ ଯେ ସେହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କର, ଏହି ଉପଲବ୍ଧିଟି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିକଟତର କରି ରଖିଛି ।

ଏହି ଦୁଃସାହସିକ ପ୍ରୟୋଗଟି ସକାଶେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବରାଦ କିପରି ହୋଇ ପାରିଥାଆନ୍ତା ? ପ୍ରଥମେ ତ କେତୋଟି ସହରରେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରମାନେ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ । ପାଠଚକ୍ରର ବନ୍ଧୁମାନେ ସମସ୍ତେ ହେଉଛନ୍ତି ଚାକିରିଆ, – ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅଫିସର୍-ସ୍ତରୀୟ ଚାକିରିଆ । ସେମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉତ୍ସାହରେ ହିଁ ଏହି ନୂତନ ପ୍ରୟାସଟିକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଯେଉଁ ପିତାମାତାଙ୍କର ପିଲାମାନେ ପ୍ରଥମ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ନଗଦ ଟଙ୍କା ହିଁ ରୋଜଗାର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ, ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ମାସିକ ବେତନ ଦେବା ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । ସ୍ମରଣ ରହିଥିବା ଉଚିତ ଯେ, ସେତେବେଳେ ସହରର ସାଧାରଣ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ପିଲାଙ୍କୁ ମାସିକ ବେତନ ଯେତିକି ଦେବାକୁ ହେଉଥିଲା, ଏହି ନବଜାତକ ଗୁଡ଼ିକରେ ପିଲାଙ୍କର ମାସିକ ବେତନ ସେହି ତୁଳନାରେ କିଛି ଅଧିକ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଆୟ କଦାପି ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ତେଣୁ, ପାଠଚକ୍ରର ସଦସ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ତରଫରୁ କିଛି ନଗଦ ଅର୍ଥର ଭରଣା କରିବାକୁ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ ରାଜୀ ହୋଇ ଯାଇଥିବେ । ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକବେତନ ହିଁ ସର୍ବମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟୟ ଥିଲା । ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଅଣା ଯାଇଥିବା ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅଚ୍ଛବହୁତେ ଥିଲା ଘରର ହିଁ ଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଚାକିରି କରି ବେତନ ପାଇ ଘର ଚଳାଇବାର କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ହୁଏତ ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଘର ଆଡ଼ୁ ମଧ୍ୟ ସେପରି କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟାଶା ରହିନଥିବ । ଏବଂ, ସର୍ବୋପରି, ସେତେବେଳେ ସାଧାରଣ

ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକର ମାସିକ ବେତନ ଯେତିକି ଥିବ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ଏମାନେ ହୁଏତ ତାହାର ଚଉଠେ ମଧ୍ୟ ନେଉନଥିବେ । ତେଣୁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସହଜ ରାଜୀରେ ସବୁ ଚଳି ଯାଇଥିବ । ପୁନଶ୍ଚ, ଆଉ କେହି କେତେଜଣ ଏପରି ମଧ୍ୟ ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ କି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ, ସେଇଠାରୁ ବେତନ ପାଉଥିଲେ; ଏବଂ ଫୁରସତ ସମୟରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ନିଜ ଖୁସୀରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ଶିକ୍ଷାଦାନରେ ମଧ୍ୟ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କୌଣସି ପାରିଶ୍ରମିକ ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନୂଆ ପ୍ରୟାସଟିର ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟି ଯାଉଥିଲା । ବଜାରର ଦର ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ କେହିହେଲେ ନିଜ ପାରିଶ୍ରମିକର ମୋଟେ ତୁଳନା କରୁନଥିଲେ ।

କ୍ରମଶଃ ପ୍ରୟୋଗଟିର ସମାଚାରଟି ସରକାରଙ୍କର ଗୋଚରକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସରକାରଙ୍କ ଆଡୁ କିଛି ସହାୟତା ଦିଆଯାଉ ବୋଲି ଅନୁରୋଧ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ଘରେ ରହିଥିବା ସର୍ବୋଚ୍ଚମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ଏଥିପାଇଁ ସହାନୁଭୂତି ବି ପ୍ରକାଶ କରିଥିବେ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ହୁଏତ ଦଶ ବି ହୋଇନଥିଲା । ତେଣୁ, ସରକାର କିଛି ଦେବାପାଇଁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ତାଙ୍କ ନିଜ ହିସାବ ଅନୁସାରେ ଦେଲେ । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ସେହି ଅନୁଦାନକୁ ନିଜ ହିସାବରେ ହିଁ ଖରଚ କରାଗଲା । ପ୍ରଧାନତଃ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ପାରିଶ୍ରମିକ ନିୟମିତ ରୀତିରେ ଦେଇ ପାରିବାଭଳି କିଛି କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବଢ଼ିଲେ, ସରକାର ତଥାପି ଦିନାକେତେ ଅବଶ୍ୟ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ସଂଖ୍ୟାଟା ହୁ' ହୁ' ହୋଇ ବଢ଼ିଲା, ପଚାଶ ଟପି ଶହେ ବା ଶତାଧିକ ହେଲା । ସରକାର ସେହି ବେଗଟି ସହିତ ଧାଇଁବାକୁ ମନ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଅଧିକ ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲୁଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତି । ସରକାର ଆଉ କେତେ ପାରନ୍ତେ ? ତେଣୁ, ଚଳି ଆସିଥିବା ଛନ୍ଦଟି ଆଉ ରଖି ହେଲାନାହିଁ । ଅଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ସହରୀ ଶିକ୍ଷାଳୟ ଆଗରେ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ସେତେ ନଥିଲା । ସେମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କର ମାସିକ ବେତନ ବଢ଼ାଇଲେ । ଆହୁରି ଅଧିକ ମିଳିବାର ନୂଆ ସୂତ୍ରମାନ ବି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଶିକ୍ଷକମାନେ ବି ବୟସରେ ବଡ଼ ହେଉଥିଲେ । କେତେ ଶିକ୍ଷକ ସଂସାର କଲେ । ଜନକଜନନୀ ହେଲେ । ସହରରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂସ୍ଥାନଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରି ରହିବା ପ୍ରକୃତରେ କଷ୍ଟକର ହେଲା । ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କର ମାସିକ ବେତନରେ ଥାଇ ଥାଇ ବୃଦ୍ଧି କରାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅବଶ୍ୟ ପହଞ୍ଚିବ । କିନ୍ତୁ, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ପିଲାଙ୍କର ଦେୟ

ବଢ଼ାଇବାର ଅନ୍ୟ ନାନା ହରକତ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ରହିଛି । ଅଳପ ବେତନଭୋଗୀ ଅଭିଭାବକମାନେ ଏତେ ଦରମାକୁ ପାରିବେ ବା କେମିତି ? ଦରମା ସହିତ ସେହି ଅନୁପାତରେ ଅନ୍ୟ ଏକାଧିକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କ୍ରମେ ପ୍ରାୟ ଏକ ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା କ୍ରମେ ଏପରି ହେଲା ଯେ କେବଳ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗାରର ଉପରକୁ ରହିଥିବା ଘରର ପିଲାମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଲେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ସାମଗ୍ରିକ ସ୍କୁଲପରିମଳ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ବଦଳିଲା । ପୁନଶ୍ଚ, ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଉପରଆଖିଆ ହେଲା । ଖୁବ୍ ଥିଲାଘରର ପିଲାମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସହରରେ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଅନ୍ଦାଜ ତଥା ବିଶେଷ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ଶିକ୍ଷାଳୟଗୁଡ଼ିକ ରହିଛି, ବିଚରା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଚେହେରାଟାକୁ ସେହି ମାପରେ କଳନା କଲା ଓ ବେଳେ ବେଳେ ସେଇଟା ହିଁ ଆପଣାର ସର୍ବପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିବାର ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ିଗଲା । ବହୁ କୃତ୍ରିମତା ଏବଂ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତପଣିଆମାନେ ଅଧିକ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇଲେ । ବଜାରର ମୂଲ୍ୟାଦର୍ଶ ଗୁଡ଼ାକ ସଚରାଚର ସେହିପରି ଭାବରେ ହିଁ ତ ଆମେ କେତେ ନା କେତେ ଆପଣା ବାଟରେ ରହିଛୁ ବୋଲି ଖୁସୀ ହୋଇ ଭାବୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଆସନ୍ତି ! ଯାହା ଅନ୍ୟମାନେ କଦାପି କରିବେନାହିଁ ବା କରି ପାରିବେନାହିଁ, – ସେତେବେଳେ ସେହି ସଂକଳ୍ପଟା ଭିତରେ ବି କେତେ ଭେଜାଲ ଆସି ପଶିଯାଏ । ଆମେ ନିଜ ପାଖରେ ଖୁବ୍ କାଇଲି ହୋଇ ରହିଥାଉ ଏବଂ ତଥାପି ସହଯୋଗୀ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ତୁଣ୍ଡ ଖୋଲି ହୁଏତ କିଛି କହି ପାରୁନାହିଁ । ଭିତର ଆଉ ବାହାର ମଧ୍ୟରେ ସମଞ୍ଜସତା ରହି ପାରେନାହିଁ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତିଷ୍ଠି ରହିବା, – ପରିଶେଷରେ ତାହାହିଁ ସକଳ ସାଧନାରେ ସର୍ବାଗ୍ର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରୁଥାଏ । ଭାରି କ୍ଲାନ୍ତ କରିପକାଏ । ଆଗପରି କାହା ଭିତରେ ଆଉ ସେତେ ଉତ୍ସାହ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ବଡ଼ ଖେଦର ସହିତ ଏକ ଆରେକୁ କହିବାରେ ଲାଗିଥାଉ ।

ନିଅଣ୍ଟ ହେବାଟା ଏଡ଼େ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘଟଣାଟିଏ ଯେ, ମଣିଷ ଯେତେମନ୍ତେ ସେଇଟିର ପୂରଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆହୁରି ଆହୁରି ଲାଗି ରହିଥାଏ । ସତେଯେପରି ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ଲାଗି ହିଁ ରହିଥାଏ । ଆଦୌ ପୂରଣ ହୁଏନାହିଁ । ସହରର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସେହିପରି ଏକ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପିଲାଙ୍କର ମାସିକ ବେତନ ଉପରେ ଯେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ବେତନ ଦେବାଟା ଏତେବେଶୀ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇ ରହୁଛି, ସେତେବେଳେ ପିଲାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଇବାଟା ମଧ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ତମ ସମାଧାନ ପରି ବୋଧ ହେଲା । ଶ୍ରେଣୀ ଗୁଡ଼ିକରେ ଉପଶ୍ରେଣୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସେକ୍ସନ୍‌ମାନ

ଖୋଲାଗଲା । ବଖରା ତ ଯେତିକି ଥିଲା, ତାହାକୁ ସହଜରେ ବଢ଼ାଇ ହେଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ସକାଳେ ଓ ଗାଧୁଆବେଳେ ଦୁଇ ମୁଥରେ ସ୍କୁଲ ବସିଲା । ନିହାତି କବିମାନେ ସକାଳେ ଆସିଲେ ଓ ଅଧିକ ବଡ଼ମାନେ ତା'ପରେ। ପୂରା ଦିନଯାକ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଚହଳ ଲାଗିଗଲା । ବିଶେଷତଃ ତଳ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ତିନି ବା ଚାରିଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେକ୍‌ସନ୍ ଖୋଲି ଦିଆଗଲା । ତଦନୁରୂପ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହେବେ । ଶିକ୍ଷକକୁଳ ସକାଳ ଓ ମଧାହ୍ନ ଏହିପରି ଦୁଇଟି ସାହୀରେ ବାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂହତିଟା ବାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ସମ୍ଭବତଃ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧିକତର ଅବସରରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ ଅଧିକତର ଅର୍ଥରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯିବା ପରି ନିଜ ଅଧଟି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ବି କଲେ । ଶିକ୍ଷା-ପ୍ରୟୋଗର ମୂଳଧାତୁଟି ନ୍ୟାୟତଃ ଏପରି ଯେ, ଅଳପ ପିଲାରେ ତାହା ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ଚାଲିପାରେ ଏବଂ ହାଟଭିତରେ ଆସି ପଶିଗଲେ ଭାରି କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ । ସମାଧାନଗୁଡ଼ାକ ଭାରି ତାହାଳିକ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଅଥବା, ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା ହେଉଛି, ବେଶୀ ଚିନ୍ତା କରି ନପାରି ବାହାରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଏକ ଅନୁରୂପ ସ୍ଥିତିରେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି, ତାହାରି ଅନୁକରଣ ହିଁ କରାଯାଏ ଓ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ସଂପୃକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସେହି କଥାଟିକୁ ଅନୁଭବ ହୁଏତ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି ତଥାପି ଅଧିକ କିଛି କରି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ନିଜର ବିବେକକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ତଥାପି ଭିତରଟା ପଦେପଦେ ନିରାଶ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ଏବଂ, ତାହାର କବଳରୁ ହୁଏତ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଆଶାରେ ବାହାରଟା ବଢ଼ିବା ଅଥବା ବଦଳାଇବାରେ ଅଧିକ ମନୋନିବେଶ କରିବାକୁ ପଡୁଥାଏ ।

ସରକାର ମଧ୍ୟ କେତେ ଦିଅନ୍ତେ ? ତେରଟା କିମ୍ବା ତେଇଶିଟାକୁ ସିନା କିଛି କିଛି ଦେଲେ, ଏହିସବୁ ନୂଆ ପ୍ରୟାସ ପ୍ରକୃତରେ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ କିଛି କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସହାନୁଭୂତି ସହିତ କିଛି ଦେବା ପାଇଁ ଉଚିତ ମନେ କଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦେବା ବନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତିନିଶହ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାର ଦେବେ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର, – ଏମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ବହୁତ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ତ ବହୁତ କଥା ଚଳିଯାଏ, ଯାହା ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଚଳିଲେ ତାହା ଭାରି ଅନୁଚିତ ଦେଖାଯାଏ । ଗାଆଁରେ ବହୁତ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର କିଛି କିଛି ଜମି ରହିଛି । ଜମିରେ କିଛି ଆବାଦ ହେଉଛି । ପୋଖରୀ ଅଛି, – ମାଛଚାଷ କରାଯାଉଛି । ବିଲାତୀ

ଶିମିଳିଗଛ ଲଗାଯାଇଛି, କିଛି ତୁଳା ମିଳି ଯାଉଛି । ନଡ଼ିଆ ଅଛି, କଦଳୀ ଅଛି। ବଗିଚାରେ କେତେ ରକମର ପରିବା ଅଛି । ପିଲାମାନେ ଛାତ୍ରାବାସରେ ସଜ ପରିବା ଓ ସଜ ଶାଗ ଖାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଖୁସୀ ହୋଇ ନିଜେ ବଗିଚାଟିକୁ ଫଳକ୍ଷମ କରିବାରେ ଶ୍ରମ କରି ପାରୁଛନ୍ତି । ପାଖଆଖ ବିଲବାଡ଼ରୁ ଗୋବର ଗୋଟାଇ ଆଣି ପାରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅପା ଓ ଭାଇ ରହିଛନ୍ତି । ବଗିଚାରେ ଫୁଲଚାଷ ହେଉଛି ଓ ଫୁଲ ବିକ୍ରୀ ହେଉଛି । କେତୋଟି ଗାଈ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି, ପିଲାମାନେ କେଡ଼େ ଖୁସୀ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରୁଛନ୍ତି । ପେଜ ମୋହିଁ ଦେଉଛନ୍ତି, ଗୋବର ସଫା କରୁଛନ୍ତି, କ୍ଷୀର ଦୁହିଁ ପାରୁଛନ୍ତି । ଛାତ୍ରାବାସରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ନିରୁତା କ୍ଷୀର ମିଳିପାରୁଛି । ଦହିଛେନା ବାହାରୁଛି । ଧାପେ ଧାପେ ସରକୁ ସଞ୍ଚୟ କରି ଅପାମାନେ ଘିଅ ବି ମାରୁଛନ୍ତି ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଥାଳୀରେ ତାହା ପରଷାଯାଇ ପାରୁଛି । ପୁଣି, ଛାତ୍ରାବାସ କହିଲେ ସେଠାରେ ଆଦୌ ଅଲଗା କୌଣସି ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଉନାହିଁ । ପିଲାଏ ରାତିରେ ଯେଉଁଠାରେ ଶୋଉଛନ୍ତି, ଦିନରେ ତାହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉଛି । ସାନ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତିନି ଚାରି କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମଶାରି ଭିତରେ ଏପରି ଶୁଆଇ ଦିଆଯାଉଛି, ବାହାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା କୌଣସି ବେଦୁଇନ ପରିବାରର ଠୋଲା ଠୋଲା ତମ୍ବୁ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଛି । ଭାଇ ଅପାମାନେ ସେଠି ଶିକ୍ଷକ ସହିତ ଆଉ ସବୁକିଛିର କାମ ତୁଲାଉଛନ୍ତି । ବହୁମୁଖୀ ଭୂମିକାରେ ରହିଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ଯେକୌଣସି ଘର ପରି । କିନ୍ତୁ ନିଜେ କେତେବେଳେ କିଛି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଫୁରସତ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଏବଂ, ଶିକ୍ଷକଟିଏ ନିଜର ମଧ୍ୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବା ନିମନ୍ତେ ଯଦି ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନର ବେଳ ନପାଇବ, ତେବେ ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଭାରି ଅତୃପ୍ତ ହିଁ ଲାଗିବ । ସମ୍ଭବତଃ, ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅତୃପ୍ତି ହେଉଛି ଯେ, ଏଭଳି ଏକ ସ୍ନେହଭରା ପରିବେଶରେ ବୟସ ତଥା ଜିଜ୍ଞାସା ବଢ଼ିବା ସହିତ ପିଲାମାନେ କ୍ରମେ କେତେ କେତେ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଏଡ଼େ ଆପଣାର ଅପାଭାଇ ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଆସିଲେ ଏମାନେ ଯଦି ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ଦେଇ ନପାରୁଥିବେ, ତେବେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ କେଡ଼େ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଟିଏ ନହେବ !

ତେବେ ସମାଧାନ କିପରି ହେବ ? ସମାଧାନ କିଏ କରିବ ? ସମାଧାନ ସେହି ମେଳଟି ଭିତରୁ ହିଁ ବାହାରିବ । ମେଳଟି ସତକୁ ସତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ ସମାଧାନର ବାଟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦିଶି ଯାଉଥିବ । ସମାଧାନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବାହାର କରାଯାଉଛି । ମାତ୍ର, ହୁଏତ ଏକତରଫା ଭାବରେ କରାଯାଉଛି । ଏକ ଅସମାନ ସମାଜରେ ତୁଚ୍ଛା ଆର୍ଥିକ ତାରତମ୍ୟ ଓ ତଉଲଗୁଡ଼ାକ ଅନୁସାରେ

ଯେଉଁମାନେ ଉପରେ ରହିଛନ୍ତି, ପ୍ରାୟ ନିୟମତଃ ହିଁ ସମାଧାନଟା କରିପକାଇ ତାହାକୁ ଅପର ପକ୍ଷଟି ଉପରେ ଲଦିଦେବାକୁ ବାହାରି ପଡୁଛନ୍ତି । ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ପରିଚାଳନା-ପକ୍ଷଟି ଏହି ହିସାବରେ ଉପରେ ରହିଛି । ଅଧିକାଂଶ ପାଠଚକ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଆର୍ଥିକ ପରିମାପ ଅନୁସାରେ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳ ସ୍ଥାନରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପରେ ରହିଛନ୍ତି । ଏବଂ, ସାମାଜିକ ସ୍ୱଭାବଟି ଅନୁସାରେ ସେଇମାନେ ବୋଲ ବତାଉଛନ୍ତି, ଦିଗଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଛନ୍ତି ଓ ସବୁଯାକ ବ୍ୟାପାର ତାହାରି ମୁତାବକ ଚାଲୁଛି । ପରିଚାଳକମାନେ ହିଁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଠାବ ବା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆଣିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସେହି ଚିହ୍ନା ସଂସ୍କାରଟି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ହୁଏତ ଅନେକେ ଭାବି ନେଉଛନ୍ତି ଯେ ହାଟରେ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରକେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନାୟାସରେ ମିଳିଯିବେ । କଦାପି ଅଭାବ ହେବେନାହିଁ । ଅଥବା, ସେମାନେ ଯାଉଥିବେ, ଆସୁଥିବେ । ମୁଠ ମୁଠ ହୋଇ ଯାଉଥିବେ, ପୁଣି ମୁଠ ମୁଠ ହୋଇ ଆସୁଥିବେ । ଶିକ୍ଷାଦାନର କାର୍ଯ୍ୟ ମୋଟେ ବନ୍ଦ ହେବନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ଶିକ୍ଷକମାନେ ବଦଳି ଯାଉଥିଲେ ଶିକ୍ଷାର ସେହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଗତଟିରେ ବିଶେଷତଃ ପିଲାମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ କେତେ ଯେ ଆଘାତ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେକଥା ପରିଚାଳନା-ପକ୍ଷଟି ମୋଟେ ବୁଝନ୍ତିନାହିଁ । ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟ କହିଲେ ଯେଉଁ ପରିମଳଗତ ସଂହତିଟିକୁ ସବାଆଗ ବୁଝାଏ, ତାହାର ସଦର ଓ ମଫସଲକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁଭବ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ସଂହତି ଓ ସମ୍ମତ ଗୋଷ୍ଠୀଟିଏ ଗଠିତ କରି ଆଣିବାର ମହତ୍ତ୍ୱଟିକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଠଉରାଇ ନେଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ପରିଚାଳକମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଆପଣାର ପୈତୃକ ଅଥବା ବୃତ୍ତିଗତ ଭାଗ୍ୟଟି ବଳରେ ଅର୍ଥିକ ସମର୍ଥତାରେ ବହୁତ ଉପରେ ଯାଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ହୁଏତ ଏତେ ଉପରେ ଯାଇ ରହିଥାନ୍ତି ଯେ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଗାରଟାରୁ ତଳୁ ଉପରକୁ ଅନାଇଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆଖି ବି ପାଉନଥିଲା ପରି ମନେ ହୁଏ । ସେହିଭଳି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ନିଜକୁ ସତେଅବା କୌଣସି ଏକ ମଠର କୋଠିଆରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, ଯେଉଁଠାରେ କି ମହନ୍ତମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥାନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ସେହିସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ପାଳନ କରୁଥାନ୍ତି । ମହନ୍ତ ଭଲ ମଣିଷ ହୋଇଥିଲେ ଦୟାଳୁ ସିନା ହୁଅନ୍ତି, ମାତ୍ର ମୋଟେ କତିକୁ ଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ହୁଏ ସିନା, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତରକୁ ଖୋଲା କରି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନିଧଡ଼କରେ ବସି ଦୁଃଖସୁଖ ହେବା କ୍ୱଚିତ୍ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ, ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଉଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ମାରାତ୍ମକ ସ୍ଥିତିକୁ ମଧ୍ୟ

ପ୍ରାୟ ହାତଧରି ଘରକୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । କେତେକ ଶିକ୍ଷକ ଉପର ସହିତ ଏକାନ୍ତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି ଓ ବାକୀମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟ ଧାଡ଼ିରେ ହିଁ କାରବାର ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଘର ମୁଖଶାଳାରୁ ଗୋଟାଏ ଘର ପରି ଭାରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସଲ ଗର୍ଭଗୃହଟାରେ ଦୁଇ, ତିନି ବା ତତୋଽଧିକ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଯେକୌଣସି ଅନ୍ତଃପୁର ପରି କୋଳାହଳଶୂନ୍ୟ ନାନା ବୈମନସ୍ୟ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥାଏ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ପରମ ଦିବ୍ୟସତ୍ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ, ତେଣୁ ଏଥିଲାଗି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗର ବହୁ ଦୀକ୍ଷା ନେବାକୁ ହେବ, - ପରିଚାଳକ-ପକ୍ଷର ଏହି ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା ସାଧୁବାଣୀଟିକୁ ଶିକ୍ଷକକୁଳ କିପରି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମେଳରେ ଯଥେଷ୍ଟ କଡି ହୋଇ ବସିପାରିଲେ ଯାଇ ସେହି ବିଷୟରେ ସମ୍ଭବତଃ ସତ କଥାଟିକୁ ଜାଣି ହେଉଥାନ୍ତା । ପରାମର୍ଶ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ରହିଥିବା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ମୁଁ ଉପରେ ରହିଥିବି, ଏକ ଅନ୍ୟାୟାଶ୍ରୟୀ ସମାଜରେ ସଫଳ ଓ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବି, ଉଭା ତଥା ପୋତା ବହୁ ଉପାୟରେ ଆଖିଦୃଶିଆ ଆର୍ଥିକ ସୁ୍ଳତା ହାସଲ କରି ପାରିଥିବି, – ଯେତିକି କମାଇ ପାରିଛି, ତାହାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିରନ୍ତର ଧାବମାନ ରହିଥିବି, ଏବଂ ଯୋଗକୁ ଅଥବା ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ଭଲ କାମଟିଏ କରିବି ବୋଲି ଅଥବା ଏକ ଭିନ୍ନ ଖିଆଲର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଘଡ଼ିଏ ଆଉପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିପାରିବି ବୋଲି ଅନ୍ୟ କେଉଁମାନଙ୍କୁ ନିୟୋଜିତ କରାଇ ଆଉ ଏକ ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବି ଏବଂ ସେଠାରେ ଆପଣାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାଟିର ବୋଲ ମାନି ଉପରେ ବସିଥିବି, ଗୋଟିଏ ଛଦାମ ମଧ୍ୟ ତଳକୁ ଆସିବିନାହିଁ, – ପୁରୁଣା ଭିତରେ ଜଡ଼ିତ ଥିବି ଅଥଚ ନୂଆଟିଏ ଆବାହନ କରି ଅଣାଗଲେ ପୁରୁଣାଟି ଯାଇ ଯିବ ବୋଲି ଆଶ୍ୱାସବାଣୀ ଶୁଣାଉଥିବି, – ମୁଁ ତା'ପରେ ଆଉ କେଉଁ ବିବେକରେ ମୁଁ ମୋ'ଠାରୁ ଅନେକ ଅଳପ ଭିତରେ ରହିଥିବା ମୋ' ମେଳକୁ ଡ଼ାକି ଆଣିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ, କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ବି ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିବି ? ମଧ୍ୟଯୁଗର ମଠଅମଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବିବେକୀ ଭାବରେ ଆଚରିତ ହୋଇଥିବା ଏହି ଶୈଳୀଟିକୁ ଆଚରିବା ନିମନ୍ତେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସୂଚନା ପାଇଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ବିସ୍ମୟ ହିଁ ଲାଗେ । ଆମରି ଭିତରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ କ'ଣଟାଏ ତଥାପି ଆମର ସାଧ ହୋଇ ନଥାଏ ବୋଲି ଆମେ ଏହି ଆଚରଣଟାରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ସତ ଗୁମରଟିକୁ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ କି ?

ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଅର୍ଥକୁ ଏକ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ ସେହି ଶକ୍ତି ସଂପ୍ରତି ଅସୁରମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିଛି ଏବଂ ବିଧାତାଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅସଲ କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅସଲ ହିତଗୁଡ଼ିକର ସାଧନ ପାଇଁ ତାହାକୁ ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସିଏ ଯାହା ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି, ଆମେ ଅର୍ଥ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ତାହାର ପ୍ରକୃତରେ କିଭଳି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ମନ କରିବା କେଜାଣି ? ଏବଂ, ଏକ ସମାଧାନ ଅବଶ୍ୟ ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନହେଲେ ଏକ ଭ୍ରମସୃଷ୍ଟିକାରୀ ଆତ୍ମବିଡ଼ମ୍ବନା ଆମକୁ ବଡ଼ ସାଂଘାତିକ ଭାବରେ ଅଚଳ ତଥା ଆତ୍ମବିଭକ୍ତ କରି ରଖିଥିବ । ଆମର ସତ୍ୟ-ଅଂଶଟିକୁ ଆମର ତାମସିକତା ଦ୍ୱାରା ଭାରି ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥିବ । ହୁଏତ ଆମେ ଆପଣା ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶକାତର ହୋଇ ରହିଥିବ । ସତ୍ୟଟି ଆଖିପାଆନ୍ତାରେ ଆମରି ନିଷ୍ପତ୍ତିଟିର ପହୁଞ୍ଚ ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି ଜଳ ଜଳ ହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରେ ହୁଏତ ଆଉକିଏ ଭଗାରିପଣ କରି ଆମକୁ ଆଦୌ ଗୋଡ଼ କଢ଼ାଇ ଦେଉନଥିବ ।

ସମାଧାନ ହେଉଛି ଅବତରଣରେ, – ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାରେ, ନିକଟତର ହେବାରେ ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେବାରେ । ବିବର୍ତ୍ତନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୋପାନଟିରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭୂମି କରି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଯେଉଁ ଚେତନାର ଅବତରଣ ହେବାକୁ ଯାଉଛି, ସେଥିରେ କୋଠିଆ ରହିବେନାହିଁ କି ମହନ୍ତ ମଧ୍ୟ ରହିବେନାହିଁ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ମାତ୍ର ବଡ଼ ଓ ସାନର କୌଣସି ଥାକଭେଦ ରହିବନାହିଁ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ସମ୍ମାନଦାନ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୂତ୍ର ହୋଇ ରହିବ । ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଆଗାମୀଟିକୁ ନିଜ ଭିତରେ ଆଘ୍ରାଣ କରି ପାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହିଠାରୁ ହିଁ ସେଥିଲାଗି ସଚେତନ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ଏକ ଅନୁରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବେ । ପରସ୍ପରକୁ ସହଯୋଗୀରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବେ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ସେମାନେ ତାହାରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତୁତିଭୂମି ଭଳି ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ରହିବେ । ଚଳନ୍ତି ସମାଜରେ ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥାନ ବା ଆସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ବାହାରର କୌଣସି ବାଧବାଧକତାରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ସେହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ହୁଏତ ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଆସିବେନାହିଁ ସିନା, କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଅର୍ଜିତ ଅର୍ଥର କିଛି ଅଂଶକୁ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଲଗାଇବେ । ଆପଣାର ଚଳନ୍ତି ସଂସାରରେ ରହିଥିବା ତଥାକଥିତ ପରିବାରକୁ ଛାଡ଼ିବେନାହିଁ ସିନା, ମାତ୍ର ଏକ ନୂତନ ପାରିବାରିକତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏକ ଭିନ୍ନ ପ୍ରୟାସ ତଥା ଆସ୍ପୃହାକୁ ମନ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ବି ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟଭୂମି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିବେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ କର୍ମ ସିନା

ସେହି ପୁରାତନ ଗଣିତଟି ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ଆଉଗୋଟିଏ ଠାରୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ତଥା ଅନୁରାଗଗୁଡ଼ିକୁ ଦାବୀ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଟିରେ ଉଭୟେ ଆସି ଏକତ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି; ସେହିଠାରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ କର୍ମ ଉଭୟେ ହିଁ ଏକତ୍ର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଚଳନ୍ତି ସଂସାରର ପାରମ୍ପରିକ ଦଉଡ଼ରେ ଦଉଡ଼ିବାର ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ଅଧିକ ଲୋଭନୀୟ ମାର୍ଗଟି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ତଥାପି ଆମର ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ସାକାର ପରଖ ଦେବାରେ କାର୍ଯ୍ୟଟିରେ ଆସି ସାମିଲ୍ ହୋଇଛନ୍ତି, ଆମେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସେଥିଲାଗି କୃତଜ୍ଞ ରହିବା ଏବଂ ଯେପରି ତଥାପି ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ସେମାନେ ଆମ ପ୍ରୟୋଗଟିକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବେନାହିଁ, ସେହି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସର୍ବନିମ୍ନ ଭୂମି ଯୋଗାଇଦେବା । ସମ୍ଭବତଃ ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଘରପରି ଏହି ଆସ୍ଥାନଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ, ନିଜର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟୋଜିତ କରାଇ ପାରିବେ, – ଆମ ଆସ୍ପୃହା ତଥା ଆମ ଦାୟିତ୍ୱଟିରେ କ୍ରମଶଃ ସହଭାଗୀ ହୋଇ ଆସିବେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଆମର ନାଡ଼ୀଗୁଡ଼ିକରୁ ହିଁ ସେମାନେ ନିଜ ନିଷ୍ପତ୍ତିଟିକୁ କରିବାଲାଗି ବହୁତ ସୁରାଖ ପାଇଯିବେ ।

ରାଜ୍ୟଯାକର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ରହିଥିବା ପରିଚାଳନା-ପକ୍ଷଟି ଉପରେ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଆଣି ଅବଶ୍ୟ କହିଦେଇ ହେବ ଯେ ସେମାନେ ସତକୁ ସତ ମନ କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷାର ଏହି ବିକଳ୍ପ ପ୍ରୟାସଟିର ପକ୍ଷଟି ପ୍ରତି ନିଜକୁ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ବୋଲି ଅନୁଭବ କଲେ ଆପଣାର ସେହି ସାମର୍ଥ୍ୟଟି ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ସତକୁ ସତ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ । ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣ ରହିବା ଉଚିତ ଯେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚେତନାଟିର ଯେଉଁ ଜଗତଟି ଆସିବ, ସେଥିରେ ଅର୍ଥଗତ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟକୁ କଦାପି ଜୀବନନାମକ ଏହି ସଂସ୍ଥାନଟିର ଏକ ବୃହତ୍ ଅଥବା ଗୁଡ଼ାଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଥିବା ଏକ ମାନଦଣ୍ଡରୂପେ ଆଦୌ ବିଚାର କରା ଯିବନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏବଂ ତେଣୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଚେତନାରେ ଅଧିକ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା କ୍ରମଶଃ ଗୌଣ ହୋଇ ଆସିବ । ପାଦତଳେ ଆର୍ଥିକ ଦୃଢ଼ଭୂମିଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, – ମାତ୍ର ତାହା ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସୁଲଭ ଏବଂ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବ । ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିତ୍ତଲୋଭ ନିମନ୍ତେ ଆକର୍ଷଣଟା ମଧ୍ୟ ଗୌଣ ହୋଇ ଆସିବ । ଅନ୍ୟ ବହୁଜନଙ୍କର ତୁଳନାରେ ମୋ'ର ଅଧିକ ବିତ୍ତ ରହିଛି ବୋଲି ଦେଖାଇ ହେବାରେ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ନିଜକୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଅଥବା ସମର୍ଥ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ସାଧାରଣତଃ ଲାଜ ହିଁ ଲାଗିବ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ

ବାସନାଗୁଡ଼ିକ ଜାଗତିକ ଆସ୍ପୃହାରୂପେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବେ ତଥା ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣ କରିବେ । ତେଣୁ, ଆଗାମୀ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ହେବ, ସରଳ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସହିତ ଅଧିକ ପାରସ୍ପରିକ ହେବ । ପାରସ୍ପରିକତା ହିଁ ଆନନ୍ଦ ଦେବ । ଏବର ପାଠଚକ୍ରୁ ତଥା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମାନଙ୍କରେ ସେହି ପାରସ୍ପରିକତା ହିଁ ଯାବତୀୟ ଅନୁଶୀଳନର ସଂସ୍ଥାନପ୍ରସ୍ତରବତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ଖୁସୀ ହିଁ ସପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ବାହାରି ଆସିବ, କ୍ରମଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ବାଧ୍ୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତଥାପି ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ କେବଳ ତଥାକଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଗୁଡ଼ିକୁ ଆବୋରି ଧରି ପଡ଼ି ରହିଥିବେ, ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରି ବିଳମ୍ବିତ ହୋଇ ରହିବାରେ ହିଁ ସହାୟତା କରୁଥିବେ । ହୁଏତ ଆଠପ୍ରହରଯାକ ପୁରୁଣାଟା ଭିତରେ ରହିଥିବେ ଏବଂ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏକ ପୋଷାକୀ ମୁଦ୍ରାରେ ନୂଆ ଫଙ୍କିଟିକୁ ମନ କରୁଥିବେ । ଏବଂ, ତଥାପି ବିବର୍ତ୍ତନ ଅବିରତ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସେମାନଙ୍କର କାନ୍ଧ ଉପରେ ପାଦ ପକାଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଯିବ । କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନାଇଥିବେ, ଆଳସ୍ୟ ଚାହିଁ ରହିଥିବ ଏବଂ ଜଗତ ବଦଳି ଯାଉଥିବ । ଅନିଚ୍ଛୁକମାନେ ଅବାକ୍ ହେବେ; ଖୁସୀ ହୋଇ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବା ଅପେକ୍ଷା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବା ଯେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ, ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଉଥିବେ । ନୂତନ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଏବଠାରୁ ସେହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସହଜ ପ୍ରସ୍ତୁତିକେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଆଯାଇ ପାରିବ ।

\+ \+ \+

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷା, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅନୁରାଗର ଶିକ୍ଷା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ସଂବଳନର ଶିକ୍ଷା । ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଂବଳନ ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକ ସଂବଳନର ଶିକ୍ଷା । ମୁଖ୍ୟତଃ ଯେଉଁଭଳି ଏକ ଚେତନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଅଚେତନତା ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ିରହି ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିଟି ଆତଯାତ ହେଉଛି, ତାହା ଯେ ଏହି ନୂତନ ବିଧାନଟିକୁ ଖୁସୀରେ ଜାଗା ଛାଡ଼ିଦେବ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଯାବତୀୟ ସରକାର ସଚରାଚର ସ୍ଥିତାବସ୍ଥାର ପକ୍ଷରେ ହିଁ ଥାଆନ୍ତି, ଚଳନ୍ତି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକର ହିଁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥାନ୍ତି । ସେହି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ କେଉଁ ଆବହମାନ କାଳକୁ ହିଁ ନାନାବିଧ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଚେହେରାରେ ଲୋକଚେତନା ଏବଂ

ଲୋକଜୀବନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ରଖି ଆସିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ବହିର ବିଚାରମାନେ ଡେଣା ଲଗାଇ ଉଚ୍ଚ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଉଡ଼ିବାଟାକୁ ହିଁ ବହୁତ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଧର୍ମଜୀବନରେ ମଣିଷର ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକ ଭଳି ଭଳି ପୌତ୍ତଳିକତା ମଧ୍ୟରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ ରହିଯାଇଛି । ଏବଂ, ଅସଲ ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମନ୍ତବାଦଟା ହିଁ ଅଧିପତି ହୋଇଛି । ଜାତିଭେଦ ରହିଛି, ଭାଗ୍ୟବାଦ ରହିଛି । ଦୟା ଏବଂ ଅନୁଗ୍ରହ-ପ୍ରଦର୍ଶନକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ପରମଧର୍ମ ସଦୃଶ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଛି । ଏହି ଅନ୍ଧାରପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ମରଣଗୁଡ଼ିକର ହାଟରେ ଯିଏ ପ୍ରକୃତରେ ସତ୍ୟକୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ଏହି ସମତଳଟି ଯାଏ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣିବାଲାଗି ବାହାରିବ, ତାକୁ ଯେ ବହୁ ପ୍ରତିକୂଳ ସୁଅକୁ କାଟି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏବଂ, ଶିକ୍ଷାକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ଯିଏ ବା ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଅଭିକ୍ରମଟି ପାଇଁ ଆସି ସମ୍ମିଳିତ ହେବେ, ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ କରି ଆଣୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରସ୍ପରକୁ ମଧ୍ୟ ସତକୁ ସତ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାଟ ଚାଲିବାର କଳାଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିବେ । କେହି ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେମାନେ କଦାପି ତାକୁ ସେହି ପଛରେ ପକାଇଦେଇ ପଳାଇ ଯିବେନାହିଁ, ପଳାଇଗଲେ ସମସ୍ତ ପ୍ରୟାସଟିର ବସ୍ତୁତଃ ବହୁତ କ୍ଷତି କରିବେ । ଭାରତୀୟ ସାଧନାର ପାରମ୍ପରିକ ନୈତିକତାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସମ୍ଭବତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତିରଞ୍ଜିତ ଭାବରେ ଯାବତୀୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଯାଇ ଥିବାରୁ ହିଁ ଏଠାରେ ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରୟାସମାନେ ପ୍ରାୟ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରମାନେ ମୋହରେ ପଡ଼ି ସାଥୀରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ପରି ହିଁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏବଂ, ସତେଅବା ସେଥିରେ ଭାରି ହୃଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ପରି ଉଭୟ ପକ୍ଷ ହିଁ ଏଠି ସମ୍ମିଳିତ ସକଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ବିଗିଡ଼ି ଯିବାରେ ହିଁ ଭାରି ସହଯୋଗ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ପାଠଚକ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ବା ନହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ଏଭଳି ଏକ ବାତାବରଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଷ୍ଟକାରକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ଉଭୟ ପକ୍ଷକୁ ଦୁର୍ବଳ ଓ ପରସ୍ପର ଠାରୁ ଦୁରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଗ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଥବା ଆଗ ଗୋଷ୍ଠୀ, ସେହି ବିଷୟରେ ହୁଏତ କିଛିତ୍ ମତଭେଦ ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର, ତଥାକଥିତ ଆଗ ଏବଂ ଅଧିକମାନେ ତଥାକଥିତ ପଛ ଏବଂ ଊଣାମାନଙ୍କୁ ନିଜଠାରୁ ଅଲଗା କରି ବିଚାର କରୁଥିଲେ ଓ ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ସୁସ୍ଥ dialogue ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନପାରିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ପ୍ରୟାସଟି ଯେ କିପରି

ପ୍ରଭାବହୀନ ହୋଇଯାଏ, ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଆମ ଘରଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଆଖି ବୁଲାଇ ଆଣିବା ମାତ୍ରକେ ସେକଥା ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିପାରିବା । ଏଥିପାଇଁ କିଛି ବିଧିବଦ୍ଧ ଅଧ୍ୟୟନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିଲେ ତ ସବୁକିଛି ଆହୁରି ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାରେ ସିଦ୍ଧି ଓ ସଫଳତା କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ସବୁକୁ ବୁଝାଇବ ? ସାଧନାମାତ୍ରକେ ସର୍ବତ୍ର ଏକ ଆସ୍ପୃହା ରହିଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ଏପରି ବିନ୍ଦୁଟିଏ କେବେହେଲେ ଥାଏ କି, ଯେଉଁଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା ପରି ଲାଗିଲେ ଆମେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲୁ ବୋଲି କହିହୁଏ ? ପୃଥିବୀବିବର୍ତ୍ତନର ଧାରାଟି ଯେ ଚେତନାର ମାର୍ଗରେ ଧର୍ମତଃ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯାଉଛି, ଏଇଟିକୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟାସର ଆଧାରଶିଳା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ତାହା ହେଉଛି ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଘଟଣାମାନେ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଥିବା ପରି ଅନେକ ସମୟରେ ମନେ ହେଉଛି ଓ ଅଧିକରୁ ଅଧିକଙ୍କ ଭିତରେ ଭୀତି ହିଁ ସଞ୍ଚାର କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ତଥାପି ଚେତନାର ଅଗ୍ରଗତି ହେଉଛି ବୋଲି ସତକୁ ସତ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁଥିବା, – ଏହାକୁ ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମସ୍ତରର ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଏତିକି ଯାଏ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ସାହସ କରି ପାରୁଛୁ ତ ? ଅର୍ଥାତ୍, ସେତିକିଯାଏ ସାହସ କରି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଆମେ ନିଜ ଭିତରେ ତିଆରି ହେବାରେ ଲାଗିଛୁ ତ ? ଆହୁରି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନଟି ହେଉଛି, ଏକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଥିପାଇଁ ତିଆରି ହେଉଛୁ ବୋଲି ପରସ୍ପର ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖୁଛୁ ତ ? ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତ ଏବଂ ଅସଲ ପ୍ରହେଳିକାଟି ହେଉଛି, ଆମେ ଆପେ ତିଆରି ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ସାଥିର ଆଉ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମର ଏକ ହୃଦ୍‌ବୋଧ ଅବଶ୍ୟ ହେବ; ଏବଂ, ଯଦି ଆମେ ତିଆରି ନହେଉଥିବା, ତେବେ ଆମ ସାଥିର ଏହି ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହେଉନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଏକ ସଂଶୟ ଭାରି ସହଜରେ ଆମକୁ ଆସି ଅକ୍ତିଆର କରିନେବ ଏବଂ କେତେ ନା କେତେ ପ୍ରକୋପ ସହିତ ଆମକୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରି ରଖୁଥିବ । ସେଇଥିରୁ ଅସୂୟାନାମକ ରାକ୍ଷସୀଟି ଆସି ଆମକୁ ଅଧିକାର କରିନେବ, ମୁଁ ଏକା ଆଗକୁ ଯାଉଛି ଓ ମାର୍ଗକୁ ଯାଉଛି ବୋଲି ମୋ' ଭିତରେ ଏକ ଅହମିକା ସୃଷ୍ଟିକରି ଅନ୍ୟମାନେ ହିଁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରେ ଅନର୍ଥର କାରଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଧରିନେବା ଲାଗି ବେଳେବେଳେ ମୋତେ ଏକ ଦୁରାଗ୍ରହର ଶିକାର କରି ବି ରଖୁବ । ମୁଁ ଯେ ଏହିସବୁ ଅଡୁଆ ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ ନାହିଁ, ତାହାର ଏକ

ବୃହତ୍ ସତପ୍ରମାଣ ହେଉଛି ଯେ, ମୁଁ ଯାହା କରୁଥିବି, ତାହାକୁ ଖୁସୀ ହୋଇ ହିଁ କରୁଥିବି, ଅନ୍ୟ ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିବା ପରି ଆଦୌ କିଛି କରୁନଥିବି । ମୋତେ ଖୁସୀ ଲାଗୁଥିବ, ହାଲୁକା ଲାଗୁଥିବ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ହିଁ ଏକତ୍ର ଏହି ଘରଟିକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖୁଛୁ ବୋଲି ସତତ ଉପଲବ୍ଧି ହେଉଥିବ ।

ଆମର ଏହି ନୂତନ ବିଶ୍ୱାସୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରୟୋଗଟି ଦ୍ୱାରା କାଲି ଯେ ଆମ ବିଶ୍ୱାସ ମୁତାବକ ନୁଆ ପୃଥିବୀଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ । କେଉଁ ଗୁରୁ କେତେ ଶୀଘ୍ର ଏହି ପାପଭରାପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ, ସେହି କଥାଟିକୁ ନେଇ ଧର୍ମ ଧର୍ମ ଏବଂ ସଂପ୍ରଦାୟ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ବଚସା ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଲାଗିଆସିଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା କଦାପି ସେପରି ଦାବୀ କରିବନାହିଁ । ମାତ୍ର, ଆପଣାର ଯଥାଶକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟୋଗଟି ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଏଭଳି ପରିବେଶ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବ, ଯାହାକି ଏହି ସାଂପ୍ରତିକ ସକଳ ଜଟିଳତା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସହଜ ନୈକଟ୍ୟବୋଧକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିବ । ପିଲାମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ଆପଣାର ଘର ପରି ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ । ମୋଟେ ପୃଥିବୀ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ମନ କରିବେ ନାହିଁ, ବାବାଜୀ ହେବେନାହିଁ । ସର୍ବୋପରି ସିଏ ନିଜ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଲାଳସୀ ହେବନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେବ । ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ, ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ନିଜକୁ ଦେଇ ଜାଣିବ । ଗୋଟିଏ ଦେଶ, ଗୋଟିଏ କାଳ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସମୂହ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ନିଜକୁ ତିଆରି କରୁଥିବ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏହି ସବୁକିଛିର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ତଥା ମାନବନିୟତିକୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବ । ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହେଲେ ସମୂହ ପାଖରୁ ପଘା ଛିଣ୍ଡାଇ ପ୍ରାୟ ଏକ ଆତ୍ମରତି ଆକୁଳତାରେ ନିଜ ଗୁମ୍ଫାଟି ଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବନାହିଁ । ଅଥବା, ସମୂହ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାର ସର୍ବବିଧ ଭାବପ୍ରବଣତାରେ ଆପଣାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ହାଟ ଭିତରେ ହଜାଇ ବି ଦେବନାହିଁ । ଫେରି ଆସିବା ନିମନ୍ତେ ଏକାନ୍ତକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚେତନ ଭାବରେ ଲୋଡ଼ି ପାରୁଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଜୀବନରେ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଥିବ ଏବଂ ଏକାଧାରରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ । ଅମୁକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛାଞ୍ଚର ଜୀବନକୁ ସେ କଦାପି ଅଧ୍ୟାତ୍ମଜୀବନ ବୋଲି ବିଚାର କରିବନାହିଁ; କାରଣ ଆପଣାକୁ ଏପରି ଏକ ଗୃହଭିତରେ ରହିଥିବା ପରି ସତତ ଅନୁଭବ କରୁଥିବ, ଯେଉଁଠାରେ ସବୁକିଛି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଦ୍ୱାରା ଅନୁରଞ୍ଜିତ ଓ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଆପଣା ଚେତନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସିଏ ଏପରି ସଂପ୍ରସାରିତ ତଥା ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଥିବ,

ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ସବୁ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସମାନ ଭାବରେ ସମ୍ଭାବନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ତେଣୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଥିବେ । ମିତ୍ର ତଥା ସତୀର୍ଥବତ୍ ଲାଗୁଥିବେ । ଭୟର କୌଣସି ଅବକାଶ ନଥିବ । ଯଦି ଗୋଟିଏ ଡ଼ୋର ଏଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ବାନ୍ଧି ରଖିଛି, ତେବେ ସିଏ କାହିଁକି କାହାକୁ ଭୟ କରିବ । କାହିଁକି ସେହି ଭୟର ଚାପଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ କାହାକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର ପାଞ୍ଚ କରୁଥିବ ? ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ପୃଥିବୀର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗପର୍ଯ୍ୟାୟ ରୂପେ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ମୈତ୍ରୀର ଯୁଗର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଛନ୍ତି, ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ସେହିଆଡ଼କୁ ହୁଏତ ଏକ ରୁଚିକୁ କ୍ରମନିଷ୍ପନ୍ନ କରି ଆଣିବ, ସେହି ଅଭିଳାଷରେ ନିଜ ଭିତରୁ ରାଜୀ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପୁରୋଗାମୀ ମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଠାବ କରାଇ ଆଣିବ । ପ୍ରାୟ ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅସନ୍ତୋଷ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସିଏ ସେହି ଅନ୍ୟଟି ପାଇଁ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇ ଯାଉଥିବ, – ଖୁସୀ ହୋଇ ତାହାରି ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ପାରୁଥିବ ଏବଂ ତାହାରି ଭଳି ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ ।

ଏହି ସବୁକିଛି କଦାପି କାଲି ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ତଥାପି, ଏହିଠାରୁ ଅବଶ୍ୟ ଆରମ୍ଭଟିଏ ହୋଇପାରିବ, ଏକ ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିପାରିବ । ଏକ ଆଲୋକମୁଖୀ ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ବିଶ୍ୱର ସ୍ତରରେ ନ୍ୟାୟତଃ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନଧର୍ମୀ ପ୍ରେରଣାରେ ସେହି ଆରମ୍ଭକାଳରୁ ହିଁ ତପସ୍ୟାଟିଏ ବଳବତ୍ତର ରହିଛି, ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସଚେତନ ଭାବରେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ସହିତ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହି, ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଏଥିପାଇଁ କରା ଯାଉଥିବା ସକଳ ପ୍ରୟାସକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇ ସମୀଚୀନ ଦିଗଗୁଡ଼ିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରିବାର ଏକ ପ୍ରୟାସ – ତାହାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା । ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପେ ଆମ ଚାରିପାଖରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା, - ଏଥିରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସତତ ଏହି ପ୍ରୟାସଟିକୁ ହିଁ କରୁଥିବେ । ଏବଂ ପରିଚାଳକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ସରଞ୍ଜାମମାନ ସଜ କରି ଆଣୁଥିବେ । ଗୋଟିଏ ଆୟତନ ଭିତରେ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଥିବେ, ପରସ୍ପର ଭିତରେ ସବାଆଗ ସାହସୀ ସତୀର୍ଥଟିକୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ମୋଚିତ ଭାବରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲିଥିବ, ନୂଆ ବାଟସବୁ ଦିଶି ଦିଶି ଯାଉଥିବ । ଜଣେ ଅରାଜୀ ହେଲେ ଆଉଜଣେ ଚେତାଇ ଦେବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ସବୁକିଛି ବହୁଦୂର ହୋଇ ରହିଥିବ; ତଥାପି ପାଦ ପରେ ପାଦ ଆଗେଇ ଯାଉଥିବା ପରି ହିଁ ଲାଗୁଥିବ । ପରସ୍ପର ଭିତରେ ରହିଥିବା ସର୍ବୋତ୍ତମଟିକୁ, ସାହସୀ ପ୍ରୟାସୀଟିକୁ ହିଁ ସବାଆଗ ଠଉରାଇ ନେଇ ପାରିବା, – ତାହାହିଁ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତରୁଣ କରି ରଖିଥିବ । ସ୍ୱୟଂ ବିଧାତା ହିଁ

ମେଳରେ ଥାଇ ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଉଥିବା ପରି ଲାଗୁଥିବ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଖୁସୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ସେହି ପ୍ରତ୍ୟୟଟିକୁ ଦେଇ ଯାଉଥିବ । ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ତ ସର୍ବଦା ରହିଥିବ, ତଥାପି ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେହି ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁନଥିବେ କିମ୍ବା କେହି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧରା ପକାଇ ଦେବାର ଉତ୍ସାହରେ ପଛରେ ବି ଲାଗିନଥିବେ । ଭବିଷ୍ୟତଟା ଦିଶି ଦିଶି ଯାଉଥିବ ଏବଂ ତାହାରି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପ୍ରୟାସୀମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ, ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ପାରୁଥିବେ । ଏକ ବିଶ୍ୱମୟ ବିଭୁକରୁଣା ରହିଛି, ଯାହାକି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଛି, ପର୍ବତ ଲଂଘାଇ ନେଇଯାଉଛି, ଆମକୁ ନିମିତ୍ତରୂପେ ଗଢ଼ିନେବାରେ ଲାଗିଛି । ଆମେ ଯେତିକି କରିପାରୁଛୁ, ସେତିକିରେ ଏହି ପିଲାମାନେ ଯଦି ଏତେ ଖୁସୀ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ସେହି କରୁଣା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ପରସ୍ପର ସହିତ ଯାବତୀୟ ଅବସରରେ ସେହି କରୁଣାକୁ ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ପାରିଲେ ଆମକୁ ଆଉ କିଏ କାହିଁକି ଆଦୌ ଅସମର୍ଥ ପରି ଦେଖା ବି ଯିବେ ?

□ □ □

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୧

OUR TRYST WITH EDUCATION

Those who look at education from the managerial echelons tend to say that education in India has been sort of a stable beyond corrigibility. But those who are below, the few who continue doing something in education, with a faith that things will be better, never lose heart. They do fail, or to say it more correctly, they are hampered in many ways from all possible quarters by all possible masters; but yet they hold on and continue the efforts. They are optimistic because they cannot afford to be anything else. They grow along with the efforts they make and thus they open up new possibilities, and get new assurances. It is these efforts that gather to create a momentum, to set in a right moment and muster the necessary forces.

There have been some pioneering efforts in Orissa in the field of education. These have gone on very silently, mainly depending on the few who have come together for the experiment and without having to make any noise about what they wanted to do and did not want to do either. Theses experiments have come in the wake of a movement to form willing groups of study circles, the Pathachakras as they have come to be known now. The purpose of these Pathachakras has been to be acquainted with the thoughts and visions of Sri Aurobindo and the Mother. Sri Aurobindo, a great Yogi, who included all life in his scheme of yoga, had also education as a part of his integral scheme, an education which he said was also all life. Sri Aurobindo had spoken about a scheme for national education already in the first decades of the 20th century and his educational ideas and insights have still a great relevance today. The International Centre of Education at Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry, has been boldly carrying on an experiment along

these lines and at the moment, caters for education from the very primary to the university level. Needless to say, the movement in Orissa has also been inspired by these ideas and this experiment, and several schools have been started at different places of the State, in way of an alternative to the traditional schools, that, we all know, have more often than not failed us in fulfilling our national goals in education. At present, there are now about 300 such institutions scattered all over the State, but united by virtue of a common purpose and a common venture. There are yet a few more in the line; and it seems the number will be ever on the increase as the ideas of Sri Aurobindo about rebuilding life and society strike deeper roots in the minds of people who have associated themselves with the movement.

These schools and groups of people who have started the schools have been really spontaneous growths. They have come up like events whose time has come. Almost without resources and without a blueprint that can be shown, people have come forward with improvisations, chosen a site for a school, enrolled willing parents and brought together, at very nominal remunerations, volunteers to work as teachers. These experiments have struck ground in course of time, the teachers have everywhere evolved out a working syllabus of their own, not necessarily making a departure, as a rule, from that which is traditionally followed, but taking risks to make all possible improvements upon it, adding to its quality and its spirit. Above all, there has been found a group of teachers who became teachers by choice and who were intent upon exploring ways by which our schools could be more wholesome and more meaningful to all concerned. These teachers have all been through the traditional rut though, but in spite of that they believed an alternative answer was surely possible if the right requisites in education were made available. Instead of cursing the darkness that seems to carry the day they thought it worthwhile to light a lamp themselves.

Working in these schools has predominantly meant going against the stream. As the locations of these new schools will indicate, they have presented very different and yet interesting problems. There are schools in the urban areas as well as in villages, there are Adivasi children going to school together with those who are not Adivasis; and above all, one has to labour under a milieu that is yet to be convinced that things might be otherwise in education. These schools have to make themselves intelligible to a machine that goes in the name of Establishment and takes the old, however obsolete, for something sacrosanct. It may be submitted that, while whatever is done in education today deals with only one aspect of the entire field that is human life, these new schools make a serious effort to deal with their material, human and otherwise, as wholly as possible. In the following, we can mention a few points that would distinguish these efforts from those made in the traditional schools.

1. The goal is the all round development of the child and the curriculum is oriented to that goal as far as possible. The new schools deal with the total environment, inner as well as outer, and try to create congenial conditions which will promote this all round development

2. These schools try to take the parents along with them. They have class-wise meetings with the parents round the year, and besides, when there is anything they mark particularly in a pupil that ought to be taken care of as regards his school performances, health, general development or any other thing of the like, they immediately take the parents into confidence and jointly try to cause a breakthrough. Every now and then questionnaires are served on parents with a view to have a greater insight into how they look at the education and the total bringing up of the child.

3. These new schools do have examinations and other means of assessing the child vis-à-vis his attainments. But these assessments are not confined to what is called the annual or terminal examinations that very ceremoniously claim to judge the worth of the child from one sitting. The child in the new schools is assessed throughout the year, and assessed formally in each subject at least once a month. The periodical results are worked out to give the total result of the year. But above all, every care is taken to see that a pupil does not develop an attitude of inferiority due to underscoring, because what is done inside the classroom and assessed in the form of examinations is only one part of our total programme.

4. Physical education constitutes one of the major programmes in the new schools. Besides, there are music, painting, handwork, collaborations, to name only a few areas of the pupil's development where he can explore his potentialities. Science is started from the nursery level. The pupils are initiated into observation of nature, collection of materials and simple classification, and as soon as they are old enough, they are brought to the laboratory, entirely designed to their needs and to their levels.

5. In spite of the meagre finance with which these schools have managed to carry on, care has been taken to see that the teachers do not have to grapple with crowds instead of classes. It greatly facilitates individual attention, personal concern and above all, better educational and growth-promoting encounter and rapport between the teacher and the pupils. This also makes it possible for us to visit the pupils at home, thus providing a sort of emotional prop to integrate the home with what is being done at the school.

6. The regular staff meetings of our schools are virtually the

school managing committee. Sometimes the entire staff meets to decide about the general matters, and over and above that, subject teachers sit together to discuss and solve out their particular problems, to plan for a term, and also to watch the progress of individual children in the subject concerned. They share their classroom experiences, mutually benefit by their successes and their failures. The school staff is more a team than a hierarchy and the general pattern of its working is more a leadership than an authority. The schools have the least rules that tend to constrain, and decisions are taken more or less by a consensus, thus ensuring maximum involvement and also maximum freedom.

7. As a principle, every school is supposed to work out its own syllabus and courses of studies. The oldest of these schools, the Institute of Integral Education at Bhubaneswar, has now 31 years of trial and error experience behind it and has now to deal with 12 classes in all, including 2 at the preschool level. During these years, the teachers of this school have been able to frame out a syllabus of their own. In the very process of framing this out, they have of course, put before them as guidelines the syllabus prescribed by the Orissa State Government for its primary schools and the one brought out by the NCERT. The syllabus does allow the teacher every flexibility and the necessary tether to add to the operable minimum and he is also allowed to follow his own method, yet sticking to the minimum that has been mutually agreed upon

8. And whatever is done in the field of education in the school, the very base of it is always spiritual. Man has a right to equip himself with all the knowledge and knowhow in order that he may serve as neatly as possible the society and the world of which he is a part and to

which he always owes so much in life. He has a duty to contribute his mite to make this world an even more beautiful place to live in. He is here to bring out that which is innate in himself so that he can be of greater use in the fulfilment of the Divine purpose that is behind whatever is.. Sri Aurobindo, like any other seer in all times, had visualized a future to be made possible here upon earth with the conscious participation of all those who have felt the soul-worth within and who are convinced that all real unity among men is soul-unity. The new education seeks to emphasize upon this point in whatever it may intend to draw up as a programme.

9. The blot of traditional education has been, more than anything else, running away from responsibility, a sense of alienation from society and the severing of the roots that provide the sap. It takes us away from the very soil on which we have to flourish and have our being. The new schools of Integral Education have never lost sight of this lacuna in the very spirit of education imparted in our educational institutions now. The entire tone of whatever is imparted in our schools is one of commitment, commitment to a society as far as it makes way for what might be. Sir Aurobindo had a vision about India, he made us conscious about the great tradition and life-values that India has stood for all through the ages, and he also made us aware of the destiny that India symbolizes. In our schools, beginning from our social studies classes right up to our cultural and community activities, we always remember to imbibe these truths and get inspiration from the legacy.

10. To give an idea of the subjects being taught in these new schools, it will be best to state what they have been doing in one of these schools, the Institute of Integral Education, Bhubaneswar. They teach Oriya, English, Math-

ematics, Social Studies and Science. In this school, Oriya is the medium of instruction, but English is taught right from the primary level. It starts Sanskrit from Standard IV and Hindi from Standard VI. In its courses of studies, the Institute treats Standard I to V as primary and the next two standards as higher primary.

Thus described, our tryst with education has actually been without a tryst. It has remained a journey without a pre-prepared map and remained free from all obsessions about a model. Nevertheless, we have been on the move, and have never failed to keep us open as we have taken strides in a particular direction. We shall never claim that we hold a brief to all solutions, but we do feel that we have an approach that makes us even more and more ready for the experiment we have ourselves undertaken. We do have our shortcomings, but the willingness to remain open and improve upon what we have been doing has never eluded us. We have got sudden, yet sufficiently convincing glimpses of our success in our classrooms, on the very faces of our children who have helped us to grow. Our only difficulty has often been our inability to change enough and adequately enough, so that we may take up the tasks of the new without depending upon the old modes. But we have faith.

Bulletin of Integral Education – 1978 (I/1).

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୨

SEARCHING FOR AN ALTERNATIVE

"Children should dwell in a land of health and peace, amid fair sights and sounds, and receive the good in everything."

- Plato in *The Republic.*

These were the words uttered about twentyfive centuries ago. Since then, adults all over the world have made innumerable experiments, in the adult way of course, to create an infrastructure in society where children can grow up as really children; growing up healthily into humanhood, yet taking care to see that the child in every man still lives and has its impact upon whatever we do as adults. These experiments have been bold, ambitious and ofttimes very ostentatious. Especially, when the states have undertaken to themselves the task of educating their children with all the crooked paraphernalia of a state-craft and official expertise, the schools have tended to become more and more heartless and the children have been as it were forced to become more and more alienated and estranged from life, alienated from themselves, from the real self in them. Schools have, in course of the ages, taken away much of the mirth, joy and the sense of adventure that life is. It has reduced men into moulds, into stereotypes and into uniformities that cramp all real worth which is everyman's legacy by virtue of his having been born as a man.

Coming to India, the situation seems to become even more disturbing and crushing. The majority of children continue to be outside the orb of all schooling because of various reasons. And those who are privileged to receive a formal education in the schools are perhaps more unfortunate and more

deprived than those who have stayed out. Teachers are mostly those who do not like to be teachers; the most successful and the most vocal in society have a bundle of rituals and routine. The spirit has dwindled away, mainly because the people who worked as managers of these experiments understood only the outward chaff and fell into a sort of ecstasy with the chaff. It took almost no time for them to slip into the boots of those who ruled over the establishments and to become stultified into bare organization men. And all these have brought us to a predicament in which we have lost all faith in any prospective change, a sense of incapability seems to have taken the upper hand in most of the people holding power.

Our age has been called a heroic age by some, not because we are all heroes trotting all over, but because nothing sort of the heroic in us will be able to help us out of the situation. Slavery of so many kinds has induced us to believe in the long run that we are sheep, and thus has taken away the sense of the heroic from us. Nevertheless, only the heroes are the saving remnants, the ones who will not be ashamed to be different and to begin in a different way. To be a hero is to be convinced that in the midst of all darkness, light persists; and inspite of all what the mediocres wish to put into us as models and as feelers, Man persists. Almost all over the world at present, as people are becoming more and more aware of the gods that have failed them, the heroic in them is searching for alternatives, an alternative in science and technology, alternatives in political and economic patterns, and also an alternative in education. Man everywhere has never been so rude and ruthless in throwing away the old idols as he is now. It seems there is going to be a total leap, a decision in direction of the vertical.

And in the direction of the vertical, lies the spiritual, the integral and the intrinsically human. Education must have a spiritual base; in other words, it must start from the basic faith, that what is intended to be brought out is already involved within.

In actual practice, this faith will mean freedom, love and commitment. Only those who are free can help others in the right way to grow with freedom. To be free, as a teacher, is to learn, to aspire, to give without reserve and to be vulnerable. Only a learner can understand the requirements of other learners and be of real help. An attitude of real learning will always keep alive the child in the teacher and this will lead him to understand the children that come to him in the school. Love is only another name for perfect understanding; it is the capacity for otherness, for inviting the other to share and to grow with you. In the words of the report of the UNESCO on world education, to love is to be on the side of. Society has seldom chosen to be on the side of the children. The adults in charge have very irresponsibly pushed the children into the patterns of their own expectations, thus repeating history and perpetuating the old pet miseries.

Loving the children is not pampering them and making them soft. A teacher who loves his children always should, rejoice in letting them grow beyond himself. The future that will use our children as instruments when they are grown up to take charge will be much brighter than our brightest designs about a viable future. It will need instruments that are more open, more receptive and completely free from fear. Last but not the least is commitment. Most of the learning that we have now in our world is uncommitted. It is more like a merchandise that we can buy and sell for our own petty acquisitions. This tendency has kept most learned men of our country and our times very pitiably encapsulated; quite unable to give and unable to love. An education which will flourish with freedom and love will create a personality and an attitude that will not be shy to give, to be of use in making our world better and more beautiful. An education given with freedom and love will co-operate in bringing up persons who will not compromise with any kind of pettiness, with ugliness and with injustice. They will be brave, ready to

be of service, never afraid to go into the world with the sense of a real calling.

This is the challenge we of the new schools have been called upon to face. We are not perfect, we do not claim to be the most equipped ones. But aspiration is genuine. This aspiration brings all of us together to form a catalysing group, makes us into conspirators against the staleness that prevails everywhere and especially in our schools. It ought to be nothing less than Grace that has brought us together inspite of all our many limitations and chosen us to be instruments. What we crave for is not power, not public approbation and applause; we need the sanction of Grace to be used, to be usable, better and yet better with each day that passes. We have opted for a life of adventure and this choice is the only credentials we have in our search for an alternative in education.

- Bulletin of Integral Education, 1980.

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୭

GUIDELINES FOR OPENING AND MANAGEMENT OF INTEGRAL SCHOOLS

The real guide in us to tell us when to start a school and how to run it is the one whom we have all accepted as our source of strength and source of our inspiration. The following are only a few guidelines that may help us in being convinced that we do have got the real links and the real insights.

i) Opening of Integral Schools:

(a) A Pathachakra precedes the opening of a school. There will come a moment when the members will begin to think that they ought to have a school. And they must be very clear in their thinking that such a school will be intrinsically different from the traditional schools.

(b) There ought to be parents who will be willing to send their children to such a school when started. A meeting of the prospective parents may be initially convened to discuss in broad details the various aspects of the total problem of starting a new school.

(c) Land must be obtained and should legally belong to the registered Pathachakra that has become instrumental in starting the school. Before the necessary constructions are made, the sponsor body may decide to have the school be held temporarily at a particular place.

(d) Those who start a new school should be ready to run the school with their own means if the worst comes. Thus there should be some source of income which can sustain the working of the school against the minimum necessary expenses.

(e) The next, but the very important job is to find out the teach-

ers. There ought to be at least two teachers, if the school is going to start with one class only, at least three if the school begins right with two, and so on. It will be more desirable if such willing teachers are available locally, especially when the school is in a rural area. Yet more desirable will be if the teachers are also members of the Pathachakra which starts the school and if they are well conversed with the vision of Sri Aurobindo and The Mother about what education ought to be.

(f) A minor requirement is the necessary furniture, the minimum aids, pictures, maps and charts, adequate space and material for physical education, handwork, music and gardening for the pupils. Physical education programme will be at its best when not only the pupils, but the teachers as well as the Pathachakra members participate in the schedules and participate as a community that is willing to grow, also physically. There may be a special teacher for games for all practical intents and purposes though, but all, or at least most of teachers of a school ought to be able to do for the physical education teacher. The same may hold good also in the case of teachers to be engaged in handwork, music and painting etc.

(g) The new school has to start with a library. In fact there ought to be a common library for the Pathachakra members and the school pupils, both of whom should be active users of the library. And there should be books catering to all the variety of age-groups and interests. Through the library, the school can be aimed at becoming a sort of community center for the total gamut of the Pathachakra.

(h) Last, but not the least will be providing the school with a science laboratory for learning by doing. Science in the new school will start at the very base, widening the range and scope of its activities and understandings as the children go up for class to class. Science will give the pupils that free spirit of enquiry that opens us up more receptivity to new knowledge.

The aim of all science teaching will be to develop a scientific attitude which will never confine itself to when one studies science only, but when he is dealing with other subjects also, including the so-called non-scientific subjects. Study of matter in all its multifarious details and studying it with a sense of love and affinity will lead us to know it in its essence, - that should be the guiding attitude in science education in the new schools.

(i) As and when a Pathachakra has made up its mind to start a new school, it should send a note to the Trust well in advance of the school actually opening. The Trust will depute a panel to see into the feasibility of the venture to be undertaken, to see that the minimum conditions have been satisfied and to report to the Trust, which then will give its recommendation or otherwise to the sponsors to open a school. The panel will ordinarily consist of 3 persons.

ii) Management of the New Schools:

(a) There ought to be a managing body to man the affairs of a new school. This must consist of Pathachakra members, of parents and the teachers. The representations will constitute the three different aspects of the working of a school, but the interest will be one, the well-being and the progress of the school in the right way.

(b) The managing body will never reduce itself to an ornamental unnecessity, that often happens when two or three over-enthusiastic or self-assertive members have a tendency to do all the things by themselves and not to wait for what others may think about a particular matter. The managing body has to meet regularly, with the minimum of formal propriety and sanctity that goes with it and, take the various decisions. No single member, however big and indispensable his contribution to the existence of the school he may assume to have been, should be allowed to impose his preferences on the decision-making process. All decisions will be collective decisions and have to be

respected with the earnestness due to them.

(c) The school has to have its necessary books, registers and all the records and the accounts, and from the very beginning. Book-keeping will not of course be a sort of religion in a school, as it is found in many offices, but the school office should have always its books glean, articulate and presentable, the school must be able to explain every pie it has received as well as every pie it has spent.

(d) As far as the outer framework of the school management is concerned, there ought to be definitely a sort of division of labour. The main principle will be in becoming supplement to one another's job without the least interference from either side. The teachers should as a rule be free to manage the academic side and they should find out a modus operendi by which they can manage that as a composite team. If thought convenient, there can be a special body to look after the academic programme, consisting of teachers, parents and a few from the organizers. Responsibilities have to be divided though, but they have to be shared more than anything else and everything should be by virtue of an unwritten consensus, everybody's jurisdiction and responsibility. This system can most conducively work if authority gives way to leadership and if leadership is guided by the vision and the idea that have inspired a school to come to being.

(e) More important than all the many tenets of external management, and always the most important fact ought to remain that the managers, teachers included, should themselves grow if the school is to grow and if it is education that has to flourish through their endeavour. Adults have more often than not as it were a built-in tendency not to grow; to linger where they are, to calcify, and only expect others, who they suppose are at their disposal, to grow. This is not what it ought to be. We create a school and wish it to grow, primarily because we ourselves have a desire to grow and to further grow. Youngsters have a diffi-

culty in terms of health and growth where their caretakers have decided to cease to grow. This process of growth can best be maintained if the Pathachakra and the school grow gradually into each other's boundaries and the links that unite them are fundamentally educational and growth-promoting.

There ought to be at least once a week, when the teachers and the members of the Pathachakra should come together to discuss at length Sri Aurobindo and Mother's ideas, specially on education. They can also have genuine dialogues on education in general, its most recent trends and stresses. The school library has to be used as frequently as possible. The school garden, nurturing it and seeing it grow, can give yet another occasion where all concerned may combine in common aspiration and while working with it, give to one another, the best each has got in himself or herself.

(f) All the new schools in Orissa meet, for all intents and purposes, in the New Life Education Trust, a body which these schools have themselves brought to form. Thus each school has certain duties to the Trust. The members of the Trust representing each school should deem it a necessity to attend the meetings of the Trust to participate in the discussions and to be able to report about their own school before the Trust. Every school will make it a point to send the necessary papers and documents to the Trust when so required. Above all, every school has to make it possible for all its teachers to attend the annual teachers' meet after Dussehra. It should be in the fitness of things if the school management can also arrange to provide the funds, or at least a good portion of it, for the teachers to be able to attend the meet.

(g) Though completely free to manage themselves, the schools affiliated to the Trust will function as sister-bodies, as fellow-travellers. There should remain ample scope for mutual give and take. There may be temporary exchange of teachers with

the consent of the schools concerned. The teachers of the new schools may make time to visit one another and observe themselves at work. Organized tours will however be gainfully arranged to the International Centre of Education, Pondicherry and the Trust will always do well to play the principal role in this regard.

(iii) Recruitment of Teachers:

Realising how important it is to have the rightly oriented teachers in view of the pioneering nature of the job they have to undertake in the new schools, the following points may be kept in view.

(a) The teacher should like his job, he should like to be a teacher, to teach, and to learn. A school must in no way be viewed by him or her as a stopgap arrangement in his prospective career. Nor should he find himself in a school because no better chance could be available. In a word, a teacher has to be a teacher by choice.

(b) Every teacher who comes to the new school should have at some point of his encounters in life preferentially come across Sri Aurobindo and the Mother, stumbled over the encounter and got himself back with the full wealth that is the result of such an encounter. He must be a student, of himself primarily and of the ideas that have brought him to his own choice.

(c) To start with, a teacher has to know his subject or subjects, know the art of communicating his knowledge of these subjects to the pupils. To make himself more lively and more interesting, he should be always at his subjects, learning more and even more, imparting better and even better all that he has gathered himself and goes on gathering.

(d) But he should never be a mere prisoner of the subjects he is intended to teach. He ought to know many more things, go deep enough into them to realize how interconnected they actu-

ally are at a level that unifies all levels and all specializations. Knowledge for a more enlightened living and a more intense involvement, - this should be his attitude when he teaches his pupils or becomes a student himself.

(e) A teacher recruited for new schools should be able to consult the pupil in course of the latter's development. This will best be achieved if he himself is humble in his attitude about learning and if he knows exactly where he stands in regard to his learning. He will help by enlivening, not by imposing his own stock and his bias on the pupils. And this humility ought to be able to persuade him to work many more times than an average teacher to make himself more serviceable and better usable.

(f) A teacher in the new schools has to make it a point to attend the annual meet of teachers and actively participate in these. As most of what we do in the new schools is more an experiment and an adventure, the teacher has to share with others his own feelings and experiences, ought to be able to give and receive as full-heartedly as possible.

(g) To conclude, the teacher has to be a man of faith, of hope, a person who by temperament has learnt to depend on the bright side of man, a believer in the good in every man. He ought to be a believer in a better future and in better collaboration between man and man to work for a real change in the state of things. An innovator himself, he should know now to bring out the innovating propensity latent in every man. He should impress upon the pupils more as a fellow-traveller than as something inaccessible.

Bulletin of Integral Education, 1978 (1/2)

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୪

INTEGRAL EDUCATION IN ORISSA

A Report - 1980

୧୯୮୦ ମସିହାରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥିବା Mother's International School ଠାରେ ପ୍ରଥମ ନିଖିଳ ଭାରତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ ହୋଇଥିଲା । ଓଡିଶାରେ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କ'ଣ ସବୁ ହୋଇଛି, ସେହି ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲି । ତାହା ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେଇଟିକୁ ପ୍ରପତ୍ତିହିଁ ଉକ୍ତ ସମ୍ମିଳନୀରେ ପାଠ କରିଥିଲେ ।

The history of integral education in Orissa is a ten years' story, beginning in July, 1970, when the first integral school of the State, the Institute of Integral Education at Bhubaneswar was contemplated and started. Little did the pioneers then know that they were really making a beginning of something that was soon going to become a regular movement in the State, creating a momentum that had longer and deeper implications. Now there are as many as thirty centres of integral education in Orissa. More are yet in the making. It seems most of us who have chosen to open ourselves to the vision of Sri Aurobindo and the Mother are becoming more and more convinced that a new school is their next programme and that its hour has come.

To understand the schools, we have to go further back to the Pathachakras, whose inception in Orissa dates back to another decade, to the early sixties. These Pathachakras were centres where groups came together regularly to read Sri Aurobindo and the Mother, imbibe their vision and enlighten themselves with it upon the total context of their lives which that vision claimed and spend a few minutes in collective meditation. This went a long way to invisibly lay a foundation of a community, that was to emerge as a sort of catalyzer in the larger

community. The Pathachakra gave them the inspiration that things could be different, that things will change if we were ready to change, change ourselves and the level of our relationships.

This togetherness went on for quite a few years. This brought about a sense of mutuality and mutual concern that gradually came to take a concrete shape in the form of a school. By now many had been to Sri Aurobindo Ashram at Pondicherry, had chanced to have a close look at the working of the International Centre of Education there and had an idea of what might be, provided the human factor was willing. This really gave a leap and the first school was born. This was not without reason that the friends who were instrumental in starting that school also surnamed it as the "New School". They knew what they were after and thought themselves called upon to take up the challenge.

The second school came up at Rourkela in 1973 and the third at Sambalpur in 1974. Rourkela opted to have English as the medium of instruction. The other two had gone in for Oriya. This brought in, almost from those very first years, the necessity to decide whether these schools were to be developed in a uniform way under a single central management and supervision or each school had to grow in its own way, though always sharing the experiences of the others and gaining from them. The second alternative appeared to be more appropriate. Since then, till now, the policy has been strictly that, though the areas of collaboration among the schools have been increasing with the various situations and the challenges, many schools have to encounter in common. The pulling on through the many years have been very difficult. Besides the dearth of physical amenities, a yet bigger obstacle has been that of coping with the claims of a new school, of growing adequately with it and of giving it a proper programme and perspective though letting it function within a society that so much stuck to the old ways. Another

difficulty was also getting the right type of teachers, teachers who liked teaching, who liked to work with children and who could also look up to a future that was meant to be different, and, last but not the least important, who were willing to give more and get less. Thanks go again to the Pathachakras, specially those who had a wing for young children and for young people. We got and still continue to get most of our teachers from the bulk of those who had the Pathachakra experience during their school and college years.

The first school at Bhubaneswar as it grew in years and had accumulated some experience in teaching and dealing with children, thought that it could also frame a syllabus of its own. Prior to that, it had been mainly trying its hand at one or the other as the need came, thus at once following portions of many syllabuses it happened to come across and in vogue in schools round about. The syllabus-making process took almost two years to boil down to a palpable shape, in fact it was made subject-wise by the teachers themselves who drew it up by frequently sitting together and trying to frame out a whole on the basis of their actual experience in the class-room. In the first stage, they brought out a syllabus for Standards I-V plus the three pre-school classes, and then followed it up by another syllabus for the higher primary level, i.e. for Standards VI-VIII. It has to be noted that the two Syllabuses have subsequently been accepted to be followed by all the centres of integral education in Orissa.

In mid-1976, it was thought that a move ought to be made to the Department of Education in the State Govt. to recognize this pattern of education we were offering in our schools. To this purpose a memorandum was given to the powers that be stating our rightful claim to be recognized on our own merit. The then Director of Public Instruction, as a result, visited a few of our schools, was satisfied that we were not doing anything subversive and harmful, and after he submitted a report and after a few other fact-finding exercises in detail from the governmental side, a formal recognition was given to the eight schools that were then existing. This recognition was upto the

seventh standard. Of course, this also included some financial aid to the schools, calculated according to the government's own arithmetic and fixed after the logic of its own codes. To cite only one example, they gave one teacher for 40 pupils whereas the average pupil-teacher ratio in our schools is about 15: 1. Nevertheless, that was quite an achievement.

2. A day in an integral school begins usually early in the morning. The timings are of course different in different schools according to local convenience. In some schools it is from 7.30 to 12.00; in some others, it is from 10.30 to 16.00; in a few others again it is two times a day, where the children go home on a long interval for lunch and for rest. In the Institute of Integral Education at Bhubaneswar, the pupils come in two shifts, the very young ones in the lower grades coming early in the forenoon and leaving school at about noontime, and the comparatively older coming at 10.00 and leaving at 16.00 hours.

In most of the schools in the urban areas to be more definite, the parents have their own arrangements to send their wards to school. At times the children residing in the same area use a common rickshaw for the purpose and a teacher living in the same locality is often a co-passenger with them. A few schools have their own rickshaws by which to collect the children. Only one school has a bus of its own. In the rural schools, where the community is close and distances are not deemed to be a factor at all, the teachers themselves go off their way to collect the children as they themselves are coming to the school.

The school starts with prayer, more an assembly than a prayer meeting. Where the children are yet very young, the teachers do the vocal part of the programme themselves. In other cases the pupils have been taught what to say and sing. In some schools the children are free to choose what to sing as a prayer for the day and thus there is greater scope for a variety. But whatever be the patterns and the preferences, two things are common in all the schools; the teachers are together along with

the children, and secondly there is always a provision for silence.

The classes start after the assembly. Hours follow each other according to a time-table, which has been made by the teachers in a group. Each period is usually of a three quarters of an hour's duration and the teachers change according to the subjects taught in the various classes. In some schools, specially in the pre-school and elementary levels, there is only one teacher taking care of all the subjects being taught in one class. There are smaller and longer recesses in between the periods. The children have with them always something to eat, brought from home, which they make good use of during the longer intervals. In a very few schools, the school provides them with some eatables during the break and the teachers have also a part in the cooking.

Besides the so-called academic and formal subject classes, the children have painting, singing and playing to give further vent to their urge for self-expression. They also do a lot of things with their own hands creating things of colour, symmetry and beauty from almost waste materials, from inexpensive things and the like. As they grow up in years and go higher up along the grades, they gradually channelise their interests to work with hands to specific work experiences like painting, tailoring, book-binding and carpentry. Playing develops into organised group games and finally into physical education, with the guidance of a teacher specially trained in the field. Here also they are split up into groups according to age, general health and interest. No difference is made however between boys and girls in physical education. As in the formal classes, education here is also co-educational. The school sees to it that there is a fixed time once in a day or in a week when all the children can be taken together in one group and practise march-past.

The sponsor organization which runs the school has as a

rule a special committee to see to the management of the school. Among others, the committee has also teacher representatives and parent representatives in it as members. That body meets usually once a month and is responsible for the school in all the various facets of its management, academic and otherwise. The teachers as a group also sit every now and then, usually once every week to discuss the school and the children. They also make the necessary plans for the terms, distribute the subjects and the classes among themselves. The Principal of the school as a rule works more often than not as a leader, as a co-ordinator and as a senior participant. She or he works as a link between the teaching staff and the school managing committee. There are also in some schools special subject committees consisting of teachers teaching a particular subject in the school, with a convener from among them. They sit as often as needed to discuss the general progress in the subject in the various classes, often do not even forget to discuss individual pupils, the slow or the handicapped ones and find out ways to help them out. By mutually sharing one another's experiences, they try to learn from one another and thus improve upon the prevailing teaching methods and teaching standards.

One of the most interesting things which is always so enriching and useful is the teachers' meeting the parents in a group every now and then. Individual teachers of course keep visiting the children at their homes thus getting an opportunity to observe the child upon the context of the other equally important milieu in which the child is a member and a role-player for the major part of his day. These observations and visits go a long way to help the discussions of the teachers about the progress and development of the individual children. Parents' meetings are held classwise and both the parents are required to be present in these meetings. These meetings provide a unique opportunity for creating a rapport between the teachers and the parents in their efforts to let the child grow and advance as he

should. It should not be understood that these occasions are used mainly for remedial purposes as far as the child is concerned. Creatures of the old attitude as we are, we do often seem to emphasize upon what we think are lacking in a child, but there come also moments when both teachers and the parents help each other see deep into the child and better understand his potentialities. This makes both of them better able to discharge their duties towards the child.

The approach behind whatever we intend to do about the child in and outside the classroom is meant to be individual. We never take the group as one bundle as it were as we keep ourselves always aware that every child has its own pace and own style of developing and you can not just put all of them into the same strait-jacket if we once have decided to look upon them as persons and not as things. Thus though we have the children as groups in the classes, our treatment of them strives to remain as far as possible individual and personal in character. Teaching methods have to orient themselves to this goal and have to be adjusted accordingly. The slowpacer is never given a chance to sulk and to be ashamed that he is not otherwise. Those who are backward in particular subjects are given extra time and extra attention by the teachers concerned.

In several schools, personal files for each individual child are maintained where the records of his performance and progress are regularly kept. Every six months, the class teacher sends a note to the parents stating what their child has been and has not been during the period under review, the visible traits of personality that he has been able to show and the promises he does carry with him. Now and then the pupils, the comparatively elder ones, are given questionnaires to fill up and these help in making an assessment of their attitudes, aptitudes and levels of aspiration. When a child is first admitted into the school, his or her parents are also given a questionnaire to answer, which gives us in some detail an idea about the pattern of relationship

that prevails between the child and the parents. In some schools, there is also a thorough medical check up of every child at the time of admission.

Efforts are made to see that the school and the classroom are never an object of fear for the child that comes to an integral school. Whatever may be the comparative levels of attainment of our schools in their relation to one another, one thing is definitely common for all the schools; it is that the children are always happy to come there and happy to be there. They seem to have accepted the school as an extension of their own home, sometimes even a happier place than home itself. The atmosphere in the school remains cordial and confidence-giving, and the pupil feels that the teachers are there to help him, to encourage him, to strengthen his own efforts and to appreciate his worth. This keeps him open without any sense of inhibition, free and confident that he will be heard, and on the other side it also helps the teacher to understand what the former's actual needs are.

Nor are the examinations a scare for the child. They do not come to pounce upon him as a terror and have him unawares. Instead he has tests all through the year, most of them in the usual course of his classroom hours, and the average cumulative scores give his results for the whole year. The subject teachers have these tests every month according to their own schedule and summit the scorings in the school office. What goes in the name of annual examinations in the usual schools is here nothing but a series of such tests taken in the class. The child is assessed in terms of credits, though in some of our schools they have adhered to assessing by giving marks. The progress cards are sent home to the parents twice in a year, in December and in May. As a rule, there are no detentions in a particular class; but if a pupil is to be detained in the same class for another year, the parents are usually taken into confidence. But one thing is certain, nothing is decided arbitrarily on the

low marks a child has secured; his total performance is always taken into account and his case is discussed in the presence of all the teachers. Nobody believes that underscoring is a result of the pupil's fault only.

Text books are used in the various grades especially in subjects like Oriya, English, Hindi and Sanskrit where fixed readers are necessary for classroom teaching. It may be noted that even in the Oriya medium schools, English is started simultaneously with Oriya, unlike what is in vogue in the other primary schools of the State where the pupils start English only as they are in Grade-IV. The integral schools select their own readers and workbooks in English from year to year for the various grades. This is done with all the English teachers sitting together. About the readers in Oriya, Hindi and Sanskrit, the schools usually follow the same books which are prescribed for the government schools. As regards the other subjects, mathematics, science, history, geography and the like, the usual practice is also to follow -the prescribed books of the Government, not because these are the best, but because they are the most easily available.

This will bring us to the proposition of preparing our own text-books, preparing them ourselves. Some loud thinking has already been done in the direction, and as the number of integral schools goes on increasing, the proposal also becomes more and more viable as a project. Most of our teachers are not satisfied with the available text books being used as language readers. Therefore there is already a serious thinking going on about having our own readers in Oriya and English to start with, and then our own manuals in social science and a few other subjects. We are waiting for enthusiastic teachers to come forward to undertake the assignments. The Principal of the Integral School at Sambalpur with assistance of another teacher of his school, has already of his own accord prepared a workbook in Oriya for a particular class and it is now in press. The team

has plans to prepare such workbooks for all the grades. Such pioneering work will of course provoke also the others to come forward and make a dent.

Concluding, we may ask if in our integral schools, text books are really necessary, in the sense they are deemed to be so in the stereotypes called schools. The more we gain in experience by working with children and as we learn to make our educational situation more and more growth-oriented, we begin to believe that total dependence on text books in the class makes the teacher less alert, less resourceful and thus it retards his growth. It lulls much of our capacity for ingenuity to disuse and makes our task seemingly easy and thus less claiming on ourselves. For example, there may not be any need for a particular book to be used in the class for teaching mathematics if the teacher is genuinely interested and involved, if he comes adequately prepared to his class. He may also have sums ready at hand with him to be given to be worked out at home. This makes the teaching of mathematics a greater challenge for both the sides concerned and makes a more wholesome encounter possible. The same can be said in the case of other subjects also. The teachers in that case will consult many books at large, gather all the interesting facts to be handed over in the class, add their personal points of view whatever they are going to give to the pupils and will thus provide them with the necessary acumen for independent thinking and independent points of view.

Needless to say, this requires altogether a different calibre of teachers and altogether a different quality of motivation on their part. Thus we cannot attain that ideal overnight, but we can always keep that as our goal and decide to proceed gradually towards it. Some experiments had been done in this area in the Institute of Integral Education at Bhubaneswar, for about a couple of years. Everybody who was in it could see that it gave better results. But the craving that the average human in us has

for mediocrity and for functioning at the lowest key resulted in a going back to the old methods which seemed so familiar and hence so appropriate to us.

In the field of text books, we feel we should lay the first stress on preparing the language readers. At least in English, Hindi and Sanskrit, we can have common readers for all the integral schools in the country. But even more important than that, we must have source-books for the teacher in different subjects, inviting him to the wealth of information that he can use if he will, but taking care to see that the book does not kill the teacher's own initiative in finding his own way into a subject.

3. All the centres of integral education in Orissa do not have the same background. There the many problems they lead us to confront are not exactly the same. We have schools in urban areas like Bhubaneswar, Rourkela and Cuttack, at the same time we have schools in very remote villages, in out-of-the-way places which you have to walk a few hours to reach. Two such examples are Pandakamal in the district of Kalahandi in Western Orissa and Kharidchak in the district of Balasore along the northernmost coastal strip of the State. The school at Dalijoda in Cuttack district has an entirely tribal student population. And Ajodhya, another school in Balasore district has a mixed population, tribal as well as rural. Because in integral education, the child and his home have to be consulted in whatever we plan to do with our pupils, difficulties arise as regards the basic attitude behind our pursuit vis-a-vis the variations in it with which we have to proceed with our programme. The parents in all our schools do not belong to the same economic group, neither have they same social status ascribed to them within the total gamut of our society. To give a concrete example of how it results in a disparity, our school in the urban localities take monthly tuition fees from the pupils; the parents very willingly pay them and that serves as quite a good amount for the school to manage

itself. On the other hand in the rural areas, no tuition fee is charged in the village schools and so it looks something very unusual when the integral school charges tuition fees in order to meet its own expenses. Most of the parents in the rural schools are not well off enough to afford to pay for the education of their children. This may be one of the reasons why the attendance in our rural schools is very thin in comparison with their counterparts in the towns. The difference is very disheartening at times.

The city and the village have their respective subcultures, with differences in norms and attitudes. The tribal children have been nurtured in a different world-view altogether. Should we be right in imposing the same kind of education to all of them inspite of the differences or should we have our curriculum and programme adapted to the special conditions ? It is true every school is to a large extent free to develop its own style of working, yet much guidance is needed as to how the different schools will grow with their difference and yet will be conscious of the bond that binds all the integral schools into a unity and into a single endeavour.

There is no doubt that science ought to occupy a very important place in the curriculum of an integral school. In our schools, we begin science already in the preschool classes and there has been a provision for it in the syllabus we have prepared. But in order that there may be real science teaching in the schools, there should be a bare minimum infrastructure. There should be at least one teacher in the school who has studied science and who has a knack for science. There ought to be a separate room where a sort of laboratory can be improvised and where the children are able to preserve their collections with some order. There should be the necessary charts models, a human skeleton and a few materials for day to day science teaching. The science room should also be able to grow as the children grow up in years, go up to the higher grades, and as

their requirements begin to vary. This means some money exclusively for science, and this is something which most of our schools can not yet afford to. Most of these schools are without a real science teacher, very few schools have a separate science room. This is more true about our rural schools and thus there one feels that we are still missing a lot and our programme is still a very incomplete one. During the teachers' training camp this year in June held at Cuttack, we discussed the problem among ourselves and thought that though it is always very nice to start science teaching in our schools fully equipped, it was, not at all impossible to have some science education without the usual provisions. The teachers have framed up a minimum about what they can surely make possible during the year and have resolved to make a stock-taking next year when they are again together for training.

All the schools together have formed what they call the New Life Education Trust, with the secretary and the principal of each of them incorporated in it as members. The Trust has its office at Bhubaneswar and does the necessary co-ordinating work for all intents and purposes. It has the most important job to see that all the schools grow harmoniously as a single movement and that they all gain from one another's experiences. It organizes a three days' meet annually where the teachers of the integral schools come together for mutual discussions, for mutual exchange of experiences and also to reassure themselves that no one is actually alone on the path, wherever he may be, in a very big school in the heart of the state capital or in a very small village without an approach road and a post office. This serves as an occasion for reaffirmation that we are doing something what the others are not doing.

The Trust also organizes a training camp for teachers in summer every year. To start with, we had these camps of a two weeks' duration during the first few years, but this year we have increased the time to three weeks. We have already decided

that this training to be imparted in summer, 1981, will be for four weeks. Thus we shall gradually reach our target of holding a training programme for three months at a stretch, for which a tentative syllabus has already been made. This camp is mainly intended for the new-comers in the schools and also for those who intend to be teachers in an integral school. Several others, who are already teachers and have joined these camps several times before, also come to join us again and benefit us greatly by their presence and participation. The content of the training programme includes a basic initiation into the insights of integral education, together with the story of the gradual development of the Ashram School into an international centre of education by the Mother, a history of pioneering in better education both in the West as well as in the East, modern educational practices and the inherent trends in them, and the making of the future man and his world. On the other side, we have classes in child development, educational psychology, the changing image of man as the result of the latest findings of the social sciences and the promises about the potentialities of man held by modern students of evolution. Thirdly we have also special classes on methods of teaching the various subjects at the primary level, on assessment and evaluation, on school organization and leadership in education. The evenings are generally given to group discussion where the participants have a chance to express themselves as persons, as persons who take from others and give to others in an educational situation.

The reports that we get from the schools from time to time reveal the many expectations they have about the Trust as it develops as a body yet more capable of discharging its duties. They think that the Trust can make it possible for .more experienced teachers working in the older schools to be deputed for sometime to the newly started schools with less experience and help in organizing the school programme in the latter. They also envisage a time to come before long when there can be

mutual transfer of teachers between schools. All this, they think, should be seen too by the Trust as it consolidates its functioning. Besides the annual meet and the training camp, zonal camps in a smaller scale are also envisaged, where teachers from the schools situated in a particular zone of the State could come together about twice a year to discuss actual problems of teaching, solve them as far as possible by learning from one another. They have also suggested subject camps to be held with different schools as venue where all the teachers teaching a particular subject could meet to discuss better methods and related themes.

With the number of schools fast increasing, it is essential that the Trust should have more than one co-ordinators who should go from school to school, be available for consultation and guidance for the individual schools, go to classes and see the things at first hand, take classes themselves if necessary and think about further improvements of the school together with the teachers and the management. The arrangement ought to be such that no school is left unvisited by a co-ordinator for a whole month. These suggestions are surely commendable and will be implemented sooner or later. But there are also real limitations at the moment as the Trust is constituted by people who can not be wholetime workers for it because they have to primarily take care of their own schools. Of course this should in no way frustrate our ambitions about making the optimum possible. The integral education in Orissa has started almost with no resources and we have yet come quite a bit of way in course of the last ten years. We do hope that as the need arises the Trust can also afford to have full time co-ordinators and provide the educational leadership that will be expected of it in the coming years.

4. As already stated, the Institute of Integral Education at Bhubaneswar completed 10 years of its functioning in 1980 and thus the first batch of its pupils passed out this year. They appeared at the examination of the State Board of Secondary Education and got through to make themselves eligible for admis-

sion at the College level. It has to be remembered that the Director of Public Instruction, Orissa, has recognised 21 of our schools (Those started after the official notification are yet to be formally recognised after the formalities have been gone through.) up to the 7th Grade. The next 3 Grades of the Secondary level come under the jurisdiction of the Board of Secondary Education, Orissa, and we are in the process of negotiating with the authorities concerned for recognition at this level. In the mean time the first batch of the pupils reached the 10th Grade and had to appear at the High School Examination offered by the Secondary Board, as they had no other alternative to go in for. The results of this upon the pupils who had to undergo it have been damaging. In their anxiety to get a success within the traditional system, they had to go out of their way to adapt themselves to it. The psychological impact must have been even worse. The pupils must have had an impression that all that what they had got as education for 10 years could not carry them through at the last leg. The thing should not be allowed to continue and we ought to find an alternative as soon as possible.

The alternative is that we should be able to conduct our own: examination at the end of the 10th Grade and that should be recognised by the Board of Secondary Education. A slight variation of it would be that the Board appoints a panel who will examine the outgoing pupils of a school in what they have actually studied and then assess whether their performance is equivalent to the Secondary standard. This assessment will then be endorsed by the Board which will declare the successful pupils to be eligible for admission into college.

Enquiries from the various schools clearly state that not even one integral school is in favour of our pupils appearing at the Board Examination. They are afraid that this will be too costly a compromise and will eventually degenerate us into the old models against which integral education aspires to provide

an alternative. As we project ourselves to the future, we neither rule out a possibility that as the number of Integral Schools in Orissa goes on increasing it will create a force which the authorities dealing with education in the Government will ultimately reckon with and recognise. That will very much facilitate matters in getting over the present hurdles. But we have yet bolder things in mind. All of us, who are now in this experiment with integral education and believe that we are working with the idea whose hour has come can form a body at the national level, move the Government of the country to recognise it and allow it to conduct examinations and award certificates. This Board can also do the co-ordinating job at the national level, organise camps and training programmes, prepare text books and other teaching materials and act as the spokesman for all the integral schools of India. It can also arrange to carry on further research in the field of new education, make a serious attempt to integrate modern holistic knowledge about man and his destiny into the programme of integral education. When such a national body takes the leadership, we shall all gain from it and shall be saved from much of the unnecessary strain that is our lot because we work in isolation. Of course we do not suggest that there should be a top-heavy central organization dictating policies; we merely propose that there should be more give and take, giving room to better sharing, and as far as problems like recognition are concerned, we ought to be able to act as one body, presenting our case as one organisation. That may hasten our overcoming the initial obstacles and thus give us more strength to build the first foundations.

5. It is a difficult path to climb, to axe our way to the summit where all the converging aspirations meet. But it is also beautiful in as much as it is difficult, and blessed are those who have been called and chosen to do their bit in the total design of things to be. This ought not smack of any complacency on our part. We are sufficiently aware of our limitations. There are,

amongst us, schools who have started with almost scratch, with nothing as capital except a Pathachakra base and a heart full of ardour and enthusiasm. We have our many imperfections and at times one feels that it should be nothing but Grace that keeps us sustained and we keep going forward. bit by bit.

To begin, there are hundred and one physical difficulties; lack of space, lack of amenities, lack of resources and what not. Several schools do not yet have their own house, several are under-staffed and the teachers do almost an honorary job, yet they do it as their own job. Nevertheless the real difficulties are not outside, they are within us. When, for example, there is a difference of opinion, we go on insisting on our own points of view as if each of us thinks he has the charisma and has got the commandment. We are often unable to listen to another point of view. We tend to forget then the warning of the Mother that in most of the cases we mean the same thing and cherish the same goals, though we use words that are different and that brings about confusion and distance. This is perhaps because we tend to function at a one-dimensional plane and seem to accept it to be the most secure.

While speaking about integral education, the Mother has spoken instead of the fourth dimension. For us, She says, 'the Divine is the fourth dimension.' According to Her, 'the Divine does not come and go, He is there, always, everywhere.' It should be our stupidity, we have not yet been able to decipher within ourselves, that prevents us from sensing the Presence in others; in one another. That causes the so-called schisms, and we should be grateful again to Grace that brings us again and again back to home and to ourselves. We have a feeling that we will not be forsaken.

The adult in us often debars us from adequately accepting children as children. Our adult answers to what they ought to be often dissuades us from grasping them as wholes and as

persons. They are often victims of our own idiosyncrasies which we are so much tempted to pass on as ideals and goals. Our ethics are just a bundle of codes we have been used to and are anti-man. We want in our enthusiasm to dump all these over the child and reduce spiritual blossoming to a life of docile conformity. This all happens because we do not grow ourselves as we strut out in all directions to create an environment where everyone else will grow. This mars much of our efforts and disables us to live with the child that is definitely in ourselves waiting for an opening. Thus considered, our schools are also schools for us, the adults, and the best school is one where the child leads and shows the way.

It is just the beginning of a movement which will use us as instruments to unfold itself and unfold new vistas and designs for the future in the process. We shall only learn to be sincere, yet more sincere, wholly open and always willing to share. The whole country is desperately seeking for an alternative in education. We believe that there is an alternative. We know it will be revealed to us to the extent we shall be able to deserve it. And it is through such occasions of togetherness that we can best assess how close we have yet come to deserve it. We shall not make any noise, but steadily go ahead with our work inch by inch, year after year, till the horizons are here, right in the midst of us.

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୪

INTRODUCTION TO THE SYLLABUS

In India, definitions about what real and good education ought to be have never been wanting. Already when the British were ruling the country, during the second half of the 19th Century, people who bore the spirit of emerging India in themselves and looked forward to a wider future, did throw their ideas about a scheme of education that would suit and nourish the genius of the country. But unfortunately even after three decades of trial and error in the field of education, we are yet very far from a viable pattern in the country.

AIMS & OBJECTIVES OF INTEGRAL EDUCATION

Integral education seeks to provide an alternative in education. Integral education does have a vision about man as such and about the destiny of India. Sri Aurobindo's educational ideas, though adumbrated by him as far back as the first decade of the 20th century, seem to have relevance also for us now, perhaps a still greater relevance, in view of the fact that it has an answer to much of the lacunae that the country faces today in the areas of educational policy and educational implementation.

2. Integral education deals with the human child as an emerging person, not as a thing. A person is never a thing, he is a totality, a unitas multiplex with a dimension of depth suggesting the innumerable possibilities latent in him, and divinely decreed to unfold in its own way, with a style and vigour which is essentially its own. This education, as it is found to be often attempting at doing, is not an imposing but a process of unfolding. To say it with Sri Aurobindo, "The idea of hammering the child into the shape desired by the parents or teacher is a barbarous and ignorant superstition. It is he. himself who must be

induced to expand in accordance with his own nature..... ....To force the nature to abandon its own *dharma* is to do it permanent harm, mutilate its growth and deface its perfection. It is a selfish tyranny over a human soul and a wound to the nation, which loses the benefit of the best a man could have given it ... ."

3. Integral education believes that this nature is basically good, basically willing to learn; basically willing to grow. The school is an attempt to hold before the child an environment, both visible and felt, which will allow this nature to develop, contributing to create a milieu that will be congenial to growth, *to* sumptuous participation and sharing. Thus, the very first emphasis is on freedom and joy, freedom to become what one is potentially meant to become and the joy that comes to you because you can grow and open every .moment of your life. As The Mother once said in 1961 "True education has to unfold and to reveal that is already present in the children. They open themselves in joy, like flowers open themselves to the Sun". Thus to the child, the school ought to mean a human situation where the keynote is to open to oneself and to the world, with ever greater knowledge and ever greater faith that things can be changed when the consciousness is willing, when the one who learns believes that he can change and is not a coward who conforms outwardly while resisting inwardly all the time. If what we touch in the child, The Mother says, is the consciousness, many difficulties would find their solution. Growth of consciousness will also mean growth of the real sensitivity in him, the flowering up of a receptivity that will feel many threads of unity into the world around him.

4. To sum up, the aim of integral education is, through the school and its hinterlands, to create a situation in terms of physical provision and interpersonal relationships, where adults as well as children, the teachers and the pupils will forget the many gaps that tend to persist traditionally between them and

experience that they are all essentially learners and therefore, are developing souls.

5. The child has to be dealt with upon the context of the many facts and aspects of his growing personality and also at once dealt with as a whole; Man is anything but a machine. On the other hand, it is a unique germ which carries within him a divine/personal plan to be himself and bring out what is within him and to be of service. Every child is thus at once a body, a vital being, a mind and a psychic or the Soul.

It's distinctive Features :-Education thus has to be a fourfold process working with the child in his physical, vital, mental and psychic areas of life and becoming. None of these can be considered to be more important or less important than the other. In this respect we have the support of modern science which is more and more coming to realize that life is a whole with its multifarious facets, a whole which is not simply the sum total of its parts. Humanistic phychology stresses more and more on this unifiedness. The *rishis* of ancient India had also this total vision of man and had conceived all sadhana to be a process of endless attainments leading one to discover that the real centre is but one centre and holds together the individual as well as the entire universe.

6. Integral Education has in its total scheme all these four aspects, physical education, vital education, mental education & phychic & spiritual education, with their corresponding excellences, beauty, power, knowledge and love, The first, in the words of The Mother, must, by means of a rational and clear-seeing programme, "make our body strong and supple, so that it may become in the material world a fit instrument for the truth force which will manifest through us", Vital education will engender in the child the penchant to develop a discipline of his own which would foster his growth and take care of the distractions

and deviations. This education rules out all coercion and compulsion and aims at making the child willing to collaborate in his own growing-up process, cultivating in him the right taste, right sensibilities and the right awareness of the fulfilment and the joy that will be his if he is able to listen to the best in himself and co-operate with it. Vital education will help the child to proceed in life with confidence that inner, anything but noisy, total that prevents a person from becoming a tyrant over himself, that says yes to life and to health, that understands and forgives; never giving in its efforts to overcome and to ascend, to master and to serve.

7. Education of the mind aims at cultivating the faculties of reasoning, dispassionate and clear thinking in the child. It is to inspire in him the inquisitiveness, "the holy spirit of enquiry" that actually characterises the mental being that man is. Mental education provides man with the clues to inherit the legacy of knowledge that is man's, to organise it round an aim that one has chosen for oneself. Mental education makes the head equipped and ready to serve the heart, the real heart of man. The spontaneous love to learn, to know and to be linked with the world in a sence of genuine concern and interest are the aim, mental education has in view. And psychic education brings the human person to himself, to the centre that unites him with the whole universe. The so-called education imparted to-day tends to help man gain the whole world at the cost of losing his soul, and thus gives him a soulless education. According to the Mother, "We give the name 'psychic' to the psychological centre of our being, the seat within of the highest truth of our existence, that which can know and manifest this truth. It is, therefore, of capital importance for us to become conscious of its presence within us to concentrate on this presence and make it a living fact for us and identify ourselves with it". In fact, psychic and spiritual education in the total plan of integral education are not separate segments in it; it is in no way religious

education as is ordinarily understood by many, it is the total climate that prevades everything that is done in an integral school, and characterises the quality of rapport that exists in all its educational and human situations.

8. Thus the object of concern of whatever is done in integral education is the total child, the whole person in him that waits to be attended to and unfolded. The stress is on each individual child with a style, a rhythm and pace of his own and no effort is made arbitrarily to groom every budding soul to a uniformity that the adults around him have decided to hold as very significant and sacred. Integral education assumes that a really alive, alert and awakened person has a child within him and it is the business of all good education to participate with it.

The integral school tries to incorporate much of the child's home within it and also tries to incorporate a bit of itself into the childs parental home situation. It aspires to enlist the parents within its scheme of educating the child. Parents are led to feel and to believe that the home and school are complementaries as far as the child's education is concerned. It will be interesting to remember that most of the integral schools in Orissa have been in their inception products of a group of parents' search for an alternative for the education of their own children. The schools are autonomous as far as their managements are concerned and in every school it is the parents that have the most important role to play in all decision-making.

Encounters between the, pupils and the teachers are not confined to the formal classroom teaching only. Even the so called formal teaching tends not to be formal at all and mutuality is more often than not the determining spirit. The teacher is ever with the child, in the games field, in the garden, in all singing and frolicking, collaborating with him in whatever he builds and unbuilds, encouraging him if the latter feels discouraged

and diffident. The teacher is never a Big Brother in the school and for the child, the school is a place that does not belong to any Big Brother but to himself. Thus all learning and education becomes an experience of joy, the joy that comes when one has scaled a height, yet unattained, in company with others who have always been with him. In the integral schools therefore the teacher is sought for by the children not so much as a teacher in the orthodox meaning of the term but as a collaborator, a co-traveller and a confidant.

9. This brings us to the special methods of teaching in the integral schools. It is not easy to state these methods one by one where all teaching is primarily a learning situation.

The Special Methods of teaching: The class is a group situation, where the teacher gets an occasion to learn more and more about the child as well as about his capacity to really come close enough to the child in order to be able to really impart something useful to the child and where the child makes himself more and more exposed to the available occasions of learning without being abhorrently conscious that he is being taught i. e. being made to learn something. More importance is given to see that the child comes to learn about the world as he discovers and sees it, not as the adults have fabricated it for him and want to serve before him. The various subjects are introduced to the child not as abstractions and soulless scraps of foreign matter, but as mysteries waiting to be discovered and made one's own. History, Geography, Science, literature and what not are not just subject to be learnt anyhow, they are each, worlds with revelation; revelations which intend to enrich and enhance the child's own life and its boundaries, to give him greater insight and provide him with a greater stimulus to grow and to be of use. "The history of the cycles of man", the Mother says — "is a progress towards the unveiling of a Godhead in the soul and life of humanity". And this is what Sri Aurobindo had said about the child to whom we want to bring face to face with the world

of science, of meaning and the arts: " Every child is an inquirer, an investigator, analyzer, a merciless anatomist appeal to those qualities in him and let him acquire without knowing it the right temper and the necessary fundamental knowledge of the scientist. Every child has an insatiable intellectual curiosity and turn for metaphysical enquiry. Use it to draw him on slowly to an understanding of the world and himself. Every child has the gift of imitation and a touch of imaginative power. Use it to give him the ground work of the faculty of the artist."

Methods are of course meant to help the children to find their awn inherent way to learning, never to fit the child brutally to adult formation of methods. Every teacher is free to develop his own method and keep it flexible enough in the case of individual children. To a real teacher, no method is something sacrosant and he is to freely determine what to use, when and where. Whatever the method adopted may be, the goal is to serve an educational process and to add to the quality of communication between the child and the world of knowledge. The aim of all method in the integral schools aspires to create an attitude of affirmation towards life and towards the world knowledge and its incumbent challenges.

This attitude of affirmation seems to be the mother of all genuine commitment and thus gives a positive orientation and involvement to the child's life even when he is no longer in school.

METHODS OF ASSESSMENT AND EVALUATION

Most of the attempts at educational reform in India have failed because of a built in inability as it were to make the necessary changes in our traditional practices of evaluation and assessment. Examinations have remained too much centralized to be a real service to the children they seek to examine and to the science of education itself. Even " The curriculum for Ten-Year-School-A frame work" brought out by the NCERT

has clearly visualized a day when a central examination for all the pupils at the end of Grade X will be unnecessary and thus can be done away with. But in practice, we are yet very far from a real beginning to move toward that goal and seem to excuse this delay because, as is often said, the right infrastructure is still lacking. The Integral Education Centres in Orissa have already made a beginning towards a change in the traditional pattern of assessment because they are convinced that a new education ought to have a totally new approach to this also. The goal of all testing and evaluating is ultimately giving an idea to the pupil himself about where he actually is in respect of his learning the various subjects and also now far he has actually benefited as a whole person by being exposed to a process called education. This should also help the teacher and the parents become better able to be of service in the pupil's own education.

In the integral school, most examinations will be a feature in the classroom itself instead of becoming a ceremonious ordeal at the end of the year or a term. Ordinarily every committed teacher should broadly know whether a particular pupil is right on the line whether he is with the rest of the class in terms of performance and whether he has been able to relate himself to the educational process that is meant to be fostered in him through the teaching of the various subjects. Thus he will be able to say also at the end of the year whether a pupil is ready for the next higher class. But more important than that, he should be able to help the child also in the middle of term as soon as he suspects him to be lagging behind or underscoring.

Thus tests will be through-out the year and the cumulative results will tell us how a child has fared in a particular subject and in the aggregate. There may be both individual and group tests as and when necessary, thus different classes having their periodical tests at different times. There will be quarterly and annual tests also but that too as an arrangement be-

tween the pupils and the teacher concerned. The entire staff of the school will sit down to decide the quality of the throughout the year performance of every particular child, or the teachers teaching a particular subject in the various classes should in a group discuss the pupils' performances in that subject and take the necessary decisions. In case of the underscoring students, these can be interviewed and given all special assistance to improve and fare better. To sum up, the principle behind all assessment and evaluation should never be to treat the pupil as a victim of his own failings but to help him through the apparent hurdles.

Besides the so called academic performances, a pupil's performance in the so called non-academic fields has to be taken into account. Because we believe that the one is an important as the other in the total map of the pupil's growing life and his adventures with himself in the areas of becoming. The non-academics are as important as traits of personality as the academics. Thus, our pupil's performance in games, sports, music, painting, occasions of leadership, his cheerfulness, capacity for endurance and even his sense for humour and an attitude of non-complaining non-exhibitionistic equanimity will all be taken into full account in assessing him. Personality and attitude tests can be made use of to make the teachers more scientific in their judgments. Growth, achievement and self-confidence will be the chief criteria to assess the progress of the pupils from one level to another and all other evaluations should be used as corroborating factors.

At present, our pupils at the end of Grade X are required to appear at the examination conducted by the Orissa Board of Secondary Education to qualify themselves for further education. Thus the schools attaining the secondary level have to prepare their children especially for this and hence go through the necessary conditionings. But the schools are free up to Grade VII to make all their assessment and evaluation of the pupils on

the basis of internal assessment only, as has been stated above. As we visualize the Board assessing the pupils of the Integral Schools according to the pupils' own syllabus and not according to the syllabus of the Board, that will guard against much of the damaging effect the present practice has upon the programme of the Integral schools and their innovations. One can also think of the day when the society and its powers that be will be convinced about allowing the experiment with new education go its way in full freedom and frame out its own methods of assessment even at the end of Grade X, provided, of course, it is also convinced that Integral Education is really meant at exploring a healthier national system of education with a better man and better society as its aim.

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୬

ଏକ ନମୁନା :

ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ - ୧

୧. ଆମ ଘର –

ଆମ ଘରେ କିଏ କିଏ ଅଛନ୍ତି ? ବାପା, ମାଆ, ଭାଇ, ଭଉଣୀ, ଦାଦି, ଖୁଡ଼ୀ, ଅଜା, ଆଈ, ମାଉସୀ, ପିଉସୀ, ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମା, ବଡ଼ବାପା, ବଡ଼ବୋଉ ଓ ଭାଉଜ (ଗାଆଁ ଆଉ ସହରର ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ; କିଏ କି କି କାମ କରନ୍ତି ?)

୨. ଆମ ଘର –

ଦାଣ୍ଡ ଘର, ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡା, ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର, ଶୋଇବା ଘର, ଭିତର ଘର, ଠାକୁର ଘର, ଗୁହାଳ ଘର, ଅମାର ଘର, ଭଣ୍ଡାର ଘର, ପାରା ଘର, କୁକୁଡ଼ା ଘର, ଢିଙ୍କି, ଚକି, କୁଲା, ଛାଞ୍ଚୁଣୀ, ଶିଳ, ଚାଲୁଣି, ବଢ଼ିଣା, ଶିକା ଓ ଭାଡ଼ି ।

୩. ଆମ ବାଡ଼ି, ଆମ ପୋଖରୀ, ପୋଖରୀରେ କ'ଣ ସବୁ ହୁଏ ?
(ଗାଧୁଆ, ବାସନଧୁଆ, ପାଣିମଡ଼ା, ମାଛଧରା, ଶାଗତୋଳା)

୪. ଆମର ଚାଷ –

ଜମି, ଉଚ୍ଚ ଜମି, ନୀଚ ଜମି, କେଉଁ ଋତୁରେ କେଉଁ ଫସଲ ହୁଏ ? କିଏ ଚାଷ କରେ ? (ମୂଲିଆ, କୋଠିଆ ଓ ଭାଗିଦାର) ବଳଦ, ଲଙ୍ଗଳ, ଖଳା, ଫସଲ ଅମଳ, ବେଙ୍ଗଲା, ଓଳିଆ, ଖଣି, ମରେଇ, ଗଉଣୀ ।

୫. କିଏ ରାନ୍ଧେ –

କିଏ ବାସନ ମାଜେ, କିଏ ଥାଳି ଧୁଏ ? ଏସବୁ କାମରେ ସମସ୍ତେ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ?

ଚୁଲା – ଦୋପଖା ଚୁଲି, ଉଠା ଚୁଲି, କୋଇଲା ଚୁଲି, କରତଗୁଣ୍ଡ ଚୁଲି, ଗୋବର ଗ୍ୟାସ ଚୁଲି, ସୌର ଚୁଲା, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଚୁଲା, ଷ୍ଟୋଭ୍, ଗ୍ୟାସ୍ ଚୁଲି,

ହାଣ୍ଡି, ବାସନ, ପନିକି, କୋରଣା, ଡ଼ଙ୍କା, ଚଟୁ, କଡ଼େଇ, କରଚୁଲି, ତାଉଆ, ଖଡ଼ିକା, ଜାଲିଚଟୁ ।

୬. ଆମ ଗାଈବାଛୁରୀ –
ଗାଈଙ୍କ ନାଆଁ, କିଏ ଗୁହାଳ ପୋଛେ ? କିଏ ଗାଈ ଦୁହେଁ ? କିଏ ଗାଈ ମୁହାଁଏ ? କିଏ ଗାଈ ଚରାଇ ନିଏ ?

ଗାଈ ଗାଧୁଆ –

(ବିଦେଶରେ କ'ଣ ସବୁ ହୁଏ ?) ଆମ ଦେଶର ଗାଈ ଓ ଡ଼େନମାର୍କର ଗାଈ,
ଗୋବର ଘଷି –
ଗାଈ ମଲେ କି କାମରେ ଲାଗେ ? ଢୋଲ, ତବ୍ଲା, ହାଡ଼ରୁ ବୋତାମ, ସିଙ୍ଗରୁ ପାନିଆ ।

୭. ଆମ ଘର ପରବ –
ଦୋଳ, ଦଶହରା, ଦୀପାବଳୀ, ରଜ, ମାର୍ଗଶିରର ମାଣବସା, ନୂଆଖିଆ, ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ, ଭାଇ ଦ୍ୱିତୀୟା, ଭାଲୁକୁଣୀ ପୂଜା, ଶରତ ଋତୁ ଓ ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଦ୍ୱିତୀୟା ଓଷା, ଚିତୋଉ ଅମାବାସ୍ୟା, ବଉଳ ଅମାବାସ୍ୟା, ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି, କେଉଁ ପରବରେ କେଉଁ ପିଠା ?

୮. ପାରିବାରିକ ପ୍ରଥା – ବାହାଘର, ବ୍ରତଘର, ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ।

୯. ସେ ଯୁଗର କେତେକ କାହାଣୀ -
ପ୍ରହ୍ଲାଦ, ଧ୍ରୁବ, ଆରୁଣୀ, ଉପମନ୍ୟୁ, କର୍ଣ୍ଣ ଓ ପରଶୁରାମ, କୃଷ୍ଣ ଓ ସୁଦାମା, ଶ୍ରବଣ କୁମାର, ଅର୍ଜୁନର ଲାଖବିନ୍ଧା, ଏକଲବ୍ୟ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ।

□□

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ - ୨

ଆମ ଗାଁ ଓ ପଡ଼ିଶା

୧. ଆମ ଗାଆଁ –
ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡ, ଗାଆଁ ବିଲ, ଗାଆଁ ତୋଟା, ଗାଆଁ ନଈ, ଗାଆଁ ଗହୀର, ଗାଆଁ ମଶାଣି, ଗାଆଁ ଦେଉଳ, ଗାଁ ଗୋଚର, ଗାଁ-ଠାକୁର, ଗାଁ ମେଳଣ ।

୨. ଆମ ଗାଆଁରେ କେତେ ସାହି –
ଆମ ସାହି, ତାଙ୍କ ସାହି, ଧୋବା ସାହି, ଭଣ୍ଡାରୀ ସାହି, କେଉଟ ସାହି, ବାଉରୀ ସାହି, କରଣ ସାହି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାହି ।
' ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି'

୩. ଆମ ଗାଆଁରେ କେତେ ବେଉସା - ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, ମାଳୀ, ଅଟାରୀ, କମାର, ତେଲି, ଗୁଡ଼ିଆ, କେଉଟ, ତନ୍ତୀ, ବଢ଼େଇ ।
(ସହରରେ ଏମାନଙ୍କ କାମ କିଏ କରେ ?)

୪. ଆମ ଗାଆଁ ରାସ୍ତା –
ଗୋହରୀ, ଗହୀରରାସ୍ତା, କଚା ରାସ୍ତା, ପକ୍‌କାରାସ୍ତା ।
ସହରକୁ କିପରି ଗାଆଁରୁ ଆସନ୍ତି ?

୫. ଆମ ଗାଆଁ ବଇଦ –
ଡାକ୍ତର, ଡାକ୍ତରଖାନା ।
ସାଙ୍ଘାତିକ ରୋଗ ହେଲେ କଣ କରନ୍ତି ?

୬. ଆମ ଗାଁ ସ୍କୁଲ –
ବାଳକ ସ୍କୁଲ, ବାଳିକା ସ୍କୁଲ, ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ, ସେମାନେ ରହନ୍ତି କେଉଁଠି ? ଖାଆନ୍ତି କେଉଁଠି ?

୭. ଆମ ଗାଆଁ ଚାଷ –
କ'ଣ ସବୁ ଚାଷ ହୁଏ – ମାଟି କିପରି, ପାଣି କେଉଁଠୁ ଆସେ, କିଏ ଚାଷ କରନ୍ତି ? ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଚାଷୀ, ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ।

୮. ଆମ ଗାଆଁର ପଡ଼ିଶା –
ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ; କେଉଁ ଦିଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠେ, କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ, କୁଆଁ ତାରା, ଧ୍ରୁବ ତାରା, ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳ, ଲଞ୍ଜା ତାରା, ସପ୍ତାହ, ଦିନ, ମାସ, ବର୍ଷ, ସୌର ମାସ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ମାସ ।

୯. ଡ଼ାକ ଘର –
ଚିଠି କେଉଁଠୁ ଓ କେମିତି ଆସେ, କିପରି ଯାଏ ? କାର୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଦେଶୀୟ ପତ୍ର, ଲଫାପା, ଟେଲିଗ୍ରାମ, ଟେଲିଫୋନ୍, ଆଗ କାଳରେ ଡ଼ାକ କିପରି ଯାଉଥିଲା ? ଡ଼ାକ ହରକରା, ମନିଅର୍ଡ଼ର, ବିଦେଶକୁ କିପରି ଡ଼ାକଯାଏ ?

୧୦. ଗାଆଁ ଆଉ ସହର –

ସହରରେ କେଉଁମାନେ ରହନ୍ତି ? କେଉଁମାନେ ଅଧେ ସହରରେ ଓ ଅଧେ ଗାଆଁରେ ରହନ୍ତି ? ସହରକୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ କେଉଁଠୁ ଆସେ ? ପାଣି ଓ ବିଜୁଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା, ନର୍ଦ୍ଦମା ଓ ପାଇଖାନା ।

୧୧. ଗାଆଁ ଆଉ ସହର ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି –

ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସହର ।

ଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶାର କେତୋଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ସହର ।

ଓଡ଼ିଶାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଗାଆଁ ।

୧୨. ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର କେତୋଟି କଥା –

ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, କାଞ୍ଚିଯୁଦ୍ଧ, ଅଶୋକଙ୍କର ପରାଜୟ, ଧର୍ମପଦ, କଳାପାହାଡ଼ ।

୧୩. ଆମ ଜାତୀୟ ପତାକା -

ସବୁ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପତାକା । ସାରା ପୃଥିବୀ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ପତାକା । ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ, ଜନଗଣ ମନ, ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ ।

୧୪. ଆମ ଇତିହାସର କେତୋଟି କଥା –

ବୁଦ୍ଧଦେବ, ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ଓ ପୁରୁ, ଶିବାଜୀ, କବୀର, ପଦ୍ମିନୀ, ବିବେକାନନ୍ଦ, ଗାନ୍ଧୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ମଧୁସୂଦନ, ବାଜି ରାଉତ ।

୧୫. ଆମ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ମଣିଷ ?

ପୃଥିବୀ, ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ।

ପୃଥିବୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କେଉଁଠି ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି କି ?

ଆଉ କେଉଁଠି ଜୀବନ ଅଛି କି ?

□□

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ - ୩
ଆମ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା

୧. ଓଡ଼ିଶାର ଜିଲ୍ଲା କେତୋଟି –
ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ମହକୁମା, ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ, ରାଜଧାନୀରେ କ'ଣ କ'ଣ ଅଛି - ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍, ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ, ରାଜ୍ୟପାଳ ।

୨. ଓଡ଼ିଶାର ପାହାଡ଼ –
କେତୋଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ପାହାଡ଼, ଜଙ୍ଗଲ, ଜଙ୍ଗଲରେ କି କି ଗଛ ଅଛି, କି କି ଜନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି ? ଅଭୟାରଣ୍ୟ (ଓଡ଼ିଶାର, ଭାରତର ଓ ଆଫ୍ରିକାର), ଜଙ୍ଗଲଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ: - ଝୁଣା, ମହୁ, ଲାଖ, ଛେଲି ଓ କାଠ, ମୂଳ (ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ କାଠ କେଉଁଠୁ ଆସେ ଓ କିପରି ଆସେ)

ଘାସ, ବାଉଁଶ, କାଗଜକଳ, ଚନ୍ଦନ, ଶାଗୁଆନ ଓ ଶିଶୁ, ରବର, କଫି, ପାତାଳଗରୁଡ଼ ।

୩. ଓଡ଼ିଶାର ନଈ –
ମହାନଦୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ବୈତରଣୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ଋଷିକୁଲ୍ୟା, ବଂଶଧାରା, ଉପନଦୀ ଓ ଶାଖାନଦୀ, ଡେଲ୍‌ଟା । ନଦୀ ବଢ଼ିରୁ କ୍ଷତି ଓ ଲାଭ । ନଦୀ ବନ୍ଧ - ହୀରାକୁଦ, କେନାଲ ।

୪. ଓଡ଼ିଶାର ସମୁଦ୍ର –
ଚିଲିକାହ୍ରଦ, ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ, ଚିଲିକାର ମାଛ, ମାଛ ଗାଡ଼ି, ଅସ୍ତରଙ୍ଗ, ଲୁଣମରା (Sea salt and Rock salt)ସମୁଦ୍ରରେ ମାଛମରା, ନୋଳିଆ, ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରରେ ମାଛ ଧରା, ବନ୍ଦର-ପାରାଦ୍ୱୀପ, ଗୋପାଳପୁର, ଚାନ୍ଦବାଲି, ଚାନ୍ଦିପୁର ।

୫. ଓଡ଼ିଶାର ଖଣିଜ –
ମିନେରାଲ ସର୍ଭେ
ଲୁହା ଓ କୋଇଲା, ତାଳଚେର, ଦଇତାରୀ, ରାଉରକେଲା ।

୬. ଏକ୍‌ସପ୍ରେସ୍ ସଡ଼କ, ଜାତୀୟ ରାଜପଥ, ମଟର ସଡ଼କ, ରାଜଧାନୀ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ଚାରିଆଡ଼କୁ ଯୋଗାଯୋଗ ।

କିପରି ଯାଇହେବ –
ପୁରୀରୁ ଜୟପୁରକୁ, ବାରିପଦାକୁ ସମ୍ବଲପୁରକୁ, ଅନୁଗୁଳରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ, ବାଲିମେଳାରୁ ରାଇରଙ୍ଗପୁରକୁ ?

୭. ଓଡ଼ିଶାର କାରିଗରୀ କାମ –
ତାରକସି କାମ, ସିଙ୍ଗ କାମ, ଓଡ଼ିଶାର, ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ, ମାଣିଆବନ୍ଧୀ, ମଠା ଓ ଏଣ୍ଡି, କାଠ କାମ, ପଥର କାମ, କଂସା ବାସନ ।

୮. ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର –
ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, କୋଣାର୍କ, ଯାଜପୁର, ରେମୁଣା, ବାଙ୍କୀ, କାକଟପୁର, ବାଣପୁର, କପିଳାସ, ବେଦବ୍ୟାସ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ, ଜୋରନ୍ଦା, ଝଙ୍କଡ଼; କେଉଁଠି କେଉଁ ଭୋଗ ? ଓଡ଼ିଶାରେ କେଉଁଠି କେଉଁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ପସିଦ୍ଧ ?

୯. ଓଡ଼ିଶାର ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ –
ନୃସିଂହନାଥ, ସପ୍ତଶଯ୍ୟା, ତପ୍ତପାଣି, ଅତ୍ରି, ଦୁଡୁମା, କଳିଙ୍ଗା, ପ୍ରଧାନପାଟ, ଖଣ୍ଡାଧାର, ରଥଯାତ୍ରା, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ବୁଡ଼, କଳିଙ୍ଗା ଘାଟି ।

୧୦. ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ରାଜା -
ଖାରବେଳ, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ, ମର୍କତ କେଶରୀ ଓ ନୃପ କେଶରୀ ।

୧୧. ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ମରଣୀୟ ମଣିଷ –
ସାରଳା ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଭୀମ ଭୋଇ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା, ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଖର, ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର, ରାଧାନାଥ, ଫକୀର ମୋହନ ।

ଶିଖିବା ଗୀତ – ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରୀ ଚୂଳ - ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ।
ନମୋ ନିରଞ୍ଜନ - ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ।

□□

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ - ୪

ଆମ ଭାରତ ବର୍ଷ

୧. ହିମାଳୟ ପର୍ବତ –

ପୃଥିବୀର ଛାତ, ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହିମାଳୟ, ଦେବତାତ୍ମା ହିମାଳୟ, ହିମାଳୟର ନଦୀଧାରା, ଚିରସ୍ରୋତା (ଗଙ୍ଗା, ସିନ୍ଧୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର) ଉର୍ବର ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା, ଯଦି ହିମାଳୟ ନ ଥାନ୍ତା ?

୨. ଭାରତର ବିଚିତ୍ର ଭୂମି –

ମାଳଭୂମି, ମରୁଭୂମି, ସମତଳ ଭୂମି, ବିନ୍ଧ୍ୟ, ପଶ୍ଚିମ ଓ ପୂର୍ବଘାଟ

ବିଚିତ୍ର ନଦ ନଦୀ –

ଅରଣ୍ୟ ଭୂମି –

ବିଚିତ୍ର ବୃଷ୍ଟିପାତ (ଚେରାପୁଞ୍ଜି ଓ ଜୟସାଲମିର)

ମରୁଭୂମିରେ କେନାଲ ପାଣି, ଗଙ୍ଗା ଓ କାବେରୀର କେନାଲ ।

୩. ଭାରତର ବିଚିତ୍ର ମଣିଷ –

ପଞ୍ଚଷଠି କୋଠି, ପୃଥିବୀର ପାଞ୍ଚ ଭାଗରୁ ଭାଗେ, ବିଚିତ୍ର ଆହାର; ବିଚିତ୍ର ପୋଷାକ, ବିଚିତ୍ର ଗୃହବସତି, ବିଚିତ୍ର ଭାଷା, ବିଚିତ୍ର ପର୍ବୋତ୍ସବ, ଏତେ ବିଚିତ୍ରତା ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଭାରତ ।

୪. ଭାରତର ବିଚିତ୍ର ଇତିହାସ –

ମହାମାନବର ସାଗର ତୀରେ -

ଅନାର୍ଯ୍ୟ, ଦ୍ରାବିଡ଼, ଆର୍ଯ୍ୟ, ମଙ୍ଗୋଲ, ପଠାଣ, ଶିଖ, ମରାଠା, ଇଂରେଜ, ୟୁରୋପୀୟ, ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ, ପାରସି, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍, ଇହୁଦୀ । (ଅଶୋକ, ଫିରୋଜ, ତୋଗଲକ; ଦାରା, ଆକ୍‌ବର ଓ ଅହଲ୍ୟା ବାଈ)

୫. ଭାରତର ବିଚିତ୍ର ବିଦ୍ୟା –

ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ପୁରାଣ, ଗୀତା, କାଳିଦାସ, ଖନା, ଲୀଳାବତୀ, ବରାହମିହର, ଚରକ, ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ, ଶଙ୍କର ଦେବ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପଞ୍ଚ ଶଖା, ତୁଳସୀ ଦାସ, ନାନକ, ଜ୍ଞାନେଶ୍ୱର, ତ୍ୟାଗରାଜ, ଭାଲାଥୋଲ ସୁବ୍ରମନ୍ୟମ୍ ଭାରତୀ. ମହମଦ ଇକ୍‌ବାଲ୍, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ।

୬. ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର କାହାଣୀ –

ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ, ବକ୍‌ସି ଜଗବନ୍ଧୁ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ରାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈ, ବନ୍ଦେମାତରାମ୍, ଖିଲାପତ୍ ଓ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଲୋକମାନ୍ୟ ତିଲକ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ, ଲାଲା ଲଜପତ୍ ରାୟ, ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ, ନେହେରୁ, ସୁଭାଷ ବୋଷ, ଭଗତସିଂହ, ସୀମାନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀ, ଗଣେଶ ଶଙ୍କର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଆଜାଦ୍, ଖୁଦିରାମ୍, ମାଡ଼ାମ୍, କାମା ।

୭. ଭାରତର ଶାସନ –

ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ, ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର, ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ, ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ, ଲୋକସଭା, ରାଜ୍ୟସଭା, ବିଧାନସଭା, ଭାରତର ବୃହତ୍ତମ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଭୋଟିଂ ସିସ୍‌ଟମ୍ ।

୮. ଆଧୁନିକ ଭାରତର କୃତି ମଣିଷ –

ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ, ଦୟାନନ୍ଦ, ଈଶ୍ୱର ଚନ୍ଦ୍ର, ରାମକୃଷ୍ଣ ଓ ବିବେକାନନ୍ଦ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ, ଗାନ୍ଧୀ, ଆମ୍ବେଦକର, କାର୍ଭେ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରାୟ, ଅବନୀନ୍ଦ୍ର, ନନ୍ଦଲାଲ, ଉଦୟଶଙ୍କର, ରବିଶଙ୍କର, ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦୀନ ଖାଁ, ବିସ୍‌ମିଲ୍ଲା ଗାଁ, ଶୁଭଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସତ୍ୟଜିତ୍ ରାୟ ।

୯. ପ୍ରାଚ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ଏକ ସେତୁ –

ପୁରାତନ ଓ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା - ପୁରାତନ ଭୂମିରେ ଠିଆହୋଇ ଆଧୁନିକ ବିଶ୍ୱ ଲାଗି ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିଥିବା ଆଧୁନିକ ଭାରତବାସୀ ।

ଏକ ନୂତନ ଭାରତର ସନ୍ଧାନ - ଯେଉଁଠି ଭୋକ ନାହିଁ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନାହିଁ, ଅଶିକ୍ଷାନାହିଁ, ନୀଚତା ନାହିଁ, ଘୃଣା ନାହିଁ, "ଦିବେ ଆର୍ ନିବେ ମିଲାବେ ମିଲିବେ ଯାବେନା ଫିରେ ।" ଏ ଦିଗରେ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଅବଦାନ ।

୧୦. ଭାରତ ଓ ତା'ର ପଡ଼ିଶା –
ଛଅଟି ମହାଦେଶ, ଇଉରୋସିଆ, ଏସିଆ (ପାକିସ୍ତାନ, ବଙ୍ଗଳାଦେଶ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଚୀନ, ଜାପାନ, ଇସ୍ରାଏଲ)
ଗୀତ - ତୁହି ମା ଜନମ ଭୂମି - ସର୍ବେଷା - ହେ ମୋର ଚିତ୍ତ - ସାରେ ଯାହାଁ ସେ ଆଚ୍ଛା - ଅୟି ଭୁବନ-ମନ-ମୋହିନୀ ।

□□

ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ଼ - ୫
ଭାରତ ଓ ପୃଥିବୀ

୧. ଆମ ପୃଥିବୀ –
ସୌର ପରିବାର, ପୃଥିବୀର ଆକାର, ଭୂପୃଷ୍ଠ, ପୃଥିବୀର ଗତି, ଆହ୍ନିକ ଗତି, ବାର୍ଷିକ ଗତି, ଦିନରାତି, ଋତୁ ଓ ବର୍ଷ ।

୨. ଭୂ ମଣ୍ଡଳ –
ସୁମେରୁ ଓ କୁମେରୁ, ବିଷୁବ ରେଖା, ଅକ୍ଷାଂଶ, ଦ୍ରାଘିମା, ସ୍ଥାନର ଅବସ୍ଥିତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ତାପ ମଣ୍ଡଳ, ସମୟ (ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟ, ପ୍ରମାଣ ସମୟ ।)

୩. ଜଳବାୟୁର କେତୋଟି ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ –
ବିଷୁବ ରେଖାଠାରୁ ଦୂରତା, ଉଚ୍ଚତା, ସମୁଦ୍ରଠାରୁ ଦୂରତା, ସମୁଦ୍ର ସ୍ରୋତ, ପବନର ଦିଗ, ଜଳବାୟୁର ବିଭିନ୍ନ କଟିବନ୍ଧ ।

୪. ପୃଥିବୀରେ ମନୁଷ୍ୟର ବିଚିତ୍ର ଜୀବନ - (କେତୋଟି ନମୁନା)
ରୁଷିୟାର ଡ଼ିମିଟ୍ରି, ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍‌ର ଲାଇଲା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଟମ୍, ଇସ୍ରାଏଲର ଉରି, ଜର୍ମାନୀର ହାନ୍‌ସ୍ ।

୫. ପୃଥିବୀର ଭାଷା –
ଭାଷାର ବିଭିନ୍ନ ପରିବାର, ଭାରତୀୟ ଭାଷା ପରିବାର, ଲିଖିତ ଭାଷା ଓ କଥିତ ଭାଷା, ଜାତୀୟ ଭାଷା, ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଭାଷା ।

୬. ବଡ଼ ପୃଥିବୀ ସାନ ହେଲା କପରି ?
ପଥର ସନ୍ଧାନ, ମାର୍କୋପୋଲୋ, ହୁଏନସାଂ, ସ୍ୱେନ୍ ହେଡ଼ିନ୍, ନାନ୍‌ସେନ, ସ୍କଟ୍, କଲମ୍ବସ୍, ଭାସ୍କୋଡ଼ାଗାମା, ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍ ଡ୍ରେକ୍ ।
ବାୟୁପଥ, ଉତ୍ତର ମେରୁ ଉପରେ ବାୟୁପଥ, ରେଡ଼ିଓ, ଟେଲିଫୋନ୍, ଟେଲିଭିଜନ୍, ଟେଲିପ୍ରିଣ୍ଟର, ଟେଲେକ୍‌ସ, ବହି, ଖବରକାଗଜ, ବିଶ୍ୱ ଡାକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବଡ଼ ବଡ଼ ରେଳପଥ ।
(Trans Canadian, Trans Siberian, Trans Continental)

୭. ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଧ୍ୱଂସ ହେବ ନା ଭାଇ ଭାଇ ପରି ରହିବ ?
ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ, ରେଡ଼କ୍ରସ୍ । W.H.O., F.A.O., U.N.I., C.E.F.)
ଶାନ୍ତିନିକେତନ, ଅରୋଭିଲ୍, ଯତ୍ର ବିଶ୍ୱ ଭବତି ଏକନୀଡ଼ଂ, ପୃଥିବୀ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ।

୮. ମଣିଷଜାତିର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ –
ସକ୍ରେଟିସ୍, ଆବ୍ରାହମ୍ ଲିଂକନ୍, ଟଲ୍‌ଷ୍ଟୟ୍, ଆଲ୍‌ବର୍ଟ ସ୍ୱାଇଚ୍‌ଜର, ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍, ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ କିଙ୍ଗ୍, ଦାନିଲୋ ଦୋଲ୍‌ଚି, ମଦର ଟେରେସା ।

୯. ଆମ ପୃଥିବୀର ଭବିଷ୍ୟତ –
ପୃଥିବୀ ଥଣ୍ଡା ହୋଇ ଆସୁଛି, ସନ୍‌ସ୍ପଟ, ଦୂଷିତ ପରିବେଶ, ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ, ଯୁଦ୍ଧର ସଜବାଜ, ବୋମା, କ୍ଷେପଣାସ୍ତ୍ର ।
ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି କେଉଁ ବାଟକୁ ବାଛିବ - ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ନା ଉନ୍ନତି-ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ।
ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ-ସ୍ୱପ୍ନ ।

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୨

SYLLABUS
INTEGRAL SCHOOL TEACHERS TRAINING PROGRAMME.

1. Education, what it is and what it is not.
   Education and Training - Education for conformity.
   Education for status quo and for the Establishment.
   Education for change;
   Education for a new man and a new society.
   Education of the whole man - Total Education.
   Integral Education.

2. **Human History** - Man in the process of evolution.
   Man as a creature and a creator.
   Man's world, what it is and what it might be.
   The utopias - The escapist solutions -
   The Commissar way to the ideal society.

3. **Pioneers in Education:**
   Froebel, Pestalozzi, Dewey, Maria Montessori,
   Grundtwig, Kristen Kold, Janus Korzac, Neil.

4. **(a) Indian Education today** - The commissions and the non-implementation, Top-obsessed and weak-based education - a few statistics from Indian Education.

   (b) Some pioneers:
   Vivekananda, Rabindranath, Gandhi, Sri Aurobindo.

5. **The New Education:**
   - All life is Yoga and all life is Education.
   - The will to ever transcend the defined lines.
   - Integral Education: Physical, Vital, Mental, Psychic, Spiritual.
   - The new attitude and a new way of understanding.
   - The three principles of teaching.

6.a) **The developing child** - the stages in development - The basic orientations. Weaning, Growing, Aspiring and achieving, Learning, motivation, Personality, The self-actualizing person.

b) **The growing Teacher:** The unsubmitting learner, Receptivity, Vulnerability, Commitment, The Respecter of growing souls, who lets the child grow beyond himself. The Four Austerities and the Four liberations.

7. (a) **Methods: methods for what ?**
Play-Activity, Performance, Collaborations, Projects; Individual and group methods.

(b) Methods of Teaching : Oriya, English, mathematics, Science, Social Studies, Sanskrit, etc.

8. **Physical Education, Health Education.**

9. **Evaluation and Assessment -**
Investigating into Interests and Aptitudes,
Cumulative Result Card, Round- the year Records.

10. **School Organisation:**
The leader of the school, the team of teachers, home and school, involving the parents, staff meetings, decision making, leadership, the group-dynamics of the school, the school and the community.

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୮

THE SECOND ANNUAL MEET FOR INTEGRAL EDUCATION TEACHERS

BHUBANESWAR, 1981

A REPORT

" I may be there or not, but these children of mine will be there to carry out my work.

And those who collaborate in this divine work today will have the joy and pride of having participated in such an exceptional experiment".

- The Mother on May 28, 1953.

From Delhi to Bhubaneswar is a complete one year. It is really so encouraging and reaffirming to one another here in this conference. In Delhi we came mostly as strangers, though we were doing the same work in different states of the country, in Andhra Pradesh, Madhya Pradesh, Gujrat, Uttar Pradesh, West Bengal and also in some other States. We came to know one another in the conference at Delhi. One wishes we could have more collaboration and sharing among us throughout the year besides coming to a mutual meet only once a year. One may of course hope that we shall try to devise means of a more constant contact among ourselves while we shall be working together in the conference for about a whole week now at Bhubeneswar.

In Orissa this has been for us another year of further progress. Besides the thirty centers of integral education existing in the State at the time of the Delhi conference, we have now five more added to the list; of them one is situated in a

district headquarters and the rest are in rural areas of four districts, Dhenkanal, Sambalpur, Puri and Koraput. This year we gave the entire month of June for the programme of training of teachers for the centers of integral education. It may be noted here that the duration of the programme was previously for two weeks only, it was for three weeks in 1980. We have the feeling that even a whole month is not enough if we have to do justice to the programme. There is already a loud thinking going on in many of us that to really serve the purpose, there ought to be a more permanent programme of training, with a more or less permanent programme of training, with a more or less permanent core staff to organize it. But that would require more funds and more persons, and we do not think we can afford it right now. But we do hope that it will be possible in the near future and then we can be assured of having only trained teachers in integral education in all the schools of the State.

As in other years, we have also got the help of many experts and educationists of the State in our training programme. We are more than grateful to them for their assistance and guidance thus given. Though they belong officially to the various colleges and universities around us, we have been gradually led to feel that they are more with us than with the establishments that have formally employed them. This year we had the privilege of getting the help of almost all the subject experts of the Orissa Board of Secondary Education. They said they felt more at home with our teacher trainees than with whom they were meant officially to work with, because, as they expressed themselves, in us they met a group which was really interested to learn and be benefited. While on the other hand, when they had to go on their official rounds with their expertise, they had a feeling that they were as it were being thrust forcibly upon unwilling persons who visibly gave an impression that they did not want any help and would always prefer to be left to themselves. We are happy that we can use the services of these friends who feel so much out of place where they are. Needless

to say, this is an honorary service these friends annually render for us; and it is really encouraging to see that every year we are getting more and more of them in our midst. The phenomena also indicates that when a person is reduced to a mere functionary in a grand machine and is treated only as such, he begins to underfunction because he usually finds the right occasions for inter-communication lacking and the genuine individual in him tends to withdraw to the background.

The State Government during the year under review has come forward to extend its financial aid to thirteen more schools and the rest should enter the aid list before long in the year to come. This will indicate that we are gradually becoming better off, and if we become handicapped at all in our pursuit of education, it will never be for want of finance any more, but for other reasons. There has also been some advance in our dialogue with the State Government during this year about a possible different pattern of examination and assessment of our pupils completing ten years of schooling to make them eligible for further education. There is a proposition now being considered that a draft of the 10-year syllabus being followed in the integral schools will be submitted to the Government to be considered by a special committee appointed by the latter to find out if it can be accepted as a parallel syllabus to the one being followed now by the Orissa Board of Secondary Education. If so accepted, our pupils completing ten years' study in our schools will be examined on the contents of our syllabus and where found qualified, they will be eligible to be admitted into college. That will be quite a step and therefore the New Life Education Trust is now busy in preparing a comprehensive syllabus of its own consisting of the pre-primary, primary, higher primary and the secondary levels so that it can be available to the Government as early as possible.

It may be observed here in passing that while participating here in this conference, all of us from the various centers of

integral education in the country should give a thinking about whether we may aim at eventually having our own syllabus followed in all the integral schools in the country. At present all the integral schools outside the State of Orissa are following the government syllabus prevailing in their respective States. We may consider together whether that takes away very much of the real strings from our hand and whether that tends to keep our experiment and our institutions operationally cut to size. Perhaps our own syllabus will give us more freedom and better educational incentive to go our way without being forced to make dilutions. And if there is a favourable consensus, we may then set our minds to frame out a skeleton core in way of a common syllabus for all our schools, providing of course a long tether for local variations and modifications.

With the syllabus, comes also the question of preparing our own text-books, readers and the like. The readers in English, Sanskrit and Hindi can be prepared at the national level co-operatively by a competent team. The prevalent text books in the country are mostly uninteresting, unpalatable and adult-obsessed. We can make an effort to make them different. Those of us who teach Science and Mathematics in our schools could also sit down to decide upto what grade they can purge the prescribed text books out of the classroom and substantiate this new way of teaching without books by producing teachers' hand-books and guides. The most interesting thing remains perhaps to be done in the case of teaching history, geography and civics. These are not just subjects to learn, they are intended to inculcate definite attitudes and orientations in the pupil even when he is very young, an attitude that inspires reverence to one's national and cultural past and an orientation which builds one up as a responsible individual in a democracy with an appropriate sense of dignity about oneself as an individual which helps to make one feel responsible for one's country, people and society. We, for whom education stands for evoking the genuine humanity in man by linking him to the divine and the

universal in him, could do well to prepare our own books in history, geography and citizenship that can work as models also for others and that can stress upon the real attitudes.

The next is what we have been used to call our cultural activities in our schools. In the usual schools this has been included in the school programme as extra-curricular activities, to bring about, as it were, a sort of pleasant diversion in the drudgery of the strictly academic items. With us in the integral schools, it is a part of the total educational scheme and constitutes what we call vital education. Till now, our programmes of music, dance and dramatics have been mostly imitations of the familiar bazaars. Our stage seems to very faithfully follow the stage of the town, and thus these performances of ours have predominantly an entertainment value and thus lose the particular stance that could be given to them in integral education. We should perhaps sit together to evolve a stage style of our own, a definite pattern which is inostentatious but deeply suggestive, an inward-directing performance that simply does not relax, but also elevates. We ought to remember that vital education is an education of the vital to make it more and more ready to be in touch with the psychic. And more than anything else, it is the psychic that has the central place in all good education. Let us, therefore, keep away from the idols of the market place !

By early nurture, we have, the hardened adult in very one of us who work with integral education, been so nicely conditioned to a religious way of conceiving things that, even though we try to be very earnest and sincere, we always run the risk of confusing the spiritual with the religious. Though a religious life has always an option before it to grow into the realm of the spiritual, a spiritual life has no need to be necessarily associated with an exhibition of the religious. In our schools, when creating a conducive atmosphere for the flowering up of the spiritual in all concerned including our children, we must al-

ways take care that there is never such a confusion. An outward allegiance to rules should never be mistaken for a growth of discipline from within. Our children are not meant to be good boys and girls, they are here to grow up as living souls. They ought to be able to continue to grow even when they are adults. Education, managed everywhere by adults, has not been able to do that. The consequence has been a repetition of the same old patterns with a few new embellishments on the surface. Let us take care to be different and not to deviate.

This will be possible if we, teachers and organizers together, give more time to sit together to study Sri Aurobindo and The Mother and discuss the deep implications of their message. It is often thought that after the new schools have come to be, most of our time and energy has now to be given to see to its day-to-day managerial aspects and thus we have very little desire and time left to sit closely by one another, sit like willing little children for the real execution of what all we do and grow by this communion. To make the things seemingly easier, we arrange a sort of division of labour among ourselves, some as teachers to see to the educational side and the others to only look after the organizational side of the school. This often becomes tantamount to the creation of unhealthly gaps and harms everyone concerned. Such gaps should never be allowed to exist and whatever may be the special stations of each of us in the total scheme of the school, we must come to our tasks as little children, open and willing to receive, willing to grow and willing to give to others the best in ourselves. That will go a long way to solve many of our problems, make us more ready for the way and therefore more acceptable to one another. We will never forget that the work we are doing is essentially a spiritual work and thus the problems arising along its execution ought to be grappled with at the spiritual level also. As we shall have never a very bright chance of showing ourselves off by huge outward achievements and fulfillment of targets, we have

a still greater need to depend on the inner goods, on growth and on the openness with which we come to one another and to ourselves.

The work we have chosen to be a part of in this country is no doubt a very great work and we are really fortunate that we have been called for it. We do keep on growing and on helping one another grow as long as we put the work first and give it a greater priority than ourselves. That helps both the work and ourselves. But when we for some reason or the other begin to put ourselves first and give greater priority to ourselves than the work, disaster begins to set in, and in spite of many outward results we maybe able to achieve, the real stuff in us begins to erode and we begin to fall from grace, lose in confidence and the joy that our work could give us. Let us therefore learn to put the work always before ourselves and that is always one of the ways to overcome the subtle allurements of the ego in us.

Our ego also induces us to forget that our school, the single ones, are all a part of a larger movement and hence we cannot afford to concentrate ourselves so exclusively on our school only, that we have to grow together with others, that we have also to take the others with us. This brings us to the issue of the very new schools versus those that have attained some amount of stability because of their experience of several years, the schools in the urban areas versus those in the rural. The truth is of course that, even in the comparatively more stable schools, there remains yet so much to be attained and the resources seem to be so inadequate that there is a natural tendency to overconcentrate on one's own. The new schools who are right in the midst of their initial struggles to exist expect on the other hand that those who have gone before them, ought to be able to come to help them. The New Life Education Trust is yet to work out a workable pattern of mutual involvement and assistance in this case. It may periodically arrange more experienced teachers from the first schools to go to the new ones and help in

the organization of teaching there. It can also arrange mutual transfers and exchanges so that we all can benefit from one another's assets and equipments. All the schools, though free and independent to grow and develop in their own ways, are also interdependent in the sense that they are emotionally tied to one another and are each a part of the same movement. It is not the exclusive prosperity of any one school, may that be our school, that is the goal. Our schools are instruments to set in motion a process that will bring about a change in the larger society, break into the present rigidities and shake up the recalcitrant quarters. Ours will not be a good school in the hackneyed meaning of the word, it will be full of that zest for life that might be which can really challenge the callousness of the present.

The goal will be to establish the great harmony through an unending process of progressive harmonies. Harmony should never connote coming to a standstill, it should not block the possibility for further change. In education, one can think of a hierarchy of successive harmonies, each unfolding into a disequilibrium in order to achieve the next higher equilibrium. A harmony which must have been of so much help to arrive at where we are ought to be sensed and looked upon as a barrier when we have to leave it in order to arrive at the next step. To stop half-way is to succumb to a temptation. Thus, as we march forward in our experiments with integral education, we shall be having this realization step by step that eduction is not merely one of the many areas in the theme that is life. We shall realize that yoga is not a special theme for the socalled yogis who draw themselves away from life. For us all life is education and nothing pertaining to life is foreign to education. However we may now be biding our time by remaining neckdeep in the old familiar securities while, at the same time cherishing a very different and luminous future, we have to take a decision in favour of or against the great adventure that awaits us in this world. Education is a path of that adventure, it is a journey to seek out

the further harmonies in the process of our becoming an individual as well as a collective. After reaching a certain point however, there remains little distinction between the individual and the collective, between spiritual and the mundane, between self-giving and self-realizing.

The above reflections were in way of pointing out a solution to the many problems that we are often confronted with in our schools. Most of these problems are due to a sort of inability on our part to work with one another, because we seem to insist that only we have the truth. We often take a part of the truth for the whole, or instead of expanding ourselves into the truth in order to really comprehend it, we squeeze it into petty sizes and boast that we have it. This will mean that we have to grow in proportion to our task, even extend our boundaries and never try to swallow one another in way of asserting only ourselves. Problems will always be there, they will also go on changing their levels as we continue to grow in accepting and understanding one another upon the context of the larger truth that we seek to attain.

Last year at Delhi there was a suggestion that we form an all-India board for integral education which will serve as our link with one another. We do have a lot to learn from one another, from the experiences we each have in our respective institutions. The situation with the individual experiments is no doubt very different and no two schools even encounter the same problem; nevertheless coming to be acquainted with one another's experiences will provide us with a better perspective upon which we seek to find solutions of our problems. The all-India Board ought to meet at least twice a year to take stock of the progress made by the integral education movement as a whole and to spell out the areas of immediate concern from time to time. We may have a bulletin at the national level that will enlighten us about the progress of our experiments in the various States. It may also be worthwhile to consider whether there

can be some exchange of teachers at the inter-State level. We shall think upon these propositions as we go into the task part of the conference here and let us hope we shall definitely reach a few decisions that we shall implement in the coming year till we meet again in 1982.

Education, for reasons more than one, has become one of the last items of concern for the traditional elite and leadership in this country. We should not make any secret of the fact here that we are a flock that thinks just the contrary. We have taken to education because we are convinced that it is primarily through education that a real beginning can be made towards the desired change. We refuse to reduce education to a technique, to a system that can be run by a heartless band of people who have the skills only. For us education is a whole job, a sadhana that claims the loyalty of the whole man. It begins by changing oneself before one sets out to change others. It means making oneself worthy of knowledge, power, truth and beauty before we at all think of making these available to others, especially to children. The task is an enormous one and we know it very well. We also know that as we begin to affirm to ourselves that the task belongs to the Divine and we are merely instruments doing our bit in it, the work becomes very easy. We are grateful that we have been chosen for this particular task. Let that sense of gratitude be always with us, ever bringing us closer to one another and also closer to the real motivator working through all of us.

□□

ପରିଶିଷ୍ଟ - ୯

INTEGRAL EDUCATION:

THE VISION AND AN EXPERIMENT

୧୯୯୬ ଡିସେମ୍ବର ୪-୭ ରେ Madras Institute of Development Studies, ଚେନ୍ନାଇଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ସେମିନାର୍‌ରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ।)

" The first principle of education is that nothing can be taught", thus goes Sri Aurobindo's first of the three hypotheses about education. " Mind has to be consulted in its own education" is his second adumbration; and he concludes in the third principle that "all education has to proceed from near to the far." Sri Aurobindo had enunciated these principles during the first decade of this century. His ideas about education took shape when he was actively involved in the Bande Mataram Movement and at one time had become the principal of the Calcutta National College. The National College was itself a protest against education as it then prevailed in India and sought for an alternative. The very nature and import of the three principles clearly indicate that Sri Aurobindo was very much aware on the contemporary movements of thought in the field of education in Europe. In fact he had then perhaps a better acquaintance with the heritage of the West than of the East. The three principles suggest the key psychological insights that then saturated all educational endeavour. Those were the days of many experiments, asking questions that had never been asked before. The very attitude about what a human child is and would be was changing radically.

Sri Aurobindo left Indian politics and came to Pondicherry in 1910. An altogether new phase began in his life and in his quests. Though many in India will fondly describe him as a

Yogi, his Yoga was very much different from the traditional Indian path. The latter stood for renunciation of world and life. It took the world for a place which was full of suffering and explained human nature as condemned to remain what it always has been. There was, as it were, no prospect of a change or a betterment. All human effort at an improvement was proclaimed as useless. The only way out was to run away from here, seeking for a bliss only hereafter in a heaven. All real redemption was a flight from this condemned state. It is astounding to know that almost all the excellent pieces of wisdom has been uttered in ancient India by sages who had renounced the world. Indian mythology and religious lore is replete with stories to convince the human fool about the futility here and the promises over there.

Sri Aurobindo said, "God has not created this world, He has become this world, He is this world". This really changed the very axioms. "The Divine is infinite possibility". Sri Aurobindo declared, and the possibilities have to be realised here by us as individuals and in the collective. The aim of Yoga is spiritualisation of society, or of humanity if you choose to say so. The entire tone is one of affirmation. Ancient Indian wisdom had of course sung of the soul that is within in everyone of us, but it had imagined it as imprisoned waiting to be released of the thralldom. There had been moral codes, prescribed religions and the like, but the utter aim was an escape; all this was recommended to be undergone to qualify yourself for the release. There was no emphasis upon changing the world to make it worthy of the Divine in you. One has only to live out one's stigma of Karma and then get away into the contemplated supreme bliss.

Even the many sages of the enlightenment of the nineteenth century India, though they so much and so often sounded affirmative and radical, had held out renunciation and release as the ultimate goals. It seems Sri Aurobindo was an exception

and spoke with a totally different emphasis. " We have not to lose ourselves in God, but to find ourselves in God"- was what he said as the aim of all Yogic pursuit. It had altogether a different appeal and called for a different kind of readiness. He has said several times that many of the world religions have dreamt of the kingdom of heaven come down to us upon this earth, but very little has been accomplished in actuality. We may perhaps add, the mundane powers that be have used religions to their own benefits and have been instrumental in bringing in most of the manmade sufferings and miseries which most of the people of this world have been persuaded to accept as ordained by fate. Religions or the agencies that have manned religion through the ages have been responsible for much of the inertia that has kept people fettered. Ego has had the mandate, both individual and the collective varieties of it and in the very process of the insinuations, people have almost forgotten that the real power and truth are within. They have been led to believe that they are helpless and unable. Tyrannies flourish when we forget our own inner worth and begin to depend upon icons and idols.

Sri Aurobindo believed in evolution. No religion has ever abided by the evolutionary logic. God as being has always overshadowed our inquiries into God as becoming. From Charles Darwin to Telihaid de Chardin and Sri Aurobindo is really a robust story, revealing to all who care how life and phenomena have followed an ascending curve not at all pre-determined, but unfolding unendingly the many possibilities. The Divine is the truth and the agent behind the unfoldings, and its counterpart in the human individual is what Sri Aurobindo calls the psychic being. To say it figuratively with him, the Divine is an eternal child playing an eternal game in an eternal garden. And all of us are the media through which the game is being played. Once you decide to believe in evolution, you say good-bye to all the myths fabricated around heaven and hell. You feel responsible, you begin to feel that you have an errand to deliver through

living your life and decide no more to lecherously pray and pine for your own salvation. The feeling really elevates you to what Abraham Maslow would have called the peak. You feel you are now ready to live for something, no more languishing in your ignorance and abstract obsessions, never giving room to that self-destroying propensity called alienation. Consciousness according to Sri Aurobindo, is the criterion which will explain evolution. Consciousness has been the prime mover and consciousness is the capital with which we shall come to collaborate with the world process of evolution. Looking back, we have matter as the first station where conciseness was latent and dormant; then in the ascending scale we have the vital energy (Prana) and the mind respectively. To quote again, the divine is sleeping in matter, wakes up and moves in prana and becomes conscious at the level of the mind. Man, the mentol being is at the acme of the march of evolution now, but man or mind for that matter is definitely not the last station. Evolution after Darwin has made all kinds of speculation about the next stage after mental man. Chance and environment can never entirely explain this universal theme, Man, the conscious being, conscious of past and the present, conscious about himself and what is more, always speculating about the shape of things to come and arranging the present accordingly, can not just be a creature of chance and environment. Man as has been made and equipped, is also the creator of his environment and circumstances; he can choose between several chances seemingly present before him. He can choose, opt and decide. In fact he has been all the time taking decisions and choosing. False gods have appeared and have coaxed him to believe that he is only a creature and just a coping paltry thing. But the major happenings of history and culture have been always negating it. Man has to be adequately educated to work, act and have his being according to the dictates of this consciousness. The consiousess that is within him is not in any essential way different from the consciousness that pervades the universe and also, if you will,

beyond the universe.

The mundane conditionings have kept the human person small and cramped. Collective suggestions and obligations of habit have conspired as it were to compel him to live and think reconciled to his immediate destinies and loyalties. Geography, religion, state and even the national idea have all contributed to keep him content with his diminishment. Yoga is the way that can bring you out of these fixations and liberate you from the false finalities that have kept you bound to that original sin. The psychic being in man is the collaborator which will show you the way, provide you with the appropriate clues and give you a real chance to be what you really are by your right of a divine predilection. Man, being a conscious being, can always hasten the process of further evolution by a concentration of consciousness and its channelisation to facilitate the descent of the next stage. This concentration of consciousness is what Sri Aurobindo would define as tapasya. The latter has traditionally meant all odd sorts of austerities, and religious orders all through the ages have been indeed very innovative in catechizing those austerities. These have been, alas, more exhibitionist than serious and genuine. The means have very ably derogated the end.

In keeping with the three steps in nature, Sri Aurobindo has spoken of a threefold life. At the base is the bodily life, the area of our physical and emotional beings and their eventual becoming. The second step is the step of man, the mental being. The advent of mind has added dimensions to life as could not be thought of before man appeared and took the reins. Science, civilisation, the myriads of artefacts that go together to describe our culture, the discovery of the wide world which has rendered the human race to feel as a single neighbourhood, all these devices that have made modern life comfortable, less full of drudgery and highly increased the level of our aspirations, all these are the gifts of mind that has sustained us. But all this is only the first birth, the very necessary infrastructure upon

which the second birth has to be actualised and lived. Hidden within this first birth is the psychic being, the seed that will lead man on to his further excellences. Mind acts on the principle of division, compares, has a hunger that seeks to devour, is precariously ensnared by I-nesses and my-nesses. This state has to be transcended, by choosing to get beyond the present parochialisms. There will be a further ascent at the ladder of our consciousness, - life as it is will then voluntarily aspire for the life that might be. This renewal in the life of the human individual will result in the renewal of the community. The divine community will be born, and life will be a life divine. It will further translate itself in changes in all walks of our lives, economics, political arrangements, art, culture, literature, – these will function at a new key and for a new end.

The psychic comes to the forefront and takes charge. The mind abdicates in favour of a consciousness which is beyond mind. This ascent or going deeper within does not however mean that one has to relinquish the life of the body, of the vital or of the mind. The higher consciousness will come down and use body, life and mind for purposes which are not exclusively of the ego. The process will be an expansion of the consciousness to a state where you are not alone, where your good is intimately knit together with the good of the world, where you learn to rejoice in living for the Divine only, living for this world. Interests will not compete with one another, they will be sublimated or transformed in such a way that they fulfil and complement one another. Greater fulfilment will be the end of life. Because we are now led away by what we ludicrously call our own good, our body, our life and mind do not get a chance for an optimal functioning and development. They are much less than what they might be, almost morbidly occupied with their own little goals, intentions and fears. When the psychic becomes the decision maker, body, life and mind also attain to their excellences.

When one begins to look at life as this totality, Sri Aurobindo would say, body then becomes the base and the foundation of whatever you have opted to become. Assuming that the world was an appearance and an illusion, sages of old have always advised in India to neglect the body, to look down upon it as it were a barrier to our further attainments. Especially in India we have made little use of our highest wisdom because we have derided the body as abominable something which has to be spurned in order that we can give our sole attention to what we have held up as our real pursuits. India has been more often than not a land where otherworldliness, indifference and heartlessness have been exalted. The best people have chosen to run away in a sort of righteous disgust from everything that stands for this world. World-hate has got the better of being drawn toward the world with a love and with a determination to change it.

What has all this discussion to do with education, one may wonder. Education has always meant exactly what we really wanted to do with education, in all our intents and purposes. The state has, as a rule, need for obedient citizens and hence frames out a scheme in the field of education. Whenever the aim has been to use only a part of the human being, an appropriate education has meant addressing itself only to a part of him. Right from Athens and Sparta, along the many religious and idealistic orders, that has always been the rule. Even the Nazi regime in Germany had an appropriate mechanism of training up young people which it called education. As long as you happen to be in power and intend to use man for your designs, you are cursed to see only a part of man. That is a sacrilege. Man is here not to be used by tyrants, he is here to flower up as a fully functioning entity, fully functioning and fully aspiring, so that he may be fit to give himself fully in the fulfilment of the evolutionary scheme that this world is. Somebody or some situation has to tell him that he is full of possibilities and it is

his foremost job and dharma to try at locating and developing those potentials, grow to his full bloom freely, without let or hindrance. Because, the more one grows up in freedom and with a joy that is yours, if you are free to invest yourself at your fullest, the more you can be of use for the world that needs you, the more you can collaborate with the presiding forces of evolution.

It is only very recently that education has come to mean being occupied with the whole human person, A human being is just not a body, a life and a mind (you may add, a soul, if you like) put together. He is veritably a whole. Pico della Mirandella's " An Oration on Man" in the 14th century during the days of the Italian Renaissance was perhaps the earliest document proclaimed on behalf of man defined as full of potentialities. Subsequent discoveries of the geisteswissenschaften and particularly the study of man as a total gestalt brought before us an entirely a different image of man. The people who have wielded power did always look upon man through their glasses, darkly, and the homo humanus has always refused to submit to that fragmentary definition. To look at the human being straight and as a whole is to deal with the spiritual realm. If by science we understand the willingness to look straight and without inhibitions, then we can come to realise how several modern findings by the science of man tend to project and present him as a whole as a spiritual entity understood by the totality of its connotations.

"Education of the whole Man" was the title of a book written by L.P. Jack sometime during the early decades of this century. The debate about how education ought to be has been gathering momentum as our definition of man has tended to become more and more holistic. Man is at once a body, a being with appropriate sentiments and emotions, a mind interpreting the world around him and also interpreting himself and his relationships upon an appropriate context, and finally a soul or a

psyche. He is all these and yet a whole, a unique psychophysical organisation living and having his being with other human beings. Thus, education has to be designed and imparted in a way which can never afford to overlook the totality that the human being is. There ought to be physical education for the body, vital education for the emotions, mental education for the proficiencies of his mind and psychic education so that whatever a person learns and becomes through his education of the body, vital being and the mind can be integrated and used for a goal that subserves the evolutionary goal. Body, the vital being and the mind have to be prepared and should form the base upon which the edifice of a person's psychic potentials can be erected. The methods have to vary as the goals. The child has to be approached as a store-house of possibilities, as a soul that carries the divine within it. Whatever education it receives in way of a schooling ought to nourish the soul that is waiting to grow and unfold itself.

Hence, it should follow, all education should be imparted in an atmosphere of freedom, should be built upon the belief that a man is basically good and willing to co-operate in his own education and unfoldment. The approach has to be one of invitation, not of command. The relationship between the pupils and their teacher will be one that inspires joy, unreserved participation and a mutuality that respects and recognises the learner on either sides. Not everyone can be a teacher in a school that has decided in favour of such an education. He or she should have made a decision and moulded himself and herself accordingly. No traditional hierarchy should find a room in these schools to vitiate the design. The school should be a community where everyone is just everyone else's equal in respect of being recognised, irrespective of age. No body should feel superior, and what is more, nobody should feel inferior either. He or she who is really more and knows as well as understands more can always afford to give precedence to those others who,

they think know and understand less. The approach has to be essentially individual, dialogical, based on an I-Thou relationship. No person, including the young ones, should be treated as a thing. These are not utopian ideas, they can be real if we really mean it; they have attained a near-real level whenever an educationist- Pestalozzi, Kristen Kold, Korchak, Neil and many others like them, has decided upon leaving the old rut and experimenting something new. It is very hard to be different, yet it is not impossible.

The first integral school was started at Sri. Aurobindo Ashram, Pondicherry, already in 1943 and began almost on scratch. The vision of course was there, but the structures were worked out as experiences created a need for them. The Sri Aurobindo International Centre of education was formally opened in 1951 and has been functioning ever since. It provides education right from the kindergarten level up to that of the college. No rigid syllabus is followed, no textbooks are prescribed and no examination decides the fate of a student who has studied there. No certificates are given; because perhaps what is given can never be expressed through a certificate. The inspiration has been in the meanwhile carried over to other states in the country, by mainly enthusiasts who thought an alternative has to be found out to the imbroglio that education has come to be now in India. They have a large-size school in Delhi and states like Andhra Pradesh, West Bengal, Gujrat and Rajasthan have embarked upon experiments, each in their own ways.

The first Institute of Integral Education was started in Orissa in 1970, in the state capital. During the past quarter of a century, the number of these type of schools has gone to more than one hundred and fifty. These schools are no longer confined in the urban areas only. There are now more schools in remote rural and tribal areas than in the cities and towns. These are of course, each marked out from one another by characteris-

tics of the milieu that is involved. At the moment, there are about twenty-five schools who run education up to the secondary level. New schools keep springing up every year and the number keeps increasing. The urban schools are as a rule bigger in size. Several of the rural schools provide hostel facilities. Every school is free to choose its own staff, its own style of functioning and the management of its finances. Barring a very few, all the schools have the mother tongue as the medium of instruction. But English, Hindi and Sanskrit are also given due weightage. To make an educational co-ordination among these schools possible, there is a Trust which is constituted of representatives from all of them. Educational co-ordination includes sharing of experiences among teachers, programmes of teacher training and zonal and state level periodical meets where real issues are discussed collectively. Besides, there are also occasional workshops on themes like child psychology, teaching methodology and school organisation. Parents play a pivotal role in the running of these schools, more so in those situated in rural areas. At times and at a few of these schools mothers meet separately to discuss the progress and problems of their children. The Trust has framed a base syllabus. The individual schools have always the option to make their own variations of it according to local needs. The teachers meet frequently to discuss issues of mutual concern and try to find out solutions. The principal of the Institution is more a leader than a boss or Big Brother. The management looks after procuring the wherewithal of running such a school.

To facilitate better sharing and exchange of experiences, there are teacher exchange programmes between the schools and at times also, pupils exchange programmes. Annual meets of the teachers are real occasions for small group discussions which always arrive at a workable consensus and this is how new strides are taken. The pupil teacher ratio is much better than is obtained in the regular schools run by the state depart-

ment of education. We do have examinations in the schools, but they are never a horror. Grades are given in stead of marks. There are periodical, half yearly and annual tests; and promotions are a result of a cumulative performance by a child throughout the year. If a child lags behind, he or she is given special or remedial assistance. And what is more, every child has more than one ways of proving worth and hence the so-called academic performance is not a bully.

Physical education is given equal importance. There are provisions for music, drama and dance education. The school library gives constant company. Debates, amateur performances and the like are regular auxiliary programmes. No child is ever compared against another, so that feelings of superiority and inferiority do not get a chance to pollute the interrelationships. And painting is a must for every child. The aim is not to produce skilled artists who have mastered the familiar art techniques, but to study the total progress of the pupil through how he has expressed himself through his paintings. A child's painting can also render therapeutic assistance. Not everyone can be happy as a teacher in schools like these. If you yourself also do not grow along with the children who surround you, you are sure to feel very much out of place all the time. When children get a chance to grow up in freedom and affection, their expectations from the teachers also rises high and you can never afford to remain merely a respectable school master for them. And then, discipline should also mean different things; when there is nobody eyeing upon you as a policeman to find out your mistakes. A sense of self-respect gets a chance of forming itself from within the child and it learns to conduct itself with dignity. It is then as if one has found out one's own centre within and does not need any policing. The moment the child has reasons to be convinced that the teacher is very much on his own side, he throws away much of its built-in inhibitions and does not find any interest in any guilt-consciousness.

It is always a pleasure to participate in an experiment like this. You have only colleagues and fellow-travellers around you, a kindred group with whom you can always share your difficulties and take counsel. Whenever there is a problem, they sit together and arrive at a solution. And when nobody is there to censor you for a fault of yours, there is also no need for you to smartly show up that you are faultless and to put on holier than thou countenances. So much unnecessary suffering is overcome in a group situation when you assume that there is always a room for further improvement and hence it is indeed your good fortune that you are together with others. There have to be hurdles if we are out to do what others are not doing, and if you are struggling upstream all the time. Integral education is in many ways a conspiracy, not only against the education system run by the Establishment, but against the present society. It challenges the established mores and values and wants to do away with the age-long distances. You can endure only when you have spiritual convictions, when you are not autocratic and will not like to force things on people. Nevertheless, you have to take the society with you, always convincing it that you are more than a breaker of old idols and you have definitely many things better to offer. Our links with the society that we wish to see changed are our children and if we can show real results or at least real honesty, the new is sure to strike a root.

How do the integral education centres manage themselves financially? They have an army of teachers, both young women and men, who do not work against any real salary. It is true that one does not live by bread alone, but without bread, you run the risk of not living at all. Most schools do not have the resources to provide enough in terms of an emolument. Yet if you can make possible a community that comprises the teachers who run the school, you can perhaps solve many of the problems. There has been a Sri Aurobindo Study Circle movement all over in the State since about the sixties, and it is no wonder that most of the teachers who come to join the integral schools are more

often than not those who have been associated with these circles when they were students. Hence it is often a personal decision with them and they are emotionally prepared for the pecuniary situation that obtains in the schools. Moreover, a few other non-economic incentives may also play a role. If you get other satisfactions from working in such a school and have a sense of fulfillment that you may never get in the other schools, that helps you to stick on with a bare minimum. And when you do not happen to have those props that give you the needed strength to continue, you are very likely to feel out of place and seek better places that will pay you more. Hence some teachers always leave, yet others also keep coming. That does create difficulties, yet one has to be reconciled with it. The experiment has already caught the notice of the state government. The very high ups keep coming to see what all goes on in these out of the track educational endeavours; as individuals they are very happy to see that many things which are not possible in the state schools are possible here, they encourage us by saying that such experiments ought to go on. But as people serving a government they say that they can not do very much for the schools unless these throw in their lot with the prescribed patterns. The latter will of course mean losing your own soul in order to gain the whole world. Negotiations go on all the time and a few makeshift rapprochement are also made now and then. Some financial aid is now given to some schools and possible departures are also made. But gradually more and more schools seem to be convinced now that you can not do justice to an experiment making compromises with people who represent the establishment. Schools in the rural areas have in the meanwhile started with trying at other sources of income. They have farm lands, fishponds, orchards and whatever local conditions may provide in the way of earning something so that you may self-sufficiently plan and run your experiment. The urban schools do not have these opportunities. The only way to earn more is by increasing the school fee. That is never a very happy solution. And what is

the most unfortunate, in this way you begin to restrict your school only to a few definite strata of society and foolishly drive out perhaps the more deserving ones.

Sometime an experiment, an experiment in education included, starts with a lot of enthusiasm. One very sincerely wants an experiment to succeed, is willing to help it with all the externals needed; yet one somehow wants to see it run as it were by proxy. It sounds so preposterous, but it does happen nevertheless. While you start a school and wish to have an experiment in education made through that school, you and a few others of your category procure the initial requisities, land, money, and what not, and then hire or engage teachers who will work it out. You thus belong to the management, you throw out a blueprint which you have fancied out in some of your best moments; you stand out and simply supervise. You and your teachers represent two different tribes. You never share, you are too high and might for a sharing and therefore your dream and your teachers are called upon to fulfil that dream. Whenever such paradoxes begin to contaminate an experiment, they bring about ruin; expectations are always high on one side and the other side has all the time to labour under an excruciating feeling that he is simply there to feed a horse that somebody else is meant to ride. And the moment such a feeling gradually takes possession of you, you are no longer yourself and you can no longer give yourself with dignity. That also becomes a problem at times in the experiment with which we are dealing here. The worst victim in this case is spontaneity, on which so much has to depend in the area of educational pioneering. No homogeneous school community is possible as long as the organisers and the teachers function as two different groups though it is formally professed that both have the same end. The organisers belong to the old society, they are somewhat successful in the old society and are people who matter in the old order of things, But there has been no personal revolution in their lives though they may

sincerely wish a change and show sufficient gesture in favour of a change. One has to be very much in the very process of change if one realizes that there should be a change. Integral education in Orissa has yet to be freed of this dichotomy and come of age. Most of our problems are to a large extent those ensuing from this distance. It appears, a solution will come when both the sides really decide to grow. It is self-growth that engenders better understanding and annihilates the distances. The ideal will be when a whole group of people who have made a decision to take up an experiment live together on the spot very much in the pattern of an intentional community. All of them will be involved both in the managing and teaching aspects. In fact in an educational experiment undertaken by people who live in a community, management will be the least sophisticated and management issues will always give priority to issues of education and innovation. Only in event of a dichotomy, the managers are tempted to act as faultfinders and insist on paltry routine and conformities.

Integral education in Orissa has the educational experiment in Sri Aurobindo's Ashram at Pondicherry as its source of inspiration. Sri Aurobindo's vision about the next future promised to mankind if the latter so wills will always be before it as the beckoning catalyser. Nevertheless the International centre of education at the Ashram can never be a model for it. The Ashram School is after all an island experiment: It is indeed an excellent laboratory for controlled experiments. The persons who do the teaching there have all once renounced the world responding to a call from within. They are all sadhakas, spiritual aspirants, and teaching in the educational centre is a part assignment in their Sadhana. How far has the appeal to integrality gone into the lives of those who pass out of the centre is yet to be assessed. Integral education outside the Ashram can never function with such island assumptions. The insights gained at the Ashram can however be extended to the greater laboratory

that our world is and there have to be modifications in the very process of extension. After all it is the world that will change and humanity that has to prepare for it and therefore, a green house experiment will never be adequate, with whatever solemnity and seriousness one may wish to say that it is so. The experiment outside in the world has to reckon with its own specific challenges and work out its own models. That needs much more courage and collaborative endeavour, the courage to be in spite of.

One can conclude only in an optimistic vein, because the experiment and the adventure to date have been very enriching, confidence-giving and hope-inspiring. It is perhaps an inevitability that the more one gives oneself heart and soul to an effort larger than oneself, as one learns to live more for something higher than oneself, one gets the requisite strength and the guidance verify from within. Something or somebody keeps prodding you on. And it seems to be more so with a group than in the case of a solitary individual. Most of the integral schools in Orissa have very little to show you outwardly. All arithmetic will tell you that nothing will be possible with so little to depend upon. Yet, as you spend about a day in one of these schools, silence begins to speak out as it were and you begin to see great strides being taken principally because people in committed groups know how to depend upon and keep confidence in one another. No jealousies, no hypocrisy; - that seems to be the secret. Even a rough calculation will tell you that there are quite a thousand young men and women in these schools in Orissa at the moment, who are not ascetics and yet can be so happy with so little. Sharing gives you that spiritual strength which no ceremonious austerity in isolation will be able to give. To be one in a common mission while honouring the individual differences even recognising one another's shortcomings and fond idiosyncrasies, that is perhaps the quickest way to achieve an elevation in your consciousness.

And what do you think the children in these schools be like ? They are a happy lot, always at home in those schools, in many a sense more happy and more at ease here than in their customary homes. They, more than anything else, have helped their teachers to remain young and ever willing to give more and more of themselves. Mistakes are of course made, but there is always a mutuality that finds workable solutions. Education, and integral education for that matter, is not a goal fixed somewhere there to which you have to drudge under a compulsion. May be you will never reach any goal to everyone's satisfaction. Yet the idea will survive and surge ahead because of what you have been able to contribute. One liberates oneself by collaborating with a liberating process and that is perhaps how we all collaborate in the march of this world of ours.

ପରିଶିଷ୍ଟ -୧୦

ପ୍ରପତ୍ତି

" Hard is it to be in the world, free, yet living the life of ordinary men; but because it is hard, therefore it must be attempted and accomplished."

– ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ

(ଇଂରାଜୀ ମାତୃରଚନାବଳୀ, ଶତବାର୍ଷିକୀ ସଂସ୍କରଣ, ୧୦ମ ଖଣ୍ଡ, ୧୯୭୭, ପୃଷ୍ଠା -୧୯୬)

ଥରେ ପ୍ରପତ୍ତି ଆଉ ମୁଁ କଟକ ମାତୃଭବନ ଛକଠାରୁ ଭଦ୍ରକ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ବସ୍ ଧରିଲୁ । ବସ୍‌ରେ ବସିବା ଜାଗାସବୁ ପୂରିଯାଇଥାଏ । ଆମ ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ଜଣ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଆମେ ବି ଛିଡ଼ା ହେଲୁ ଓ ଦେହକୁ ଏକ ଅବଲମ୍ବନ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ରେଲିଂକୁ ଧରିଲୁ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କର ଅସୁସ୍ଥତା ଅର୍ଥାତ୍ ହାତ ଥରିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇନଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରି ଦିଶୁଥାନ୍ତି । ଧଳା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଉପରେ ପୁରାହାତ କମିଜଟିଏ ପିନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । ଆମେ ଦୁହେଁ ଆଗପଛ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଉ । ଗାଡ଼ି ସହିତ ଯାତ୍ରା କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ଗାଡ଼ିଟା ଯେଉଁ ଛନ୍ଦରେ ହଲିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଦେହ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସେହି ଛନ୍ଦରେ ଆଗକୁ ପଛକୁ ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଆମେ ବେଳେବେଳେ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ଅନାଉଥାଉ, ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ରାସ୍ତା ଦୁଇପାଖରେ ରହିଥିବା ଗଛବୁଛ ବା ବିଲ ଆଡ଼କୁ ବି ଅନାଉଥାଉ । ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବା ସମୟରେ କ'ଣ ଭାବି ଟିକିଏ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଦେଉଥାଉ ।

ବେଳେବେଳେ ଆମ ଭିତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବି ହେଉଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ଯାକର ଦୁଃଖସୁଖକୁ ପୁଞ୍ଜି କରି କେତେ କୁଆଡ଼ର କଥା ପଡ଼ିଥାଏ । କଥାରୁ ଭାବନାଗୁଡ଼ାକ ଓଡ଼ିଶାଯାକ ଖେଦି ଆସୁଥାଏ । ଏମିତି ଠିଆ ହୋଇ ସେତେବେଳକୁ ଖଣ୍ଡେ ବାଟ କଟି ଆସିଲାଣି । ପ୍ରପତ୍ତି କ୍ଳାନ୍ତ ଦିଶୁଥାନ୍ତି, ତଥାପି କ୍ଳାନ୍ତ ଅନୁଭବ କରୁନଥାନ୍ତି । ସେଉଠୁ ସେ ମୁରୁକି ହସି ଏପରି ଗୋଟିଏ କଥା ପକାଇଲେ, ଯାହାକି ଆଜିଯାଏ ବି ମୋ ମନରୁ ଯାଇନାହିଁ । "ଚିତ୍ତଭାଇ, ଯଦି ମୁଁ ଗେରୁଆ ଫାଲଟାଟାଏ ମାରି

ଗେରୁଆ ଫଡେଇ ଖଣ୍ଡେ ଦେହରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଆପଣ ଯଦି ଚୁଟିଟାଏ ରଖି କପାଳରେ ଚିତା ମନ୍ଦାଏ ଲଗାଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ବସ୍‌ରେ ପଶିଯିବା ମାତ୍ରକେ ଆମ ପାଇଁ ଜାଗା ଛାଡ଼ିଦେଇ କେତେ ଲୋକ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତେ, 'ଆଜ୍ଞା ଆସନ୍ତୁ', 'ଆଜ୍ଞା ଆସନ୍ତୁ' ବୋଲି କହି ଆମକୁ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ କରି ଦେଇଥାନ୍ତେ । ମାଆ ଆମକୁ ଏପରି ସାଧାରଣ କରି ସଂସାରକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଏସବୁ ଘଟଣା ଘଟିବାର ପ୍ରମାଦରୁ କେଡ଼େ ସହଜରେ ରକ୍ଷା ପାଇଯାଉଛୁ ।'' କଥାଗୁଡ଼ିକ କହିବା ସମୟରେ ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କର ଆଖି ଦୁଇଟି ସତେଅବା କେଉଁ ମହିମାମୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରବୋଧରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷରେ କେତେ ଧର୍ମ, କେତେ ସଂପ୍ରଦାୟ; ଏବଂ ସଂପ୍ରଦାୟ ଅନୁସାରେ କେତେ ଭଳିକି ଭଳି ଭେକ, ଚିତା, ପଇତା, ବିଧି ଓ ଭେଦ । ଭାରତୀୟ ସମାଜ ସଂସାର ଛାଡ଼ିବା ଉପରେ ଯେତେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇଛି, ସଂସାରରେ ଭଗବତ୍-ସମର୍ପିତ ହୋଇ ରହିବା ବିଷୟରେ ଯଦି ସେତିକି ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଚିନ୍ତା କରିଥାନ୍ତା, ତେବେ ତାହା କେଡ଼େ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା, ଏପରିକି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଦେଖା ମଧ୍ୟ ଯାଉଥାନ୍ତା । ଯିଏ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଆଲୋକର କ୍ଷୀଣ ରେଖାଟିଏ ଦିଶୁଛି ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିପାରିଲା, ସିଏ ଭାରତବର୍ଷର ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଅରଣ୍ୟକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଅଥବା ଆଶ୍ରମଟିଏ କରି ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାକୁ କାହିଁକି ଯେ ମନ କରିଛି, ସେ କଥା ଚିନ୍ତା କଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ସଂସାର ଭିତରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ପାରୁଥିବା ମଣିଷ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଆପଣା ଲାଗି ଅଲଗା ବାସଟିଏ ବାଛିନିଏ; ସେଇ ଉପରୁ ଥାଇ ଅଥବା ଅଲଗା ଥାଇ ସିଏ ସଂସାରବାସୀଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଥାଏ, ଉଦ୍ଧାରପଥ ଦେଖାଉଥାଏ । ତଥାପି ତା' ଭିତରେ କ'ଣ ସବୁ ଭୟ ରହିଥାଏ କେଜାଣି, ସିଏ ସଂସାର ଭିତରକୁ ଆସିବା ଲାଗି ମୋଟେ ସାହସ କରେ ନାହିଁ । ସଂସାରକୁ ଭୟ କରୁଥିବା, ସଂସାର ସେମାନଙ୍କୁ କାଳେ ଗିଳି ପକାଇବ ବୋଲି ସତେଅବା ଭୂତ ଦେଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ସଂପ୍ରଦାୟ କରନ୍ତି, ସଂପ୍ରଦାୟୀ ହୁଅନ୍ତି, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରହନ୍ତି । ସଂସାରର ମାୟାକୁ ସେମାନଙ୍କର ବଳ ପାଏନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ସଂପ୍ରଦାୟର ମାୟାରେ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରପତ୍ତି ଗାଆଁରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ, ସହରରେ ଇସ୍କୁଲ ପାଠ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ନିଜ ଗାଆଁରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଛଅ କିଲୋମିଟର ବାଟ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ସହରରେ ଥିବା ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁଥିଲେ । ମୋର ତାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ସେହି ପିଲାଦିନୁ । ସିଏ ପାଠ ପଢ଼ି ବଡ ହେଲେ, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ।

ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଅନେକ ଅଧ୍ୟାପକ କାଳେ କାଳେ ଥିଲେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଚମତ୍କାର ଅଧ୍ୟାପନା କରିପାରନ୍ତି, ତଥାପି କିଛି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପନାର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାକ ସେମାନଙ୍କ ତୁଣ୍ଡ ଭିତରୁ କେଡ଼େ ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ମ୍ବରରେ ବାହାରି ଆସୁଥାଏ ଓ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଉଥାଏ ସିନା, କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜକୁ ମୋଟେ ସ୍ପର୍ଶ କରୁନଥାଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଚହଲାଇ ଦେଉ ନଥାଏ । ସେମାନେ ଯେମିତି ଥାଆନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ରହିଯାଆନ୍ତି, ଆଦୌ କିଛି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରପତ୍ତି ସମ୍ଭବତଃ କିଛି ହେବାକୁ ହିଁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଯାବତୀୟ ଜ୍ଞାନଜିଜ୍ଞାସା ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନଜିଜ୍ଞାସାରେ ପଥଟିଏ, ଦିଗଟିଏ ଯୋଗାଇଦେବ ଓ ଶିଖରଟିଏ ଦେଖାଇଦେବ ବୋଲି ସେ ଜ୍ଞାନର ଅର୍ଜନ କରୁଥିଲେ ; ସେହି ଶିଖରଟିର ଅନୁସରଣ କରି ସେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଓ ମାଆଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ, ପ୍ରପନ୍ନ ହେଲେ । ସଂସାର ବୁଝିବାକୁ ସେ ସଂସାର ଛାଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଗାଆଁ ଭାରଗୋଳ ଛାଡ଼ି ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆଶ୍ରମରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାବରାଜ୍ୟର ମାନଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଦେଖିଲେ କେହି ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ନିଜ ମାର୍ଗରେ କେବଳ ଆଗରେ ସତେଅବା ଆକର୍ଷଣଟିଏ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ ଓ ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ ଉଠି ଯାଉଥାଏ । ଏ ପାହାଚଟିକୁ ଭରାଦେଇ ସିଏ ପାହାଚଟିଏ ଉଠିଯାଏ, ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ହୁଏ, ନିଜ ଅନ୍ଦାଜ ଓ ଅନୁରାଗର ବୃତ୍ତଟିକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପାହାଚଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ସେ ସେଠା ଛାଡ଼ି ଏଠାକୁ ଚାଲି ଆସୁଥାନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ସିଏ କେବଳ ନିଜ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଏ । ସେ ଅଧିକର ସନ୍ଧାନରେ, ଅନ୍ୟ ଆଖିଟିଏର ସନ୍ଧାନରେ ଏଠୁ ସେଠାକୁ ଯାଏ, ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଆଖିଟିଏ ନେଇ, ବୃହତ୍ତର ଓ ଅଧିକ ସାହସପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରାଗଟିଏ ନେଇ ସେଠାରୁ ଏଠାକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସେ । ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏଠାଟିକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ, ଏଠାରେ ଏକ ନୂଆ ସମ୍ଭାବନାର ସଂପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣିଦିଏ । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଧାରାର ପରିଭାଷା ଅନୁସାରେ ଏହି ଫେରି ଆସିବା, ଏହି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାକୁ ହିଁ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣଯୋଗର ଅସଲ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିପାରିବା ।

ଅଧ୍ୟାପକ କାଙ୍ଗାଳି ଚରଣ ପତି ସତେଅବା ସମ୍ପଦଟିଏ, ଶିଖରଟିଏ ଓ ଆଦେଶଟିଏ ଖୋଜି ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଯାଇଥିଲେ । ମାଆଙ୍କର ସାୟୁଜ୍ୟ ପାଇ

ସେଠାରେ ସିଏ ପ୍ରପତ୍ତି ହେଲେ । ସେହିଠାରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ତଥାପି ସତେଅବା ଓଡ଼ିଶା ସହିତ କେବେହେଲେ ଖିଅ ଛିଡ଼ାଇଦେଇ ନଥିଲେ । ଯଥାର୍ଥ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବା ମାତ୍ରକେ ପଣ୍ଡିଚେରୀରେ ଓଡ଼ିଆ 'ନବଜ୍ୟୋତି' ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା, ନବଜ୍ୟୋତି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ସ୍ଥାପନା ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ପାଠଚକ୍ର ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ଗୋଟିଏ ହେଉ ହେଉ ସାତୋଟି ହେଲା, ସାତକୁ ସତର ଏବଂ ସତରରୁ ସାତଶହ ହେଲା । ପ୍ରପତ୍ତି ମଝିରେ ମଝିରେ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଲେ ପ୍ରଧାନତଃ ତାଙ୍କରି ଆସିବାରୁ ପ୍ରେରଣା ଓ ସାହସ ପାଇ ଆସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସିଏ ଅଂଶତଃ ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିଲେ ଓ ଅଂଶତଃ ଓଡ଼ିଶାରେ ରହୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶା ପଟଟା ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଶ୍ରମରେ ଅଧ୍ୟାପନାରେ ଅତିବାହିତ ହେଉଥିବା ସମୟର ଭାଗଟି ଅଧିକ ଊଣା ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ଶେଷକୁ ମାଆଙ୍କ ଅନୁମୋଦନକ୍ରମେ ଅଧ୍ୟାପନା ଦାୟିତ୍ୱରୁ ତାଙ୍କୁ ଅବ୍ୟାହତି ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । ସତକୁ ସତ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ନିୟୋଜିତ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଉଚିତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯୋଗାଇଦେବା ପାଇଁ ନବଜ୍ୟୋତି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ନବଜ୍ୟୋତି ଛାପାଖାନାର ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲା । ପ୍ରପତ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ବା ପଣ୍ଡିଚେରୀରେ ଯେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ, ଅନୁକ୍ଷଣ ସେହି ଗୋଟିଏ ସାନ୍ନିଧଭିତରେ ରହିଥିଲେ । ସେହି ସାନ୍ନିଧର ମହିମା ଏବଂ ସମର୍ଥତା ହେତୁ ଅନ୍ତତଃ ଆମ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଅନେକଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଓଡ଼ିଶାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିଚେରୀକୁ ଲାଗିକରି ରହିଥିବା କରି ଅନୁଭବ ହେଲା । ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କ ବେଳକୁ ମାଆ ଯେଉଁ ଅନୁମତିଟି ଦେଲେ, ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ତାହା ଦେଇନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ ସେଠାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଆଉ ଜଣେ କେହି ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମାଆଙ୍କ ପାଖରେ ଏହିପରି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭୂମିକା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା ହିଁ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କୁ ଅସଲ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ ମଝିରେ ରଖି ସେହିକଥାଟି ବିଷୟରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଭାବିବା ସମୟରେ ଏହି ଘଟଣାଟି ପ୍ରକୃତରେ ସତେଅବା ଏକ ଅନନ୍ୟ ଘଟଣା ପରି ମନେ ହୋଇଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଠଚକ୍ରର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଲା, ପାଠଚକ୍ରର ଆବେଦନଟି ଗଭୀରତର ହେଲା, ଭିତରକୁ ବେର ଗଲା; ହଠାତ୍ ତାହାରି ଭିତରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ଆନ୍ଦୋଳନଟିଏ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ଆସ୍ପୃହାର ସରୋବରଟି ମଧ୍ୟରେ ସତେଅବା ନୂଆ ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ଏହି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ମଝିରେ ରଖି ଓଡ଼ିଶାରେ ନୂଆ ଶିବିରଟିଏ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା, ସେହି ଶିବିର ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସତେଅବା

ଆହୁରି କେତେ କେତେ ବୃହତ୍ତର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ସ୍ୱପ୍ନ ଆଣି ଦେଖାଇଲା, କେତେ ଭାବରେ ସଚଳ କରାଇଲା ଓ କେତେ ଭାବରେ ତିଆରି କରିନେଲା । ଏହାକୁ କେବଳ ସେହି କରୁଣାବତରଣର ଏକ କାହାଣୀ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଅଭିନବ ମେଳଟି ଭିତରେ ପ୍ରପତ୍ତି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ହୋଇ ଦିଶୁଥିଲେ, ଏକାବେଳେକେ ଆମର ସାଙ୍ଗ ହୋଇଗଲେ । ସିଏ ଯେ ଆଦୌ ଅସାଧାରଣ ନୁହନ୍ତି, ଆମଠାରୁ ଆଦୌ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଶିଖରରେ ଅଲଗା ହୋଇ ବସିନାହାନ୍ତି, ସର୍ବଦା ଆମକୁ ସେହିଭଳି ଲାଗୁଥିଲା । ଅସାଧାରଣର ଅସାଧାରଣତ୍ୱ ସତକୁ ସତ ଠିକ୍ ଏହିଠାରେ ।

ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଲା, ଏବଂ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ବି ବଢ଼ିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ସତେଅବା ପାଛିଆଏ ଲେଖାଁ ସମସ୍ୟା । ଅମଙ୍ଗମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା, ଅଧୀରମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା, ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦପ୍ରାପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଜଣେ ନିଜକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ ଅଥବା ଅଧିକ ଛୋଟ ବୋଲି ଭାବିବାର ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ୟମଗୁଡ଼ିକୁ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ କରି ପକାଇବାର ସମସ୍ୟା । ଏବଂ, ଏହି ଯାବତୀୟ ସମସ୍ୟାର ସତେଅବା ସମାଧାନ ବାହାର କରିବା ଲାଗି ପ୍ରପତ୍ତି ସର୍ବଦା କଚେରୀ ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ । ଫର୍ଦ୍ଦ ଫର୍ଦ୍ଦ ଅଭିଯୋଗ ଆସି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚୁ ଯାଉଥିଲା; ପାରସ୍ପରିକ ଦୋଷାରୋପ, ଅସହାୟ ଆତ୍ମକ୍ରନ୍ଦନ, ସତେଅବା କୌଣସି ଗେହ୍ଲାପୁଅ କିମ୍ବା ଗେହ୍ଲା ଝିଅପରି ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଅଭିମାନ, ସେହିସବୁ ଚିଠିରେ ସବୁକିଛି ରହିଥିଲା । ଏସବୁ ବାହାରେ ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରେ ଶିକ୍ଷକତା କରି ନିଜର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆର୍ଥିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଲାଇ ପାରୁନଥିବାରୁ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିବା ସମସ୍ୟା । ପ୍ରପତ୍ତି କେଡ଼େ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ସେହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝାଉଥିଲେ; କେତେବେଳେ ନିଜର ବାପା ପରି ଓ ଆଉ କେତେବେଳେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଟିଏ ପରି ସେ ଏକାବେଳେକେ ପାଖକୁ ଲାଗିଆସି ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଟାଇ ଦେଉଥିଲେ, ଭରସା ଦେଉଥିଲେ ଓ ପଙ୍ଗୁ ହୃଦୟଟାରେ ସାହସ ଭରି ଦେଉଥିଲେ ।

ଏମିତି ଗଣ୍ଠି ଫିଟାଇବାରେ ଓ ତାହାରି ମାଧ୍ୟମରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ୟାଟିର ସମାଧାନ କରି ସେହି ସମାଧାନଟିର ମାଧ୍ୟମରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନେବାରେ ପ୍ରପତ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ କେତେଥର ଭାଗୀ ହୋଇଛି; ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବାର ଅଧିକାର ପାଇଛି ଓ ଏକାବେଳେକେ ନିକଟରୁ ତାଙ୍କୁ ଅବାକ୍ ଏବଂ ବିସ୍ମିତ

ହୋଇ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଛି । କାହାକୁ ସେ ବର୍ଜନ କରିନାହାନ୍ତି; କିଏ ଏଠି କାମକୁ ନ ପାଇଛି ତ ସିଏ ତାକୁ ସେଠାରେ ନେଇ କାମରେ ଲଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । କୋଉଠି କର୍ତ୍ତାମାନେ ଜଣକୁ ସେଠାରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ତ ପ୍ରପତ୍ତି କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ 'ତୁମେମାନେ ଠିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କଲ' ବୋଲି କହି ତାକୁ ଆଉ ଜାଗାଏ ନେଇ ଲଗାଇ ନେଇଛନ୍ତି, ଆଉ ଜାଗାଏ ପରୀକ୍ଷିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଅଭାବ ଓ ଅସୁବିଧାକୁ ସେ ସତେଅବା ନିଜ ଦେହ ଉପରେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ନାନା ଜଡ଼ସ୍ତରୀୟ ସମସ୍ୟାରେ କିଲିବିଲି କରିବାକୁ ବାହାରିଲେଣି ବୋଲି କଦାପି ଛାନିଆ ହୋଇ ଆପଣାର ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ସତେଅବା ଆହୁରି ଉଚ୍ଚ ଓ ଅଲଗା ହୋଇ ବସି ରହିବାକୁ ମୋଟେ ମନ କରିନାହାନ୍ତି । ଯାହାର ନିଜର କୌଣସି ଅଭାବ ନଥାଏ, କେବଳ ସେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଭାବଗୁଡ଼ିକୁ ସାକାର ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ପାଦେ କିମ୍ବା ପାହାଚେ ତଳକୁ ଆସିଗଲେ ଝୁଣ୍ଟି ଓଲଟି ପଡ଼ିବାର ଭୟ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନଥାଏ, ସମ୍ଭବତଃ କେବଳ ସେହିମାନେ ହିଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚେତନ ଭାବରେ ତଳକୁ ଆସନ୍ତି, ତଳେ ପଡ଼ି କଲବଲ ହେଉଥିବା ମଣିଷର ଅତି ନିକଟକୁ ସେମାନେ ଆଦରର ସହିତ ଆସିପାରନ୍ତି ଏବଂ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ତା'ର ହାତ ଧରି ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ନିଜର ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନିଅନ୍ତି । କଦାପି ସେଇ ଉପରୁ ଥାଇ ନିରାସକ୍ତ ଭାବରେ ଔଷଧ ବତାଇ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

'ଯୋଗ ସମନ୍ୱୟ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଯୋଗଶୁଦ୍ଧ ଆଚରଣର ଲକ୍ଷଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଠାଏ 'କଲ୍ୟାଣ-ସାମର୍ଥ୍ୟ' ଏବଂ 'ପ୍ରେମ-ସାମର୍ଥ୍ୟ'ର କଥା କହିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଆନ୍ଦୋଳନର ଆମର ଏହି କୁଟୁମ୍ବଟିକୁ ଗଢ଼ି ଆଣିବାରେ ଉକ୍ତ ଦୁଇଟଯାକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଭାରି କାମ ଦେଇଛି । ନିଜ ମୁକ୍ତି ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ସେହି ସାମର୍ଥ୍ୟର ଭାଜନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜ ଭିତରେ ନିମ୍ନ ଓ ଉଚ୍ଚ ଏହିପରି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଉପରଟିକୁ ଆଶ୍ରମ ଓ ତଳଟିକୁ ସଂସାର ବୋଲି କହୁଥିବା ଏବଂ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ necessary evil ବୋଲି ସଂସାରର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବା ଉଦାସୀନ (ଉତ୍ + ଆସୀନ) ମାନେ କଦାପି କଲ୍ୟାଣ କିମ୍ବା ପ୍ରେମର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜ ଭିତରେ କୋଉଠି ନା କୋଉଠି ସଂସାରକୁ ଓ ସଂସାରର ସାଧାରଣ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଘୃଣା କରୁଥିବାରୁ ଭୟ ବି କରୁଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଉଚ୍ଚ ଓ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାକୁ ନିରାପଦ ମଣୁଥାନ୍ତି । ଏମାନେ କଲ୍ୟାଣ ଓ ପ୍ରେମର ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସଂସାର ବାହାରେ ଥାଇ ସେହି ଦୂରତାରୁ ହିଁ ସଂସାରର

ମଙ୍ଗଳକାମନା କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସଂସାରର ବଦଳିବାରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ କାମରେ ଲାଗିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଛଅସ୍ତରୀ କି ସତସ୍ତରୀ-ମସିହା ବେଳର କଥା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାଧବ ପଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶା ଆସିଥାନ୍ତି । ଅନୁରାଗୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାରା ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତ କରାଇବାର ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତିଆରି କରିଥାନ୍ତି । ସେହି କ୍ରମରେ ଦିନେ ସେ କଟକରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ଆମେ କେତେ ଜଣ ସେଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ କଟକ ଯାଇଥାଉ । ସେହିଠାରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନଭୋଜନ ହେଲା । ତା'ପରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଅନ୍ୟ ବନ୍ଧୁମାନେ ଚାଲିଆସିଲେ । ପ୍ରପତ୍ତି ମୋତେ କହିଲେ, ଆପଣ ଥାଆନ୍ତୁ । ପଣ୍ଡିତଜୀ ବିଶ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଉଠିଲେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା । ସେତେବେଳେ ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ଆମ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ଆଠୋଟି ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି ସତେଅବା ଦୂରରୁ କେଉଁଠୁ ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ଆହ୍ୱାନର ଏକ ତରଙ୍ଗ ମାଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ଆମେ ସେହି ତରଙ୍ଗକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବା ତ ? ନା - ସେହି ତରଙ୍ଗର ଆଘାତରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଯିବା ? ବେଳେ ବେଳେ ଆମେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିନାହୁଁ ଓ ତେଣୁ କ'ଣଟିଏ ଗଢ଼ିବାକୁ ଯାଇ ଆଉ କ'ଣଟିଏ ଗଢ଼ି ଥୋଇଦେଉଛୁ ଏବଂ କ'ଣ ହେବାକୁ ଯାଇ ସତେଅବା ଆଉ କ'ଣଟିଏ ହୋଇଯାଉଛୁ ବୋଲି ଭାରି ଅନୁଭବ ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ଭିତରର କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଆଧାରଶିଳା ନିତି ବଳ ଏବଂ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଭରିଦେଇ ଯାଉଥାଏ । ପ୍ରପତ୍ତି ଆମ ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଆମ ସହିତ ହାତ ଧରିଥାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତଜୀ ଉଠିଲେ । ପ୍ରପତ୍ତି ଓ ମୁଁ ଆଗ ଖବର ଦେଇ ଭିତରକୁ ଗଲୁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କ'ଣସବୁ କଥା ପକାଇବା ବୋଲି ଆମେ ଆଗରୁ କୌଣସି କଥା ହୋଇ ନଥିଲୁ । ତେଣୁ ଆଗ କିଛି କ୍ଷଣ ଆମେ ସ୍ମିତହାସ୍ୟରେ ଏକ ଆରେକ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲୁ । ମୁଇଁ କଥାଟାଏ ଆରମ୍ଭ କରି କହିଲି : "ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର କ୍ରମପ୍ରସାର ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଠଗୋଟି ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହେଲାଣି । ଏହି ସଂଖ୍ୟା ଆହୁରି ବଢ଼ିବ । ସହରରୁ ଗାଆଁକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯିବ । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକମାନେ ହିଁ ଏହାକୁ ଉଚିତ ଭାବରେ ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିବେ ।'' ତା'ପରେ ଟିକିଏ ଥମି ଯାଇ ମୁଁ ସତେଅବା ପ୍ରସ୍ତାବଟିଏ ବାଢ଼ି ଦେଇ କହିଲି, "ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେତେ ପିଲା ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମର ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରୁ ଶିକ୍ଷା ସାରି ବାହାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି ଅନ୍ତତଃ କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି

ଆମ ସହିତ ଏଠା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ତାହା ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ଶିକ୍ଷାର କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ବେଗରେ ଆଗେଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତା ।"

ଏତିକି କହି ମୁଁ ନୀରବ ହେଲି । ପ୍ରପତ୍ତି ଓ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କ ଠାରୁ ଏକ ଉତ୍ତର ପାଇବୁ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ । ପଣ୍ଡିତଜୀ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଅଧ ଘଣ୍ଟାଏ କାଳ କହି ଚାଲିଲେ । ଉପରକୁ କେଡ଼େ ସମାହିତ ଭାବରେ ସେ ଆପଣାର କଥାଗୁଡ଼ିକ କହୁଥିଲେ ସିନା, ତଥାପି ସେଥିରେ କ୍ଷୋଭ ରହିଥିଲା, ଗ୍ଲାନିବୋଧ ବି ରହିଥିଲା; କ'ଣ ସବୁ ହୋଇପାରନ୍ତା ମାତ୍ର ତଥାପି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସୂଚନା ଦେଉଥିବା ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ଅସମର୍ଥତାର ବୋଧ ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ସେ ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ ଯାହା ସବୁ କହିଲେ, ଓଡ଼ିଆରେ ତାହାର ହୁଏତ ଏହିପରି ଏକ ସାରାଂଶ କରାଯାଇ ପାରିବ : "ଆଶ୍ରମ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରରୁ ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ବାହାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନେ କଦାପି ଓଡ଼ିଶା ଆସିବେ ନାହିଁ । ପାଠ ପଢୁଥିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି କଅଁଳ କରି ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ବାହାର ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଲେ ସେମାନେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଯିବେ ।" ମଝିରେ ଖୁଞ୍ଚା ଦେଲାପରି ମୁଁ କହିଲି ଯେ ମୁଁ ସେଠାରେ ଏହିପରି ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହିତ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲି । ମାତ୍ର ସେମାନେ ଅସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ ସେମାନେ ଆଗ ନିଜେ perfect ନହେଲେ ଆଉ କେଉଁଠି ହେଲେ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତଜୀ ଭୁଷାଟାଏ ମାରିବା ପରି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବ୍ୟକ୍ତ କରି କହିଲେ, ""ସେମାନେ କେବେହେଲେ perfect ହେବେ ନାହିଁ । ଅଥବା ଯେବେ perfect ହେବେ, ସେତେବେଳକୁ ଏତେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇଥିବେ ଯେ ଆଦୌ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ ବା କେଉଁଠିକି ଯାଇପାରିବେ ନାହିଁ ।"

ସେତିକିବେଳେ ସେହି ଗସ୍ତକ୍ରମରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ଆସିଥାନ୍ତି ଓ ଆଶ୍ରମରେ ପିଲାଦିନୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା ଆଉ ଜଣେ ଭଉଣୀ ଆସିଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତର ଦଉଡ଼ ଧାପଡ଼, ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଖାଇବା ଓ ରହିବା ସହି ନପାରି ସେତେବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭଉଣୀ ଜଣକ ଭାରି ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିଥାନ୍ତି ଏବଂ କଟକରେ ରହି ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଥାନ୍ତି । ସତେଅବା ଏକ ତୁଳନା କରିବା

ପରି ପଣ୍ଡିତଜୀ ତା'ପରେ କହିଲେ : "ମୋ ଭଉଣୀକୁ ଦେଖ, କୋଙ୍କଣ ଅଞ୍ଚଳର କଠୋର ଜୀବନ ଭିତରେ ସେ ପିଲାଦିନୁଁ ବଢ଼ିଆସିଛି । ସିଏ କେବେ ଅସୁସ୍ଥ ହେଉନାହିଁ, ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସୁସ୍ଥ ରହି ପାରୁଛି; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଝିଅଟି, ଯିଏ ଆଶ୍ରମରେ ପିଲାଦିନରୁ ଚଳି ଆସିଛି, ଏତେ ଟିକିଏ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲେ ସିଏ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି ।" ମୁଁ ଓ ପ୍ରପତ୍ତି ଆଁ କରି ଅଧଘଣ୍ଟାଏ କାଳ ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାରେ ଲାଗିଥିଲୁ । ତା ପରେ ଦର୍ଶନେଚ୍ଛୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଏବଂ ଆଗକୁ ଆହୁରି କ'ଣସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଥିଲା; ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ଆଲୋଚନା ସେତିକିରେ ରହିଲା । ଆଜି ପଣ୍ଡିତଜୀ ଓ ପ୍ରପତ୍ତି ଦୁହେଁ ଚାଲିଗଲେଣି । ମାତ୍ର କଥାଗୁଡ଼ାକ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୋ' କାନ ପାଖରେ ଆସି ଠଣ ଠଣ ବାଜୁଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ପୃଥିବୀରେ ରହିବା, ମୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବା ଓ ସଙ୍କଳ୍ପର ସହିତ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, - ଏସବୁ ଭାରି କଠିନ, ତଥାପି କରଣୀୟ । ଏବଂ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସାଧାରଣ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ହିଁ ତାହା କରିପାରିବେ ।

'ଦିବ୍ୟଜୀବନ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ (ଶତବାର୍ଷିକୀ ଇଂରାଜୀ ସଂସ୍କରଣ, ୧୮ଶ ଖଣ୍ଡ, ୧୯୭୦, ପୃଷ୍ଠା - ୧୯୫) Desire ବା ବାସନା ବିଷୟରେ ଏକ ଆଲୋଚନାରେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ ପୃଥିବୀଯାକ ଚରି ରହିଥିବା ବାସନାକୁ ଏକ କ୍ଷୁଧା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏହି କ୍ଷୁଧା ଆମ ଅନେକଙ୍କୁ ନିମିତ୍ତରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛି ଓ ତାହାରି କବଳରେ ପଡ଼ି ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ସତେଅବା ଗିଳି ପକାଇବୁ ବୋଲି ଧାଉଁଛୁ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ସମାଧାନ ଅନୁସାରେ ଏହି ବାସନା ପ୍ରଶମିତ ହୋଇ ପାରିବା ଲାଗି କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉପାୟ ରହିଛି । ପରସ୍ପରକୁ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଦେଇପାରିଲେ ଯାଇ ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର ସେହି ବିନାଶକାରୀ କ୍ଷୁଧା ପ୍ରଶମିତ ହୋଇପାରିବ (from a type of a mutually devouring hunger, to a type of a mutual giving) । ମୁକ୍ତ ଓ ଅକୃପଣ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଏହିପରି ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିପୂରକତା ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଯାଇ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଆମ ବାସନାଗୁଡ଼ିକର ଜ୍ୱାଳାରୁ କ୍ଷାନ୍ତି ପାଇପାରିବା । ତାଙ୍କରି କଥାକୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ତର୍ଜମା କରି କହିଲେ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଲାଗି ସମର୍ପି ଦେବ ଏବଂ ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଇବ; ନିମ୍ନତର ଉଚ୍ଚତରକୁ ଦେବ ଓ ଉଚ୍ଚତର ନିମ୍ନତରକୁ ଦେବ; ଏବଂ ଏହିପରି ଭାବରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିବେ । ଏବଂ ଉପସଂହାରରେ, the law of Hunger

must give place progressively to the law of Love, the law of Division to the law of Unity, the law of Dealth to the law of Immortality; - କ୍ଷୁଧାର ବିଧାନ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭାବରେ ପ୍ରେମର ବିଧାନଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେବ, ବିଭକ୍ତ କରି ଦେଉଥିବାର ବିଧାନଟି ଐକ୍ୟର ବିଧାନକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେବ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁର ବିଧାନ ଅମରତ୍ୱର ବିଧାନ ଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେବ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଯେ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସୂଚାଇ ଦେଇଥିବା ବିମୋଚନମାର୍ଗଟିରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭାବରେ ମଣ କରି ଆଣିପାରିବା, ପ୍ରପତ୍ତି ବନ୍ଧୁପରି ଆମର ପାଖେ ପାଖେ ରହି ଆମକୁ ସେକଥା ଶିଖାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଠିକ୍ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ପରି ଅନେକ ସମୟରେ ଆମର କାନ ଧରି ଓ ନାକ ଘଷାଇ ଆମକୁ ତାହା ଶିଖାଇ ଦେଉଥିଲେ । ମୋଟେ ଦୂର ପରି ମନେ ହେଉନଥିଲେ, ମୋଟେ ଉଚ୍ଚ ପରି ଲାଗୁନଥିଲେ । ଆପଣାର ସକଳ ଉଚ୍ଚତାକୁ ଏକ ବନ୍ଧୁସୁଲଭ, ଅଗ୍ରଜସୁଲଭ ଋଜୁତାର ସ୍ତରକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣି ସେ ଆମକୁ କେଡ଼େ ସହଜ ଭାବରେ ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ଅଧିକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ନେଇଯିବାର ପ୍ରୟାସ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଆମକୁ ଶାସ୍ତ୍ର କଥା କହି, ଅଣଆୟତ୍ତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଗଣିତର କୌଣସି ସୂତ୍ରର ଫୁସୁଲା ଦ୍ୱାରା ଫୁସୁଲାଇ ସେ ଆମକୁ ଭୂଇଁଛଡ଼ା କରି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯିବାକୁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଅନୌପଚାରିକ ଭାବରେ ବସି ତାଙ୍କରି ସହଯୋଗରେ ଆମ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସମସ୍ୟାର ଲଗାମଗୁଡ଼ିକ ପୁଣି ନିଜ ହାତକୁ ଆଣି ଉପସ୍ଥିତ କୌଣସି ସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଥିବା, ଆମେ ଅତି ସହଜରେ ଏହି କଥାଟିର ମର୍ମକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବା ।

ପ୍ରପତ୍ତି ଚାଲିଗଲେ, ତଥାପି ସମସ୍ୟାର ଅନ୍ତ ହେଲାନାହିଁ । ପୁରୁଣା ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ନୂଆ ପରିଚ୍ଛଦରେ ଆସି ଆମ ଆଗରେ ଉଭାହେଲେ । ଆମର ଅଧିକାଂଶ ସମସ୍ୟା ସମ୍ଭବତଃ ସେହି ଗିଳି ପକାଇବାର ସମସ୍ୟା । ଅଧିକ ଅଳପକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ଏକା ପାଠଚକ୍ର, ଏକା ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ତଥା ଏକା ସାଧନାଥଳରେ ବସି ମଧ୍ୟ ଆମେ ଏକ ଆରେକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ମନ କରୁଛୁ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ବିଜୟକୁ ଭଗବାନଙ୍କର ବିଜୟ ବୋଲି କହୁଛୁ । କୋଉଠି ଘରଟାଏ ଅଛି, ତଥାପି ନାନାଭାବେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ଅସଲ ଘରଟି ଆଦୌ ନାହିଁ । କନା ବଦଳୁଛି, ଖଟୁଲି ବଦଳୁଛି, – ମାତ୍ର ଦିଅଁ କୋଉ କାଳରୁ ବିଦା ହୋଇ ଗଲେଣି ବୋଲି ଆମ କାହାରି ହୁଏତ ହୋସ୍ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆମେ

ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜେ ବଦଳିବାକୁ ସବାପଛରେ ରଖି ଅନ୍ୟମାନେ କାହିଁକି ଆମ କୁହା ଅନୁସାରେ ବଦଳୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ରୁଷୁଛୁ, ଏବଂ ଅଭିଯୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ସବା ମୂଳରେ ସେହି ଦୁଷ୍ଟ ବୀଜଟି ରହିଥିବାରୁ ଉପରକୁ ତାହା ଆମର ନାନା ସମସ୍ୟାର ବେଶ ଧରି ଆବିର୍ଭୂତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏବଂ, ଏହି ସବୁକିଛିର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଆମ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ପିଲାମାନେ ଯେପରି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ଗତି ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଆମେ କାଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିଳି ପକାଇବୁ ବୋଲି ଆମଠାରୁ, ଆମପାଖରୁ ନିଜକୁ ନିର୍ବାସିତ କରି ରଖୁଛନ୍ତି, ଆମକୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି । ପାରମ୍ପରିକ ଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ଦୋଷଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋପ କରିଦେବୁ ବୋଲି ଦିନେ ଆମେ ଆମର ଏହି ଅଭିନବ ଘରଗୁଡ଼ିକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ଆସିଥିଲୁ, ସେହି ଘରେ ସତେ ଯେପରି କ୍ରମେ ସବୁକିଛି ପୁରୁଣା ଦିଶିଲାଣି । ଆମର ଅସଲ ଅବଲମ୍ବନଟି ସତେଅବା ଆମ ହାତରୁ ଖସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ତେଣୁ, କେତୋଟି ବାହ୍ୟ ସନ୍ତକ ଓ ବାହ୍ୟାଚାର ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ଉପରେ ଭରସା ରଖିବାକୁ ଆମେ ଆଉ ସାହସ ହିଁ କରି ପାରୁନାହୁଁ ।

ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର ଏହି କ୍ଷୟକାରୀ ଦୁର୍ଗତିରୁ ଆମକୁ କିଏ ପରସ୍ପର ଲାଗି ବଞ୍ଚି ପାରିବାର ସ୍ତରକୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ଆଣିପାରିବ ? କ୍ଷୁଧାର ବିଧାନ ଭିତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆମକୁ ପ୍ରେମର ବିଧାନ ଭିତରକୁ ଉନ୍ନତ କରି ନେଇଆସିବ ? ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ବିଧାନ ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର ବିଧାନ ଆଦୌ ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଛି ପରସ୍ପର ନିମନ୍ତେ ବଞ୍ଚି ପାରିବାର ବିଧାନ । ଶିକ୍ଷକ ତା'ର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଗିଳି ପକାଇବ ନାହିଁ । ଏକ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ପରିଚାଳକମାନେ ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ କଦାପି ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ମନ କରିବେ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକ ପିଲାମାନଙ୍କ ଲାଗି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବ, ସେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଲାଗି ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରି ରଖିବ, ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ଦେଇଦେବ । କ୍ଷୁଧାର ବିଧାନରେ ନିଜକୁ ପରିଚାଳିତ କଲେ ଆମେ ଶେଷରେ ଆମର ସମୁଦାୟ ଉଦ୍ୟମଟିକୁ ହିଁ ଗିଳି ପକାଇବା । ତେଣୁ, କ୍ଷୁଧାର ବିଧାନକୁ ଛାଡ଼ି, ପ୍ରେମର ବିଧାନକୁ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ପରସ୍ପର ସହିତ ଏକତ୍ର ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ତେଣୁ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ କିମ୍ବା ଉଦାସୀନତା କୌଣସିଟି ଦ୍ୱାରା କାମ ମୋଟେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସୁହୃତ୍, ଅସଲ ସୁହୃତ୍ ନେତୃତ୍ୱ ଦିଏ, ଆପେ ଚାଲି ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଚଲାଇ ଶିଖାଏ । ସେ କାହାକୁ ଉଦାସୀନ ଭାବରେ ବର୍ଜନ କରେ

ନାହିଁ । ଆଉଜଣେ ସତକୁ ସତ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ଥାଏ, ସିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜରେ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମଭରେ ସେହି ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସେ ଏବଂ ଆପଣାର ବଳ ଖଟାଇ ଉପରକୁ ଟେକିନିଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉପର ଲାଗି, ଅଧିକ ଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ କରିନିଏ । ପ୍ରପତ୍ତି ତାହା ହିଁ କରୁଥିଲେ, ଆମେ ବୁଝିପାରିଲା ଓ ଆମେ ଗୁନ୍ଥିହୋଇ ରହିପାରିଲା ସୂତାଟିଏ ହୋଇ ସେ ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟମର ମାଳିରେ ଏକାଠି ଧରିରଖି ପାରୁଥିଲେ । ଅସଲ ନେତାର, ଅସଲ ସୁହୃତ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମ କାଳରୁ ରହିଛନ୍ତି, ସେମନେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥନ୍‌ଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ମନେ ରଖିଥିବେ । ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସବଳ ଯୋଗସୂତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରି ରଖିବା ଲାଗି ସେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରି ରଖିଥିଲେ । ପ୍ରପତ୍ତି ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ଆମ ସାଙ୍ଗକୁ ଆଣିଥିଲେ । ଭାରି କର୍ମଠ, ଭାରି ସ୍ଥିର; ଯେକୌଣସି ଅବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ କେବେ ଭୟ କରୁନଥିଲେ । ଭିତରେ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଏକ ରୋଗର ଦାଉକୁ ବହନ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଉପରେ ତାରୁଣ୍ୟ ହିଁ ତାରୁଣ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ସେହି ରୋଗ ଶେଷକୁ ତାଙ୍କୁ ଆମଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଗଲା । ସେହି ଘଟଣାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚିଠିରେ ୨୨।୨।୮୧ରେ ପ୍ରପତ୍ତି ମୋ' ପାଖକୁ ଲେଖିଥିଲେ : "ଧୀରେ ଧୀରେ ବିପଦ ଓ ସଙ୍କଟ ଅଧିକ ଘନେଇ ଆସିଲାପରି ମନେ ହେଉଛି । ଆହୁରି ସାହାସ ବାନ୍ଧି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଜଗନ୍ନାଥ ଚାଲିଗଲେ । ପ୍ରଥମେ ଭାରି ଖରାପ ଓ ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା । ପରେ ମନ ବୁଝିଗଲା । ସେ ଫେରିବ, ପୁଣି ମାଆଙ୍କ କାମ କରିବ ।" ପ୍ରପତ୍ତି ବି ପୁଣି ଫେରି ଆସିବେ । ଆମେ ଯେତେ ଯେତେ ମଣିଷ ତାଙ୍କୁ ସାଥିରେ ଧରି କାମ କରୁଛୁ, ସିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ଭାବରେ ଆମ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରହିଥିବେ । ସେହିପରି ଠୋ' ଠୋ' ହସୁଥିବେ । ସେହିପରି ବଳ ଦେଉଥିବେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ କାମ ଶେଷ ହେବନାହିଁ । ଆମେ ନିର୍ବୋଧଙ୍କ ପରି ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବାର ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଇ ବସିଲେ ସେ ଆମର ବିବେକ ଭଳି ଆମକୁ ବାରବାର ଭଲ ପାଇବା ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣୁଥିବେ, ଆମର ବାସନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅଭୀପ୍ସାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରି ଦେବାର ବାଟଟିକୁ ଆମକୁ ବତାଇ ଦେଉଥିବେ ।

□□

ଶିକ୍ଷାସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଓ ବିତରିତ କେତେକ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକର ତାଲିକା

ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ

ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଚିଠି	ଟ.୬୦.୦୦
ମୋ ହୃଦୟ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ	ଟ.୬୦.୦୦
ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ କାହାଣୀ	ଟ.୫୦.୦୦
ଶିକ୍ଷା ବିତର୍କ	ଟ.୩୬.୦୦
ପିଲାଏ ଶିଖନ୍ତି କିପରି ?	ଟ.୬୫.୦୦
ଜଙ୍ଗଲ ଚିଠି	ଟ.୫୦.୦୦.
ଜୀବନ ବିଦ୍ୟାଳୟ	.....
ୟସ୍‌ନାୟ ପୋଲ୍ୟାନା	ଟ.୬୦.୦୦
ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମସ୍ତିଷ୍କ ନୁହେଁ, ହୃଦୟ	ଟ.୫୦.୦୦
ଓଡ଼ିଶାରେ ମୌଳିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟୋଗ	.....

ଜୀବନ କାହାଣୀ

ମୁଁ, ରିଗୋବେର୍ଟା ମେଞ୍ଚୁ	ଟ.୮୦.୦୦
କ୍ରିଷ୍ଟେନ୍ କଲ୍‌ଲ୍	ଟ.୬୫.୦୦

ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ

ସାଗରପଥ	ଟ.୩୦.୦୦
ପୃଥିବୀର ପିଲାଦିନେ	ଟ.୨୫.୦୦
ଆଉଜଣେ ଏକଲବ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାହାଣୀ	ଟ.୪୦.୦୦
କୁଡୁମୀ ଲୋକକଥା	ଟ.୧୫.୦୦
ଗୋଣ୍ଡ ଲୋକକଥା	ଟ.୨୦.୦୦
କଳାହାଣ୍ଡିର ବୀରଗାଥା	ଟ.୧୮.୦୦

ପତ୍ରିକା

ଶିଖା (ଦ୍ୱିମାସିକ)	ଟ. ୩୬.୦୦ (ବାର୍ଷିକ)
ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବାଦ (ବାର୍ଷିକ ୩ଟି)	ଟ.୧୨୦.୦୦ (ବାର୍ଷିକ)

It is not by running away
from the world that you
will change it.

– ମାଆ, MCW, ଖଣ୍ଡ – ୫, ପୃଷ୍ଠା – ୪୫

Price : Rs.100/-
ISBN : 81-87982-08-X